

OSREDNJA
KNJIŽNICA
CELJE

P18058

MOHORJEV KOLEDAR 2006

IZDALA IN ZALOŽILA CELJSKA MOHORJEVA DRUŽBA
V REDNI KNJIŽNI ZBIRKI ZA LETO 2005

Mohorjev koledar 2006

CELJSKA
MOHORJEVA
DRUŽBA

Celje 2005

JANUAR – PROSINEC

1. Nedelja	NOVO LETO, OSMINA BOŽIČA, BOŽJA MATI MARIJA (1) Nasli so Marijo, Jožefa in dete; po osmih dneh so mu dali ime Jezus (Lk 2,16-21)
2. Ponedeljek	Bazilij Veliki; Gregor Nacianški, šk., c. uč. (3) – d. p.
3. Torek	Jezusovo ime (4); Genovefa Pariška, dev.; Anter, pap., muč.
4. Sreda	Angela Folinjska, red.; Gregor Langreški, šk.
5. Četrtek	Simeon Stilit, pušč.; Emilijana (Milena), dev.
6. Petek	GOSPODOVO RAZGLAŠENJE, Sv. Trije kralji (1) Z vzhoda smo se prišli poklonit kralju (Mt 2,1-12)
7. Sobota	Rajmund Penjafortski, duh. (4); Lucijan Antiohijski, muč.
8. Nedelja	JEZUSOV KRST (2) Severin Noriški, op.; Erhard, šk. Nebeški Oče razodene, da je Jezus njegov sin (Mr 1,7-11)
9. Ponedeljek	Hadrijan, op.; Julijan in Bazilisa, muč.
10. Torek	Gregor iz Nise, c. uč.; Viljem iz Bourg., šk.; Agaton, pap.
11. Sreda	Pavlin Oglejski, šk. (3); Teodozij, op.
12. Četrtek	Aelred, op.; Tatjana (Tanja), muč.; Ernest, muč.
13. Petek	Hilarij, šk. in c. uč.; Veronika Milanska, dev.; Remigij, šk.
14. Sobota	Feliks (Srečko) Nolanski, duh.; Odon iz Novare, duh.; Odorik, mis.
15. Nedelja	2. NAVADNA (2) Pavel Puščavnik; Maver, op.; Placid, red. Prva dva učenca govorita z Jezusom (Jn 1,35-42)
16. Ponedeljek	Marcel, pap.; Berard in tov., frančiškanski mučenci
17. Torek	Anton (Zvonko), pušč. (3); Sulpicij, šk.; Rozalina, red.
18. Sreda	Marjeta Ogrska, red.; Priska, muč.
19. Četrtek	Makarij, op.; Arsenij, red.; Germanik, muč.; Jakob Sales, red., muč.
20. Petek	Fabijan, pap. (4); Sebastijan (Boštjan), muč. (4)
21. Sobota	Neža (Agnes, Janja), dev., muč. (3); Epifanij, šk.
22. Nedelja	3. NAVADNA (2); Vincenc (Vinko), diakon, muč.; Anastazij, muč.; Lavra Spokorimo se in verujmo evangeliju (Mr 1,14-20)
23. Ponedeljek	Henrik, mist. pis.; Ildefonz, šk.; Zaroka Marije in Jožefa
24. Torek	Frančišek Saleški, šk., c. uč. (3); Felicijan, šk., muč.
25. Sreda	Spreobrnitev ap. Pavla (2); Ananija, muč.
26. Četrtek	Timotej in Tit, šk. (3); Robert, Štefan, Alberik, op.
27. Petek	Angela Merici, red. ust. (4); Henrik, duh.
28. Sobota	Tomaž Akvinski, duh., c. uč. (3); Peter Nolasko, red. ust.; Karel Veliki, cesar
29. Nedelja	4. NAVADNA (2); Valerij, šk.; Julijan Ubogi, spok.; Papija, Maver, muč. Jezus uči, kakor kdor ima oblast (Mr 1,21-28)
30. Ponedeljek	Martina, muč.; Hiacinta (Jacinta) Mariscotti
31. Torek	Janez Bosko, red. ust. (3); Marcela, vdova; Sergij, vojak

) ob 19h 56m

○ ob 10h 48m

(ob 16h 14m

● ob 15h 15m

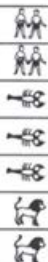
FEBRUAR – SVEČAN

1. Sreda	Brigita Irska, dev.; Rajmund, red.; Odila, red.
2. Četrtek	JEZUSOVO DAROVANJE, SVEČNICA (2)
3. Petek	Blaž, šk., muč. (4); Oskar, šk. (4); Simeon in Ana
4. Sobota	Katarina de Ricci, red.; Janez de Britto, muč.; Gilbert, red. ust.
5. Nedelja	5. NAVADNA (2) Agata, dev., muč.; Ingenuin, Albuin, šk.; Domicijan, vojvoda Ozdravil je raznovrstne bolnike (Mr 1,29–39)
6. Ponedeljek	Pavel Miki in drugi jap. muč. (3); Doroteja, muč.; Amand, mis.
7. Torek	Koleta (Nika), red.; Nivard, red.; Egidij, red.
8. Sreda	Hieronim Emilliani, red. (4); Juvencij, šk.; Prešernov dan, d. p.
9. Četrtek	Apolonija, muč.; Nikefor, muč.; Marijan, op.
10. Petek	Sholastika, dev. (3); Viljem, pušč.
11. Sobota	Lurška Mati Božja (4); Cedmon, red.; Saturnin, muč.; svetovni dan bolnikov
12. Nedelja	6. NAVADNA (2) Evlalija, muč.; Humbelina, muč.; Reginald, red. Jezus ozdravi gobavca (Mr 1,40–45)
13. Ponedeljek	Jordan, red.; Adolf, šk.; Kristina, vdova
14. Torek	Valentin (Zdravko), muč. (4); Zenon, muč.; Vincenc, zak. mož
15. Sreda	Klavdij de la Colombière, red.; Georgija, pušč.; Agapa, dev., muč.
16. Četrtek	Julijana, muč.; Onezim, šk.; Pamfil in tov., muč.
17. Petek	Sedem ustanoviteljev servitov (4); Luka Belludi, red.
18. Sobota	Sadot in tov., muč (4); Janez iz Fiesole, red.; Frančišek Clet, muč.
19. Nedelja	7. NAVADNA (2); Konrad iz Piacenze, spok.; Barbat, šk.; Beat, red. Sin človekov z oblastjo odpušča grehe (Mr 2,1–12)
20. Ponedeljek	Leon, šk.; Evharij, šk.
21. Torek	Peter Damiani, šk., c. uč. (4); Evstatij, šk.; Irena, dev.
22. Sreda	Sedež apostola Petra (2); Marjeta Kortonska, spok.; Maksimijan, šk.
23. Četrtek	Polikarp, šk., c. uč. (3); Rafaela, vdova
24. Petek	Matija, ap. (2); Robert, pušč.
25. Sobota	Valburga, red.; Tarazij (Taras), patriarh; Adeltruda, op.
26. Nedelja	8. NAVADNA (2); Porfirij, šk.; Pavla, red.; Aleksander, šk. Nebeški Oče snubi svoje ljudstvo po Sinu (Mr 2,18–22)
27. Ponedeljek	Gabrijel Žalostne Matere Božje, red.; Ana Line, muč.
28. Torek	Ožbolt, šk.; Roman, op.; Hilarij, pap. – pust

〕 ob 07h 29m

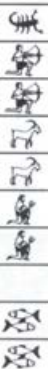
○ ob 05h 44m

⌋ ob 08h 17m

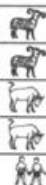

● ob 01h 31m

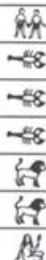

MAREC – SUŠEC

1. Sreda	✠✠ PEPELNICA (1); Feliks, pap.; Albin, šk.; Svitbert, mis.
2. Četrtek	Neža Praška, red.; Karel Dobri, knez
3. Petek	✠ Kunigunda, cesarica; Marin in Asterij, muč.
4. Sobota	Kazimir, kraljevič (3); Lucij, pap.; Julijana, muč.
5. Nedelja	1. POSTNA (1); Hadrijan in Evbul, muč.; Janez Jožef od Križa, red. Jezusa satan skuša in angeli mu strežejo (Mr 1,12–15)
6. Ponedeljek	Miroslav (Fridolin), op.; Konon, muč.
7. Torek	Perpetua in Felicita, muč. (4); German, muč.
8. Sreda	Janez od Boga, red. ust. (4); Štefan, op.
9. Četrtek	Frančiška Rimska, žena (4); Bruno, mis.; Vital, op.
10. Petek	✠ Štirideset mučencev; Makarij, šk.
11. Sobota	Sofronij, šk.; Evlogij, muč.; Agapa, muč. – kvatre
12. Nedelja	2. POSTNA (1); Pionij, muč.; Maksimilijana, muč.; Alojzij Orione, duh. Nebeški oče razodene, da je Jezus njegov Sin (Mr 9,2–10)
13. Ponedeljek	Leander Seviljski, šk.; Patricija in Modesta
14. Torek	Matilda (Mehtilda), kraljica
15. Sreda	Klemen Marija Dvoržak, red.; Ludovika de Marillac, red. ust.
16. Četrtek	Hilarij in Tacijan, muč.; Julijan, muč.; Heribert (Herbert), šk.
17. Petek	✠ Patrik, šk. (4); Jedrt (Gertruda, Jerica), op.
18. Sobota	Ciril Jeruzalemski, cerkv. uč. (4); Anzelm, šk.; Salvator, red.
19. Nedelja	3. POSTNA (1); Jožef, mož Device Marije; Sibilina, tretjerednica Podrite ta tempelj in v treh dneh ga bom postavil (Jn 2,13–25)
20. Ponedeljek	Martin iz Brage, cerkv. oče; Kutbert, op.
21. Torek	Serapion, muč.; Hugolin Zeffirini, pušč.
22. Sreda	Lea, vdova; Bazilij, duh.; Benvenut, šk.
23. Četrtek	Alfonz Turibij iz Mongroveja, šk. (4); Oto, samotar
24. Petek	✠ Dionizij Palestinski in tov., muč.; Katarina Švedska, red.
25. Sobota	GOSPODOVO OZNANJENJE (1); Dizma, desni razbojnik
26. Nedelja	4. POSTNA (1); Kastul, muč.; Evgenija, muč.; Ludgar, šk. Bog je poslal svojega Sina, da bi svet odrešil (Jn 3,14–21)
27. Ponedeljek	Rupert Salzburški, šk.; Peregrin, red.
28. Torek	Marija Praška (Milada, Mlada), op.; Venturin iz Bergama, red.
29. Sreda	Bertold, red. ust.; Evstracij, muč.; Štefan IX., pap.
30. Četrtek	Janez Klimak, bogosl. pis.; Amadej Savojski, vojvoda
31. Petek	✠ Modest, apostol Slovencev (4); Kornelija, muč.; Gvido, op.

☾ ob 21h 16m

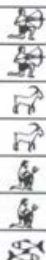

☉ ob 00h 35m

Začetek pomladi ob 19h 26m; Sonce stopi v znamenje Ovna (poml. enakon.)

☾ ob 20h 10m

Prehod na poletni čas, za eno uro naprej: 02.00⇒03.00

● ob 12h 15m

APRIL – MALI TRAVEN

1. Sobota	Venancij, šk. muč.; Ljuba (Agapa), muč.; Nonij Alvarez, red.
2. Nedelja	5. POSTNA (TIHA) (1); Frančišek Pavelski, red. ust. Če seme umre, obrodi obilen sad (Jn 12,20-33)
3. Ponedeljek	Rihard, šk.; Sikst I., pap.; Alojzij Scrosoppi, vzgojitelj
4. Torek	Izidor Seviljski, šk., cerkv. uč. (4); Franček Marto, fatimski pastirček
5. Sreda	Vincencij Ferrer, duh. (4); Albert, šk.; Julijana, red.
6. Četrtek	Irenej Sirmijski, šk., muč.; Notkar, glasbenik
7. Petek	✠ Janez Krstnik de la Salle, red. ust. (4); Aleksander, muč.
8. Sobota	Valter, op.; Dionizij, šk.
9. Nedelja	CVETNA NEDELJA JEZUSOVEGA TRPLJENJA (1) Blagoslovljen, ki prihaja v Gospodovem imenu (Mr 11,1-10) (pri blagoslovu zelenja) Trpljenje našega Gospoda Jezusa Kristusa (Mr 14,1 - 15,47)
10. Ponedeljek	Ezekiel, prerok; Domnij (Dujam), šk.; Apolonij, duh., muč.
11. Torek	Stanislav, šk., muč.; Gema (Biserka) Galgani
12. Sreda	Julij Zenon, šk.; Julij I., pap.; Sava, muč.; Alferij, državnik
13. Četrtek	VELIKI ČETRTEK (1); Martin I., pap., muč.; Hermenegild, muč.
14. Petek	✠✠ VELIKI PETEK (1); Lidvina, trpinka; Tiburcij, Valerijan in Maksim, muč.
15. Sobota	VELIKA SOBOTA (1); Peter Gonzales, duh.; Cezar de Bus, red.
16. Nedelja	VELIKA NOČ, GOSPODOVO VSTAJENJE (1); Bernardka Soubirous Potrebno je bilo, da je Kristus vstal od mrtvih (Jn 20,1-9)
17. Ponedeljek	VELIKONOČ. PON. (1); Janez, red.; Simon, muč.; Robert, op. - d. p. d.
18. Torek	Marija od Učlovečenja, red.; Kozman, šk.; Evzebij, šk.
19. Sreda	Leon IX., pap.; Ekspedit, muč.; Marcel Callo, delavski apostol, muč.
20. Četrtek	Neža Montepulčanska, red.; Teotim (Teo), šk., filozof in mis.; Bernika, muč.
21. Petek	Anzelm, šk., c. uč.; Konrad iz Parzhama, red.; Apolonij, muč.
22. Sobota	Hugo Grenobelski, šk.; Agapit, pap.; Gaj, pap.
23. Nedelja	2. VELIKONOČNA, BELA, NEDELJA BOŽJEGA USMILJENJA (1); Jurij, muč. Čez osem dni je prišel Jezus (Jn 20,19-31)
24. Ponedeljek	Fidel (Zvest) Sigmarinški, duh., muč. (4); Franka, red.
25. Torek	Marko, evangelist (2); Erminij, op.; Janez, duh.
26. Sreda	Mati dobrega sveta; Pashazij, op.; Marcelin, pap.; Rafel, red.
27. Četrtek	Cita, dekla; Hozana, samotarka - dan upora - d. p.
28. Petek	Peter Chanel, muč. (4); Ludvik Grignon Montfortski, ljudski misijonar (4)
29. Sobota	Katarina Sienska, cerkv. uč., sozavetnica Evrope (2); Hugo, op.
30. Nedelja	3. VELIKONOČNA (1); Pij V., pap.; Jožef Cottolengo, »genij dobrote« Kristus je moral trpeti in vstati od mrtvih (Lk 24,35-48)

) ob 14h 01m

○ ob 18h 40 m

(ob 05h 28m

● ob 21h 44m

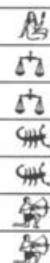
MAJ – VELIKI TRAVEN

1. Ponedeljek	Jožef Delavec (2); Rihard Pampuri, zdravnik; praznik dela – d. p.
2. Torek	Atanazij, šk., c. uč. (3); Boris, kralj – d. p.
3. Sreda	Filip in Jakob ml., ap. (2); Teodozij Kijevski, menih
4. Četrtek	Florijan (Cvetko), muč. (4); Lazar, muč.; Jožef, duh.
5. Petek	Gotard, šk.; Angel, muč.; Edmund, red.
6. Sobota	Dominik Savio, dijak; Edvard, duh., muč.
7. Nedelja	4. VELIKONOČNA (1) DOBREGA PASTIRJA; Gizela, op.; Domicijan, šk.; Avguštin, vzgojitelj Dobri pastir da življenje za svoje ovce (Jn 10,11–18)
8. Ponedeljek	Viktor (Zmago) Milanski, muč.; Ulrika, red.; Magdalena Canossa
9. Torek	Izaija, pr.; Katarina, pesnica; Marija Terezija Gerhardinger, red.
10. Sreda	Antonin, šk.; Janez Avilski, vzgojitelj; Damijan, mis.; Job, trpin
11. Četrtek	Ignacij Lakonijski, red.; Matej, muč.; Odo, Hugo, Odilo, op.
12. Petek	Leopold Mandić, duh. (3); Pankracij, muč.
13. Sobota	Fatimska Mati Božja (4); Imelda, deklica; Servacij, šk.
14. Nedelja	5. VELIKONOČNA (1); Bonifacij, muč.; Lino Parmski, Justina, muč. Kdor ostane v meni in jaz v njem, ta rodi obilo sadu (Jn 15,1–8)
15. Ponedeljek	Zofija (Sonja), muč.; Izidor, kmet; Pahomij, op.
16. Torek	Janez Nepomuk, duh., muč. (3); Andrej, muč.; Marjeta Kortonska, red.
17. Sreda	Jošt, pušč. (4); Paskal Baylon, red.; Antonija, dev.
18. Četrtek	Janez I., pap., muč. (4); Feliks, red.; Erik, kralj, muč.
19. Petek	Krispin, red.; Peter Celestin, pušč., pap.
20. Sobota	Bernardin Sienski, duh. (4); Avrea (Zlata), muč.
21. Nedelja	6. VELIKONOČNA (1); Jožef, red.; Hospicij, pušč.; Karel, šk.; Teobald, šk. Kdor zares ljubi, da življenje za svoje prijatelje (Jn 15,9–17)
22. Ponedeljek	Marjeta (Rita) Kasijska, red. (4); Joahima, vzgojiteljica – proš. d.
23. Torek	Evfrozina iz Polocka, dev.; Janez Krstnik de Rossi, apostol zapuščenih – proš. d.
24. Sreda	Marija Pomočnica kristjanov (3); Servolo (Socerb), muč. – proš. d.
25. Četrtek	VNEBOHOD (1); Beda Častitljivi, c. uč.; Gregor VII., pap.; Urban I., pap.
26. Petek	Filip Neri, duh. (3); Lambert de Vence, šk.; Berengar, red.
27. Sobota	Avguštin Canterburyški, red., šk. (4); Julij, muč.; Klemen, menih
28. Nedelja	7. VELIKONOČNA (1); Marija Ana, dev.; German Pariški, šk.; Ignacij Rostovski, šk. Verniki naj bodo eno, kakor sta Oče in Sin eno (Jn 17,11b–19)
29. Ponedeljek	Maksim Emonski, šk. (4); Bona, dev.; Viljem, muč.
30. Torek	Kancijan in tovariši, oglejski muč. (4); Hubert, šk.; Ivana Orleanska, muč.
31. Sreda	Obiskanje Device Marije (2); Tekla, dev.; Vital, menih in samotar v Umbriji

) ob 07h 13m

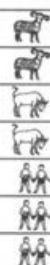
○ ob 08h 51m

☾ ob 11h 21m

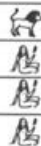
● ob 07h 26m

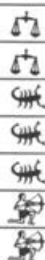
JUNIJ – ROŽNIK

1. Četrtek	Justin, muč. (3); Klavdij, šk.; Kaprazij, op.
2. Petek	Marcelin in Peter, muč. (4); Erazem, šk., muč.
3. Sobota	Karel Lwanga in drugi ugandski muč. (3); Klotilda, vdova
4. Nedelja	BINKOŠTI, PRIHOD SV. DUHA (1); Kvirin iz Siscije, šk.; Francišek Caracciolo, red. ust. Duh resnice vas bo vodil v vso resnico (Jn 15,26-27; 16,12-15)
5. Ponedeljek	Marija, Mati Cerkve (2); Svetko, muč.; Igor, muč.
6. Torek	Norbert, šk., red. ust. (4); Bertrand Oglejski, šk.
7. Sreda	Robert Newminstrski, op.; Bogumil, op.; Pavel, op.
8. Četrtek	Medard, šk.; Viljem iz Yorka, šk.
9. Petek	Primož in Felicijan, muč. (4); Efremski, diakon, c. uč. (4)
10. Sobota	Bogumil, šk.; Janez Dominici, dubrovniški šk. – kvatre
11. Nedelja	SVETA TROJICA (1); Barnaba, ap.; Janez Fakundski, glasnik sprave Jezus naroči krščeovati v imenu Očeta in Sina in Setega Duha (Mt 28,16-20)
12. Ponedeljek	Jolenta, kneginja; Alejda, red.; Eskil, muč.; Odulf, duh.
13. Torek	Anton Padovanski, red., c. uč. (3); Akvilina, muč.
14. Sreda	Valerij in Rufin, muč.; Gerard, red.; Metodij, šk.
15. Četrtek	SVETO REŠNJE TELO IN KRI (1); Vid, muč.; Bernard Mentonski, Germana (Mana) dev. To je moje telo, to je moja kri (Mr 14,12-16.22-26)
16. Petek	Beno, šk.; Marija T. Scherer, red.; Luitgarda, red.
17. Sobota	Albert, ap. ubogih; Jan, glasnik Marijine časti
18. Nedelja	11. NAVADNA (2); Gregor Janez Barbarigo, dušni pastir Gorčično zrno zraste v veliko drevo (Mr 4,26-34)
19. Ponedeljek	Romuald Kamaldolski, op. (4); Gervazij in Protazij, muč.; Nazarij, šk.
20. Torek	Silverij, pap.; Florentina, op.; Adalbert, šk.; Vincencija Gerosa, red.
21. Sreda	Alojzij (Vekoslav) Gonzaga, red. (3); Julijan, muč.
22. Četrtek	Pavlin iz Nole, šk. (4); Janez (John) Fisher, kard., in Tomaž More, drž., muč. (4)
23. Petek	Srce Jezusovo (1); Jožef Cafasso, duh.; Marija Oignieška, vdova
24. Sobota	ROJSTVO JANEZA KRSTNIKA (1); Simplicij, šk. – kres
25. Nedelja	12. NAVADNA (2); Viljem, op.; Doroteja, mati – dan državnosti, d. p. Kristus je gospodar narave (Mr 4,35-41)
26. Ponedeljek	Vigilij (Stojan), šk.; Jožef Marija Balaguer, ust. Opus Dei
27. Torek	Ema (Hema) Krška, kneginja (3); Ciril Aleksandrijski, c. uč.
28. Sreda	Irenej Lyonski, oče kat. teologije, šk., muč. (3); Potamijena, muč.
29. Četrtek	PETER IN PAVEL, ap. (1); Judita; Saloma
30. Petek	Prvi mučenci rimske Cerkve (4); Ladislav, kralj; Oton, šk.; Rajmund, muč.

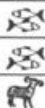
) ob 01h 06m

○ ob 20h 03m

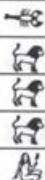
(ob 16h 08m

Začetek poletja ob 14h 26m; Sonce na Rakovem obratniku

● ob 18h 05m

JULIJ – MALISRPAN

1. Sobota	Oliver, šk., muč.; Julij in Aron, muč.; Estera, svetopis. žena
2. Nedelja	13. NAVADNA (2) IZSELJENSKA; Frančišek Regis, muč.; Liberat, muč. Jezus pokliče deklico nazaj v življenje (Mr 5,21-43)
3. Ponedeljek	Tomaž, ap. (2); Anatolij, šk.; Heliodor, šk.
4. Torek	Urh, šk. (4); Elizabeta (Izabela) Portugalska, zavetnica miru; Berta, vdova (4)
5. Sreda	Ciril in Metod, slovanska ap. (1); Anton M. Zaharia, red.
6. Četrtek	Marija Goretti, muč. (4); Nazarija, red.
7. Petek	Vilibald, šk.; Edilburga, red.; Peregrin, muč.
8. Sobota	Kilijan, šk., muč.; Prokop, muč.
9. Nedelja	14. NAVADNA (2); Gorkumski muč.; Ivana, red.; Pavlina, red.; Evgen III., pap. Kristusa rojaki niso sprejeli (Mr 6,1-6)
10. Ponedeljek	Amalija (Ljuba), red.; Veronika Giuliani, red.; Rufina in Sekunda, muč.
11. Torek	Benedikt, op. (2); Olga Kijevska, kneginja; Placid, muč.
12. Sreda	Mohor in Fortunat, muč. (4); Janez Gualbert, red. ust.
13. Četrtek	Henrik I. (Hinko), kralj (4); Evgen, šk.; Klelija, red.
14. Petek	Kamil de Lellis, red. (4); Frančišek Solan, red.
15. Sobota	Bonaventura, c. uč. (3); Vladimir, knez
16. Nedelja	15. NAVADNA (2); Karmelska Mati Božja; Rajnelda, muč. Jezus pošilja apostole (Mr 6,7-13)
17. Ponedeljek	Aleš (Aleksej), spok.; Hedvika, kraljica; Marcelina
18. Torek	Friderik (Miroslav), šk., muč.; Emilijan, muč.; Arnold, šk.
19. Sreda	Arsen, pušč.; Ambrozij, op.; Justa, muč.; Rufina, muč.
20. Četrtek	Apolinarij, šk., muč. (4); Marjeta Antiohijska, muč.; Elija, prerok; Ludovika, vdova
21. Petek	Lovrenc Brindiški, c. uč. (4); Danijel (Danilo), prerok
22. Sobota	Marija Magdalena, svetopisemska žena (3)
23. Nedelja	16. NAVADNA (2); Brigita Švedska, soz. Evrope; Apolinarij, šk., muč. Jezus skrbi za svoje ovce (Mr 6,30-34)
24. Ponedeljek	Krištof (Kristo), muč. (4); Šarbel, duh. (4); Kristina, muč.; Boris, muč.; Kunigunda, kr.
25. Torek	Jakob Starejši, ap. (2); Olimpija, red.; Magnerik, šk.
26. Sreda	Ana in Joahim, starša Device Marije (3); Kamila, muč.; Bartolomeja, red.
27. Četrtek	Gorazd, Kliment, Naum in drugi učenci Cirila in Metoda (3)
28. Petek	Viktor (Zmago), pap.; Urban, pap.; Samson (Samo), šk.
29. Sobota	Marta iz Betanije (3); Olaf, kr.; Beatrika, muč
30. Nedelja	17. NAVADNA (2); Peter Krizolog, šk., c. uč.; Justin, mis.; Maksima, muč. Kristus daje za vse kruha v obilju (Jn 6,1-15)
31. Ponedeljek	Ignacij Lojolski, red. ust. (3); Fabij, muč.; Helena, vdova

⌋ ob 18h 37m

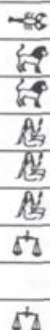
○ ob 05h 02m

⌋ ob 21h 13 m

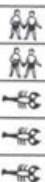
● ob 06h 31m

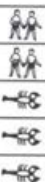
AVGUST – VELIKI SRPAN

1. Torek	Alfonz Marija Ligvorij, c. uč. (3); Makabejski bratje
2. Sreda	Porcijunkula; Evzebij, šk. (4); Peter Julijan Eymard, duh. (4); Ivana, mati
3. Četrtek	Lidija, žena; Avguštin Kažotič, zagrebski šk.; Konrad, red.
4. Petek	Janez M. Vianney, duh. (3); Amata, red.
5. Sobota	Marija Snežna (4); Ožbolt, kralj; Viljem, muč.
6. Nedelja	JEZUSOVA SPREMNITEV NA GORI (2); Pastor, muč. Ta je moj ljubljeni sin (Mr 9,2-10)
7. Ponedeljek	Sikst II., pap. (4); Kajetan, duh. (4); Albert, red.
8. Torek	Dominik (Nedeljko), red. ust. (3); Cirijak, muč.; Hugolina, pušč.
9. Sreda	Terezija Benedikta (Edith Stein), sozav. Evrope (2); Roman, muč.
10. Četrtek	Lovrenc, diakon, muč. (2); Hugo, šk.
11. Petek	Klara (Jasna), red. (3); Tiburcij in Suzana, muč.
12. Sobota	Ivana Franciška Šantalska, red. (4); Evplij, muč.; Inocenc XI., pap.
13. Nedelja	19. NAVADNA (2); Poncijan, Hipolit, šk., muč.; Radegunda, red.; Gertruda, red. Živeti moremo le v moči Jezusovega kruha (Jn 6,41-51)
14. Ponedeljek	Maksimilijan Kolbe, muč (3); Evzebij iz Rima; Eberhard, op.
15. Torek	MARIJINO VNEBOVZETJE (1); Atanazija, pušč. – d. p. d. Blagor ji, ki je verovala (Lk 1,39-56)
16. Sreda	Rok, spok. (4); Štefan Ogrski, kralj (4); Roza, muč.
17. Četrtek	Hijacint Poljski, red.; Beatrika, red.; Klara od Križa, red.
18. Petek	Helena (Jelka, Alenka), cesarica; Agapit iz Prenesta v Italiji
19. Sobota	Janez Eudes, red. ust. (4); Ludvik Toulouški, šk.
20. Nedelja	20. NAVADNA (2); Bernard, op., cerkv. uč.; Samuel (Samo), prerok Jezus daje sam sebe v hrano (Jn 6,51-58)
21. Ponedeljek	Pij X., pap. (3); Sidonij, šk.; Viktorija, žena
22. Torek	Devica Marija Kraljica (3); Sigfrid (Zmago), op.
23. Sreda	Roza iz Lime, red. (4); Evgenij, šk.; Justinijan, pušč.
24. Četrtek	Jernej, ap. (2); Emilija de Vialar, red.
25. Petek	Ludvik IX., kralj (4); Jožef Kalasanc, red. (4)
26. Sobota	Tarzicij, muč.; Ivana Elizabeta Bichier, red. ust.; Hadrijan, muč.
27. Nedelja	21. NAVADNA (2); Monika, mati (3); Cezarij, šk.; Amadej, šk. Kristus ima besede večnega življenja (Jn 6,60-69)
28. Ponedeljek	Avguštin, šk., c. uč. (3); Hermes, muč.
29. Torek	Mučeništvo Janeza Krstnika (3); Sabina, muč.
30. Sreda	Feliks (Srečko) in Adavkt, muč.; Alfred; Ildefonz, šk.
31. Četrtek	Rajmund (Rajko) Nonat, red.; Pavlin, šk.

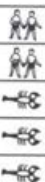
) ob 10h 46m

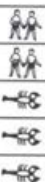
○ ob 12h 54m

(ob 03h 51m

● ob 21h 10m

SEPTEMBER – KIMAVEC

1. Petek	Egidij (Tilen), op. (4); Verena, puščavnica; Pelagij, muč.
2. Sobota	Janez Burté, muč.; Ingrid, red.; Antonin, muč.
3. Nedelja	22. NAVADNA, ANGELSKA (2); Gregorij Veliki, pap.; Bazilisa, muč. Ne nadomeščajmo Božjih zapovedi s človeškimi določili (Mr 7,1-8.14-15.21-23)
4. Ponedeljek	Rozalija (Zalka), dev.; Ida, grofica; Robert, politik; Irma, grofica; Mojzes
5. Torek	Viktorin, muč.; Viljem, muč.; Urban, muč.
6. Sreda	Zaharija, prerok; Magnus, mis.; Bertrand, red.; Favst, muč.
7. Četrtek	Regina, dev., muč.; Marko Križevčan, muč.; Oton, šk.
8. Petek	Rojstvo Device Marije (2); Serafina, vdova
9. Sobota	Peter Klaver, red.; Dorotej in Gorgonij, muč.; Angela, tretjerednica
10. Nedelja	23. NAVADNA (2); Nikolaj Tolentinski, spok.; Oglerij, op. Jezus pomaga bolnikom (Mr 7,31-37)
11. Ponedeljek	Prot in Hijacint, muč.; Janez Gabrijel Perboyre, mis., muč.
12. Torek	Ime Marijino (4); Gvido, cerkovnik; Peter, op.
13. Sreda	Janez Zlatousti, cerkv. uč. (3); Notburga, delavka; Amat (Ljubo), op.
14. Četrtek	Povišanje Sv. Križa (2); Maternus, šk.
15. Petek	Žalostna Mati Božja (Dolores) (3); Melita, muč.
16. Sobota	Kornelij, pap., in Ciprijan, šk., muč. (4); Ljudmila, kneginja
17. Nedelja	24. NAVADNA (2); Robert Bellarmin, šk., cerkv. uč.; Lambert, šk. Verujemo v Kristusovo božanstvo, čeprav mora trpeti (Mr 8,27-35)
18. Ponedeljek	Jožef Kupertinski, red.; Riharda, cesarica
19. Torek	Januarij, šk., muč. (4); Emilija de Rodat, red.
20. Sreda	Andrej Kim in drugi korejski mučenci (3); Evstahij, šk.
21. Četrtek	Matej (Matevž), ap., ev. (2); Jona, prerok
22. Petek	Mavricij, muč.; Emerita, muč.
23. Sobota	Pij iz Pietrelcine, duh. (3); Lin, pap.; Tekla, muč.; Bernardina, red. – kvatre
24. Nedelja	25. NAVADNA (2), SLOMŠKOVA; Anton M. Slomšek, šk.; Rupert Salzburški, šk. Jezusov učenec je drugim služabnik (Mr 9,30-37)
25. Ponedeljek	Sergij Radoneški, menih; Nikolaj iz Flüe, kmet
26. Torek	Kozma in Damijan, muč. (4); Nil, spokornik
27. Sreda	Vincencij Pavelski, duh. (3); Adolf Španski, muč.
28. Četrtek	Venčeslav (Vaclav), muč. (4); Lovrenc Ruiz in jap. muč. (4)
29. Petek	Mihael, Gabrijel, Rafael, nadangeli (2)
30. Sobota	Hieronim, cerkv. uč. (3); Felicija, red.

)) ob 00h 56m

OKTOBER – VINOTOK

1. Nedelja	26. NAVADNA (2), ROŽNOVENSKA; Terezija Deteta Jezusa, cerkv. uč. (3) Sprejemajmo vse, ki niso proti nam (Mr 9,38–43.45.47–48)
2. Ponedeljek	Angeli varuhi (3); Legerij, šk.
3. Torek	Kandid (Žarko), muč.; Frančišek Borgia, red.
4. Sreda	Frančišek Asiški, red. ust. (3); Petronij, šk.
5. Četrtek	Rajmund, red; Marija Favstina Kowalska; Flora, red.
6. Petek	Bruno, red. ust. (3); Vera, muč.
7. Sobota	Rožnovenska Mati Božja (3); Justina, muč.
8. Nedelja	27. NAVADNA (2); Sergij, muč.; Pelagija, muč.; Benedikta, muč. Kar je Bog združil, naj človek ne loči (Mr 10,2–16)
9. Ponedeljek	Dionizij, šk., muč. (4); Janez Leonardi, šk., muč. (4)
10. Torek	Florencij, muč.; Daniel, mis.; Pavlin, šk.
11. Sreda	Filip, diakon; Bruno, šk.; Aleksander Sauli, duh.
12. Četrtek	Maksimilijan Celjski, muč. (4); Serafin, red.
13. Petek	Koloman, muč.; Lanuin, red.
14. Sobota	Kalist I., pap. (4); Gavdencij (Veselko), šk.
15. Nedelja	28. NAVADNA (2); Terezija (Zinka), cerkv. uč. Če Jezus kliče, se moramo vsemu odreči (Mr 10,17–30)
16. Ponedeljek	Hedvika, kneginja (4); Marjeta Marija Alakok, red. (4)
17. Torek	Ignacij Antiohijski, šk., muč. (3); Suzana, muč.
18. Sreda	Luka, evangelist (2); Peter Alkantarski, red.
19. Četrtek	Izak Jogues in kanadski muč. (4); Pavel od Križa (4)
20. Petek	Vendelin, op.; Irena (Miroslava), muč.
21. Sobota	Uršula, dev., muč.; Hilarion, op.
22. Nedelja	29. NAVADNA (2), MISIJONSKA; Marija Saloma, svetopisemska žena Božji Sin je postal človek, da bi dal svoje življenje za nas (Mr 10,35–45)
23. Ponedeljek	Janez Kapistran, duh. (4); Severin, šk.
24. Torek	Anton Marija Claret, šk. (4); Jožef, vietnamski muč.
25. Sreda	Darija, Darinka, muč.; Krišpin, muč.
26. Četrtek	Demeterij, muč.
27. Petek	Sabina, muč.; Frumencij, šk.
28. Sobota	Simon in Juda Tadej, ap. (2)
29. Nedelja	30. NAVADNA (2), ŽEGNANJSKA; Narcis, šk. Slepi prosi Jezusa, da bi spregledal (Mr 10,46–52)
30. Ponedeljek	Marcel, šk.; Benvenuta, tretjerednica; Angel, red.
31. Torek	Bolfenk (Volbenk), šk.; Alfonz Rodriguez, red. – dan reformacije, d. p. d.

ob 05h 13m

ob 02h 26m

ob 07h 14m

ob 22h 25m

Prehod na sončni čas, za eno uro nazaj: 03.00>02.00

NOVEMBER – LISTOPAD

1. Sreda	VSI SVETI (1); Cezarij, muč. - dan spomina na mrtve, d. p.
2. Četrtek	SPOMIN VSEH VERNIH RAJNIH (1); Marcijan, pušč.
3. Petek	Viktorin Ptujski, šk. (4); Just, muč. (4); Martin Porres, red. (4)
4. Sobota	Karel Boromejski, šk. (3); Modesta, red.
5. Nedelja	31. NAVADNA (2), ZAHVALNA; Zaharija in Elizabeta, starša Janeza Krstnika; Zapoved ljubezni do bližnjega je enaka ljubezni do Boga (Mr 12,28b-34)
6. Ponedeljek	Lenart (Narte), op. (4); Kristina, tretjerednica
7. Torek	Engelbert, šk.; Vilibrord, šk.; Florencij, šk.
8. Sreda	Bogomir (Bogo, Mirko, Bogdan), šk.; Janez Duns Skot, bogosl. pis.
9. Četrtek	Posvetitev lateranske bazilike (2); Teodor (Božidar), muč.
10. Petek	Leon Veliki, pap., cerkv. uč. (3); Andrej Avelinski, duh.
11. Sobota	Martin iz Toursa, šk. (3); Menas, puščavnik
12. Nedelja	32. NAVADNA (2); Jozafat Kunčević, šk., muč. Uboga vdova je dala več kot vsi (Mr 12,38-44)
13. Ponedeljek	Stanislav Kostka, red. (4); Brikič, šk.; Homobonus, trgovec
14. Torek	Nikolaj Tavelič, muč.; Lovrenc O'Toole, šk.
15. Sreda	Albert Veliki, šk., cerkv. uč. (4); Leopold (Polde), knez
16. Četrtek	Marjeta Škotska, kraljica (4); Jedrt (Gertruda), red. (4); Otmar, op.
17. Petek	Elizabeta Ogrska, red. (3); Evfemija, muč.
18. Sobota	Posvetitev bazilik sv. Petra in Pavla v Rimu (4); Odo, op.
19. Nedelja	33. NAVADNA (2); Matilda, mistikinja; Neža Asiška, red. Ob sodbi bo Kristus zbral vse svoje zveste (Mr 13,24-32)
20. Ponedeljek	Edmund, kralj; Liberat, muč; Gelazij I., pap.
21. Torek	Darovanje Device Marije (3); Maver, šk.
22. Sreda	Cecilija, muč. (3); Salvator, mis.; Benigen, šk.
23. Četrtek	Klemen, pap., muč. (4); Kolumban, op. (4); Felicita, muč.
24. Petek	Andrej Dung Lac in drugi vietnamski mučenci (3)
25. Sobota	Katarina Aleksandrijska, muč. (4); Beatrika, red.; Nikolaj Stensen
26. Nedelja	KRISTUS KRALJ VESOLJSTVA (1); Leonard Portomavriški, red.; Valerijan, šk. Kristus spričuje, da je res Kralj (Jn 18,33b-37)
27. Ponedeljek	Virgil, apostol Karantanije (4); Marija s čud. svetinjo; Fakund, muč.
28. Torek	Jakob iz Marke, duh.; Katarina Labouré, red.
29. Sreda	Saturnin, muč.; Radogost (Radbod), šk.
30. Četrtek	Andrej, ap. (2); Friderik, eremit

○ ob 13h 58m

☾ ob 18h 45m

● ob 23h 18m

☾ ob 07h 29m

DECEMBER – GRUDEN

1. Petek	Eligij, šk.; Robert, muč.; Edmund, muč.
2. Sobota	Vivijana (Bibijana, Živka), muč.; Kromacij, šk.; Natalija iz Nikomedije, muč.
3. Nedelja	1. ADVENTNA (1); Frančišek Ksaver, mis.; Kasijan, muč. Naše odrešenje je blizu (Lk 21,25–28.34–36)
4. Ponedeljek	Janez Damašcan, cerkv. uč. (4); Barbara, muč.
5. Torek	Saba (Sava), op.; Filip Rinaldi, duh.
6. Sreda	Miklavž (Nikolaj), šk. (3); Apolinarij, muč.
7. Četrtek	Ambrož, šk., cerkv. uč. (3); Fara, red.
8. Petek	Brezmadežno spočetje Device Marije (1)
9. Sobota	Peter Fourier, red.; Leokadija, muč.; Janez Didak, samotar
10. Nedelja	2. ADVENTNA (1); Loretska Mati Božja; Gregor III., pap. Vsi bodo deležni zveličanja (Lk 3,1–6)
11. Ponedeljek	Damaz I., pap. (4); Danijel Stilit, asket
12. Torek	Finian, op.
13. Sreda	Lucija, muč (3); Tilka (Otilija), op.
14. Četrtek	Janez od Križa, duh., cerkv. uč. (3); Spiridion (Dušan), šk.
15. Petek	Virginija, žena; Marija di Rossa, red. ust.
16. Sobota	Adela (Adelhajda), kraljica; Viljem, red. – kvatre
17. Nedelja	3. ADVENTNA (1); Lazar iz Betanije; Hijacint, red. Pripravimo se na odrešenje (Lk 3,10–18)
18. Ponedeljek	Vunibald, mis.; Gacijan, šk.; Flor, šk.
19. Torek	Urban V., pap.; Anastazij, pap.; Arntana, op.
20. Sreda	Amon, Zenon in tov. muč.; Vincencij Romano, duh.; Dominik, op.
21. Četrtek	Peter Kanizij, duh., cerkv. uč. (4); Temistokles, muč.
22. Petek	Frančiška Cabrini, red.; Hunger, šk.
23. Sobota	Janez Kancij (Kentski), duh., bogosl. prof. (4); Servul, berač
24. Nedelja	4. ADVENTNA (1); Sveti večer; Adam in Eva Odrešenik pride k nam (Lk 1,39–45)
25. Ponedeljek	BOŽIČ, GOSPODOVO ROJSTVO (1); d. p. d. Danes se vam je rodil Odrešenik (Lk 2,1–14) (pri polnočnici) Beseda je meso postala in se naselila med nami (Jn 1,1–18)
26. Torek	ŠTEFAN, prvi muč. (2) – dan samostojnosti, d. p.
27. Sreda	Janez Evangelist, ap. (2); Fabiola, spokornica
28. Četrtek	Nedolžni otroci, muč. (2); Gašper, mis.
29. Petek	Tomaž Becket, šk., muč. (4); David, kralj
30. Sobota	Feliks, pap.; Evgen, šk.; Perpetuus, šk.
31. Nedelja	SVETA DRUŽINA (1); Silvester, pap.; Melanija, op.; silvestrovo

○ ob 01h 25m

☾ ob 15h 32m

Januar	1.	7.	14.	21.	28.
vzhod Sonca	07.44	07.44	07.41	07.36	07.30
zahod Sonca	16.27	16.33	16.41	16.51	17.01
dolžina dneva	08.42	08.49	09.00	09.15	09.31
	Sonce stopi v znamenje Vodnarja 20. januarja ob 06.15. Do konca meseca se dan podaljša za 57 minut. Lunine mene: prvi krajec 6. ob 19.56, ščip 14. ob 10.48, zadnji krajec 22. ob 16.14, mlaj 29. ob 15.15.				
Februar	1.	4.	11.	18.	25.
vzhod Sonca	07.25	07.21	07.11	07.00	06.48
zahod Sonca	17.07	17.11	17.22	17.32	17.42
dolžina dneva	09.42	09.50	10.11	10.32	10.54
	Sonce stopi v znamenje Rib 18. februarja ob 20.26. Do konca meseca se dan podaljša za 1 uro in 22 minut. Lunine mene: prvi krajec 5. ob 07.29, ščip 13. ob 05.44, zadnji krajec 21. ob 08.17, mlaj 28. ob 01.31.				
Marec	1.	4.	11.	18.	25.
vzhod Sonca	06.41	06.36	06.23	06.09	05.56
zahod Sonca	17.48	17.52	18.02	18.11	18.21
dolžina dneva	11.07	11.17	11.39	12.02	12.25
	Sonce stopi v znamenje Ovna 20. marca ob 19.26. Začetek pomladi. Do konca meseca se dan podaljša za 1 uro in 37 minut. Lunine mene: prvi krajec 6. ob 21. 16, ščip 15. ob 00.35, zadnji krajec 22. ob 20.10, mlaj 29. ob 12.15.				
April	1.	8.	15.	22.	29.
vzhod Sonca	06.43	06.29	06.16	06.04	05.52
zahod Sonca	19.30	19.39	19.49	19.58	20.07
dolžina dneva	12.47	13.10	13.32	13.54	14.15
	Sonce stopi v znamenje Bika 20. aprila ob 07.27. Do konca meseca se dan podaljša za 1 uro in 31 minut. Lunine mene: prvi krajec 5. ob 14.01, ščip 13. ob 18.40, zadnji krajec 21. ob 05.28, mlaj 27. ob 21.44				
Maj	1.	6.	13.	20.	27.
vzhod Sonca	05.49	05.42	05.32	05.24	05.18
zahod Sonca	20.10	20.16	20.25	20.33	20.41
dolžina dneva	14.21	14.35	14.53	15.09	15.23
	Sonce stopi v znamenje Dvojčkov 21. maja ob 06.32. Do konca meseca se dan podaljša za 1 uro in 8 minut. Lunine mene: prvi krajec 5. ob 07.13, ščip 13. ob 08.51, zadnji krajec 20. ob 11.21, mlaj 27. ob 07.26.				
Junij	1.	3.	10.	17.	24.
vzhod Sonca	05.14	05.13	05.11	05.10	05.11
zahod Sonca	20.45	20.47	20.52	20.55	20.57
dolžina dneva	15.31	15.34	15.41	15.45	15.46
	Sonce stopi v znamenje Raka 21. junija ob 14.26. Začetek poletja. Do 24. 6. se dan podaljša za 15, do 30. 6. pa skrajša za 3 minute. Lunine mene: prvi krajec 4. ob 01.06, ščip 11. ob 20.03, zadnji krajec 18. ob 16.08, mlaj 25. ob 18.05.				

Julij	1.	8.	15.	22.	29.
vzhod Sonca	05.14	05.19	05.25	05.32	05.40
zahod Sonca	20.57	20.54	20.50	20.44	20.36
dolžina dneva	15.42	15.35	15.25	15.12	14.56
	Sonce stopi v znamenje Leva 23. julija ob 01.18. Do konca meseca se dan skrajša za 51 minut. Lunine mene: prvi krajec 3. ob 18.37, ščip 11. ob 05.02, zadnji krajec 17. ob 21.13, mlaj 25. ob 06.31.				
Avgust	1.	5.	12.	19.	26.
vzhod Sonca	05.44	05.48	05.57	06.06	06.15
zahod Sonca	20.32	20.27	20.16	20.04	19.52
dolžina dneva	14.49	14.38	14.19	13.58	13.37
	Sonce stopi v znamenje Device 23. avgusta ob 08.23. Do konca meseca se dan skrajša za 1 uro 32 minut. Lunine mene: prvi krajec 2. ob 10.46, ščip 9. ob 12. 54, zadnji krajec 16. ob 03.51, mlaj 23. ob 21.10.				
September	2.	9.	16.	23.	30.
vzhod Sonca	06.24	06.32	06.41	06.50	06.59
zahod Sonca	19.39	19.25	19.12	18.58	18.45
dolžina dneva	13.15	12.53	12.31	12.08	11.46
	Sonce stopi v znamenje Tehtnice 23. septembra ob 06.03. Začetek jeseni. Do konca meseca se dan skrajša za 1 uro 32 minut. Lunine mene: prvi krajec 1. ob 00.56, ščip 7. ob 20.42, zadnji krajec 14. ob 13.15, mlaj 22. ob 13.45, prvi krajec 30. ob 13.04.				
Oktober	1.	7.	14.	21.	28.
vzhod Sonca	07.00	07.08	07.17	07.26	07.36
zahod Sonca	18.43	18.31	18.18	18.06	17.54
dolžina dneva	11.43	11.24	11.02	10.40	10.18
	Sonce stopi v znamenje Škorpijona 23. oktobra ob 14.26. Do konca meseca se dan skrajša za 1 uro 34 minut. Lunine mene: ščip 7. ob 05.13, zadnji krajec 14. 02.26, mlaj 22. ob 07.14, prvi krajec 29. ob 22.25.				
November	1.	4.	11.	18.	25.
vzhod Sonca	06.42	06.46	06.56	07.06	07.16
zahod Sonca	16.48	16.44	16.35	16.27	16.21
dolžina dneva	10.06	09.58	09.38	09.21	09.06
	Sonce stopi v znamenje Strelca 22. novembra ob 12.01. Do konca meseca se dan skrajša za 1 uro 10 minut. Lunine mene: ščip 5. ob 13.58, zadnji krajec 12. ob 18.45, mlaj 20. ob 23.18, prvi krajec 28. ob 07.29.				
December	2.	9.	16.	23.	30.
vzhod Sonca	07.25	07.32	07.38	07.42	07.44
zahod Sonca	16.18	16.16	16.17	16.20	16.25
dolžina dneva	08.53	08.44	08.39	08.38	08.41
	Sonce stopi v znamenje Kozoroga 22. decembra ob 01.22. Začetek zime. Do 26. 12. se dan skrajša za 17, do 31. 12. pa podaljša za 3 minute. Lunine mene: ščip 5. ob 01.25, zadnji krajec 12. ob 15.32, mlaj 20. ob 15.01, prvi krajec 27. ob 15.48.				

MALI KALENDARIJ ZA LETO 2007

Januar	Februar	Marec	April	Maj	Junij
1. Po Novo leto, d.p. 2. To Bazilij d.p.d. 3. Sr. Genovefa 4. Če Angela 5. Pe. Edward 6. So Gospodovo razglasenje, Trije kralji 7. Ne Jezusov kst 8. Po Severin 9. To Hadrijan 10. Sr. Viljem 11. Če Pavlin Oglejski 12. Pe. Aelred 13. So Hilarij 14. Ne 2. nov., Feliks 15. Po Pavel Puščavnik 16. To Marcel 17. Sr. Anton 18. Če Priska 19. Po Arsen 20. So Boštjan, Fabijan 21. Ne 3. nov., Neža 22. Po Vincenčij 23. To Ildefonz 24. Sr. Francisek Saleški 25. Če Spreobrnitev ap. Pavla 26. Pe. Timotej, Ti 27. So Angela 28. Ne 4. nov., Tomaž, Alvinški 29. Po Valerij 30. To Martina 31. Sr. Janez Bosco	1. Po Brigita 2. Pe. Svečnica 3. So Blaž 4. Ne 5. nov., Katarina 5. Po Agata 6. To Pavel 7. Sr. Kolita 8. Če Prešernov dan d.p. 9. Pe. Apolonija 10. So Sholastika 11. Ne 6. nov., Lurska M. B. 12. Po Evalija 13. To Adolf, Kristina 14. Sr. Valentin 15. Če Klavdij 16. Pe. Julijana 17. So Silvin 18. Ne 7. nov., Flavijan 19. To Konrad 20. To Leon, pust 21. Sr. ++Pepernica 22. Če Marijeta 23. Pe + Polikarp 24. So Matija 25. Ne 1. postna 26. Po Aleksander 27. To Gabrijel ŽMB 28. Sr. Ožbolt, Roman	1. Če Albin 2. Pe + Neža 3. So Kunigunda 4. Ne 2. postna 5. Po Erzebij 6. To Fridolin 7. Sr. Perpetua 8. Če Janez od Boga 9. Pe + Františka 10. So 40 mučencev 11. Ne 3. postna 12. Po Gregor 13. To Modesta 14. Sr. Matilda 15. Če Klemen Dvoržak 16. Pe + Herbert 17. So Patrik 18. Ne 4. postna 19. Po Jožef 20. To Klavdija 21. Sr. Justinijan 22. Če Lea 23. Pe + Rebeka 24. So Dionizij 25. Ne 5. postna, tih 26. Po Evgenija 27. To Rupert 28. Sr. Milada 29. Če Bertold 30. Pe + Amadej 31. So Modest	1. Ne Cveta 2. Po Francisek 3. To Rihard 4. Sr. Izidor 5. Če Vel. četrek 6. Pe ++Vel. petek 7. So Vel. sobota 8. Ne Velika noč 9. Po Velik. ponedeljek, d.p.d. 10. To Apolonij 11. Sr. Stanislav 12. Če Zenon 13. Pe Ida 14. So Lidvina 15. Ne 2. vel., bela 16. Po Bernardka 17. To Rudolf 18. Sr. Apolonij 19. Če Leon 20. Pe Hilda 21. So Anzelm 22. Ne 3. velikonoca 23. Po Jurij 24. To Fidelis 25. Sr. Marko 26. Če Marcelin 27. Pe Dan upora, Cita, d.p. 28. So Peter Chabel 29. Ne 4. velikonoca 30. Po Pij V.	1. To Jožef delavec, d.p. 2. Sr. Ananaj, d.p.d. 3. Če Filip, Jakob 4. Pe Florijan 5. So Gotard 6. Ne 5. velikonoca 7. Po Gizela 8. To Viktor 9. Sr. Izaja 10. Če Antonin 11. Pe Mamert 12. So Leopold, Pankracij 13. Ne 6. velikonoca 14. Po Bonifacij 15. To Zožija, Sonja 16. Sr. Janez Nepomuk 17. Če Vrebohod 18. Pe Erik 19. So Leonard 20. Ne 7. vel., Bernardin 21. Po Hospicij 22. To Marijeta 23. Sr. Janez de Rossi 24. Če Marija Pomagaj 25. Pe Beda Častljivi 26. So Filip Neri 27. Ne Binkošti 28. Po German 29. To Maksim 30. Sr. Kancijan 31. Če Marija Mati Cerkve	1. Pe Justin 2. So Marcelin, Erazem 3. Ne Sr. Trojica, Karel Lavanga 4. Po Francisek 5. To Bonifacij 6. Sr. Norbert 7. Če Sr. Rešnje Telo in Kri 8. Pe Medard 9. So Primož 10. Ne 10. navadna, Bogumil 11. Po Barnaba 12. To Eskil 13. Sr. Anton 14. Če Valerij 15. Pe Sree Jezusovo 16. So Sree Marjilno 17. Ne 11. navadna, Albert 18. Po Marcel 19. To Romuald 20. Sr. Florentina 21. Če Alojzij 22. Pe Pavlin 23. So Agripina 24. Ne 12. navadna, J. Kustul, Ives 25. Po Viljem 26. To Vigilij 27. Sr. Ena 28. Če Irenaj 29. Pe Peter in Pavel 30. So Ladislav

MALI KALENDARIJ ZA LETO 2007

Julij

1. Ne 13. **navadna, Oliver**
2. Po Libarat
3. To Tomaž
4. Sr Urfi
5. Če Ciril, Metod
6. Pe Marija Goretti
7. So Vilbald
8. Ne 14. **navadna, Kilijan**
9. Po Pavlina
10. To Analijsa
11. Sr Benedikt
12. Če Mohor, Fortunat
13. Pe Henrik
14. So Kamil
15. Ne 15. **navadna, Bozavventura**
16. Po Karmelska MB
17. To Aleš
18. Sr Friderik
19. Če Makrina
20. Pe Marjeta
21. So Danijel
22. Ne 16. **nav., Magdalena**
23. Po Brigita
24. To Kristof
25. Sr Jakob
26. Če Ana, Aohim
27. Pe Gorazd, Kliment
28. So Viktor
29. Ne 17. **navadna, Marta**
30. Po Peter Krizolog
31. To Ignacij

Avgrst

1. Sr Alfonz
2. Če Evzebij
3. Pe Lidija
4. So Janez Vianney
5. Ne 18. **nav., Marija Srečna**
6. Po Jezusovo spremenjenje
7. To Kajetan
8. So Dominik
9. Če Edita, Roman
10. Pe Lovrenc
11. So Klara
12. Ne 19. **navadna, Eripij**
13. Po Poncijan, Hipolit
14. To Maksimilijan Kolbe
15. Sr **Marijino tvebovzeje**
16. Če Rok
17. To Hijacint
18. So Helena
19. Ne 20. **nav., Janez Esdes**
20. Po Bernard
21. To Pil X
22. Sr Zmago
23. Če Roza iz Lime
24. Pe Jernej
25. So Ludvik
26. Ne 21. **navadna, Turcij**
27. Po Monika
28. So Avgustin
29. Sr Močen, Janeza Krst
30. Če Feliks
31. Pe Rajmund

September

1. So Egidij
2. Ne 22. **nav., angelška, Antonin**
3. Po Gregorij Veliki
4. To Rozalija
5. Sr Viktorin
6. Če Zaharija
7. Pe Marko, Regina
8. So Marijino rojstvo
9. Ne 23. **nav., Peter Klaver**
10. Po Nikolaj
11. To Prot. Hijacint
12. Sr **Gvido**
13. Če Janez Zlatousti
14. Pe Povišanje sv. Križa
15. So Žalostna MB
16. Ne 24. **navadna, Korođij**
17. Po Robert Belarmin
18. To Jožef Kupertin
19. Sr Januarij
20. Če Evtalij
21. Pe Matej
22. So Emerita
23. Ne 25. **nav., Tekla, p. Pilj**
24. Po Anton M. Slomsek
25. To Sergij
26. Sr Kozma, Damijan
27. Če Vincencij Pavelski
28. Pe Venceslav
29. So Mihael, Gabrijel, Rafael
30. Ne 26. **nav., Hieronim**

Oktober

1. Po Terezija DJ
2. To Angeli varuhi
3. Sr Žarko
4. Če Francisek Asiški
5. Pe Flora
6. So Bruno
7. Ne 27. **nav., rožnovenska**
8. Po Pelagija
9. To Dionizij
10. Sr Florencij
11. Če Emilijan
12. Pe Maksimilijan Celjski
13. So Fatimska MB
14. Ne 28. **navadna, Kalist I.**
15. Po Terezija Jezusova
16. To Hedvika
17. Sr Ignacij Antioh.
18. Če Luka
19. Pe Pavel od Križa
20. So Irena, Vendelin
21. Ne 29. **nav., misijonska, Uršula**
22. Po Marija Saloma
23. To Janez Kapistran
24. Sr Dejan
25. Če Krizant, Darinka
26. Pe Lucijan
27. So Vincenc, Sabina
28. Ne 30. **nav., žegnanjska, Simon, Juda**
29. Po Resituta
30. To Angel, Benvenuta
31. Sr dan reformacije, Volbenk, d.p.

November

1. Če Vsi sveti, d.p.
2. Pe Spomin vernih rajnih
3. So Viktorin Pujski
4. Ne 31. **nav., zahvalna, Karel Boromejski**
5. Po Zaharija, Elizabeta
6. To Lenart
7. Sr Engelbert
8. Če Bogomir
9. Pe Božidar
10. So Leon Veliki
11. Ne 32. **nav., Martin**
12. Po Jozafo
13. To Stanislav Kostka
14. Sr Nikolaj Tavelič
15. Če Leopold, Albert
16. Pe Jedrt
17. So Elizabeta
18. Ne 33. **navadna, Odo**
19. Po Matilda
20. To Edmund
21. Sr Maver
22. Če Cecilija
23. Pe Klemen
24. So Krizog
25. Ne 34. **nav., Krizostom, Kralj vesolja**
26. Po Leonard
27. To Virgil
28. Sr Berta
29. Če Saturnin
30. Pe Andrej

December

1. So Elgij
2. Ne 1. **adventna**
3. Po Francisek Ksaver
4. To Barbura
5. Sr Krispina
6. Če Miklavž
7. Pe Ambrož
8. So **Bremadlena**
9. Ne 2. **adventna**
10. Po Loreta MB
11. To Damaz
12. Sr Ivana Šantalska
13. Če Lucija
14. Pe Janez od Križa
15. So Virginija
16. Ne 3. **adventna**
17. Po Lazar
18. To Teotim
19. Sr Urban
20. Če Amon
21. Pe Peter Kanizij
22. So Demetrij
23. Ne 4. **adventna**
24. Po Adam, Eva
25. To božič d.p.
26. Sr **Štefan, dan samostojnosti, d.p.**
27. Če Janez Evangelist
28. Pe Nedolžni otroci
29. So Tomaž Becket
30. Ne 5. **adventna**
31. Po Silvester

Sončevi in Lunini mrki v letu 2006

Leta 2006 bomo iz naših krajev videli le polsenčni in delni Lunin mrk, pa še ta bosta komaj opazna. Zato pa bomo lahko uživali ob delnem Sončevem mrku, ki bo v severni Afriki in Turčiji viden kot popolni.

14. marec – polsenčni Lunin mrk

Mrk je viden iz obeh Amerik, Evrope, Afrike in Azije. Do polsenčnega Luninega mrka pride, ko Luna zaide v Zemljino polsenco in se sence sploh ne dotakne. Sij Lune se le malo zmanjša, zato mrka neizkušeni opazovalec sploh ne more opaziti.

29. marec – popolni Sončev mrk

Popolni Sončev mrk je viden v ozkem pasu, ki teče od ekvatorialnega dela Atlantika in zahodne obale Afrike prek osrednje Afrike, Libije, Egipta in Turčije in se konča v osrednji Sibiriji. Kot delni mrk je viden iz Evrope, Afrike in zahodnega dela Azije.

V Ljubljani se mrk začne ob 11. uri in 38 minut, sredina mrka je ob 12. uri in 44 minut, Luna pa zapusti Sonce ob 13. uri in 50 minut. Ob največji fazi mrka je zakrite 46 odstotkov Sončeve ploskvice oziroma 56 odstotkov premera Sonca.

POZOR!!! Za opazovanje Sonca in mrka veljajo posebni zaščitni ukrepi za oči, saj že kratkotrajni pogled v svetlo Sončevo ploskvico povzroči nepopravljivo poškodbo oči. Za opazovanje Sonca uporabljamo posebna očala iz folije mylar ali temna varilska stekla z gostoto 12 ali več. V nobenem primeru pa ne smemo uporabiti improviziranih filtrov (na primer nad svečo počrtno steklo), saj ti ne nudijo primerne zaščite. V Sonce ne smemo gledati skozi optične naprave (fotoaparati, daljnogled ...), saj nam svetloba v hipu uniči očesno mrežnico.

7. september – delni Lunin mrk.

Viden je iz Evrope, Afrike, Azije in Avstralije. Luna v Zemljino senco zdrsne le za 19 odstotkov svojega premera. Ker je mrk v zgodnjih večernih urah, ga bodo lahko opazili le pozornejši opazovalci neba. Luna se Zemljine sence dotakne ob 20. uri in 6 minut, največje zakritje je ob 20. uri in 51 minut, senco pa zapusti ob 21. uri in 37 minut.

22. september – kolobarjasti Sončev mrk

Kot kolobarjasti mrk je viden sredi južnega dela Atlantika. Kot delni mrk je viden v Severni Ameriki, zahodni Afriki in na Antarktiki. Pri nas mrk ni viden.

Meteorski roji v letu 2006

Vsako jasno noč lahko občasno na nebu vidimo utrinke ali meteorje. To so drobcena prašna zrnca (seveda glede na vesoljske razsežnosti), ki med letom po Osončju zaidejo v Zemljino atmosfero. Ob trenju z zrakom se segrejejo in izparijo. Tej svetli sledi, ki jo puščajo za seboj, pravimo meteor. Ponavadi lahko vidimo 5 meteorjev na uro. Ob določenih datumih v letu pa Zemlja prečka gostejše predele »prahu«, ki so jih za sabo pustili kometi. Takrat se število meteorjev močno poveča. Pravimo, da je aktiven meteorski roj. Vsi meteorji iste ga roja priletijo iz določenega predela neba, ki mu rečemo radiant.

4. januarja je maksimum aktivnosti meteorskega roja Kvadrantidov z radiantom v ozvezdju Volarja. Ob maksimumu je v povprečju 120 utrinkov na uro.

5. maja je maksimum aktivnosti meteorskega roja Eta Aquaridov z radiantom v ozvezdju Vodnarja. Ob maksimumu je v povprečju 60 utrinkov na uro.

12. avgusta je maksimum aktivnosti meteorskega roja Perzeidov z radiantom v ozvezdju Perzeja. Ob maksimumu je v povprečju 100 utrinkov na uro.

17. novembra je maksimum aktivnosti meteorskega roja Leonidov z radiantom v ozvezdju Leva. Ob maksimumu je v povprečju 120 utrinkov na uro.

13. decembra je maksimum aktivnosti meteorskega roja Geminidov z radiantom v ozvezdju Dvojčka. Ob maksimumu je v povprečju 120 utrinkov na uro.

Vidnost planetov v letu 2006

MERKUR

V letu 2006 bomo lahko Merkur opazovali jutraj (pred vzhodom Sonca) nad vzhodnim obzorjem v dneh okoli 8. aprila (28 stopinj od Sonca), 7. avgusta (19 stopinj od Sonca) in 25. novembra (20 stopinj od Sonca).

Zvečer (po zahodu Sonca) bomo lahko planet opazovali nad zahodnim obzorjem v dneh okoli 24. februarja (18 stopinj od Sonca), 20. junija (25 stopinj od Sonca) in 17. oktobra (25 stopinj od Sonca).

8. novembra bo planet tudi navidezno prečkal Sončevo ploskvico, žal pa dogodek iz naših krajev ne bo viden.

VENERA

Venera se konec januarja pojavi v jutranjih urah kot Danica nizko nad vzhodnim obzorjem. Največjo zahodno elongacijo doseže 25. marca. Tedaj je na nebu od Sonca oddaljena 47 stopinj. Kot Danica sije vse do začetka jeseni, ko se navidezno približa Soncu in ni več v ugodni legi za opazovanje. 27. oktobra je v zgornji konjunkciji s Soncem in nekaj časa ni vidna. Proti koncu leta se pojavi na večernem nebu, kjer sije kot Večernica.

MARS

Rdeči planet je v prvi polovici leta v ugodni legi za opazovanje, saj je viden prvi del noči. V januarju je v ozvezdju Ovna, februarja pride v Bika in po njem potuje do sredine aprila. Nato se preseli v Dvojčka, junija pa ga najdemo v Raku. Julija je v ozvezdju Leva, na nebu pa je v večernih urah še viden nizko nad zahodnim obzorjem. Avgusta se navidezno že toliko približa Soncu, da se izgublja v večerni zarji. V konjunkciji s Soncem je 23. oktobra in nekaj časa ni viden. Na našem nebu se ponovno pojavi decembra, ko je nad vzhodnim obzorjem viden malo pred vzhodom Sonca.

JUPITER

Jupiter je v začetku leta v ozvezdju Tehtnice, vzhaja pa v drugi polovici noči. Konec februarja vzhaja že okoli polnoči. V pomladnih mesecih prihaja v vse ugodnejšo lego za opazovanje. 4. maja je v opoziciji s Soncem. Takrat je najbližje Zemlji, viden je vso noč in je v najugodnejši legi za opazovanje. Po tem datumu z vsakim dnem zahaja vedno prej in je avgusta viden le še prvo polovico noči. Septembra in oktobra je viden v večernih urah. V konjunkciji s Soncem je 22. novembra. V jutranji zarji nad vzhodnim obzorjem se ponovno pojavi sredi decembra in sije kot jutranji planet. Takrat ga najdemo v ozvezdju Škorpiona.

SATURN

Saturn je v začetku leta v najugodnejši legi za opazovanje, saj je 27. januarja v opoziciji s Soncem. Nahaja se v ozvezdju Raka, kjer ostane vso prvo polovico leta, nato pa se preseli v ozvezdje Leva, kjer ostane do konca leta. Februarja in marca je še v ugodni legi za opazovanje, aprila in maja je le še večerni planet, junija in julija se že skriva v večerni zarji, potem pa ni več viden, saj je 8. avgusta v konjunkciji s Soncem. Septembra se pojavi na jutranjem nebu, ko vzhaja pred Soncem, vendar ni v primerni legi za opazovanje, saj je predaleč od Zemlje. Novembra je že v ugodnejši legi, decembra pa je praktično viden vso noč, saj se že bliža novi opoziciji.

URAN

Na začetku leta je Uran večerni planet in se navidezno vse bolj približuje Soncu. 1. marca je v konjunkciji s Soncem in nekaj časa ni viden. Konec marca ga že lahko opazimo na jutranjem nebu, nato pa vzhaja vedno prej in pride 5. septembra v opozicijo s Soncem. Tedaj je v najugodnejši legi za opazovanje; viden je vso noč. Proti koncu leta je Uran viden prvo polovico noči. Vse leto se zadržuje v ozvezdju Vodnarja.

NEPTUN

Neptun se vse leto zadržuje v ozvezdju Kozoroga. Na začetku leta ni viden, saj je 6. februarja v konjunkciji s Soncem. Konec marca ga že lahko opazimo na jutranjem nebu, nato pa vzhaja vedno prej in pride 11. avgusta v opozicijo s Soncem. Tedaj je v najugodnejši legi za opazovanje; viden je vso noč. Proti koncu leta je Neptun večerni planet, ki se že izgublja v večerni zarji.

PLUTON

Pluton se vse leto zadržuje v območju tromeje med ozvezdji Kače, Kačenosca in Strelca. Na začetku leta ga lahko opazujemo na jutranjem nebu. Nato vzhaja vedno prej in pride 17. junija v opozicijo s Soncem. Tedaj je v najugodnejši legi za opazovanje, viden je vso noč. Proti koncu leta Pluton ni več viden, saj je 19. decembra v konjunkciji s Soncem.

SEDNA – DESETI PLANET NAŠEGA OSONČJA?

Ameriški znanstveniki so sredi marca 2004 sporočili, da so 8. januarja med pregledovanjem nekaj mesecev starih podatkov, dobljenih s teleskopom Samuel Oschin v observatoriju Palomar in teleskopom Gemini North na Mauni Kei, zaznali nebesno telo, ki je dobilo oznako »2003 UB313«. Odkrili so ga dr. Michael Brown, izredni profesor planetarne astronomije na kalifornijskem Inštitutu za tehnologijo v Pasadeni, Chad Trujillo iz observatorija Gemini na Havajih in David Rabinowitz z univerze Yale. Telo z močno nagnjeno orbito je lahko nekoliko manjše ali pa tudi večje od Plutona, ki so ga odkrili leta 1930 in ima premer 2280 km. Po mnenju znanstvenikov naj bi bilo novo telo, ki se nahaja v delu vesolja, znanem kot Kuiperjev pas, od Plutona oddaljeno 3 milijarde kilometrov. Ledeni planetoid so po eskimski boginji morja in vladarki morskih živali poimenovali Sedna, saj se zaradi oddaljenosti od Sonca, ki je 900-krat večja od Zemljine, temperature na njem spustijo tudi do -240°C .

Na uradno uvrstitev Sedne med planete bo treba še nekoliko počakati, dotlej pa bodo naše osončje (še naprej) sestavljali Merkur, Venera, Zemlja, Mars, Jupiter, Saturn, Uran, Neptun in Pluton.

Prazniki v letu 2006

Bogoslužno leto se prične na 1. adventno nedeljo 27. 11. 2005 in traja do 1. adventne nedelje 3. 12. 2006. Pri nedeljskih mašah so berila in evangeliji iz leta B.

POLETNI ČAS: Na poletni čas (kazalci za eno uro naprej) preidemo v noči na zadnjo nedeljo v marcu (**26. marca**), na srednjeevropski čas (sončni čas) pa se spet vrnemo v noči na zadnjo nedeljo v oktobru (**29. oktobra**) s pomikom kazalcev za eno uro nazaj.

CERKVENI PRAZNIKI

1. Zapovedani katoliški prazniki: Poleg nedelj so v letu 2006 zapovedani prazniki: telovo (sv. Rešnje telo) – 15. junij; veliki šmaren (Marijino vnebovzetje) – 15. avgust; vsi sveti – 1. november; božič – 25. december

2. Slovesni katoliški prazniki: novo leto – 1. 1.; sv. Trije Kralji – 6. 1.; svečnica – 2. 2.; sv. Jožef – 19. 3.; Gospodovo oznanjenje – 25. 3.; velikonočni ponedeljek – 17. 4.; vnebohod – 25. 5.; sv. Peter in Pavel – 29. 6.; mali šmaren – 8. 9.; Brezmadežna – 8. 12.; sv. Štefan – 26. 12.

3. Premakljivi katoliški prazniki: pepelnica – 1. 3.; velika noč – 16. 4.; vnebohod – 25. 5.; binkošti – 4. 6.; Sveta Trojica – 11. 6.; telovo – 15. 6.; misijonska n. – 22. 10.; žegnanjska n. – 29. 10.; zahvalna n. – 5. 11.; Kristus Kralj – 26. 11.; 1. adventna n. – 3. 12.

4. Verski prazniki, ki so (poleg nedelj) dela prosti: velikonočni ponedeljek – 17. 4.; Marijino vnebovzetje – 15. 8.; dan reformacije – 31. 10.; božič – 25. 12.

DRUGI VERSKI PRAZNIKI

Pravoslavni: božič – 7. 1.; novo leto 2006 – 14. 1.; velika noč – 23. 4.; vnebohod – 1. 6.; binkošti – 11. 6.; Marijino vnebovzetje – 28. 8.

Judovski: praznik žrebcev – 14. 3.; pasha – 13. 4. – 20. 4.; praznik tednov – 2. 6.; novo leto (1. tišri 5767) – 23. 9.; praznik sprave – 2. 10.; šotorski praznik – 7. 10.; veselje nad postavo – 15. 10.; praznik luči – 16. 12.

Muslimanski: 1. zul-ka-da 1426 – 1. 1.; novo leto, 1. moharam 1427 – 31. 1.; postni mesec ramadan – 24. 9. do 23. 10.; id-ul-fitr (bajram), 1. šaval – 24. 10.; gorban, 10. zul-ka-da – 1. 12.

DRŽAVNI PRAZNIKI

ново leto – 1. januar (dva prosta dneva)

Prešernov dan – kulturni praznik – 8. februar

dan upora proti okupatorju – 27. april

praznik dela – 1. maj (dva prosta dneva)

dan državnosti – 25. junij

dan spomina na mrtve – 1. november

dan samostojnosti – 26. december

PRAZNIKI V SOSEDNJIH DRŽAVAH

AVSTRIJA: novo leto (1. 1.), sv. Trije kralji (6. 1.), velikonočni ponedeljek (17. 4.), 1. maj, vnebohod (25. 5.), binkoštni ponedeljek (5. 6.), sv. Rešnje telo (15. 6.), Marijino vnebovzetje (15. 8.), dan zastave (26. 10.), vsi sveti (1. 11.), Brezmadežna (8. 12.), božič in štefanovo (25. in 26. 12.).

ITALIJA: novo leto (1. 1.), sv. Trije kralji (6. 1.), velikonočni ponedeljek (17. 4.), državni praznik Italije (25. 4.), 1. maj, dan republike (2. 6.), Marijino vnebovzetje (15. 8.), vsi sveti (1. 11.), Brezmadežna (8. 12.), božič in štefanovo (25. in 26. 12.). – V Trstu dela prost praznik mučenca Justa (3. 11.), praznik sv. Andreja v Gorici (30. 11.) je delavnik.

MADŽARSKA: novo leto (1. 1.), državni praznik (15. 3.), velikonočni ponedeljek (17. 4.), 1. maj, binkošti (4. 6.), binkoštni ponedeljek (5. 6.), sv. Štefan, madžarski kralj (20. 8.), državni praznik (23. 10.), vsi sveti (1. 11.), božič in štefanovo (25. in 26. 12.).

HRVAŠKA: novo leto (1. 1.), sv. Trije kralji (6. 1.), velikonočni ponedeljek (17. 4.), 1. maj, dan antifašističnega boja (22. 6.), dan državnosti (25. 6.), dan domovinske zahvale (5. 8.), Marijino vnebovzetje (15. 8.), dan neodvisnosti (8. 10.), vsi sveti (1. 11.), božič in štefanovo (25. in 26. 12.).

POMEMBNI MEDNARODNI DNEVI

dan krščanske edinosti – 19. 1.; dan bolnikov – 11. 2.; dan žena – 8. 3.; dan boja proti rasizmu – 21. 3.; dan meteorologije – 23. 3.; dan gledališča – 27. 3.; dan zdravja – 7. 4.; dan zemlje – 22. 4.; dan svobode tiska – 3. 5.; dan Rdečega križa – 8. 5.; dan varnosti – 13. 5.; dan boja proti kajenju – 31. 5.; dan varstva okolja – 5. 6.; dan gasilcev – 8. 6.; dan pismenosti – 8. 9.; dan gluhih – 19. 9.; dan turizma – 27. 9.; dan starih – 1. 10.; dan otroka – 5. 10.; dan pošte – 9. 10.; dan OZN – 24. 10.; dan varčevanja – 31. 10.; dan izseljencev – 17. 11.; dan boja proti aidsu – 1. 12.; dan človekovih pravic – 10. 12.

Kmečki koledar

Osnova za sestavljanje tega kmečkega koledarja so setveni roki, ki jih je v tesnem sodelovanju z naravo in na podlagi mnogih izkušenj izoblikoval naš kmečki živelj. Vendar ti setveni roki niso za vse slovenske kraje enaki. Zaradi razgibanosti zemljepisnih leg in različnih krajevnih podnebij so časi za setev, sajenje, presajanje in spravilo pridelkov za različne kraje različni. Navedki v tem koledarju naj vrtničkarje spomnijo, da prihaja čas za tako ali drugačno delo na vrtu. Črtica označuje dan brez posebnega nasveta.

Jolanda Pibernik

JANUAR

1. Prva pozeba je, če ni posajeno.
2. Stara modrost pravi, da je slabo orodje cesta k zamudi, ki mojstra okra-de in delavca utrudi.
3. Kmečka modrost priporoča, da ob rastoči luni sadimo rastline, ki rodi-jo nad zemljo.
4. Ko luna pojenjuje, sadimo rastline, ki obrodijo v zemlji
5. Če še ni snega, zavarujemo spominčice in mačehe s smrečjem
6. Preden zemlja globoko zamrzne, pokrijemo rastišče rabarbare z debe-lim slojem šote, da bo rastlina zgodaj odgnala.
7. Če pričakujemo hud mraz, vrtnice, pokrite z zemljo, dodatno zavaru-jemo s šoto.
8. Prebiramo sadje, čebulo, krompir. Kar je slabega, odstranimo.
9. S sekanjem ostarelih, izrojenih in obolelih dreves ne čakajmo do po-mladi.
10. Če ni prehud mraz, obrezujemo rodne hruške in jabolka. Odstranimo suhe veje.
11. Če tla niso zmrznjena, gnojimo sadneno drevje in jagodičje.
12. Obnovimo stare grme lešnikov.
13. Odraslim grmičem ribeza in kosmulj odstranimo starejše veje že januar-ja, ker zelo zgodaj brstijo.
14. Za zimsko rez živih mej in listavcev izberemo dneve, ko ne zmrzuje.
15. Vsaka rastlina mora biti prej obrezana, kakor začne odpirati očesa.
16. Posodovke, ki jih prezimujemo brez zmrzovanja (n.pr. oleander), mo-ramo včasih zaliti.

17. Drevesa, ki jih nameravamo precepiti, moramo pripraviti za cepljenje.
18. Če bomo precepili starejša drevesa, poskrbimo za cepiče.
19. Cepiče narežemo od priznanih dobrih in zdravih matičnih dreves, dokler so v popolnem zimskem mirovanju.
20. Sv. Fabijan in Boštjan sok v drevje poženeta in oznanjata ljudem konec zime.
21. Ne smemo obrezovati cvetnih grmovnic, ki cvetne popke razvijejo že poleti. Take so: lipovka, forsitije, glicinija, negnoj, volčin.
22. V Beli krajini na ta dan obrežejo vinsko trto.
23. Za cvetenje pripravljeni amarilis naj stoji na toplem. Zalivati ga pričnemo, ko cvetni popek pririne iz čebule.
24. Sobnih rastlin ne smemo preveč zalivati.
25. Ob velikem snegu preverimo, kako so drevesa zavarovana pred divjimi zajci.
26. Če je veliko snega, iglasto drevje previdno otresemo, da se ne polomi.
27. Po travnikih in košenicah razkopavamo krtine in mravljišča.
28. Poskrbimo za ptičje valilnice in krmne hišice.
29. Pognojimo in pripravimo zemljo v topli gredi.
30. Narezane veje s cvetnimi popki forsitij, mandljevca, japonske češnje in leske, lahko v toplih prostorih pripravimo do cvetenja.
31. Pripravimo zelenjadna semena.

FEBRUAR

1. Prvemu neuspehu se izognemo, če sejemo sveže in dobro seme.
2. Za kasnejše prepikiranje, to je za prvo presajanje, lahko sejemo v setvene posode ali zabožčke cvetačo, poletno zelje, por, solato, brstični ohrovt, zeleno, papriko, paradižnik.
3. Pri rodnihih sadnih drevesih moramo končati obrezovanje pregostih in izrojenih vej v krošnji. Čas je primeren za obrezovanje živih mej, potaknjencev cvetočih rastlin in jagodičja.
4. Prisojne lege so včasih ta čas brez snega, tu lahko pripravimo zemljo za prve pomladanske setve.
5. Pomembni dejavniki vrtnarjenja so: smotrno gnojenje, pravilno kolo-barjenje, ustrezna oskrba vrtnin in obdelava tal.
6. S hlevskim gnojem gnojimo: paradižnik, papriko, kumare, bučke, visoki fižol, zelje, ohrovt, zgodnji krompir, solatnice, por, špinačo.

7. Perutninski gnoj je zelo primeren za gojenje kumar in paradižnika.
8. Pri izdelavi setvenega načrta moramo upoštevati kolobarjenje. Najprimernejše je kolobarjenje s štirimi poljinami.
9. Prva poljina bo neposredno pognojena s hlevskim gnojem. Na drugi poljini bodo rastline, ki jim neposredno gnojenje s hlevskim gnojem ne prija.
10. Na tretji poljini bodo rastline, ki so glede hlevskega gnoja najmanj zahtevne.
11. Četrta poljina je izločina, namenjena večletnim rastlinam, kot so: dišavnice, rabarbara, špargelj, jagoda.
12. Vsako četrto leto naj bo pognojena s hlevskim gnojem in globoko obdelana ista poljina.
13. Samo z mineralnimi gnojili pognojimo gredice, na katere bomo sejali ali sadili: korenček, redkvico, rdečo peso, kolerabico, solate, ki prezmijo, kitajski kapus, česen, čebulo, šalotko, nizek fižol in grah.
14. Jeseni globoko obdelana in s hlevskim gnojem pognojena tla zgodaj spomladi zrahljamo in poravnamo z rahljačo ali grebico. Odstranimo plevele: slak, pirnico in regračo.
15. Na gredicah, ki jih jeseni nismo globoko obdelali in pognojili, opravimo spomladansko kop. Zemlje ne pustimo v grudah. Takoj jo poravnamo in pripravimo za setev.
16. V toplo gredo, ki smo jo pripravili pred tremi tedni, sejemo solato, mesečno redkvico, kolerabo, cvetačo, korenček, kumare in druga zelenjadna semena.
17. Čebulo in šalotko lahko sadimo takoj, ko se tla primerno osušijo.
18. Na okenski polici ali v rastlinjaku sejemo v lonček majaron in baziliko, ki ju kasneje prepikiramo.
19. Pri listnatem ohrovtu, ki je še na gredici, režemo samo vrhove z listi, da lahko koceni dobro odženejo iz zalistnih brstov.
20. Zelo dolgo kali robato seme novozelandske špinače, zato jo sejemo zelo zgodaj. Zgodnje setve pokrivamo.
21. Bob je edina stročnica, ki prenese nekaj stopinj mraza, zato lahko debelo zrnje sadimo zelo zgodaj.
22. Pri enoletnem pridelovanju črnega korena omogoča zadovoljiv pridelek edino zelo rana setev.
23. Brez škode lahko sadimo gladkozrnate sorte graha, ki so manj občutljive za mraz (mali provansalec), sorte z oglatim in nagubanim zrnjem so občutljivejše.

24. Pri fuksijah porežemo lanskoletne poganjke približno za polovico. Obrežemo pelargonije in viseče nageljne. Dodamo jim nove zemlje in postavimo na sonce.
25. Začnemo nakaljevati gomolje zgodnjega krompirja v plitkih zabojčkih v svetlem prostoru pri 12 do 15°C.
26. Nekoliko skrajšamo enoletno mladje pri malinah, preostale poganjke privežemo na oporne žice.
27. Če je vreme ugodno in ne zmrzuje, precepljamo koščičarje.
28. Na pustni dan kmetje izvozijo gnoj na njive. Hlevskega gnoja ne more nadomestiti nobeno rudninsko gnojilo.

MAREC

1. Vrt zahteva največ dela od marca do maja. Od dela, opravljenega v tem času, je odvisen uspeh celoletnega vrtnarjenja.
2. Cepljenje se prične. Jabolka in hruške cepimo le na divjake. Češnjo cepimo na divjo češnjo.
3. Zasipnice, v katerih še hranimo vrtnine (korenje, rumena koleraba), odpremo in zelenjavo shranimo v klet.
4. Pričnemo saditi drevesa in grmičevje, pri tem upoštevamo zahteve posameznih sort.
5. Ko marca tla več ne zmrzujejo, pri trajnicah odstranimo ali vsaj zrahljamo zimsko odejo in odstranimo bolne dele rastlin.
6. Poravnamo zemljo, s katero smo pokrili vrtnice zoper mraz. Vrtnice po tem obrežemo. Lahko jih tudi nasadimo na novo.
7. Peteršilj sejemo na prosto zelo zgodaj, ker zdrži nekaj mraza. Ob neugodnih razmerah kali tudi več kot mesec dni. Listnati peteršilj je manj aromatičen od korenastega peteršilja. Kodrolistnati peteršilj uporabljamo za okras jedi.
8. Korenček ni občutljiv za nizke temperature, sejemo že zgodaj spomladi zgodnje in srednje pozne sorte, ki so lahko okrogle, valjaste, kratke in srednjedolge oblike.
9. Čeprav običajno čebulček sadimo, lahko dosežemo obilen pridelek čebule že v prvem letu tudi s setvijo, če izberemo pravo sorto in sejemo zelo zgodaj.
10. Česen razmnožujemo s stroki, ki jih marca ali aprila sadimo v zemljo. Sadimo poletni česen. Jeseni pa sadimo zimski česen, ki dozori spomladi.

11. Tudi špinačo moramo kmalu posejati, če želimo za tem pridelkom sejati še kakšno drugo zelenjavo. Pospravimo motovilec, preden gre v cvet.
12. Gregorjevo: na današnji dan se ptički ženijo. Snubili in pare so si izbirali cel mesec od valentinovega naprej. Najbolj se mudi kosu. Ptičje krmilnice niso več nujno potrebne.
13. Začne se oranje: »O svetem Gregorji ta dolgo njivo orji.«
14. Na stalno mesto sejemo blitvo, rdečo peso, redkvico. Sadike gomoljne zelene lahko kupimo, sadike stebelne zelene pa vzgojimo sami.
15. Drobnejak je odporen proti mrazu. Razmnožujemo ga s setvijo ali z delitvijo starejših rastlin.
16. Na vrtu ne smejo manjkati dišavnice: žajbelj, timijan, vinska rutica, hren, koper, vrtna krebujica, sivka, rožmarin, meta, pehtran, majaron, origano, šetraj, drobnjak, luštrek.
17. Na prosto ali v toplo gredo sejemo razne solatnice in radiče. Zelo gosto sejemo tržaški solatnik, radič, ki ga režemo in spet požene.
18. Vselej je bolje sejati manj in večkrat. Pri setvi na prosto se tako izognemo tveganju, da pozna slana uniči vso setev.
19. Sadimo grah. Kjer je nevarnost, da bi ptiči poškodovali grahove poganjke, gredice takoj po setvi v celoti zavarujemo.
20. Enoletnice, ki jih moramo vzgajati najprej na toplem, sejemo v mrzlo zaprto gredo: zajčke, astre, nekatere marjete in tagetese, suhe rože in cije.
21. Pri jagodah moramo odstraniti vse suhe in poškodovane liste, obenem nasad pognojimo in med vrstami rahljamo zemljo.
22. Maline sadimo le tam, kjer zemlja ni zapleveljena s pernico. Med sortami lahko izbiramo take, ki so rodne le enkrat letno, take, ki rodijo dvakrat v letu, ali stalno rodne.
23. Robidnice so izredno aromatično in okusno sadje. Gojimo jih ob ograji ali na samostojnem ogrodju.
24. Plevel bo najprej pognal na vrtnih stezah in poteh, začnimo ga čimprej zatirati.
25. Pomladanska Marija pripelje lastovke v deželo. Ponekod jo imenujejo Marija Ognjenica, ker stara ljudska modrost pravi, da pada na ta praznik nebeški ogenj v zemljo, ki setve ogreje in jim da rasti, ker zemljo odklene.
26. Sadimo trajnice, ki cvetijo poleti in kasneje: lilije, dalije, gladiole, kane, krokosmije, iksije. Rastline tudi delimo in presajamo. Sadimo okrasno grmovje: kovačnik, tamarisko, dren, reliko, ruj, brin, azalejo.

27. Regrat cvete od marca do maja. Liste nabiramo, preden cvete. Cvetove ob cvetenju. Korenine kopljemo zgodaj spomladi ali pa od avgusta do oktobra.
28. Gabezove korenine kopljemo, preden cvete, to je marca. Cvetočo rastlino nabiramo od maja do avgusta ali jeseni od oktobra do novembra.
29. Janeževe zdravilne korenine izkopavamo od druge polovice marca do konca aprila. Plodove nabiramo jeseni.
30. Na prosto lahko sejemo vse vrste kapusnic ali npr.: zelje, ohrovt, brstični ohrovt, rdeče zelje, zgodnje sorte belega zelja.
31. Gredico s čebulo pokrijemo z vlaknato folijo, da preprečimo čebulni muhi odlaganje jajčec. Odkrijemo jo šele maja.

APRIL

1. Ko sejemo na prosto, sejemo v suha tla, ker so topla, potem pa posejane površine zalijemo.
2. Krompir sadimo v suho zemljo. Zgodnji nakaljeni krompir sadimo v času od 1. do 10. aprila.
3. Če sadimo krepke sadike cvetače s koreninsko grudo, bomo pobirali prvi pridelek že v začetku junija. Zavarujemo jih s tuneli iz plastične folije.
4. Na redko sejemo na prosto pozne sorte cvetače, solato in radič, za presajanje v juniju.
5. Na stalno mesto sejemo por za jesenski pridelek in rdečo peso. Sadike rdeče pese tudi uspešno presajamo. Kakovostne gomolje za skladiščenje naredi rdeča pesa, ki jo sejemo maja.
6. Na vrsti je spomladansko sajenje jagod. Sadimo lahko enkrat rodne sorte, mesečne sorte, kupimo lahko viseče jagode, ki jih posadimo v korito ali visečo košaro.
7. Pozne popoldanske ure so najprimernejši čas za sajenje vseh vrst zelenjadnic.
8. Ribez in kosmuljo navadno razmnožujemo s potaknjenci, lahko pa tudi osipavamo veje starejših grmičev z zmesjo kompostnice in šote in skrbimo, da se ta mešanica nikoli ne osuši.
9. Tistim sortam malin, ki ne odženejo v aprilu novih mladric, upognemo nekoliko najmočnejših enoletnih šib do tal in jih v plitvi brazdi pričvrstimo. Brsti upognjenih šib bodo pognali.

10. Podobno ukoreninimo dolge bodičaste poganjke robidnic, upognjene in pritrdjene k zemlji zasujemo z mešanico kompostne zemlje in šote.
11. Dobro pripravimo tla za tiste enoletnice, ki jih lahko že aprila sejemo na prosto: dišeči grahor, ognjič, sončnice, kapucinke, suhocvetnice, mak, trobarvne slake ...
12. Šetraj gojimo izključno s semenom. Prvič ga žanjemo pred cvetenjem, drugič med cvetenjem.
13. Pokosimo vse trate. Osnažimo vse prostore v hiši in na vrtu.
14. Veliki petek in velika sobota za setev in presajanje nista primerna.
15. Izkopljemo hren.
16. -
17. -
18. Zgodnje sorte belega zelja so uporabne že 2 meseca po sajenju. Pozne sorte belega zelja potrebujejo za razvoj več kot 5 mesecev. Konec aprila je zadnji čas za sajenje.
19. Marca posajeni grah je že toliko razvit, da ga proti koncu aprila osipamo in mu nudimo oporo.
20. Najprimernejši čas za sajenje grmastih in stebelnih vrtnic.
21. Uspešno zasajamo nove zimzelene žive meje. Čas za cepljenje sadnega drevja je, dokler se popki ne odprejo. Kadar so že odprti, cepimo za lubje.
22. Srobote (klematise) sadimo s trdno koreninsko grudo iz lonca. Ker sroboti iz prejšnjih let že odganjajo, jasno vidimo, kar je poškodovano in pomrznjeno. Poškodovane dele porežemo.
23. Obrezovanje breskev je precej olajšano, saj dobro ločimo cvetne brste od listnih.
24. Krompir sadimo okrog sv. Jurija. Sočasno sadimo krompirjevice ali pa dalije ali georgine.
25. Februarja ali marca posejane paprike, paradižnik in druge sejančke prepikiramo v lončke ali presadimo v polivinilne vrečke, do polovice napolnjene z zemljo.
26. Borovnica cvete od aprila do junija. Zori od začetka julija do konca septembra.
27. Velika kopriva – nabiramo celo zelišče od zgodnje pomladi do pozne jeseni, še posebej v času, ko ima rastlina prve nastavke za cvetje.
28. Iglavce sadimo z dobro grudo, ne pred koncem meseca.
29. Pripravimo rastišče za kumare, ki naj bo dobro pognojeno s hlevskim gnojem. Seme kumar že odganja v cvetličnih lončkih na oknu.

30. Še nabiramo liste čemaža kot dodatek k regratu, motovilcu, solati, juham.

MAJ

1. Maj je čas, ko si svoj košček narave naredimo prijeten za dolgo vroče poletje.
2. Pazimo, da ne bomo motili ptic pri gnezdenju in valjenju.
3. Ko je zemlja že dovolj ogreta, sejemo kumare. Sejemo jih v kupčke ali v vrste.
4. Na prosto sadimo sadike gomoljne in listne zelene.
5. Če v gorah ni snega in je zato možnost slane majhna, po sv. Florjanu sadimo fižol. Najprej nizki.
6. Če je vreme ugodno, sadimo tudi visoki fižol ali preklar, ki potrebuje oporo. Najprej zasadimo prekle ali fižolovke, šele nato sadimo fižol. Izbiramo take sorte, ki imajo krhko stročje brez niti.
7. Aprila posajeno cvetačo osipamo in pri tem tudi pognojimo.
8. Če želimo pridelati posebno lepo korenje za zimsko zalogo, sejemo pozne sorte že v začetku maja.
9. V prvi polovici maja sadimo pozno zelje. Za zgodnjo jesensko uporabo lahko sejemo na prosto zgodnje sorte zelja.
10. Mesečno redkvico običajno sejemo med solato. Mora biti dobro zalita, da ne postane puhla.
11. Solata med kapusnicami zmanjšuje napad kapusovih bolhačev. Če bodo ledeni svetniki premrzli, bomo zastirali za mraz najbolj občutljive vrtnine.
12. Na gredice, od koder smo že pospravili pridelek ali pa ga bomo kmalu pospravili, lahko sejemo por, brstični ali listnati ohrovt in podzemno kolerabo.
13. Presadimo na toplem vzkaljene bučke in buče. Za kasnejšo rabo jih tudi sadimo na stalno mesto.
14. Presadimo sadike marčeve setve enoletnih cvetic. Posejemo še nove, da bodo dalj časa cvetele.
15. Sadimo različne sadike vrtnin in zelišč. Vse sadike iz zimskih prostorov presadimo na prosto, prav tako sadike, vzgojene na toplem v marcu in aprilu.
16. Sveti Janez Nepomuk, »feškov Janez«, »fižolovec« je osrednji datum sajenja fižola. Ko so rastline visoke 10 cm, jih je priporočljivo osuti.

17. Čebulček lahko posadimo šele v maju, da se ognemo okužbi s čebulno muho.
18. Sadike paradižnika sadimo s koreninsko grudo. Hibridne sorte so odpornejše proti plesni. Med rastjo ga dognojujemo.
19. Med vrste paradižnika posadimo kapusnice, saj paradižnikov vonj odganja kapusovega belina.
20. Paprika potrebuje dobro zemljo, ogromno hranil in vlage, pa tudi sonca in toplote.
21. Posadimo sadike jajčevca, ki je v sorodu s paradižnikom in krompirjem. Nič čudnega, če ga ima rad koloradski hrošč. Obrodi v začetku avgusta.
22. Pri novo posajenem sadnem drevju prvo leto odstranimo vse nastavke plodov.
23. Baziliko posejemo spomladi v zavetje rastlinjaka. Prav tako majaron. Ko je nevarnost pozebe mimo, ju presadimo na sončen kraj in dosejemo novo seme.
24. Baziliko režemo tik pred cvetenjem. Majaron režemo dva do trikrat prav tako pred cvetenjem.
25. Krompir dvakrat okopljemo, nakar ga osujemo, preden gre v cvetje, da gomolji ne ozelenijo.
26. Boj z mrčesom. Mrčes je v tem mesecu najhujši.
27. Če želimo lepo trato, jo kosimo vsake tri tedne.
28. Okopljemo čebulo, šalotko, česen, zelje in kolerabo.
29. Sejemo belgijski radič ali štrucar.
30. Nabiramo cvetne koške arnike, liste in cvetove gloga, v višjih legah pa plahtico, ki je prvovrstno zdravilo za ženske težave.
31. Obrežemo lipovko, majnico, forsitijo, glicinijo, negnoj, volčin, ko odcvetijo, ker že poleti oblikujejo nastavke za prihodnje cvetenje.

JUNIJ

1. Če želimo sami razmnožiti trajnice s semenom, sejemo v začetku junija.
2. Zimska črna redkev potrebuje za rast 4 mesece. Posejemo jo v začetku junija.
3. Belušno zeleno presajamo in pogosto zalivamo.
4. Prve dni junija posajene kumare nam večkrat dajejo celo več pridelka kot zgodnje setve.

5. V začetku junija lahko še vedno sadimo dobro ukoreninjene potaknjence ali tudi razdeljene rastline prezimno trdnih krizantem.
6. Posadimo por, vmes posejemo radič štrucar.
7. Začetek junija je najprimernejši čas za setev mačeh, spominčic in marjetic.
8. Z okopavanjem bistveno vplivamo na vlažnost tal.
9. »Primožev dež pomaga, da lahko gospodinje zelje posade.«
10. Kdor namerava v začetku junija sejati zelje, naj seže po sortah, ki potrebujejo za razvoj krajši čas. Sadike morajo biti dovolj velike za razsajevanje do srede julija.
11. Pri visokih paradižnikih privezujemo glavne poganjke na oporo in odstranjujemo zalistnike.
12. Bobovo stročje nabiramo, ko je še zeleno, zrnje pa že doraslo, toda povsem nežno. Nobene škode ni, če mu porežemo rastne vršičke, ker privabljajo črne fižolove uši.
13. Posadimo brstični ohrovt in sejemo zimsko redkev.
14. Med okopavanjem preredčimo korenje in korenasti peteršilj. Tudi druge mlade rastline redčimo ali razsajamo.
15. Zadnji čas je za nasaditev okenskih in balkonskih rož. Od mnogih visokih sobnih rastlin režemo potaknjence.
16. Junij je za vrtnarja sanjski mesec. Vrt nam daje zgodnji krompir, grah, bob, spomladansko čebulo, zoreče jagode in češnje.
17. Če v suši ne zalivamo korenja, bo del korenja razpokal.
18. Vse više in više se vzpenja sonce po nebesnem oboku. Trave in žita valovijo, sadno drevje odcvita in nastavlja plodove.
19. Voda iz vodovodne napeljave je premrzla za zalivanje kumar, paprike, jedilnih bučk, jajčevca in podobnih rastlin. Zalivamo s postano ali pogreto vodo.
20. Preden pobereмо čebule hiacint, narcis, tulipanov iz zemlje, mora nadzemni del rastline popolnoma odmreti. V senci jih prezračimo in spravimo.
21. Plodove češenj praviloma obiramo s peclji, pri višnjah pa to ni potrebno in jih kar smukamo.
22. Plodovi bučnic so številni, veliki in okusni, če jih neprestano dognojujemo.
23. Tavžentroža cvete od junija do septembra. Zaradi žilavega stebila jo pulimo. Morali bi jo rezati, sicer jo bomo čisto zatrli. Manjše rastline bi morali pustiti za seme.

24. »O kresi se delo umesi!« Velika košnja detelje in sena se prične. Padajo prvi snopi ječmena.
25. Šentjanževka cvete rumeno od junija do septembra. Uporabljamo predvsem cvetje brez zelenih cvetnih čašic pa tudi zeleno rastlino brez korenin. Najboljša je ob kresu.
26. »Zoper silo smrti je žajbelj na vrti.« Nabiramo mlade poganjke in liste.
27. Zalivati ali okopavati, je večna zadrega. Če zalivamo, zalijmo temeljito.
28. Sejemo endivije, radiče in ohrovt za jesensko in zimsko rabo. Sadike bomo potrebovali proti koncu julija.
29. Junija najmanj dvakrat pokosimo trato, da se razvije gosta ruša.
30. Pričnemo striči listopadne žive meje.

JULIJ

1. To je mesec žetve. Prvi kruh je bil ječmenov. Potem so želi rž, pšenico in nekaj pozneje oves.
2. Trtje mora biti očiščeno vse nesnage, preostalih cvetov in pestičev, vse, kar je neoplojeno, mora odpasti. Pokazati se morajo čisti grozdki.
3. Po gozdovih veselo buči. Staro in mlado nabira borovnice. Pozor – klopi!
4. Zelena začne julija šele prav rasti. Plevemo jo, gnojimo in zalivamo.
5. Priveza na živo oko cepljenega drevja se rahleje prijavna. Proti koncu meseca cepimo na speče oko, ki bo prihodnjo pomlad pognalo.
6. Na vrtu je glavno opravilo okopavanje, redčenje, smukanje in zalivanje.
7. Če zaradi ptičjih gnezd nismo še postrigli žive meje, moramo to storiti takoj.
8. Kmetje sejejo repo. Posadimo pozni grah.
9. Več ko pobereмо kumar, več novih nastavkov bodo rastline pripravile za pozneje.
10. Vrtnicam močno porežemo cvetne poganjke. Spenjavim vrtnicam pa še enkrat gnojimo.
11. Ribez previdno obiramo, da ne poškodujemo grmov.
12. Najboljši čas za presajanje perunika je druga polovica julija.
13. Letno rez češnje opravimo takoj po obiranju. Tudi na orehu odstranimo kakšno nepotrebno vejo.
14. Grede se praznijo. Takoj jih posadimo z novimi rastlinami: zgodnje sorte belega zelja in ohrovt ali pa posejemo rastline za zeleno gojenje.
15. Presajamo sadike endivije in radičev za jesensko in zimsko rabo.

16. Kitajski ohrovt je izrazito jesenska rastlina. Sejemo ga od srede julija dalje.
17. Po žetvi ječmena in pšenice kmetje sejejo ajdo. Običajno je to od 17. do 25. julija. Žanjejo jo ob sv. Mihaelu, 29. septembra.
18. Zgodnji krompir dozori v 110 dneh. Treba ga bo izkopati, gomolji so dozoreli.
19. Sejemo špinačo za jesensko rabo. Setev v vrste ima prednost pred setvijo na široko.
20. Brž, ko oberemo jagode, začnemo odstranjevati pritlike in čistimo grede. Če je nasad jagod star 3 ali 4 leta, ga prekopljemo.
21. Ko izkopljemo krompir, lahko v izmeničnih vrstah posadimo por in ohrovt, ki dobro izrabita prst.
22. Za krompirjem lahko posejemo korenček. Sejemo sorte s kratkimi korenimi.
23. Začne se sezona fižola v stročju, ki traja do 6. septembra. Kosmulje zorijo.
24. Majski srebrnjak je odporen proti mrazu. Sejemo ga v juliju, presajamo v septembru, pridelek ruvamo v maju in juniju.
25. Košnja je opravljena, pšenica požeta. Tudi čebula mora biti že zrela. Dozorevajo prva jabolka.
26. Beličnik je navadno ta čas že dozorel. Najboljši okus ima, če ostane na drevesu do užitne zrelosti.
27. Drevje, ki je močno obloženo s sadjem, pravočasno podpremo, da se ne lomijo veje.
28. Sadimo še zadnjo cvetačo za jesensko rabo. Posejemo zimsko solato.
29. Prvič sejemo motovilec za jesensko rabo. Kasneje setve ponavljamo.
30. Tudi zgodnje hruške, slive, marelice in breskve obiramo tik pred užitno zrelostjo.
31. Rabarbaro režemo do konca julija.

AVGUST

1. Kmetje se pripravljajo na mlatev.
2. Na vrtu okopavamo, plevemo in pridno zalivamo. Posejemo zimsko špinačo, motovilec, glavnato solato.
3. Plodove sladke paprike nabiramo, dokler so zeleni, vendar že dorasli.
4. Sproti odstranjujemo morebitne zalistnike pri paradižniku, porežemo tudi vršičke nad zadnjim cvetnim nastavkom.

5. Česen pospravimo iz gredice šele takrat, ko začnejo nadzemni deli odmirati.
6. Stare grme ribeza in kosmulje redčimo že po obiranju, prav tako breskve, višnje in pokončne robidnice.
7. Rozge malin, ki so to leto rodile, moramo po obiranju odrezati tik nad zemljo.
8. Z dognojevanjem in obilnim zalivanjem bomo pridelali velike gomolje zelene.
9. Navadni pelin cvete avgusta in septembra. Še neolesenele poganjke pelina nabiramo za sušenje preden začne cveteti.
10. Gredice se praznijo. Sadje zori. Nekaj pridelkov porabimo v kuhinji, drugo vlagamo ali ozimujemo.
11. Drobnjak zahteva po vsaki rezi mnogo vode in nadomestilo za porabljene hranilne snovi.
12. Ugoden čas za nove nasade jagod je od 12. do 13. avgusta. Jagode bodo že prvo leto dale zadovoljiv pridelek.
13. Druga košnja.
14. Za zimsko cvetenje v hladnih prostorih posadimo v lonce trobentice. Posadimo tudi ciklame, ki bodo cvetele spomladi.
15. Medmašni čas od 15. avgusta do 8. septembra je najlepši in najbolj zdrav čas v letu.
16. V Beli Krajini pravijo, da lešniki dozori do velike maše.
17. Sejemo peteršilj, nasajamo stalna kuhinjska zelišča, da si olajšamo pomladno delo.
18. Dalije ali georgine cvetijo bolj bogato, če jim sproti odstranjujemo neugledne in odcvetele cvete.
19. Zadnji čas je za poletno presajanje lončnic. Če jih presajamo kasneje, se do jeseni ne morejo prav ukoreniniti.
20. Balkonske rastline se do avgusta razvijejo do najvišje stopnje. Zato potrebujejo mnogo vode in hranil.
21. Kdor želi amarilise že zgodaj pripraviti do cvetenja, naj začne ukrepati že ta mesec.
22. Porežemo sivko in timijan. Mladi novi poganjki bodo pred zimo še dorasli.
23. Še zadnjič porežemo vršičke žajblja.
24. Sveti Jernej je najmenitnejši dan za nabiranje zdravilnih zelišč.
25. V Slovenskih goricah postavijo klopotce po vinogradih, bliža se trgategv.
26. Sedaj je najboljši čas za presajanje odcvetelih trajnic.

27. Brusnica raste v gorskem svetu kot podrast. Jagode nabiramo avgusta in septembra.
28. Avgust je najboljši čas za striženje živih mej iglavcev. Za nove zimzele-
ne žive meje sadimo tise, ciprese, tujo, lavorikovec. Obilno zalivamo.
29. Pred tem dnevom pri nas navadno niso sekali zelja.
30. Zimsko solato, kraljico maja, ki smo jo posejali julija, že presajamo, če
je dovolj velika.
31. Krompir kopljemo v lepem vremenu. Dobro osušenega pospravimo v
klet.

SEPTEMBER

1. Očistimo in pripravimo shrambo za sadje. Prostor naj bo hladen, zra-
čen in v njej ne sme zmrzovati.
2. Nikar ne imejmo zimskega sadja v kleti skupaj s krompirjem in zelenja-
vo.
3. Listnati ohrovt mora do mraza ustvariti mnogo listne mase, zato ga
septembra tedensko dognojemo.
4. Vse vrste poznih kapusnic, tudi brstični ohrovt dognojemo s kompo-
stom.
5. Radič, ki ga nameravamo siliti, naj bo septembra še enkrat pognojen.
6. Septembra se začne glavno obiranje sadja, ko dozori jabolka in hru-
ške. Sadje obiramo ob lepem vremenu.
7. Dozori domača češplja.
8. Jesenska Marija odpelje lastovke iz dežele. Lastovke se zbirajo za od-
hod.
9. Otava je spravljena. Grozdje je zrelo. Kmetje sejejo ozimni ječmen. Na
vrtu sejemo solate, ki prenesejo zimo.
10. Motovilec sejemo v poznem poletju in v jeseni. Nabiramo ga jeseni,
pozimi in spomladi. Spomladi kmalu požene cvet in gre v seme.
11. Belušna zelena ali stebelna zelena je verjetno že toliko odrasla, da jo
lahko belimo.
12. Fižol, ki ga pridelujemo za suho zrnje, pospravimo, ko se začne stroč-
je sušiti in krčiti.
13. Prva tretjina septembra je zadnji čas za sajenje mačeh, spominčic in
marjetic.
14. Zeleno gnojilo plitvo obdelamo v zemljo.
15. Sekamo zelje in ga ribamo za kisanje.

16. Spravljamo korenovke, kolerabo, korenje, peso.
17. Dali je ali georgine cvetijo do oktobra, če jih zavarujemo pred občasni mrazovi, ki se lahko pojavijo že septembra.
18. Sadimo proti mrazu odporne sorte pora, ki ga bomo uporabljali pozimi in pozno v pomlad.
19. Takoj, ko listi rabarbare porumenijo, jo lahko delimo in presajamo.
20. Režemo in sušimo pozno posejani šetraj, liste luštreka, majaron, žajbelj, sivko.
21. Nabiramo divji kostanj. Zori septembra in oktobra. Krepi ožilje.
22. Nabiramo zrele plodove šipka.
23. Nabiramo razna semena.
24. Za spomladansko rabo sejemo špinačo do konca septembra.
25. Razen krizantem in tistih trajnic, ki cvetijo jeseni, lahko delimo in presajamo vse trajnice.
26. Sadimo čebulnice in gomoljnice lukov, krokusov, zvončkov, čebulink, čebulnih perunik, velikih zvončkov, hiacint, narcis.
27. Enoletni mak, ostrožnik, mesečnik, črnika in še nekatere druge rastline cvetijo spomladi mnogo bolj zgodaj, če jih sejemo konec septembra.
28. Rožmarin je dišavnica, ki praviloma ne prenaša naših zim. Pred mrazom ga spravimo na varno.
29. Izkopljemo najmočnejše korene petersilja in jih vsadimo v zabojček ali lonec, da bomo vso zimo lahko uporabljali domač pridelek.
30. Postavimo krmilno hišico za ptice.

OKTOBER

1. Na varno spravimo ali zastremo vse rastline, ki jih mraz ne sme osmorditi.
2. Volčje jabolko ali lampijončke porežemo šele takrat, ko so mehurjasti oranžno rdeči plodovi že popolnoma obarvani.
3. Belimo in pospravljamo zimsko endivijo.
4. Grede, ki smo jih izpraznili in jih jeseni ne bomo ponovno sejali, čim prej globoko obdelamo in pognojimo s hlevskim gnojem. Zemljo puščamo v grudah, ki preko zime premrznejo.
5. Zaključujemo s trgatvijo.
6. Začenja se sezona nabiranja kostanja.
7. Močnejše rastline blitve visoko osipamo, da jih zavarujemo pred mrazom, če jo želimo rezati zgodaj spomladi.

8. Izkopljemo korenček za ozimnico.
9. Belo in rdeče zelje ter ohrovt prenesejo nekaj stopinj mraza, vendar jih pospravimo do konca oktobra.
10. Gomoljna zelena ne preneha rasti pred oktobrom, vendar jo moramo pospraviti pred hujšim mrazom.
11. Presaditi moramo solato, ki smo jo sejali v začetku septembra.
12. Brinove jagode dozoriijo v drugem ali celo v tretjem letu, ko postanejo modrikaste, jih nabiramo, to je oktobra in novembra. Na ledvicah bolni ljudje naj ne uživajo nič brinovega.
13. Listnati ohrovt smemo v oktobru nabirati le takrat, ko ga je mraz v nekaj mrzlih nočeh dodobra poparil.
14. Na odcedna rastišča sadimo čebulice lilij in jih zavarujemo pred mrazom.
15. Zimsko sadje mora na drevesu dobro dozoreti. Izrazito zimskih sort ne pobiramo pred sredino oktobra.
16. Če pustimo orehe tako dolgo na drevesu, da sami odpadejo, dosežemo najboljšo kakovost.
17. -
18. Plodove nešpelj pustimo na grmičih, dokler jih ne popari močnejši mraz. Le zaradi mraza omehčani in rjavi plodovi so okusni.
19. Oktober je najprimernejši mesec za sajenje večine sadnega drevja. Pri izbiri sadnih sort upoštevamo tiste sorte, ki v neposredni soseščini obilno obrodijo.
20. Breskve, marelice, vinsko trto, kutine, orehe in robidnice običajno sadimo spomladi.
21. Če ne moremo takoj posaditi nabavljenih sadik sadnega drevja, jim zagrnemo korenine z vlažno zemljo na vrtu.
22. Sadimo okrasno grmovje in listopadno živo mejo. Sadimo tudi srobot, ki je kraljica med plezalkami.
23. Ta čas posajene vrtnice se, preden tla zmrznejo, ukoreninijo. Spomladi poženejo močnejše kakor aprila posajene rastline.
24. Trato še zadnjič pokosimo. Ko prične odpadati listje, jo vsak drugi dan pograbimo in listje kompostiramo.
25. Izkopljemo gomolje dalij ali georgin, gladiol, kan, frezij. Osušimo jih na zraku in spravimo.
26. Posadimo tulipane, švedske irise, zlatice in anemone, ki bodo cvetele zgodaj spomladi.
27. Že spravljeno sadje pa pogosto pregledujemo in nezdravo izločamo.

28. V rastlinjak spravimo vse rastline v posodah.
29. Vse, kar bo prezimilo zunaj, pokrijemo s smrekovimi vejami, slamo ali z listjem. Pred mrazom zaščitimo jesenske posevke.
30. Izkoplremo radič za siljenje.
31. Rastline, ki so manj občutljive na mraz, pokrijemo naslednji mesec.

NOVEMBER

1. Pospravimo vrt in vse odpadke kompostiramo.
2. Krizanteme razmnožujemo spomladi z delitvijo in presajanjem grmov.
3. Za zalivanje rastlin v toplih prostorih uporabljamo vodo, ki ima enako temperaturo kot prostor.
4. Posode s posejanim petersiljem in drobnjakom damo na svetlo in toplo polico okna.
5. -
6. Bukovo listje je dobra varovalna odeja, ki v vrtu nadomesti šoto in borove iglice.
7. Ohrovt je izjema, lahko ga še nekaj časa pustimo na prostem. Vse druge kapusnice pospravimo.
8. Oktobra sajena solata mora sedaj dobiti varovalno odejo.
9. Tudi blitva, ki smo jo oktobra osipali, naj dobi še dodatno pokrivalo.
10. Preden zemlja zamrzne, spravimo v klet še zadnjo zalogo pora.
11. -
12. Če damo jagodam preprosto odejo iz smrečja, zimo bolje prenesejo.
13. Vse čebulnice in gomoljnice, ki ostanejo čez zimo na prostem, pokrijemo s preperelim hlevskim gnojem ali s šoto.
14. Zimski česen ima zelo debele stroke, je odporen proti mrazu, sadimo ga pred mrazom, da velik pridelek.
15. Frezije sadimo jeseni ali spomladi, vendar jih pred zimskim mrazom zavarujemo.
16. Čas je prikladen za sajenje drevja.
17. Če ni zmrznjeno, še vedno lahko potikamo čebulice.
18. Zemlja se je izčrpala, kar nam je dala, ji moramo vrniti. Delo, ki se vleče skozi cel mesec, je globoka obdelava tal in gnojenje.
19. Izkoplremo jame za pomladno sajenje dreves.
20. Čas je prikladen za obrezovanje. Obrezujemo orehe in kostanje.
21. Do konca meseca pokrijemo zimzelene dišavnice.

22. Če nameravamo sadno drevje beliti, moramo pred tem z debela in debelih vej ostrgati vso razpokano in odmrlo skorjo.
23. Debla sadnih dreves moramo zavarovati pred divjadjo.
24. Našli bomo čas za domača semena: luščenje fižola, graha, boba.
25. Kjer uspeva oljka, se začne obiranje oliv. Tisto, kar pomeče na tla burja, pobirajo od avgusta dalje.
26. Zimsko prekopavanje izpraznjenih gredic je nujno, saj nekatere zelenjadnice (čebula, grah, bob, peteršilj, solata, novozelandska špinača, korenček) potrebujejo tudi zemljo.
27. Tla okrog mladih dreves v širini krošnje pokrijemo z listjem ali lubjem, da koreninice ne pozebejo.
28. Pričnemo obrezovati okrasno drevje.
29. Les za gradbeništvo ali predelavo lahko sekamo takoj, ko odpade listje.
30. »Andrej mora biti suh, da pozimi raste kruh.«

DECEMBER

1. Koline so zaloga za zimo.
2. Ne pozabimo oskrbovati krmilnic za ptice.
3. Narava je obmirovala. Soncu pojema moč. Vsaka obdelava tal decembra večinoma preneha.
4. Na ta dan so kmetje odrezali slivnih, višnjevih ali češnjevih vejic in jih dali v posodo z vodo v toplem prostoru, da bi odgnale in zacvetele za božič.
5. V tem času razmislimo, česa najbolj primanjkuje zemlji v našem vrtu.
6. Iz shrambe prinesemo najlepša jabolka, hruške in orehe za otroke.
7. Če so vrtna tla prekisla, v času rasti uspevajo pleveli: preslica, repica, dresen, kislica, lučnik, volčji zob, pasja kamilica, kurja črevca, skrzolica in poljska mačeha.
8. Če je v vrtni zemlji dovolj apna, rastejo: mrtva in pekoča kopriva, osat, grint in jetičnik.
9. Večini zelenjavnic ustrezajo rahlo kislila tla.
10. Pozno jeseni, ko je vrt že obdelan, je čas za apnenjenje prekislih tal.
11. Če želimo kislota tal spremeniti, potrosimo po prelopateni površini apno. V tla ga zadelamo šele spomladi.
12. Ne glede na kislota je koristno, da enkrat na leto posujemo tla s 150 do 200 gr apna na m². Ne smemo pretiravati.
13. Nekaj prastarega je tudi kaljeno žito. Na dan svete Lucije so včasih dajali v plitve posode kaliti pšenično zrnje, da je ozelenelo za božič.

14. V sodobni kuhinji uporabljamo kalilnik za svežo solato iz kalčkov in poganjkov pšenice, gorčice, kreše, redkvice, zelene soje in raznih mešanic semen.
15. Sadje, ki je v shrambi morda namrznilo, naj se polagoma odtaja. Nikakor se ga ne smemo dotikati.
16. Če hočemo imeti v februarju tople grede, moramo že decembra zavarovati zemljo v njih, da ne zmrzne.
17. Listnati peteršilj prezimi na prostem.
18. Najboljši čas za sekanje stavbnega lesa.
19. Drevje varuj, da ga sneg ne polomi.
20. Če ni snega, nabiramo na domači gredici: špinačo, solato, motovilec.
21. Cvetne sobne rastline snažimo gnilih in strohnelih delcev. Živijo od zraka, toplote, svetlobe in malo vode.
22. Pripravimo božično drevesce. Naberemo mahu.
23. -
24. Uporabimo sveže odgnano siljeno zelenje za lepše jaslice ali za bogkov kot ali za božično mizo.
25. -
26. -
27. Če ne zmrzuje, je možna zimska rez sadnega drevja.
28. Pozimi opravimo dela, ki jih prej ni bilo mogoče opraviti: pospravljanje, popravilo orodja, ograje.
29. Kocene listnatega ohrovtu pustimo še naprej na vrtu, ker bodo spomladì zelo zgodaj odgnali. Uporabili jih bomo kot kuhano solato.
30. Zimski premaz dreves opravimo z mešanico ilovice, kravjeka in apna.
31. Upoštevajmo kroženje snovi v naravi in skrbimo, da bodo tla v našem vrtu vselej živa in rodovitna.

Družina se napaja pri neusahljivem vrelcu*

Družina in predvsem družinska politika sta pojma, ki sta v preteklih letih na zaposlovala tako (dnevno) politiko, in različne znanstvene panoge kot tudi razna omizja, javne razprave in debate. Vzrok za to je kratko malo demografski razvoj, ki politikom v skorajda vseh državah evropske celine povzroča hude preglavice. Iz leta v leto se namreč rojeva manj otrok. V zadnjih štiridesetih letih se je skorajda razpolovilo število novorojenčkov. Posledica tega je, da se zmanjšuje in se bo v prihodnosti vedno bolj zmanjševalo število prebivalstva. Hkrati se prebivalstvo v »bogatih« državah stara, kar pomeni, da narašča delež starejših ljudi. To dejstvo najbolj občutijo sistemi naših pokojninskih zavarovanj. Problem, ki ga povzroča demografski razvoj, lahko izrazimo s stavkom: Kdo bo plačeval (naše) pokojnine? Še bolj dramatično ta trend opisujejo demografi, ki govorijo o tem, da »izumiramo«.

In tako postaja družinska politika vedno bolj nekakšen neformalni pododelek dolgoročne gospodarske in socialne politike v Evropi. Sodeč po nekaterih izjavah bi lahko ministrski resor, pristojen za družine, podredili ministrstvu za gospodarstvo. Najbrž tudi ni naključje, da je postal bivši avstrijski minister za družine (1996–2000) Martin Bartenstein v novi vladi minister za gospodarstvo (od leta 2000). V Nemčiji je namreč neki strokovnjak izjavil, da je družinska politika tudi gospodarska politika, saj družine »prigospodarijo človeka kot premoženje (Humanvermögen), kar je eden izmed glavnih pogojev, da bo Nemčija ostala dobra lokacija za gospodarstvo«. Res je, da je za podjetje dobro izobražen sodelavec najboljša naložba in najboljši kapital. Če namreč ni naraščaja, človeškega kapitala (Humankapital), sta gospodarstvo in družba ogrožena v svojih temeljih.

To spoznanje je vsekakor dobro, saj podkrepi stališče, da dobro gospodarstvo služi človeku, in ne kakor je praksa neoliberalističnega kapitalizma, kjer je izključno dobiček merilo uspešnega gospodarstva.

Novo odkrivanje in zanimanje za družino s strani politike ima torej najprej namen zagotoviti »človeški kapital« za prihodnost, povišati število rojstev in otrok. Vse podpore družinam najprej služijo temu cilju. Država vidi v družinah – pojem družine je tu precej širok, saj vključuje vse oblike partnerstva med možem in ženo, v katerih se lahko rodijo otroci, in seveda tudi matere in očete samohranilce, ki že skrbijo za otroke – najprej tista »podjetja«, ki »pro-

* Skupni prispevek v koledarjih vseh treh Mohorjevih družb.

izvajajo« in oblikujejo človeški kapital. Tega je treba s strani države (so)oblikovati, da postane »zdrav, delaven, miroljuben in odgovoren član družbe ter bo skrbno opravljal svoje dolžnosti«. To nalogo naj bi namreč po avstrijskem zveznem zakonu izpolnjevala šola.

Toda kljub vsem poskusom, da bi razbremenili družine, kljub vsem podporam nič ne kaže, da bi naraščalo število novorojenih otrok – nasprotno: vse statistike in napovedi nedvoumno govorijo, da se bo število novorojenih še zmanjševalo. Zaradi tega je veliko razprav. Mnogi menijo, da podpore in razbremenitve še niso dovolj dobre in jih je treba še izboljšati. Pri tem radi pokažejo na položaj v Franciji, ki je poleg Irske edina evropska država, ki ima kolikor toliko konstantno število prebivalstva. Na ženo v Franciji menda prideta statistično več ko dva otroka, medtem ko v Avstriji in Sloveniji ne dosežemo niti statistične vrednosti 1,4 otroka na ženo. V Franciji imajo namreč zelo dobro razvito oskrbo otrok od jasli do vrtcev in drugih ustanov, mlade družine plačujejo občutno manj davkov, podpore družinam ne plačuje samo država, temveč tudi podjetja ipd. Mogoče res tudi to pripomore k večjemu številu otrok. Sicer pa ni še nihče opravil oz. objavil analize, na katerem mestu na lestvici vrednot sta v Franciji družina in otrok – domnevam namreč, da so tam družina in otroci tudi na vrhu lestvice vrednot, in to ne samo na papirju.

Za Avstrijo in najbrž tudi za Slovenijo pa lahko trdimo, da je družina sicer vrednota, ki jo mnogi ocenjujejo kot zelo pomembno, a se za dosego te vrednote ne potrudijo dovolj. Kako naj bi se tudi? Če si ogledamo račune države, ki potrebuje človeški kapital in družino postavlja na isto raven kakor podjetje – čeprav družini še zdaleč ne dovoljuje, da bi lahko odpisala davke kakor podjetje –, je jasno, da si v porabniški družbi po aksiomu »izberi boljšo ponudbo« navadni državljani prav tako zastavljajo vprašanje: Kaj imam od tega, če imam otroke, čemu se bom moral odpovedati, če jih bom imel, in po drugi strani – kaj mi ponuja življenje brez otrok? Če si bo torej ta navadni državljani ogledal ponudbo življenja z otroki – izračunal si bo izdatke, delovne ure in investicije, ki jih bo imel z otroki in zaradi njih – ter to primerjal s ponudbo, ki mu jo daje življenje brez otrok, bo pri tej analizi izdatkov in koristi v vseh postavkah gotovo na boljšem, če si bo izbral življenje brez otrok. Prepričan sem, da je tak izračun podlaga za odločitev mnogih, ki sklenejo, da ne bodo imeli otrok. Rezultati teh izračunov so na dlani in jih zgovorno potrjujejo demografske statistike. Seveda ne smemo pozabiti tudi na precejšnjo skupino ljudi, ki bi si želeli otroke, a jih ne morejo imeti – tudi ta skupina narašča – ali pa ne najdejo pravega življenjskega sopotnika ali sopotnice, kar je za dober zakon in dobro

družino ključnega pomena. Gotovo nimamo prav nobene pravice obsojati ljudi, ki nimajo oz. ne morejo imeti otrok.

Ni dvoma, da je država poklicana, da omogoča vsakemu paru, zakonce, da se odločita za otroka in mu lahko ponudita dostojno življenje. Še posebej pomembno pa je, da država poskrbi za to, da lahko zlasti žene, ki imajo otroke – veliko jih je namreč samohranilk –, brez nepremostljivih težav usklajujejo družinsko in poklicno življenje. To je zelo pomembno ne samo za starše, zlasti matere, temveč je tudi v korist otrok, saj imajo otroci pravico tudi do duhovne in emocionalne bližine, in ne samo do zgolj fizične pre(o)skrbljenosti. Država je dolžna zlasti materialno omogočiti dostojno družinsko življenje, za duhovno rast mora poskrbeti družina sama.

In prav tu se zatika, čeprav so življenjske razmere boljše kakor kdajkoli prej, saj se dandanes le redko primeri, da bi bili otroci v bogatih državah fizično ogroženi – recimo zaradi pomanjkanja hrane. Veliko hujsi, usodnejši so namreč primeri emocionalne, ljubezenske praznine. Že samo dejstvo, da se v Avstriji loči že skoraj vsak drugi poročen par, je zgovoren dokaz, da gre nekaj zelo narobe. Toda v krizi ni družina kot institucija, saj je že tisočletja preizkušena in od Boga potrjena kot najboljša oblika sožitja skupnosti ljudi – očeta, matere, otrok in v večjih družinah tudi drugih sorodnikov. Če kdo, potem sta v krizi človekova duhovnost in njegov vrednostni svet. Toda tudi to ni nič novega in je dobro znano iz preteklosti.

Če torej država vidi družino najprej kot vir za človeški kapital, bi vsaj kristjani morali videti družino predvsem kot (iz)vir Božje ljubezni.

Pravzaprav je to edini motiv, ki je zbudil željo po otrocih v zakonski zvezi med menoj in mojo ženo. Ta motiv je zasenčil vse drugo. Ko se je rojeval najin peti otrok, naju je babica, ki je pomagala pri porodu, vprašala, ali sva »kake posebne vere«, ker je to že najin peti otrok. Najprej sva jo začudeno pogledala in odkimala. Po daljšem premišljevanju pa sva ugotovila, da sicer nisva »posebne vere«, a da nama je posebnost katoliške vere dala tisto duhovno podlago, ki je nepogrešljiva pri odločitvi za otroke. Novi papež Benedikt XVI. je tik po svoji izvolitvi spomladi 2005 na kongresu rimske škofije o družini dejal, da »je človek ustvarjen po Božji podobi in Bog sam je Ljubezen. Zato se v poklicanosti k ljubezni izraža resnična človekova podobnost Bogu: človek tem bolj postaja podoben Bogu, čim bolj postaja oseba, ki ljubi.« Družina je vir te ljubezni – in čim bolj znamo ta vir izkoristiti, tem bolj postajamo podobni Bogu. Zakon je po definiciji II. vatikanskega cerkvenega zbora zveza, v kateri se mož in žena drug drugemu podarjata in drug drugega sprejemata. Temu dodajmo še besedo ljubezen: zakon je zveza, v kateri mož in žena drug drugemu podarjata lju-

bezen in jo drug od drugega sprejemata. Na kartico, s katero sva z ženo naznaila rojstvo hčerke Marte, sva zapisala, da »človek ne more izmeriti širine, daljave in globine Božje ljubezni. Toda z vsakim človekom, ki nam ga Bog podari v naše varstvo, jo lahko zaslutimo« – pravzaprav ne »zaslutimo«, temveč »občutimo«. Otroci niso samo človeški kapital, kakor sem ga opisali zgoraj, ampak so v resnici izkaznica Božje ljubezni. V tej luči razumem tudi rek, ki pravi, da je vsak novorojenček dokaz, da Bog še ni obupal nad človeštvom. V zavetju družine bi torej morali najprej iskati (iz)vir ljubezni.

Ne moremo pa si zatiskati oči tudi pred drugo stvarnostjo: to so številne ločitve, ki najprej in najbolj prizadenejo otroke in matere samohranilke; sebičnost moških, ki ne marajo prevzeti odgovornosti, sebičnost, ki vedno sprašuje le po svojih koristih; številne oblike nasilja v družinah, za katere danes hitreje in natančneje izvemo ter se zato bolj kot kdaj prej zavedamo, da obstajajo; rane in travme, ki jih je pri mnogih povzročila ločitev staršev. Družina je lahko tudi mučilnica, bojno polje, pekel. Napačno bi bilo, če bi si zatiskali oči pred dejstvom, da se človeško zlo ne ustavlja pred vrati družine in zakona. Lahko bi trdili, da so prav človeške najožje skupnosti včasih najbolj ugodna tla za razrast sebičnosti.

Cerkev vedno znova poudarja neločljivost zakona. Jasnim Jezusovim besedam v Matejevem evangeliju (o ločitvi: Mt 19,1–12) ni mogoče ugovarjati. Kljub temu so ločitve stvarnost. Stvarnost pač zaradi človekove trdosrčnosti, ki jo je Jezus očital tudi farizejem, ko so ga na to temo izzivalno spraševali. Dokler pa sta zakon in družina vir ljubezni, je zakonska zveza resnično neločljiva. Zato je treba skrbeti za nenehno rast zakonske ljubezni, se zanjo najprej truditi, in to bolj kot za vse drugo. Dober podjetnik poskrbi, da se njegovi delavci dobro počutijo in radi hodijo v službo; umen kmet ve, da mora biti orodje, s katerim dela, urejeno, nabrušeno, namazano. Isto velja za zakon: najprej se je treba potruditi, da se zakonski mož in žena ter drugi člani družine dobro počutijo, in zato je treba vedno znova obnavljati in utrjevati ljubezen, da lahko iz nje črpamo moč.

Za rast te ljubezni v družinah žal Cerkev – da ne govorimo o državi, od katere pa ne moremo niti preveč pričakovati – še premalo stori. Zakonske in družinske pastore je malo, to vlogo vedno bolj prevzemajo psihologi, psihiatri in družinski terapevti, ki poskušajo rešiti, kar se še rešiti da. Komaj kdo pa v Cerkvi skrbi za to, da do »bolezenskih« znakov v zakonski zvezi in družini sploh ne bi prišlo. Zakonca sta si namreč pogosto odtujena, dejansko že ločena, čeprav njun zakon formalnopravno še obstaja. Največkrat je formalnopravna ločitev le potrditev v duhu že zdavnaj izvršene ločitve.

Še manj pomoči ponuja Cerkev tistim, ki imajo ločitev že za sabo – žuga-jočega kazalca nekaterih predstavnikov Cerkve pač ne moremo imeti za po-moč. Kakor vemo, je ta skupina ločenih zakoncev vedno večja. Ljubezen pa je tudi pri ločenih, zlasti tistih, ki skrbijo še za otroke, nepogrešljiva vez do-stojnega življenja in izraz bogopodobnosti. Čudovitost Božje ljubezni je nam-reč v tem, da se ne ustavlja pred formalnimi in institucionalnimi mejami, tem-več deluje povsod tam, kjer si jo človek želi in jo potrebuje. Skrajni čas je že bil, da se zdaj tudi za ločene prirejajo posebne duhovne vaje, ki so nastale v Sloveniji prav na pobudo ločenih in so jih le-ti zelo toplo sprejeli. To so vse-kakor spodbudni začetki.

»Križa« zakona in družine, vedno manj novorojenih otrok in številne ločit-ve so gotovo pokazatelj vedno bolj sebične družbe. Prav sodobna porabniška družba daje najbolj ugodna tla za razrast sebičnosti. Naraščajočo sebičnost pa hkrati spremlja tudi odsotnost zvestobe in ljubezni. Ljubezen ne more rasti v sebičnosti, raste lahko samo v zvestobi. To nam zatrjujejo Jezusove besede: »Kar je torej Bog združil, naj človek ne ločuje« (Mt 19,6). Človek naj torej z ločitvenimi posegi ne razdružuje tega, kar je združila Božja ljubezen.

Ali to ne velja sploh za vsa področja našega zemeljskega bivanja?

Hanzi Filipič

Otroške bližine ne presega nobena druga. (Foto Bogdan Žorž)

Mavrica je naš simbol ali jezik kot blagoslov*

*Znanje jezika,
ki smo se ga naučili,
ni nikoli toliko vredno
kakor znanje maternega jezika.*

Jacques Monod - Izrojenost in nujnost

Spoštovani in dragi prijatelji,
v čast mi je, da nastopim na svetovnem kongresu mednarodnega združenja književnikov PEN kot njegov slovenski član iz Trsta. V knjigi, ki sta jo napisala Angelo Ara in Claudio Magris *Trieste un'identità di frontiera*, je govor o mestu dveh duš – eno poglavje ima celo naslov *La doppia anima*, to je dvojna duša –, ker italijansko in slovensko prebivalstvo živita v mestu skupaj dvanajst stoletij. Italijanski del je večinski, manjšo številčnost pa slovenski del kompenzira s svojim zaledjem, ki se začne že v predmestjih in se razteza do Julijskih Alp in čez. Žal je vse to področje, četrt Slovenije, po prvi svetovni vojni pripadlo italijanskemu kraljestvu in, kar je bilo usodno, bilo je na razpolago fašističnemu režimu, ki ni samo uničil cvetočega slovenskega gospodarstva, ampak je požgal kulturne domove, prepovedal šole, društva, tisk, rabo jezika v javnosti, spremenil krstna imena in priimke v italijansko obliko. No, kot vidite, smo *in medias res* v soglasju s temo, ki smo si jo zadali, vprašanje jezika, vprašanje jezikov v svetu, kjer naj bi prevladalo načelo globalnosti, pa vprašanje, ali literatura lahko predstavlja nekakšno *linguo franco*.

Zdaj se seveda naša narodna skupnost v Italiji razvija normalno, vendar upam, da mi ne boste šteli v zlo, če začnem pri svojem primeru, pri generaciji, ki so ji odrezali jezik, kot je naslov knjige florentinskega pisatelja Sergia Salvija, ki ne pripada nobeni manjšini, a se je v problem poglobil. Morali smo namreč tajiti svoj jezik, ga brati na skrivaj, se ga učiti poleti na srečanjih v hribih; slovensko knjigo smo dobili le, če jo je kdo pritihtopil čez mejo. Šlo je torej za zvestobo jeziku, ki je bil v glavnem potrdilo identitete. In šlo je za ekstremen primer, za katerega se Evropa ni kdove kaj zanimala. In žal ga tudi Umberto Eco v svojem prikazu bistva fašizma ne omenja, čeprav smo se proti takemu

* Uvodni govor na 71. svetovnem kongresu mednarodnega PEN od 14. do 21. junija 2005 na Bledu.
Skupni prispevek v koledarjih Celjske in Goriške Mohorjeve družbe.

etnocidu bojevali in je Posebno fašistično sodišče za obrambo države obsodilo na smrt ali na dosmrtno ječo številne Slovence, italijanske državljane.

V marsičem našemu podoben, čeprav ne s tako hudimi posledicami, je bil položaj jezikov v Španiji v času diktature generala Franca. Tukaj na Bledu se je pred 40 leti na našem kongresu zavzemal za katalonsko identiteto univ. prof. Josep Maria Batista i Roca, ki je potem imel srečo, da je pred svojo smrtjo doživel obnovitev katalonske deželne vlade Generalitat de Catalunya.

Dolžni smo torej priznati, da se je v drugi polovici prejšnjega stoletja glede zaščite ogroženih jezikov marsikaj spremenilo. V prvi vrsti je vsekakor *Izjava mednarodne oraganizacije za zaščito ogroženih jezikov in kultur*, ki so jo sestavili univerzitetni profesorji Danske, Finske, Norveške in Švedske ter jo naslovili na predstavništva UNESCO v svojih deželah. V bistvu je nekaj desetini podpisnikov zahtevalo skrb za preživetje ogroženih jezikov, tako kot ekologija skrbi za zaščito rastlin in živali. V prvi vrsti gre torej za vprašanje rešitve jezika, kar pomeni rešitev ogrožene kulture, to je od človeka ustvarjene vrednote. To združenje deluje še danes, poleg njega pa še druga organizacija, *Federalistična unija evropskih nacionalnosti*; pridružil se jima je še zelo pomembni *Evropski urad za manj razširjene jezike*, ki deluje v okvirju Evropskega parlamenta, podprt od skupine poslancev, pripadnikov ogroženih skupnosti. Izrednega pomena je tudi poslanica za svetovni dan miru leta 1988, v kateri se je papež Janez Pavel II. zavzel za pravice manjšin in pri tem navajal papeža Janeza XXIII. Prav tako je bila izrednega pomena *Splošna deklaracija o jezikovnih pravicah*, ki sta jo PEN in Unesco sestavila v Barceloni junija 1996. Dve leti kasneje sta namreč tudi Evropski parlament in Evropski svet izdala pomembni listini o narodnih manjšinah in o evropskih regionalnih in manjšinskih jezikih.

Izmed javnih in uradnih prizadevanj bi podčrtal predlog za ustanovitev *Jezikovnega sveta* pri Združenih narodih, ki naj bi tudi sankcioniral prekrške proti pravicam jezikovnih skupnosti. Prepričan pa sem, da bodo takšna in podobna prizadevanja lahko uspešna samo s pomočjo kulturnega sodelovanja predstavnikov večinskih narodov in držav. Ne da bi se namreč tega zavedali, so tudi člani dominirajočih većin soudeleženi pri kršenju legitimnih človekovih pravic. Vse, kar je bilo doslej storjenega za dosego pravične etike do dominiranih jezikovnih skupnosti, se je rodilo v teh politično-jezikovno dominiranih skupnostih samih. Večinski kulturni kader, k njemu spadajo seveda tudi pesniki in pisatelji, je bil do teh jezikovnih vprašanj v glavnem brezbrizen, če ne celo odločno nasproten. In pri tem ni bilo razločka med levico in desnico; ko je na primer Jospin skušal doseči neko novo odprtost v tem smislu, je imel nasprotnike najprej v svojih tovariših socialistih. A vendar ne bo šlo dru-

gače, kot da v združení Evropi dokončno izgubi svojo veljavo tako imenovana sintagma *État-Nation* in prijatelji Francije in občudovalci njene književnosti si iskreno želimo, da bi sledila zgledu Španije, ki poleg kastiljščine kot državnega jezika v svoji ustavi priznava, da drugi jeziki *seran tambien oficiales en las respectivas Comunidades Autonomas*, ali da bi vsaj sledila Italiji, ki je po petdesetih letih z zakonom 482 priznala 12 skupnostim zaščito jezikovnih pravic.

Z omembo Francije tako prehajam k problemu, pred katerim se bodo znašli vsi jeziki ob odpravi meja ter ob prevladi skupnega jezika, ki ga vsiljuje globalizacija. Pri tem je upravičena zaskrbljenost tudi tako imenovanih velikih, ki se bodo hočeš nočeš morali uklanjati angleščini. Vendar bi si jaz dovolil ponoviti to, kar smo pred pol stoletja rekli ob zaskrbljenosti pred potrošništvom: bolj se bo težilo k uniformnosti, bolj se bodo posamezne identitete zavzemale za svoje izročilo, za vrednote preteklosti, med katerimi ima rodni jezik prav gotovo prvo mesto. Tako bo strah pred jezikovno-kulturno asimilacijo silil tako številčno velike kot številno majhne entitete k varovanju in k zvestobi svoji samobitnosti. Evropa bo zaradi ogroženosti poglobila različne priene, to pa ne samo tako, da bo vsaka narodna enota zvesta sebi, ampak tako, da bo odkrivala vrednote drugega, predvsem tudi sosedu. Zelo jasno je to hotenje poudaril predsednik Visoke šole za prevajalce in tolmače v Trstu David Snelling: »*Odklanjamó imperializem anglofonije; po vseh starih in novih angleških slovnicaéh je zdaj čas, da dobimo fínske, slovenske in slovnice drugih jezikov – to je kulturni načrt, za katerim stremimo.*«

Ker bodo torej tako majhni kot veliki narodi pred hudo preizkušnjo, je naravno, da bo združena Evropa morala najti način nove solidarnosti in širokega sporazumevanja. Pri tem bi spet navedel špansko rešitev, katere zasluga je na primer celovit nastop katalonske kulture, njenega založništva, ki je v nekaj desetletjih izredno obogatilo evropski knjižni fond. Ne samo to, vsi ti romani in pesniške zbirke v katalonščini, ki jo je bil nekoč fašizem obsodil na smrt, ne posredujejo samo izvirnih življenjskih primerov, ampak tudi neposredno pestro kulturno krajino, etiko običajev in stremljenj. S tem se samostojno pridružujejo plemeniti nalogi književnosti, da spregovori o usodnosti človekovega življenja – tako posameznika kakor člana občestva. Katalonska knjiga je danes lep primer vloge *lingue france*, saj je posredovalka človeških doživetij in odzivov in tako nov doprinos k Evropi, ki jo pojmuje kot mavrico jezikov, mavrico, ki naj jutri pomnoži svoje barve in odtenke barv.

To svoje razmišljanje bi rad sklenil s kratko navedbo dveh ali treh prikladnih avtorjev. Med njimi Denis de Rougemont, ki je kot pionir zagovarjal *enotnost v različnosti*, kar je, skoraj bi rekel pred njim, kot sentenco izrazil naš Ko-

sovel: **Kot evropski ljudje bodimo eno v duhu in ljubezni, a ohranimo svoje lastne obraze.** Pri tej nujni zvestobi mislim, da bi bilo zelo prav prisluhniti tudi Leopoldu Kohru, ki v svojem pomembnem delu dokazuje, kako so se v majhnih državnih enotah književnost, umetnost in filozofija sijajno razvijale ter dale Danteja, Michelangela, Raffaela, Goetheja, Kanta, Beethovna itd. Tako tudi v manjših zemljepisnih enotah jutrišnje Evrope lahko nastajajo stvaritve izredne vrednosti.

Ker smo torej in bomo še bolj vsi ogroženi, bi nazadnje pritrdil še Kafki, ko se zavzema za usodo majhnih narodov in pravi, da mora vsak član majhnega naroda biti pripravljen sprejeti pripadajoči mu del književnosti. Vsak član, pravi, in od njega bo odvisen obstoj neke identitete, ki bi jo drugače posrkale močnejše. In če naj se povežem z začetkom tega svojega razmišljanja, naj mi bo dovoljen podatek, da se mora slovenska narodna skupnost, ujeta med preteče sosedo, samo zvestobi svojemu jeziku in književnosti zahvaliti za svoj obstanek; in samo z ustvarjalnostjo na visoki kulturni ravni smo tudi Slovenci zunaj slovenske meje postavili svojo alternativo tujim vrednotam.

Boris Pahor

Mavrica razodeva vse bogastvo svetlobe. (Foto Bogdan Žorž)

Krščanstvo ostaja brez konkurence tudi v globalizirani družbi

Ko smo v Sloveniji pred petnajstimi leti postavljali temelje samostojne slovenske države, je bil ta cilj tako velik, da smo spregledali vrsto stvari, ki so za delovanje tako pomembnega družbenega organizma nujno potrebne. Manjkala je vrsta načrtov, ki bi določali temeljne cilje države – od izobraževanja in kulture prek prava do ekonomije in zlasti socialnega vprašanja. Krivda tistih, ki nismo bili pri vrhu, je v tem, da nismo zastavljali ustreznih vprašanj ali jih vsaj sami skušali načenjati in predlagati možne rešitve. Mogoče je celo bolje, da tega nismo storili, saj bi v nasprotnem primeru marsikoga postalo strah glede prihodnosti lastne države. Spregledali smo in še danes tega mnogi ne vidi-jo, da je bil nastanek samostojne slovenske države svojevrstna revolucija, ki je sovpadala z menjavo državnega okvira, naravo oblasti (totalitarizem-demokracija) in gospodarskega sistema. Vsako od teh prizadevanj je tako zahtevno, da zahteva »celega človeka« oziroma v konkretnem primeru večino naroda. Prav zato ne moremo trditi, da je naša država že dograjena, da ji manjkajo samo dopolnitve oziroma izboljšave.

Menjava državnega okvira oziroma slovenska osamosvojitve nam je čudežno uspela. Potrdil se je star pregovor, da sreča spremlja hrabre. Slovenci v preteklosti nismo bili povsem brez možnosti, da bi tako zahtevo lahko vsaj bolj odločno postavili. Manjkala sta nam potrebno samozaupanje in hrabrost. Tudi ob slovenski osamosvojitvi je bilo mnoge strah predvsem lastnih sonarodnjakov, vendar je tudi resnične nasprotnike lastne države val vseslovenskega navdušenja prikril. Nekateri od njih sicer sedaj dvigujejo glavo, pri čemer jim prihajajo prav raznovrstne težave slovenske države. Mnogi jim nasedajo, ker niso sposobni videti, da bi bile te brez slovenske osamosvojitve samo še večje. Dovolj je primerjati standard v nekdanjih jugoslovanskih republikah s slovenskim. Koliko je tam nezaposlenih, kakšne plače imajo, kakšne zdravstvene in druge storitve, kakšne pokojnine ... Prav je, da smo do lastne države kritični, vendar se je treba njene vrednosti tudi zavedati. Manjka nam občutka za to izjemno vrednoto. V vseh dosedanjih državnih okvirih, v katerih smo v preteklosti živeli, smo bili Slovenci med najboljšimi državljani, le v lastni državi nam to ne gre najbolje od rok.

Tudi zamenjava totalitarizma z demokracijo je še kolikor toliko uspela. Žal se je pokazalo, da smo v 20. stoletju predolgo živeli izven demokracije in ni-

mamo izkušenj z njo. Mnogi so si demokracijo predstavljali tako preprosto, da so mislili, da je dovolj, če oni na oblasti zamenjajo »bivše« in delajo po starem. Če bi bilo res tako, bi bila zamenjava totalitarizma z demokracijo pri Sloven- cih največja bedarija. Kljub vsem pripombam so »prejšnji« znali vladati, novi pa so se morali te obrti šele naučiti. Hitro, pa vendar prepozno se je pokazalo, da mnogi sicer imajo voljo, vendar le za vladanje, ne pa za demokracijo. Ob prehodu iz totalitarizma v demokracijo je bilo narejenih kar nekaj hudih napak. Poglavitna je bila nedvomno tista, da so politiki Demosa nasledli vreščan- ju o revanšizmu in niso izvedli vsaj nekaj lustracije. Ta seveda ne bi smela biti predvsem ideološka, ampak bi morala seči po funkcionarjih, ki so bili odgo- vorni za razmere v državi. Kljub številnim upokojitvam je ostal najbolj nedo- taknjen tisti del nekdanje oblasti, ki ga je vodila naslednica nekdanje zloglasne Udbe. Pri tem ne mislimo njenih navadnih uslužbencev, ampak idejno-organi- zacijski vrh, ki je postavljaj svoje ljudi v vse strukture. Verjetno jih je dejansko bilo še najmanj znotraj policije, ki je bila povsem v rokah vodstev družbeno- političnih organizacij oziroma partije. Mnogi so se visoko povzpeli znotraj no- vih demokratičnih strank ali pa tako imenovane »civilne družbe«. V bistvu so samo »obrnili kape«, si našli druge oznake na njih, v bistvu pa ostali isti. Mno- gi so postali »kriminalisti«. Kriminal jim je deveta skrb, prva pa politični na- sprotniki, pod katerimi razumejo predvsem tiste, ki so izvedli osamosvojitve in preobrazbo nekdanjega režima v demokratičnega. Delujejo po ustaljenih na- vadah in po potrebi sprožajo afere – od primera Depala vas, novinarja Petka, prve slovenske vlade, zakona o RTV do afere Ribičič. Ti ljudje so še danes za- vezani k pokornosti do svojih nekdanjih nadrejenih, so policija znotraj polici- je, država znotraj države. Kljub svoji izjemni učinkovitosti, zadnje časa zlasti pri ustvarjanju »javnega« mnenja, jim družba čedalje težje kljubuje. Res pa je, da jim prihodnost ni naklonjena, da je njihov največji sovražnik »EMŠO«.

Najtežje in dolgoročno najbolj usodno pri snovanju nove države je bilo po- manjkanje gospodarskih in socialnih konceptov. Na tem področju je bilo nam- reč oblikovanje prihodnosti še najmanj odvisno od samih državljanov. Pre- vzetje tržnega gospodarstva oziroma kapitalizma pomeni vključevanje v širše mednarodne gospodarske tokove, kjer so možnosti vsakega posameznika ne- primerno večje kot poprej, možnosti države pa neprimerno manjše. Problem je še toliko bolj zapleten, ker v svetovnem kapitalizmu danes prevladuje nje- gova najbolj liberalna oblika. Ta postavlja višino dobička pred človeka, pred nacionalni interes in državo. Proizvodnja se seli tja, kjer prinaša največ dobič- ka, doma pa ostajajo stotisoči nezaposlenih. Ob vsaki potezi države, da bi za- ščitila ljudi, se oglasijo »zaščitniki« ekonomske svobode, ki zahtevajo odpravo

vsakršnih omejitev. Dogajanje v tekstilni industriji (oziroma prepiri okoli uvoza kitajskega tekstila) je klasičen primer.

Slovenska država je glede kapitalizma v večkratni zagati. Prva je ta, da smo desetletja živeli v sistemu, ki je njegove zakonitosti tajil, zaničeval in prikrajal po svoje. Pri tem se je skliceval tudi na moralno problematičnost kapitalizma, ki je ni mogoče zanikati. Prav glede te je našel stične točke s krščanskim socializmom, ki nam je neverjetno blizu. Slovencem je po zaslugah Janeza Evangelista Kreka in širokega kroga njegovih sodelavcev in pristašev bližje združništvo kot pa kruta kapitalistična realnost. Žal ta ideja po njegovi smrti ni bila modernizirana oziroma je šla v smer, ki je življenje ni potrdilo. Določena sorodnost nekaterih pogledov med Edvardom Kardeljem in Andrejem Gosarjem ni slučaj.

Katoliška Cerkev je drugače od ostalih krščanskih Cerkva kapitalizem kritizirala v številnih enciklikah od *Rerum novarum* Leona XIII. dalje, pa že on je zamujal. Še posebno je bil kritičen do njega pokojni sv. oče Janez Pavel II. Seveda pa je ena stvar kritika, drugo pa ponujanje alternative. Stanje je približno tako kot pri cenah nafte. Cel svet ve, da prinaša – ne proizvajalcem, ampak predvsem trgovcem in posredno državam, ki so jim davki na nafto izjemno pomemben proračunski vir – izjemne dohodka. Čeprav so ti ne le moralno, ampak že tudi gospodarsko sporni, pa se svet ni sposoben povezati in organizirati ter znižati cene. Ker ni alternativnega goriva je protimonopolno povezovanje držav edino sredstvo, vendar se ga te ne poslužujejo, ampak so pripravljene kupovati po vsaki ceni. Tako tudi kapitalizmu niso pripravljeni natakiniti uzde in ga podrediti ljudem, ampak tudi njih vse bolj podreajo višini dobička, pri čemer jim ni prav nič sveto. Povsod po svetu se slabšajo razmere glede javnega, vsem dostopnega zdravstva, povsod se zaletavajo v pokojnine. Pri tem glede zadnjih spregledujejo, da so ljudje pokojnine »vplačali«, da imajo do njih pravico. Pokojnine niso darilo države, ampak njena obveza, ker so denar, ki je bil za to vplačan, potrošile v druge namene oziroma z njim v preteklosti slabo in nedogovorno gospodarile. Slabo se obeta tudi izobraževanju.

Katoliška ekonomija ne obstaja. Razglaša pa katoliška Cerkev moralna načela, svetost človeka in stvarstva, česar pa nikjer niso pripravljeni upoštevati. Tudi v Združenih državah Amerike ne, kjer imajo Boga in vero stalno na jeziku, od predsednika države navzdol. V resnici jim je denar – ali točneje dobiček – še višja vrednota. Še bolj tragičen je položaj pri marksističnih in njim sorodnih levičarjih. S svojo kritiko kapitalizma so v preteklosti pridobili ogromno naklonjenost javnosti, tako preprostih ljudi kot izobražencev. Z izjemno prikrito zlorabo te ideje so ob neverjetnem nasilju, katerega je skro-

jil predvsem Lenin, ustvarili imperij, pred katerim se je tresel ves svet. Idejo svetovne revolucije in dokončnega obračuna s kapitalizmom so uspeli zanesti tudi v najbolj zakotne azijske in afriške vasi. Ogrožali so sodobno civilizacijo. Naenkrat se je njihov ideološki in politični imperij sesul kot hišica iz kart. Zaradi neuspešnosti na vseh področjih človekovega in družbenega delovanja obstaja le še v glavah sanjačev in ljudi, zaverovanih v preteklost. Njegova beda je najbolj izrazita na Kitajskem, kjer vodijo državo v gospodarskem pogledu po načelih skrajnega liberalnega kapitalizma, oblast pa je v rokah komunistov, ki vladajo v imenu delovnega človeka. Kaj jim ta pomeni, bolj kot delavke v tovarnah dokazujejo rudarji, ki jih vsako leto na tisoče umre v rudniških nesrečah, ker ni denarja za varnost.

Še bolj tragičen je pogled na naše nekdanje »levičarje« naprednjake, ki so vladali v imenu delavskega razreda. Pod vodstvom nekdanjega predsednika države so se združili v znameniti Forum 21. V njem so mnogi najvidnejši slovenski kapitalisti, najbogatejši Slovenci, ki so to postali na podlagi znamenite »privatizacije«, duhovito imenovane tudi »prihvatizacija«, ne pa na podlagi lastnega uspešnega gospodarjenja. Ustvarila jih je politika, ne gospodarstvo, in so od nje tudi odvisni. Za zaščito lastnega položaja so se hoteli postaviti na čelo »nacionalnega interesa« in socialne države, čeprav so bili glavni tvorci njenega sesutja, stvaritelji armade brezposelnih v Sloveniji. Poleg njih obstaja še majhna skupina, ki ima isti ideološki izvor, vendar ostaja neizprosni kritik kapitalizma. Njihovo večjo družbeno učinkovitost onemogoča njihova nekritičnost do nekdanjih »sotovarišev«, ki so ob tranziciji obogateli, pa tudi zaverovanost v nekdanje samoupravljanje, ki svoje uspešnosti ni dokazalo, in čaščenje revolucije, ki je uradno ni bilo. Njihov antikapitalizem je ideološko blizu katoliškemu, vendar je njim vse, kar le malo diši po katolicizmu, tako tuje, da bi podprli vse, tudi proti lastnemu prepričanju, samo da bi mu škodovali. Antikatolicizem je tudi sicer največja hiba večine slovenskih levičarjev. Vsem in vsakemu so pripravljeni dati pravice, ki jih zahteva, le katoličane bi najraje getoizirali. Praznost slovenske, evropske in svetovne levice glede nasprotovanja kapitalizmu je eden največjih vzrokov naglega slabšanja položaja delavcev. Če je kapitalizem zmogel globalizacijo, bi jo zmogel tudi dobro in mednarodno organiziran odpor proti njemu. Svetovno organiziranem kapitalizmu se bo mogoče upreti le z odporom na svetovni ravni. Čeprav mnogi trdijo, da je svetovna leвица mrtva, pa njen odpor proti »ameriškemu imperializmu« le kaže, da temu ni povsem tako. Očitno njena antikapitalistična komponenta v resnici nikoli ni bila tako močna, kot bi smeli soditi po njenih manifestacijah.

Vsa kritika leveice v odnosu do kapitalizma pa prav nič ne zmanjša odgovornosti kristjanov in katoličanov, še posebno do sodobnih razmer. Tudi mi bi zmogli na globalni ravni več, če bi resneje upoštevali svoj verski nauk in opozorila sv. očeta. Seveda nimamo lastnega ekonomskega nauka, imamo pa temeljno zapoved ljubezni do bližnjega, ki nam nalaga številne obveznosti. Predvsem to ni samo pomoč tistim, ki so pomoči potrebni, ampak ustvarjanje takih razmer, da pomoči ne bodo potrebovali. Če bi bili katoličani na svetu v tem pogledu aktivni, bi z javno kritiko razmer na ekonomskem področju, kjer je dobiček vse, človek pa nič, marsikaj dosegli. Moralne sodbe in obsodbe imajo izjemno moč. Nihče v družbi ne želi veljati za negativnega, slabega, slabo delujočega. Res je, da svetovni kapitalizem povsem obvladuje medije, tako v tujini kot doma, toda ob današnjih komunikacijskih možnostih bi lahko storili več. Podpreti bi morali tiste, ki se zavzemajo za upoštevanje etičnih načel v ekonomiji. Ni jih malo, so pa premalo glasni, ker jih ne podpira nobena politična opcija. Etika je običajno v nasprotju tudi s politiko. Skratka, če je lahko potrošništvo postalo globalno, bi lahko, čeprav bistveno težje, postal globalen tudi boj proti nezmernostim kapitalizma. Temeljno vprašanje, povezano z njim, je pravzaprav zelo enostavno: ali bo služil človeštvu ali človeštvo njemu. Ne more biti naš cilj, da ga zatremo, uničimo, še zlasti, ker nimamo boljše alternative, ampak, da mu nataknemo uzde, ga humaniziramo. Namesto da bo on vodil nas, moramo ljudje voditi njega.

Sodobne razmere v Sloveniji niso zgolj odsev širših evropskih in svetovnih, ampak imajo močne domače korenine. Njihove poglavitne vzroke smo našli že v uvodu. Ni mogoče zanikati dejstva, da je bilo v prejšnjem režimu tudi marsikaj dobrega. Čeprav je bila cena za to silno visoka, bi lahko marsikaj od tega ostalo. Ne mislimo na zaposlitev, kajti ta je bila že takrat umetno vzdrževana, ampak na nekatere ureditve na področju izobraževanja, zdravstva, sociale ... Tudi če ne bi prišlo do spremembe režima, so napovedovali samo v Sloveniji 150.000 nezaposlenih. TAM, Litostroj in še marsikateri gospodarski giganti socializma se je dejansko sesul že pred njegovim koncem. Čeprav je bil prehod iz komunizma v tržno gospodarstvo nenasilen, pa za mnoge ni bil prostovoljen. Naredili so vse, da so v novem družbenem sistemu ljudem zagrenili življenje. Nekdanji oblastniki so nam namenili, da »po slabi izkušnji s totalitarizmom izkusimo še hudo izkušnjo roparskega kapitalizma«. »Iz naše lastne osnovne izkušnje nismo vzeli tistega, kar je bilo že dobro urejeno in s tem prestopili praga demokracije.« »Nekoč zgledno in delujočo mrežo kulturnih, zdravstvenih, solidarnostnih ustanov, ne samo doma, ampak tudi društev zamejskih Slovencev« so načrtno uničili v imenu novega tržne-

ga ali kapitalističnega družbenega reda. »Od demokratičnega zahoda nismo vzeli najboljšega, kar se nam je zdelo, da nimamo. Vzeli smo tisto najslabše, kar bo v bodočnosti potrebovalo velikansko socialno korekcijo, ki se je je trdi zahodni kapitalizem sam pri sebi prestrašil že pred desetletji.«* Izjemni analizi našega včerajšnjika in sedanjika slovenskega razumnika Aleksandra Zorna ni kaj dodati.

Slovenska družba se bo nedvomno tudi v naslednjih letih še razslojevala. Že sedaj naj bi okoli 260.000 naših sodržavljanov živelo v revščini. Čeprav Karitas in njemu sorodne ustanove dobro delujejo, njihova dejavnost ne more biti naš odgovor na stiske časa. Treba je spreminjati svet v okviru možnosti. Ljudje niso srečni, če dobijo pomoč. Srečni bi bili, če je ne bi potrebovali! Predvsem ne smemo pristati na vsemogočnost kapitalizma, ki si želi podrediti celo smisel življenja.

Eden največjih ekonomistov 20. stoletja Anglež M. Keynes naj bi zapisal: »Upam, da ni daleč dan, ko bo ekonomija zasedla tisto zadnje mesto, ki ji pripada, in ko bodo v areni čustev in idej resnični problemi: življenjski problemi, medčloveška razmerja in religija.« Ne strinjam se povsem z njim glede ekonomije, mislim pa, da je povedal, čemu mora služiti. To so tudi zapovedi za naše delovanje. Če bo to resnično izhajalo iz krščanskega nauka in bomo pri tem dosledni, se ni bati za uspeh.

Slovenska vključitev v Evropo prinaša prve rezultate. Dosedanje življenje na marsikaterem področju obrača na glavo. To so prvi občutili kmetje. Njihov položaj je nemogoč. Stoletja so se pod vsemi režimi pritoževali, koliko dajejo, sedaj je glavni problem, koliko dobijo. Stoletja so vzdrževali družbo, sedaj so oni vzdrževani. Njihov glavni pridelek je »papir«, ki jim prinaša subvencije in podpore. Čeprav jim mnogi to zavidajo, je dejstvo, da klasičnega slovenskega kmeta v kratkem času ne bo več.

Položaj delavcev je zelo slab, vendar ne toliko, da se ne bi mogel še poslabšati. Neki ugledni tuji direktor ene največjih slovenskih tovarn je pred časom izjavil, da oni potrebujejo na Slovenskem samo višje tehnike, ki bodo stregli avtomatom. Čisto tako seveda ni in ne sme biti. Gotovo pa je res, da se bo treba stalno izobraževati.

Glavni problem slovenskih delavcev pa niso oni, ampak direktorji, organizatorji proizvodnje, ki morajo podjetja voditi tako, da se izogonejo predvidljivi-

* Aleksander Zorn v govoru na podelitvi nagrad sklada Josipa Jurčiča novinarjem, svobodnim publicistom in urednikom 4. marca 2003 v Rdeči dvorani na Magistratu v Ljubljani. Objavljeno pod naslovom »Novinarji in pošast preobrazbe«, Ampak 3, 2003, str. 32.

vim težavam in zagotovijo delavcem, njihovemu delu in dostojanstvu primerno življenje. V večini resnih podjetij v tuji lasti je položaj delavcev boljši kot v domačih. Potrebujemo sposobne in inovativne direktorje, ne pa take, ki jih je postavila politika in se lahko ohranjajo samo prek združevanj v različne forume. Njihovo nedoajmanje lastnega položaja je najbolj razvidno iz tega, da se slovenski javnosti predstavljajo kot lastniki, ne pa uslužbenci lastnikov. Žal jim celo ti včasih nasedejo. Ko pa prihaja do zamenjav zaradi nerazumljenih ali zlorabljenih vlog, poslušamo kričanje o političnem kadrovanju. Ve se, kdo je tako v preteklosti počel, ve se, kdo ne more in ne zna drugače, ve se, kdo je obsojal direktorje, ki niso prvenstveno služili politiki, ampak gospodarstvu in s tem delavcem. V vrhovih nekaterih političnih strank je izjemno vplivnih še kar nekaj borcev zoper »tehnokratski liberalizem«. Z njegovim očitanjem so zamenjevali direktorje, ki so bili predvsem to, ne pa sluge članov različnih komitejev.

Nikoli nismo bili in ne bomo vsi enaki. Zato tudi plače sposobnih, odgovornih in uspešnih direktorjev niso problem. Nihče pa nam nima pravice jemati, tudi v imenu ekonomije ali »nacionalnega interesa« ne, človeškega dostojanstva.

Slovenski katoličani smo zaradi krute preteklosti in povojnih pobojev, ki imajo tudi protiverski značaj, ker so njihovi naročniki videli v veri največjo nevarnost za revolucijo, preveč obrnjeni v preteklost. Potrebno jo je razčistiti, potrebno je popraviti krivice, kjer je mogoče, mrtve je treba pokopati, zločine pravilno imenovati. Do tega pa ni bilo in ne bo mogoče priti na podlagi diskusij in preprirov o preteklosti, ker prepričanih ni mogoče prepričati, še zlasti, če njihov obstoj in smisel življenja slonita na njenem opravičevanju. Ustvarimo tako prihodnost, da bo to postalo samo po sebi umevna posledica. Zmaga je možna v sedanjem času ali prihodnosti, ne pa za nazaj. Ne bomo več njihovi talci.

Resnična krščanska načela, četudi ne bi bilo sodobne krize ideologij, nimajo konkurence. Ne boj, ampak ljubezen do bližnjega! Ne dobiček, ampak človeka vredno življenje čez vse. Ne Lenin, ampak Kristus! Žal sami premalom verjamemo v krščanska načela in se ne trudimo za njihovo uresničevanje. Poglavitni problem niso naši domnevni ali resnični nasprotniki, ampak smo mi sami sebi.

Stane Granda

Domovina, ti si ...

Slovenska skupnost v Argentini, ki so jo leta 1948 zaživel begunci pred komunizmom, je ustvarila svojo Slovenijo po svoji meri. Po slovenskih družinah so govorili, peli, molili in brali po slovensko. V slovenskih Domovih so potekale sobotne slovenske šole, cerkvene slovesnosti, gledališke, pevske in leposlovne dejavnosti. Vse to iz ljubezni do naroda, do domovine, ki so jo morali zapustiti, če so hoteli rešiti svoja življenja.

Odhajali so z namenom, da se umaknejo iz rodni krajev za nekaj dni, nekaj tednov, dokler se povojni pretresi ne umirijo. Ko so si iz begunskih taborišč morali poiskati novih krajev na drugih kontinentih, so spoznali, da to ne bo mogoče. Sam se ne spominjam, da bi v svojih otroških letih v Argentini kdaj slišal o tem, da »bomo šli nazaj«. Želja po domu je vela iz vseh dejavnosti; domotožje je premagovalo posameznike, ki se niso in niso mogli odpovedati misli, da bodo še kdaj videli svojo domovino.

Osebnost sem sprejemal status quo kot nekaj samoumevnega: Slovenec, rojen v Argentini, ki se zaveda svojega izvora, ki bo prejete vrednote hranil, gojil in posređoval sovrstnikom in naslednikom. Argentina mi ni bila tuja. Slovenstvo ni predstavljalo teže, ki bi mi bremenila življenje, vžvljanje v neslovensko okolje. Nikdar si nisem belil glave. Jemal sem kot nekaj samoumevnega, da obstajajo Slovenci, ki ne živijo v Sloveniji in ne bodo mogli nikdar živeti tam. V skupnosti sem čutil kot neki optimistični val upanje, da bo Slovenija nekoč spet svobodna, da se bo izmotala izpod komunistične diktature, morda celo kot samostojna država. Kdaj bo to, mi ni bilo jasno.

Nikdar pa ni bila povezana s to idejo o demokratični ureditvi in samostojnosti Slovenije možnost preselitve. Sem argentinski Slovenec in konec. Tu bom živeli še naprej in gojil slovenstvo. Tu sem doma. Da bo nekoč slovenstvo v Argentini usahnilo, mi ni jemalo spanca: vsak človek ve, da bo nekoč umrl, pa zaradi tega ne bo delal samomora.

Prvič – čeprav tega še zdaleč nisem jemal resno – se je misel o preselitvi pojavila, ko sem odhajal na študijske dneve Draga '85. Takrat še zaročenka, danes žena Miriam mi je ob slovesu naročila: »Pa poglej, če se da dobiti kako delo.« Kaj takega mi še na misel ni prišlo! Slovenija še ni bila izven totalitarne komunistične bloka, v Italiji nismo imeli resnih možnosti. Sploh pa se nisem spraševal, če sem pripravljen premišljevat v tej smeri. Iz tega zrnja ni bilo moke, dogodek pa le spada med začetke naših poznejših korakov. Kaže,

da je nekdo že pred več leti gojil hotenja, ki so potem našla rodovitna tla v dušah družine, ki je nastajala.

Leto 1990 je prevetrilo slovensko politično sceno in prineslo to, kar smo vsi sanjali, želeli. Slovenija se je najprej osvobodila komunističnega jarma, nato pa naredila še korak naprej: postala je samostojna država.

To je spremenilo »pravila igre« in marsikdo je začel premišljati o svoji prihodnosti. Ne samo premišljati: nekateri ocenjujejo, da se je v prvih letih po osamosvojitvi iz Argentine preselilo »nazaj« okoli 200 oseb slovenskega rodu. Večinoma mladih, neporočenih ljudi, ki so uveljavili svoje državljske pravice, nekaj mladih družin, malokateri starejši. Ob tem pojavu so pronicale skozi špranje trdnega zidu kapljice v obliki vprašanja: Kaj pa mi?

Razpoka je bila hitro zadelana. V Argentini smo imeli streho, zaposlitev in začelo se je obdobje stabilnosti. Na starost bi se pretolkel s pokojnino, ki so jo obljubljale privatne socialne zavarovalnice. Vsega tega v Sloveniji ne bi imel.

Krivulja argentinske ekonomije je valovita. Leta 1995 smo se znašli na grebenu vala, ki nam je zaradi konvertibilne valute omogočal marsikaj. Tako smo se po dveletnih pripravah vkrcali na letalo in dva meseca uživali lepote Slovenije, gostoljubnost sorodnikov, družbo novih prijateljev.

Kljub vsemu me vprašanje o možnostih preselitve ni črvičilo. Tako sem tudi izjavil za zamejski tednik: osebno mi manjka kanček podjetništva, da bi se vrgel v avanturo, ki jo predstavlja takšna preselitev.

Val ekonomije se je začel razbijati ob čeri, ki so jo predstavljale razmere, zablokirane s konvertibilnostjo pesa 1:1 glede na ameriški dolar. Gospodarska nekonkurenčnost je povzročala zapiranje podjetij, selitev tovarn v druge države (Brazilijo) s cenejšo delovno silo; razbohotila se je brezposelnost. Srednji sloj, nekoč hrbtenica argentinske oziroma buenosaireške družbe, je začel razpadati: družine s sorazmerno visoko kakovostjo življenja so se znašle na cesti; s premoženjem (hišo, avtomobilom), ki ni prinašalo prihodkov, ampak le izdatke za vzdrževanje.

Tako je spet prišla na dan možnost preselitve, najprej pri tistih, ki so ostali brez zaposlitve. To pot so se za nova obzorja odločale mlade družine.

Leto 2001 je nepričakovano zamajalo dotedanje prepričanje. V imenu tednika *Svobodna Slovenija* sem se udeležil srečanja časnikarjev slovenskih medijev v tujini, ki sta ga organizirala Urad RS za Slovence v zamejstvu in po svetu

ter UVI v Ljubljani. Na družinskem posvetu smo se odločili, da izrabimo priliko in si privoščimo kratke počitnice v Sloveniji. Že v Sloveniji je v marsikaterem pogovoru prišlo na dan vprašanje: Pa bi se ne preselili? Po eni strani nas je stric opozoril, da smo dobrodošli na obisku; pomisliti pa moramo, da se vse spremeni, če se pojavimo pri nekom s kovčki v roki. Dobrodošlica je omejena na kratko dobo. Drugi stric je pa ponudil svojo pomoč – kolikor bi bilo v njegovi moči –, če se odločimo za tak korak.

Vrnili smo se v Buenos Aires.

Konec leta je Argentina – po lastnih in tujih zaslugah – ekonomsko in finančno razpadla. Nič od tega, s čimer sem utemeljeval svojo odločitev, ni več stalo.

Predvsem to, da so pokojninski skladi, na katerih so gradili novo pokojninsko strukturo v Argentini, ostali s polnimi zakladnicami ničvrednih bonov, mi je dalo misliti. Če ostanem, bom moral delati še kot upokojenec, do smrti. Če se preselim, bom ravno tako moral delati do smrti, ker se v Sloveniji ne bom mogel upokojiti.

Pomanjkanje varnosti v mestih je marsikoga nagovarjalo, da bi odšel v notranjost Argentine, kjer je bilo v tem pogledu bolje. To pomeni, da bi moral zapustiti slovensko skupnost in se živeti v novo okolje, kjer se verjetno ne bi imel na koga nasloniti. In ko bi otroka končala gimnazijo in če bi se odločila za nadaljevanje študija, bi se moral spet odločiti za večje mesto – ali otroka sama poslati tja. Če se preselim, ravno tako izgubim stik s slovensko skupnostjo, vendar sem v polnem slovenskem okolju in morem računati na pomoč sorodnikov in znancev.

Na tej podlagi se je začel miselni preobrat, ki je usmeril pozornost v Slovenijo. V drugi polovici leta 2002 smo dobili sporočilo iz izseljenskega društva Slovenija v svetu, s katerim smo večkrat obravnavali možnosti o stanovanju in zaposlitvi, da so dobri ljudje dali na razpolago hišo starejšega letnika. Naj bi prišel kdo od nas ali pa naj bi poslali koga, da bi si jo ogledal in ocenil, če bi nam ustrezala. Prosila sva Miriaminega strica, da bi poročal o stanju. Njegovo mnenje je bilo, da bi bila hiša uporabna ob nekaterih majhnih popravilih in beljenju.

In zdaj? Družinski posvet. Otroka sta že tako velika, da je njun glas veljaven (da ne napišem odločilen) in je njuna privolitev potrebna. Zavest, da je to odhod brez vrnitve, da zapuščamo sorodnike, prijatelje in znance. Čakajo nas trda leta! Marsikatero oviro nam pridejo na misel, pa jih kar optimistično upamo premagati. Marsikaterih drugih, ki bi nam lahko odvzele pogum, se (hvala Bogu!) ne spomnimo.

Odločitev pade: Gremo! V Slovenijo sporočimo, da pridemo, in s stricem se zmenimo, da bo vodil popravila hiše. Potem je treba novico povedati domačim. Kar težko je, a počasi se tudi najtrši sprijaznijo z odločitvijo.

*

Nov dan prinese novo življenje, nov svet, nove ljudi, nove okoliščine. Sprememba okolja ni samo iz Argentine v Slovenijo, ampak tudi iz mesta na podeželje. Vsakodnevni pogled na poraslo dolensko gričevje ponuja občutek, da si na počitnicah brez konca. Prvi obiski pri sorodnikih in znancih tudi. Po drugi strani pa urejanje dokumentov in začetno razgledovanje po zaposlitvi opozarjata, da to niso počitnice, ampak nov začetek. Urejevanje osebnih dokumentov, zdravstvenega in socialnega zavarovanja nas malo zbega, saj nekaj je treba urejati na občinski ravni, drugo na območnih enotah, tretje v Ljubljani – in vsak urad ima svoje dneve in urnike, ki jih je treba najprej spoznati, nato uskladiti. Kljub vsemu nismo začutili, da bi nam kdo metal polena pod noge pri vsem tem urejevanju. Uradnice in uradniki so nam dobrohotno razlagali, kako in kaj, in kmalu je bilo marsikaj rešenega.

Tudi domače okolje je bilo prijazno in spoznavanje dobrih ljudi nima konca. Od župnika in župana pa do sofaranov in sovaščanov, vsi so nam šli na roko in pomagali po svojih močeh. Predvsem pa prijaznost, dobrotu in dobrohotnost družine, ki je dala na razpolago hišo. Kmalu smo začutili, da smo sprejeti.

Pomagali smo si sami, pomagali so sorodniki, prijatelji, znanci, župnija, katoliška Cerkev, občina ... Kaj pa država? Ta žal ni imela posluha. Takrat, ko so druge evropske države marsikaj storile za svoje izseljence, ki so se želeli preseliti v matično državo, je tudi Slovenija sklicala medresorni sestanek na najvišji ravni. Na njem je bilo povedanih veliko lepih besed, ki so vzbujale upanje in marsikoga pripravile k razmišljanju. Da je razpoložljivih toliko in toliko bivših vojaških stanovanj, da bi bilo možno to in ono ... A še pred naslednjim sestankom so stanovanja izpuhtela v nič, tudi od vsega drugega ni ostalo nič. O, ja: ustanovljeno je bilo telo, ki naj bi povratnikom-preseljencem nudilo prvo pomoč. A to telo je ostalo le pri glavi. Ni imelo ne dodatnega osebja ne finančnih dotacij, s katerimi bi lahko svoje delo opravljalo. Torej popoln invalid. Nikoli ni zaživel. Vse je bilo prepuščeno rokam posameznika in ID SVS, ki pomaga, kolikor more.

A čas teče in počasi življenje prehaja v običajne tirnice – v tretjem letu življenja v Sloveniji smo. Osnovne potrebe so – vsaj zaenkrat – pokrite in tako sedanjost dopušča, da lahko poškilimo še v prihodnost. Lahko se tudi razgle-

damo po širši družbi in zanimamo za dejavnosti, za katere do sedaj in zaradi iskanja zaposlitve, urejanja dokumentov ali priznavanja strokovne usposobljenosti ni bilo ne časa ne denarja.

Vživljamo se v slovenske razmere v Sloveniji, ne pozabljamo pa na življenje v Argentini, na slovensko skupnost v Argentini. Ne moremo in ne maramo pozabiti, od kod prihajamo. Zato se velikokrat vprašamo, kako so se mogli počutiti naši starši pred skoraj šestdesetimi leti, ko so prišli v neznane kraje z neznano govorico, ko niso imeli tako širokega kroga sorodnikov in sorojakov, ki bi jim nudili potrebno pomoč; ko niso mogli uporabljati ne telefonov ne elektronske pošte, klasična pošta je potrebovala več tednov (da ne govorimo o tem, kako ni bilo svobode pisanja niti v osebnih pismih!).

Stopili smo na novo pot; ocenjujemo, da je bil to korak naprej, ki nam bo pomagal še v večji meri ohranjati našo slovensko zavest. Obenem pa bo tudi korak k ohranjanju mostu med matičnim delom slovenskega naroda in slovensko skupnostjo v Argentini.

Gregor Batagelj

Nov dan prinese nove poglede. (Foto Bogdan Žorž)

Biotska raznovrstnost? Kaj pa ima to opraviti z mano?

Ko je pred leti angleški naravovarstvenik Eddie Idle vprašal bristolskega tak-sista, kaj je to »biotska raznovrstnost«, mu je mož odkrito odgovoril: »Ne vem natančno, ampak sliši se pomembno!«

Ali ne bi bili tudi mi v podobni zadregi, če bi nas takole povprašali?

Izraz »biotska raznovrstnost« (biodiverziteteta) se je pojavil pred kakimi 25 leti. Najprej v znanstvenih in strokovnih člankih, po svetovnem vrhu v Rio de Janeiru (1992) pa je prodril tudi v besednjak politikov in novinarjev ter se močno razširil.

Kadar je nova beseda povezana z nečim konkretnim, nimamo težav – sprejmemo nov izraz in ga, kakor novo stvar, ki jo označuje, uporabljamo. Povsem jasno je, kaj je to CD plošča ali zgoščenka, digitalni fotoaparat ali mobilni telefon. Čisto drugače je, kadar povezave med novim pojmom in tem, kar predstavlja, ne moremo tako neposredno vzpostaviti. V tem primeru si pogosto razlagamo pomen besede v okviru zgodbe, v kateri jo srečujemo, torej približno, morda celo napačno. Izraz lahko s pogostno uporabo postane moden, se dobro sliši, tisti, ki ga uporablja je pomemben in sodoben, kaj natančno hoče z besedo izraziti, pa ni več tako bistveno.

Biotska raznovrstnost je eden takšnih izrazov.

Pa končno povejmo, kaj pomeni! Izraz obsega vse oblike življenja za Zemlji, torej vse živo! Različnost je že znotraj posamezne vrste – kakor smo si ljudje med seboj različni, velja za vse, od virusov, bakterij, mahov, gliv in rastlin do deževnika, pikapolonice, muhe, krave, vrane ali sinjega kita. Zelo daleč smo od tega, da bi poznali vse vrste živih bitij na našem planetu. Ocenjujejo, da so jih znanstveniki doslej opisali komaj desetino! V šali pravijo, da je bil Noe morda zadnji, ki je imel najpopolnejši pregled nad življenjem na Zemlji, saj naj bi bila vsa biotska raznovrstnost na krovu njegove rešilne barke.

Pestrost življenja opazimo tudi, ko smo pozorni na povezave živih bitij v življenjske združbe (ekosisteme): morja, gozdove, travišča, skalovja, njive, reke, jezera ... Tudi to sodi v okvir tega pojma, saj so te povezave odgovor živih bitij na razmere v okolju. Dolge zime in kratka poletja v gorah na primer onemogočajo rast lesnih rastlin, zato so med skalovjem le travišča; podobno pogostna prisotnost vode botruje nastanku močvirja, ki ga naselijo rastline in živali, natanko prilagojene tem razmeram.

Vse to zaobjemata dve pomensko težko dojemljivi besedi – torej nekaj megleneza za tisto najbolj stvarno na našem planetu – življenje samo.

Zakaj pa je bilo sploh treba iznajti nov izraz za vse živo?

Z našim načinom življenja postajamo namreč vse bolj odtujeni od življenja, vedno manj zaznavamo druga živa bitja, v nas se krepi občutek samozadostnosti in izgublja zavest o naši vpetosti v naravo – o nujnem sobivanju z drugimi živimi bitji. A to je zabloda, saj brez drugih živih bitij ne moremo obstati. Samo pomislimo na rastline, ki so edine zmožne sončevo energijo pretvoriti v nam dostopno hrano. In pri tem nastaja kisik, potreben za dihanje skoraj vseh organizmov. A zaradi izgubljenega občutka, da smo neločljivi del življenjskega spleta, na tehtnici naših odločitev navadno ni drugih oblik življenja. Mnogokrat celo ne, ko gre neposredno za pripadnike naše vrste (kako bi si sicer lahko pojasnili vojne in lakoto?) ali celo naše bližnje (evtanazija, splav ...). Kaj šele, če naše odločitve posredno vplivajo na druga živa bitja! Tega pri odločanju preprosto ne zaznamo ali pa občutimo le kot neko nadležno motnjo.

Zato ekonomsko razviti del človeštva – zaradi želje imeti čim več, živeti udobneje, uživati, vzeti usodo v svoje roke, biti neodvisen – živi na račun gospodarsko manj razvitega dela človeštva in drugih živih bitij. Posledice se vse bolj jasno kažejo v vse večji razliki med revnimi in bogatimi, v spremembah podnebja, izumiranju rastlinskih in živalskih vrst, siromašenju kulturne pestrosti, onesnaževanju.

Zavest, da je takšen pristop napačen, da je razvoj omejen z možnostmi in odgovornostjo do drugih, le stežka prodira v ozadje našega ravnanja. Zato so skušali z novim izrazom – biotsko raznovrstnostjo – ponovno poudariti pomen življenja, opozoriti na pestrost življenjskih oblik in na njihov pomen za naš obstoj. Izraz naj bi nas zdramil, omogočil nove dogovore, strategije, mednarodne konvencije, politične zaveze, ki bi vodile do reševanja problema. Dober namen, vendar je v tem tudi velika nevarnost. Pripraviti množico papirnih dokumentov in predpisov je razmeroma preprosto, predvsem pa neškodljivo, saj sam papir in besede še nikogar ne prizadenejo. Vse skupaj daje vtis velike zavzetosti, obsežnega dela, ki pa je mnogokrat precej jalovo. Učinkovito je le toliko, kolikor je za besedami resnični odnos do življenja, kolikor ta odnos vpliva na posameznikov odločanje, na zavedanje odvisnosti od narave, torej prispeva k ponovnem ukoreninjenju v naravo, iz katere se ne moremo iztrgati. Zato je izumljanje in uporaba novih izrazov lahko le slepilni maneuver, ki neizogibne posledice našega napačnega ravnanja samo zakrije in morda nekoliko odmakne v prihodnost. Po drugi strani pa je tudi priložnost, da si odstreemo mrežo iluzije o nenehni gospodarski rasti. Ne smemo zamenjevati raz-

voja tehnologije z razvojem človeka, kakovostnega življenja z udomjem. Spominjam se, da je po predavanju neki poslušalec vprašal dr. Trstenjaka, kje so meje človekovega razvoja. Odgovoril mu je, da je v zadnjih letih močno napredoval tehnološki razvoj in da se na tem področju lahko približamo mejam rasti, medtem ko so možnosti na duhovnem področju še zelo odprte.

Kako pa je z biotsko raznovrstnostjo v našem vsakdanjem življenju? No, z izrazom si seveda težko kaj pomagamo, saj je tako širok, da spet ne zaznamo življenja, ki ga predstavlja. Ne zanemarimo pa vsebine: bodimo pozorni na srečanja z življenjem. Pa ne le s pripadniki naše vrste, soljudmi (kjer je, mimogrede, tudi veliko izgubljenih priložnosti!), ampak poskusimo zaznati še vsa druga živa bitja ob nas.

Nekega dne sva se z ženo spraševala, koliko rastlinskih vrst je tako ali drugače navzočih v naši kuhinji. Lotila sva se popisa, vključno z izdelki (npr. plutovinasti zamašek, lanena krpa) in deli rastlin (npr. lovorovi listi). Na površini 2 x 2 metra sva jih našle kar 110!

Prvi korak, ki je potreben, da začnemo premagovati odtujenost od narave, je torej, da čim bolj prepoznamo raznovrstnost življenja na vsakem koraku in v vsakem trenutku. V nas je vsajena povezava s pestrostjo in ta stik potrebujemo. Tega se zaveda tudi ustroj potrošništva: ponujajo nam raznolikost v izložbenih oknih in na prodajnih policah. Naš občutek za raznovrstnost je morda potešen, a s tem smo pristali na veliko utvaro, da živimo v vedno bolj pestrem svetu. Raznolikost izdelkov je namreč povezana s siromašenjem biotske raznovrstnosti. Ustvarjanje novih in novih izdelkov, še učinkovitejšega pralnega praška, še bolj vpojnih pleníc, še bolj zdrave ribje konzerve, še uspešnejšega kozmetičnega pripomočka – vse to zahteva vedno več prostora, surovin in energije, proizvaja tudi odpadne snovi, med katerimi so lahko nekatere strupene in obstojne. A novi izdelki ne zamenjujejo starih, ampak je izdelkov vedno več. Med njimi so najbolj uspešni tisti, za katere nas prepričajo, da se brez njih težko živi. Iz kupcev, ki se oskrbijo le z nujnim za dostojno preživetje, se prelevimo v potrošnike, katerih cilj je čim bolj trošiti čim več izdelkov.

Tako se past zapira: pod privlačno krinko udobja, pomoči nemočnim, skrbi za človeka, njegovo počutje in zdravje, spreminjamo način življenja. Iz skrite želje, postati neodvisni od narave, postajamo odvisni od potrošništva, ki smo ga sami zgradili in ga kot potrošniki tudi podpiramo. Ne občutimo več strahu pred propadom zaradi odtujenosti od narave, mnogo stvarnejši je v nas strah pred zlomom potrošništva – če ne bomo vedno več kupovali, se bo znižala gospodarska rast, več bo brezposelnosti in težav, ki iz tega izvirajo. Ta grožnja je mnogo bolj otipljiva kot oddaljeno siromašenje biotske raznovrstnosti.

Krajina, ki je nastala zaradi skladnega življenja z naravo, ni samo na oko lepa, ampak tudi pestra in bogata (Zgornja dolina v Bohinju).

Vedno vidimo le ugodnosti, redko razmišljamo o ceni, ki jo je treba poravnati. Ker smo del narave, lahko jemljemo samo iz narave. Modro je živeti od obresti, si morda od glavnice kdaj kaj previdno sposoditi in vrniti. Toda ne obnašamo se tako: zaloge pitne vode se manjšajo, gozdovi krčijo, ribje jate v oceanih in morjih so zdesetkane, vedno več ozemlja (Zemlje) si prisvajamo ljudje na račun drugih živih bitij. Vendar račun za to, da smo veliko znanja in sposobnosti vložili v učinkovito jemanje iz narave, že prihaja in ga bo treba poravnati. Dolg, ki bo zadel še naše potomce. Poglavar Leach iz zahodne Kanade je dejal: »Če naravi ne vrneš, kar si si sposodil, si vzame sama nazaj!«

Odtujeni od narave ne razumemo več jezika narave, nadomestili smo ga z jezikom ekonomije, prava in načrtovanja. S predpisi skušamo obvladati naše ravnanje, a črke predpisov, brez vsebine in duha, lahko uredijo le del problemov in celo povzročijo nove. Z brezdušno togostjo nekatere prizadenejo, drugim pa omogočijo še večje zlorabe.

Da še jaz ne zaidem v splošnost, si pogledjmo samo en primer iz našega vsakdanjika. Kakšno bi bilo življenje brez mobilnega telefona? Za marsikoga težko, gotovo pa drugačno. Poslovnež bi težje uredil posle, zdravnik bi moral spet dežurati v bolnišnični sobi, za srečanja bi se bilo treba vnaprej dogovoriti ... Gotovo je dogovarjanje z mobilnimi telefoni udobnejše, saj je vsak v vsakem trenutku dostopen. Hkrati je to tudi slaba plat, je omejevanje zasebnosti, špranja, skozi katero se storilnost vtihotaplja tudi v intimne trenutke in vodi v podaljševanje delovnega časa. Kaj hitro smo se navadili, da je ta dostopnost dejstvo, in se prilagodili takemu načinu življenja.

Navadno sploh ne pomislimo, kaj vse je za tem, da samo odtipkamo število, pa se nam oglasi prijateljev glas z drugega konca sveta. Pogovor omogočajo omrežja oddajnikov in satelitov, ki jih je treba stalno razvijati, vzdrževa-

Vele mesta so nastala po človeških zahtevah in na račun drugih oblik življenja.

grešali! Vendar so posledice takšnih dejanj nepredvidljive, zlasti pa si ne smemo vzeti v roke pravice, hote ali nehotе zmanjševati naravno pestrost. Vsaka vrsta je namreč neponovljiva, in ko izumre, za vedno izgine s površja našega planeta. Pestrost življenjskih oblik pa je ključna, saj je jamstvo za zmožnost prilagajanja spremembam. In ker se naš svet nenehno spreminja, je ta lastnost bistvena za obstoj življenja na planetu.

S siromašenjem življenjskih oblik torej povečujemo ranljivost življenja na Zemlji. V geološki zgodovini modrega planeta vemo za 5 obdobjev množičnega izumiranja vrst. Zadnje, peto, pred okoli 65 milijoni let, je najbolj znano, saj so takrat med drugimi skupinami izumrli tudi dinozavri. Po vsakem obdobju si je življenje na Zemlji sicer opomoglo, a v zelo, zelo dolgem času. Sedaj smo priča 6. obdobju izumiranja, katerega glavni povzročitelj je človek. Ocene o izumiranju vrst so različne in natančnih števil ne moremo pričakovati. A tudi ocene so zaskrbljujoče. Edward O. Wilson, biolog z univerze na Harvardu, je objavil, da vsako leto izumre kakih 30.000 vrst – ali preračunano – 3 vrste na uro! In zelo verjetno je, da je dejanska stopnja izumiranja še višja.

ti in posodabljati, tovarne telefonov (te izdelujejo nove in nove tipe naprav, ki znajo vedno več, med drugim celo telefonirati!), družbe s tisoči zaposlenih. Potrošnja je tako hitra, obsežna in uspešna, da se popravilo iztrošenih in pokvarjenih delov sploh več ne spleča. Ceneje je kupiti novo kot popraviti staro. Pravični račun za pogovore je mnogo višji od tistega, ki nam ga izstavi operater telefonije! Vključuje porabljene surovine, poškodovan ali uničen prostor živih bitij, posledice sevanja, odpadke ... Kdo ga plačuje? Drugi sestavni deli naravnega spleta, ki je omejen. Zaradi naših dejavnosti izumirajo tudi rastline in živali.

Pa kaj potem, če zaradi neke človekove potrebe izumre rastlinska ali živalska vrsta? Saj niti ne vemo, koliko jih je, in jih sploh ne bomo po-

Število vrst ni enakomerno razporejeno po našem planetu, ponekod jih je bistveno več. Eno takšnih območij zgostitve je tudi na območju Slovenije, kjer se prepletajo vplivi Alp, Dinarskega gorstva, Sredozemlja in Panonske nižine. Vendar je v Sloveniji razmeroma malo takšnih vrst, ki so zelo omejeno razširjene (med rastlinami jih je na primer kakih 60), kar pomeni, da če izumrejo pri nas, jih ni nikjer več na svetu. Območja, kjer je veliko takšnih vrst, so seveda mnogo bolj občutljiva za iztrebljanje. Takih vročih točk je na svetu 25. Tu živi kar 44% vseh rastlinskih vrst na svetu in 35% vseh kopenskih vretenčarjev. Prvotno je njihov življenjski prostor zavzemal 12% zemeljske kopne površine, sedaj pa je ohranjenih zgolj 1,4%. Kar 2/3 vročih točk je v tropskem pasu, v Evropi pa sta to Sredozemlje in Bajkalsko jezero.

Glede na preteklost domnevamo, da se bo življenje tudi po tem obdobju izumiranja obnovilo, zelo verjetno pa moteče vrste, glavnega vzroka iztrebljanja, človeka, ne bo več med njimi.

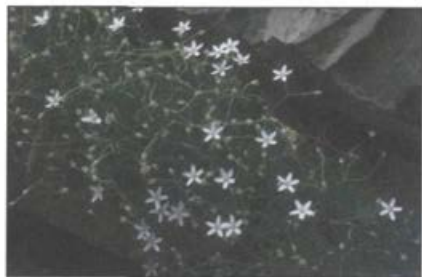
Kaj storiti? Kako ravnati? Ali so sploh možne še kakšne rešitve? Ni moj namen, da bi vas prestrašil in pahnil v črnogledost, z dejstvi in problemi pa se je vendarle treba soočiti, kajti za voljo po spremembi načina življenja je potrebna najprej streznitev. Predpisi ne bodo mogli ustaviti teh procesov. Ustavita jih lahko samo zavest ter osebna pripravljenost posameznika.

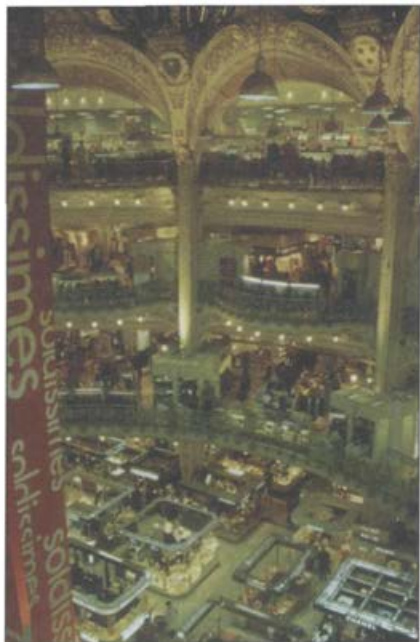
Skorjasti lišaji, znamenje čiste narave.

Življenje je zapisano v preprosti obliki in lahko v semenu preživi mraz in sušo ter zmore tudi potovati.

Kratkodlakava popkoresa je rastlina, ki jo najdemo le v Baški grapi in nikjer drugje na svetu. Kljub skromnemu videzu je velika posebnost, edinstvena in enkratna.

Z izložbami in bogastvom izdelkov na policah se slepimo ob osiromašenih oblikah življenja.

Odločilen je bil trenutek, ko je premagal gnus, objel in poljubil gobavca. Takrat se mu je odprlo novo obzorje, in vse se je pokazalo v čisto drugačni luči. Vse stvarstvo je odsevalo svojega Stvarnika. Svetloba te luči se je začela širiti med prve brate in po njih med ljudi in je pregnjala temine v Cerkvi. In tako je še danes, po osmih stoletjih. Njegova *Hvalnica stvarstvu* nas še posebej nagovarja v današnjem času. Iz nje veje preprosta Frančiškova drža. V ponižnosti slaviti z vsem stvarstvom Boga, pomeni globoko zavedanje, da smo neločljivi del stvarstva in da je vsak delček stvarstva vreden tistega, ki ga je ustvaril. Ko se v nas zasidra to spoznanje, postane odgovorno ravnanje nekaj običajnega. Odločitve postanejo povsem drugačne, ker se na tehtnici pojavijo uteži, ki jih prej ni bilo, na primer rastlinske in živalske vrste. Ne zaradi predpisov, ampak zaradi spoštovanja in upoštevanja stvarstva.

Takšen način razmišljanja je blizu predvsem mnogim kulturam in verstvom, ki so ohranila stik z naravo, pa tudi našim prednikom, ki so bili za svoje preživetje prisiljeni dobro slediti jeziku narave. Je pa naivno tuj družbam, ki gojijo le gospodarsko rast. Je pa (Frančiškovo gledanje) osnova tistega, če-

Rešitve ni na pladnju in gotovo bo vodila v smer zavestnega omejevanja. Največja težava je v tem, da se slepimo in vsem tem podatkom ne verjamemo zares, morda se nam zdi, jo pretirani, morda oddaljeni in raje odpravimo problem v prihodnost. Nič čudnega, saj je že sama misel na omejevanje udobja neprijetna.

V tem razmišljanju mi je blizu lik sv. Frančiška. Asiški ubožec je postavil Boga na prvo mesto, a še prej je pretrgal vse sponse, ki so mu to preprečevale. Našel je biser na njivi, in zanj zastavil vse, kar je imel. V ponižnosti se je odpovedal bogastvu, udobju, celo poklicu in staršem. Brez vsega, z golimi rokami se je lotil popravljanja cerkvice sv. Damijana in vesoljne Cerkve, kar je bilo videti prav tako brezupno noro, kot reševanje problemov današnjega časa.

mur pravimo trajnostni razvoj in si z besedami doneče prizadevamo zanj. Gospodarsko razviti svet zelo podpira trajnostni razvoj, z enim samim pogojem: če ga ne bo oviral pri gospodarski rasti!

Brez preobrata miselnosti torej ni rešitve. Premoremo veliko znanja, tehnoloških ovir tako rekoč ni, samo hoteti je treba. Teče pa tekma s časom: ali bomo do tega spoznanja prišli pravočasno, ali pa nas bodo streznili računi, ki nam jih bo izstavljal narava.

In kaj naj pri takih velikih rečeh stori posameznik? Naj proda avtomobil, mobilni telefon in se preseli v jamo? Morda je za koga tudi to primerna pot, večina pa mora znati živeti v svojem okolju. Ne smejo nas obremenjevati problemi, ki jih ne moremo rešiti, posvetiti se je treba tistim, ki so v naši moči, v okviru posameznikovega odločanja. Za vse svoje odločitve pa sem odgovoren in bom tudi odgovarjal zanje. Stopimo na pot z norostjo sv. Frančiška, objemimo stvarstvo in ga vzljubimo. Iščimo ga na vsakem koraku; ni treba ravno v Triglavski narodni park, je bližje, kot si mislimo: v sočloveku, na mestni zelenici, na krožniku, teče iz vodovodne pipe ... Potem bomo pozorni na naša dejanja: v trgovini se bomo vprašali, ali to res potrebujem; kaj bo potem z embalažo; res ne moremo živeti brez dveh avtomobilov? ... Bodimo tudi sočutni do sester in bratov, ki trpijo pomanjkanje ali so izgubili delo. Manjšanje razlik med revnimi in bogatimi, ohranjanje biotske in kulturne raznolikosti, vse to so zanesljiva znamenja, da smo uspeli stopiti na pravo pot.

Besedilo in fotografije Peter Skoberne

Življenje se brani tudi z bodicami. (Foto Bogdan Žorž)

O Slovenski akademiji znanosti in umetnosti v Ljubljani

Mohorjeva družba je lani izdala celotno Platonovo filozofsko delo, kar je za družbo velik založniški dosežek, za Slovence pa velika pridobitev, ker se je tako mogoče s Platonovim epohalnim delom seznaniti v domačem jeziku. Ob tem pa želim opozoriti še na drug Platonov edinstveni dosežek, na ustanovitve njegove filozofske šole, ki so jo imenovali akademija in po kateri se imenujejo skoraj vse učene družbe po svetu. Seveda je to le povod, pisati želimo o Slovenski akademiji znanosti in umetnosti v Ljubljani.

Leta 387 pred Kristusom je Platon pred atenskimi mestnimi vrati v Grčiji, v bližini Akademovega loga pridobil zemljišče za svojo šolo, ki je postala prva visoka filozofska šola v zahodnem svetu. Imenovala se je Starejša, Srednja in Novejša akademija. Ta akademija je bila skoraj tisoč let središče filozofije in učenosti. Leta 529 po Kristusu jo je razpustil bizantinski cesar Justinijan. Nekakšno nadaljevanje Platonove akademije je bil 250 let pozneje krog učenjakov okoli visokega duhovnika in teologa Alkuina, po rodu sicer iz Anglije, ki je od leta 782 deloval na dvoru frankovskega kralja in poznejšega zahodno-rimskega cesarja Karla Velikega (v letih 742–768–814). Ta krog učenjakov je pomagal pri vzpostavljanju frankovskega šolstva, pospeševal je tako imenovano karolinško renesanso in je obravnaval filozofska in bogoslovna vprašanja tedanjega časa. Nato nekaj stoletij akademij ni bilo.

V novem veku so prvo akademijo z imenom *Academia Platonica* okoli leta 1470 ustanovili pod knezom Cosimom de Medici v Firencah. Za njo so v 16. in zgodnjem 17. stoletju v raznih italijanskih mestih ustanavljali različne akademije, med njimi slovito rimsko *Accademia degli Arcadia*, ki je postala očitno vzorec za ljubljansko akademijo. V Parizu je leta 1635 kardinal Richelieu ustanovil pozneje znamenito Francosko akademijo (*Académie Française*) – »Akademijo nesmrtnikov«. Na območju sedanje Nemčije so 1652 ustanovili prvo akademijo za naravoslovne vede *Leopoldinisch-Carolingische Deutsche Akademie der Naturforscher* v Schweinfurtu (ponavadi imenovana kar *Leopoldina*). V Angliji so leta 1662 ustanovili Kraljevsko učeno družbo (*Royal Society*), v Berlinu leta 1700 Prusko akademijo znanosti, v Peterburgu pa leta 1725 Rusko akademijo znanosti. Nato so ustanavljali akademije v vseh drugih kulturnih državah.

Do najnovejšega časa se je za nekatere, zlasti visoke šole, kjer gojijo umetnosti ali izobražujejo učitelje, ohranilo ime akademija, medtem ko se je za vi-

soke šole, kjer so poučevali in gojili druge, zlasti humanistične in družbene znanosti, od visokega srednjega veka naprej uveljavilo ime univerza. Na njih so šele v 19. stoletju začeli poučevati in raziskovati naravoslovje. Visoke šole za tehniške znanosti so začeli ustanavljati šele v 19. stoletju. Izraz akademija v ožjem pomenu se zdaj uporablja za združbo vrhunskih znanstvenikov in ponekod, kakor v Sloveniji in v republikah prejšnje države, tudi umetnikov, npr. Slovenska akademija znanosti in umetnosti.

Vsak narod si na določeni razvojni stopnji skuša ustvariti svoje šolstvo, najprej seveda osnovno, nato srednje in naposled tudi visoko šolstvo, univerzo, kjer so v okviru filozofske fakultete poučevali pripravljalne vede za študij »višjih« znanosti, teologije na teološki, prava na pravni in medicine na medicinski fakulteti. Ko se je v državi ali kakem večjem mestu nabralo večje število znanstveno delujočih izobražencev, so ti sami na lastno pobudo ali na pobudo državnega poglavarja ustanovili združbe, po starem izražanju »učene družbe«, v katere so sprejeli pač najbolj učene in najbolj delavne učenjake, ali po sedanjem izražanju znanstvenike. Delavnost in prizadevnost sta bili nekoč zelo cenjeni, saj so take združbe marsikje imenovali »družbe delavnih«, za svoja družbena znamenja pa so te jemale čebele ali čebelji panj. Čebele so veljale kot zgled delavnosti, panj, v katerem čebele zbirajo med, pa naj bi bil simbol za zbiranje znanja in učenosti v okviru teh združb. Te družbe pa so seveda lahko nastajale po večjih mestih, večinoma deželnih glavnih mestih, tudi takih, ki prave univerze niso imele. Tako je bilo tudi v Ljubljani.

Zanimiva je misel rajnega pesnika Janeza Menarta, da bi o akademiji na Slovenskem utemeljeno smeli razmišljati že mnogo prej, kot so pri nas utemeljili ustanove s tem imenom, proti koncu 17. stoletja, in sicer pri slovenskih protestantih. Ti so pri svojem delu izpričevali tudi slovensko narodno zavest in vrsto znanstvenih hotenj, čeprav so bile njihove glavne pobude sicer verskega značaja; hoteli so med drugim namreč tudi načrtno opismeniti Slovence in so zato po logiki stvari morali gojiti vsaj jezikoslovje in do neke mere tudi besedno ustvarjalnost v nevezani in vezani obliki. Izrecno je pri tem treba poudariti, da slovenska knjiga ni nastala kot pri večini drugih narodov po naključju – to se pravi kot tiskan zapis te ali one kronike ali življenjepisa kakkega svetnika in podobno –, temveč načrtno, lahko bi rekli iz nekakšnega znanstvenega hotenja: z nedvomno zavestno odločitvijo, da je treba ustvariti slovenski knjižni jezik in knjižno tradicijo. Toda protestantom sta manjkala formalna organizacija in akademijsko ime, kar je imela šele ljubljanska *Academia operosorum*. Toda na poti do nje sta bila dva velika moža našega kulturnega prostora, ki sta si nedvomno oba zaslužila častni naziv akademika,

čeprav ga je resnično imel samo eden od njiju. Prvi od obeh je bil skladatelj slovenskega rodu Jakob Petelin – Gallus (1550–1591), avtor ogromnega, svetovno znanega glasbenega dela, od katerega naj omenimo samo njegov *Opus musicum*, izdan v štirih knjigah v letih 1586 do 1590. Drugi veliki mož pa je bil še danes nadvse cenjeni literarni topograf, polihistor in zgodovinar kranjske dežele baron Janez Vajkard Valvasor (1641–1693), avtor še danes izjemne v nemščini pisane *Slave vojvodine Kranjske (Die Ehre des Herzogthums Krain)*. Baron Valvasor pa je med drugim znan tudi po tem, da je bil prvi pravi akademik na današnjem slovenskem ozemlju. V priznanje za njegovo razpravo o presihajočem Cerkniškem jezeru so ga namreč leta 1687 sprejeli med člane londonske Kraljeve družbe (*Royal Society*) – angleške znanstvene akademije. Prvemu akademiku naše dežele žal ni bilo usojeno postati član prve akademije na Slovenskem. Umrli je prav v istem letu, ko je bila ustanovljena *Academia operosorum*.

Kako pa je bilo z ustanavljanjem pravih akademij v Sloveniji? Tu so v 17. stoletju jezuiti ustanovili latinske šole – liceje v Ljubljani, Celovcu in Gradcu. Liceji so se ponekod preobrazili v višje ali visoke šole. Tako se je del liceja v Gradcu preobrazil v univerzo s pravico podeljevanja doktorskih naslovov, v Ljubljani pa le v nekakšno višjo šolo za pravne, teološke in medikokirurške vede. V teh mestih je bilo poleg profesorjev na teh šolah tudi kar nekaj drugih učenih in delavnih izobražencev. Kranjska je bila v 16. in 17. stoletju pod velikim vplivom Italije, kranjski izobraženci so bili seveda tudi seznanjeni z obstojem in delovanjem tamkajšnjih akademij, saj so številni tamkaj študirali ali imeli z Italijo siceršnje stike. Tako se je 1688 zbrala v Idriji, pač zaradi tamkajšnjega tedaj znamenitega živosrebrnega rudnika, skupina izobraženih mož plemiškega rodu in ljubiteljev umetnosti, ki se je poimenovala *Societas unitorum* ali Dizmova bratovščina. Po drugih piscih naj bi ta bratovščina nastala v Ljubljani. Iz nje so po mnenju Boga Grafenauerja v naslednjih letih zrasle tri akademije: leta 1693 »Akademija delavnih« (*Academia operosorum Labacensium*), leta 1701 »Akademija ljubiteljev glasbe« (*Academia Philharmonicorum*) in leta 1702 »Akademija risarjev« (*Academia Incultorum*). Zadnji dve moramo v tem zapisu pustiti ob strani. V Akademiji delavnih ali Akademiji operozov so se zbrali najodličnejši cerkveni in posvetni izobraženci, plemiči in meščani. To Akademijo delavnih štejemo kot daljnjo predhodnico sedanje Slovenske akademije znanosti in umetnosti. Kot vidimo, je ta družba vrhunskih mož različnih strok in umetnosti nastala le nekaj desetletij za znamenito Francoško akademijo, londonsko Kraljevo družbo in nemško naravoslovno akademijo v Schweinfurtu, kar dokazuje našo tedanjo povezanost s kulturno Evropo.

Sprva je Akademija operozov delovala v zaprtem članskem krogu, sčasoma pa je njeno delovanje postalo javno. Javnosti se je predstavila osem let kasneje, 13. decembra 1701, in to zelo svečano, v dvorani ljubljanske škofijske palače, ki so jo bogato osvetljevale bele voščene sveče. Na slavnostni zbor, ki ga je slovesno uvedel stolni prošt dr. Janez Krstnik Prešeren, so prišli najvišji predstavniki cerkvene in posvetne gospode. Bobni in trobente so oznanili svečani govor slavnostnega govornika, doktorja prava Janeza Štefana Florjančiča plemenitega Grienfeldskega, ki je v svojem precej baročnem zanosu med drugim, razume se v latinščini, dejal: »Kakor čebelice zbirajo med iz cvetlic in ga nosijo v satovje človeku v korist, tako tudi operozi srkajo sok iz raznih pisateljev in ga zbirajo v satovju, vsem v korist ... Ne samo koristno, tudi sladko delo je to. Kaj naj bo človeku v tem kratkem življenju slajšega, kakor – v ogledalu natančno – pregledovati preteklost tolikih stoletij in sklepati na prihodnost, varovati se hudega?« Ta svečani govor se je v celoti ohranil.

Znanstveno delo članov te akademije je bilo namenjeno zlasti domoznanstvu, zgodovini, umetnostni zgodovini in arheologiji. Na prvem mestu so bile v duhu tedanjega časa seveda zgodovinske vede, ki so jih gojili številni izobraženci drugih strok, ki so bili hkrati amaterski zgodovinarji, ker tedaj študija zgodovine sploh še ni bilo. Seveda njihova dela še niso bila napisana v smislu sedanjega kritičnega in na arhivskih dokumentih slonečega zgodovinopisja, temveč so bile bolj interpretacije starih zapisov, kronistični vložki, s katerimi se je ohranil spomin na različne pomembne dogodke, še zdaj pa ima nekaj veljave rodoslovje (genealogija) mogočnih plemiških rodovin. V skladu s sestavo svojih članov je ta akademija seveda podpirala in razvijala tudi pravne, teološke in medicinske vede. Po članih te akademije se je ohranila vrsta v latinščini napisanih rokopisnih del. Ta Akademija je štela triindvajset članov, od tega je bilo trinajst pravnikov (že omenjeni Janez Štefan Florjančič, ki se je ukvarjal z gospodarskimi vedami – teorijo denarja, Franc Erazem Hohenwart, Janez Jurij Hočevar, Frančišek Krištof Bogataj, Jurij Gladič in drugi), šest je bilo duhovnikov (teologov) in štirje zdravniki (Marko Gerbec, Janez Krstnik Berložnik, Janez Andrej Coppini in še eden). Približno polovica jih je bila slovenskega rodu. Njen prvi predsednik je postal Janez Krstnik Prešeren (1656–1704), doktor teologije in ljubljanski stolni prošt, apostolski protonotar, palatinski grof, znanstvenik in pesnik, doma iz Lesc na Gorenjskem. Akademija operozov je dala tudi spodbudo za ustanovitev prve javne knjižnice v Ljubljani in na Slovenskem – zdajšnje Semeniške knjižnice. Trije njeni člani – že omenjeni Prešeren, ljubljanski škof Sigismund Krištof Herberstein in stolni dekan ter generalni vikar Janez Anton Dolničar – so jo dejansko ustanovili, s

Glavna stavba Slovenske akademije znanosti in umetnosti (SAZU) na Novem trgu 3.

prla pot baročni umetnosti na Kranjsko in v druge slovenske dežele. Ljubljana je postala žarišče slovenskega baroka. Umetnost te smeri, čeprav iznajdba italijanskega duha, se je uveljavila tudi kot izraz naših ustvarjalnih naporov. Največji razcvet je naš barok – v evropskem merilu pozni barok – dosegel pri nas zlasti v cerkveni arhitekturi, pa tudi v slikarstvu in kiparstvu. V književnosti se je tej umetnostni smeri približal redovnik Janez Svetokriški s pripovedno vsebino pridig, zlasti pa z močno okrasnim, alegorično polnim načinom izražanja. Sedanja Slovenska akademija je s pomočjo fundacije »Bruno Breschi« pred nekaj leti izdala njegovo znamenito delo *Sacrum promptuarium*.

Omenili smo že, da je pobuda za nastanek Akademije operozov prišla iz italijanskega Sredozemlja. Njen nastanek pa seveda ne bi bil mogoč brez razmaha zgodovinskih, topografskih in pravnih ved na Kranjskem, katerih najvidnejši predstavniki so bili jezuit in poznejši ribniški arhidiakon Janez Ludvik Schönleben, pravnik Janez Gregor Dolničar in predvsem polihistor Janez Vajkard Valvasor. Resnični pobudnik naj bi bil Janez Gregor Dolničar. Pravila operozov so določala tudi etično držo teh učenih mož. Od njih so zahtevala delavnost, od tod ime *Academia operosorum* in znak čebel kot simbol marljivosti, znanost pa naj bi gojili v splošno blaginjo, kar se je tedaj začelo splošno uveljavljati in je pomenilo delovanje v korist vseh ljudi in ne le vladajočih oblastnikov, kakor je veljalo dotlej. Znanstvena dela operozov so bila humanistična po duhu in pisana v latinščini, jeziku izobražencev tedanjega časa. Ta dela naj bi služila *nobis atque aliis* – nam in drugim, tj. stanovski, domovinski in širši skupnosti. Te besede so poleg čebeljega panja tudi v grbu ljubljanske akademije. Ta dela so bila

tem da so leta 1701 utemeljili knjižnično ustanovo (štiftungo ali fundacijo) z glavnico 2.000 goldinarjev in z obrestmi od nje omogočili njeno delovanje. Nekateri člani so se tudi nepreklicno obvezali, da bodo svoje knjige darovali tej knjižnici. Najbrž pa je pomen te akademije največji na področju umetnosti. Iz nje je izšla tista spodbuda, ki je od-

cenjena na Kranjskem, bila pa so odmevna tudi v drugih evropskih deželah. Njihovi pisci so postali člani tujih akademij. Janeza Vajkarda Valvasorja smo že omenili. Gregor in Aleš Sigmund Dolničar sta bila člana rimske *Arkadije*. Člana bolonjske *Academiae Gelatorum* sta bila Janez Ludvik Schönleben in Gregor Dolničar. Zadnji, že večkrat omenjeni

Slavnostna dvorana SAZU.

pravnik in zgodovinar, je bil član še nekaterih italijanskih akademij. Zdravnik Marko Grbec je pridobil članstvo v Nemški naravoslovni akademiji Leopoldini. Več kot dvesto let pozneje je, po moji vednosti, postal član te ugledne akademije edini Slovenec iz novejšega časa, kemik Maks Samec (1881–1964), prvi profesor kemije na novo ustanovljeni ljubljanski univerzi in ustanovitelj Kemijskega inštituta v Ljubljani. Pa tudi članom drugih akademij ni bilo pod častjo sprejeti članstvo v ljubljanski akademiji. Član te akademije je npr. postal Giovanni Mario Crescimbeni, ustanovitelj in predsednik rimske akademije *Arcadia*.

Kdaj je ta prva kranjska akademija zamrla, ne vemo, domnevamo, da je bilo to okoli leta 1725. Kaj je bilo temu vzrok, ni ugotovljeno. Zelo mogoče je šlo za preprosto dejstvo, da so starejši člani odmirali, novih pa ni bilo. Če pogledamo letnice smrti, ugotovimo, da je večina operozov umrla že pred letom 1720, zadnji od znanih leta 1725. Zakaj po letu 1701, ko so k 23 prejšnjim pristopili še štirje, ni bilo več novih, ki bi tradicijo akademije nadaljevali, ostaja nerešeno vprašanje.

A čeprav je Akademija operozov prenehala obstajati, ni misel nanjo nikoli več zamrla. Tako je šolnik Blaž Kumerdej (1738–1805), filozofsko, teološko in pravno izobraženi racionalist, ki je preučeval slovensko jezikoslovje, pravopis in slovnico, prevajal pa je tudi Sveto pismo, na njeno obnovo – seveda v povsem spremenjenih razmerah – začel misliti že pred letom 1779. Zanj je pripravil v nemščini napisano razpravo »O kranjskem pravopisu«, ki jo je predložil članom akademije. Akademija je torej tedaj že obstajala. Akademija naj bi po Kumerdejevi zamisli ustalila in poenostavila slovenski pravopis, likala slovenski jezik in združila moči za izdelavo velikega slovensko-nemškega

Grb Akademije delavnih (operozov) iz leta 1793. Na sredi Ljubljanski grad, pod njim tedanja Ljubljana, na levi čebelji panj. Čebele so bile simbol tedanje akademije.

slovarja po zgledu Adelungovega nemškega slovarja, ki je v petih knjigah izhajal prav v tistih letih. Do 28. maja 1779 se je za akademijo prijavilo že petnajst sodelavcev.

Med njimi so bili poleg samega Kumerdeja še: prevajalec Svetega pisma Jurij Japelj; bosonogi avguštinec, pesnik Feliks Dev, ki je istega leta izdal prvi zvezek *Pisanic* – prvega almanaha slovenskih posvetnih pesmi; deželni ranocelnik, porodničar in prvi predavatelj medicinske stroke v slovenskem jeziku, magi-

ster kirurgije Anton Makovic; šolnik grof Janez Nepomuk Edling, organizator osnovnega šolstva v večini slovenskih dežel; zgodovinar in dramatik Anton Tomaž Linhart, ki je napisal prvi dve slovenski dramski deli *Županova Micka* in *Matiček se ženi* (1790) ter z novega zornega kota zasnovan v nemščini pišan *Poskus zgodovine Kranjske in ostalih dežel južnih Slovanov Avstrije* (1788), v katerem je obravnaval Slovence kot enoten narod, čeprav naseljen v različnih tedanjih kronovinah; bosonogi avguštinec oče Marko Pohlin, ki je leta 1765 izdal *Abecediko*, 1768 *Kranjsko gramatiko* in 1781 *Tu malu besediše treh jezikov* (slovensko-nemško-latinski slovar); baron Seifried Gusič, cesarsko-kraljevi svetnik; kanonik Anton Ambschel, nazadnje profesor fizike in matematike na dunajski univerzi; in še več drugih, ki jih ne kaže naštevati. Ni pa znano, ali sta bila člana obnovljene akademije pesnik Valentin Vodnik in baron Žiga Zois. Znano je le to, da je Zois po zamrtju obnovljene akademije zbral okrog sebe Japlja, Linharta in Makovica. Ta nova akademija je bila razsvetljsko usmerjena, po vsebini delovanja in jeziku že slovenska. V njej je deloval poleg Kumerdeja še teolog in jezikoslovec Jakob Zupan in še kdo manj znanih.

Predsednik te nove akademije je bil baron Gusič, tajnik pa Jurij Japelj. Najprej je delovala v zaprtem članskem krogu, svojo prvo javno sejo je imela šele 5. aprila 1781. Japelj je javno sejo začel z besedami: »*Operosi Domini Aca-*

demici! Da vidim zbrano to veličastno družbo učnih mož, odprta vrata te skoro devetdesetletne akademije, izpolnjene želje vseh ljubiteljev vede in domovine, to me navdaja z ne manjšim občudovanjem, kakor veseljem ...» Ta nova akademija je bila močno narodno preročno usmerjena, kar dokazuje Japljev govor, v katerem je akademijo imenoval za »literarno državo«

Stavba Akademije na Novem trgu 4, kjer domujejo inštituti Znanstveno-raziskovalnega centra.

v domovini in med njenimi delovnimi področji na prvo mesto postavil domačo, slovensko zgodovino in slovenski jezik, seveda ob drugih jezikih, pesništvo, govornišstvo, filozofijo, medicino, pravo in politične vede. Na tej svečani seji je govoril tudi Linhart. Med drugim je dejal: »Ponavljate zvezo, ki nima drugega namena, nego prosveto našega naroda – zvezo, ki ste jo ... podedovali od svojih prednikov ... O da bi pokrili z neprodinno temino čin, da je podlegla premoči predsodkov častna ustanova, katere obnovo bo ta dan ovekovečil.«

Iz obeh nagovorov je razvidno, da so operozi imeli svojo »skoro devetdesetletno« akademijo za neposredno nadaljevanje prve akademije, da je bila torej v zavesti že stoletna tradicija doseženega. Toda medtem ko je bila prva *Academia operosorum* po duhu še humanistična, po jezikovni plati še latinska, po zavesti glavnih članov še kranjsko-domovinska, je bila druga, obnovljena akademija po duhu prosvetljska, po rabi jezika in po svojih narodnoprosvetiteljskih namenih pa že izrazito slovenska. Ta druga, obnovljena akademija je z deli, ki so jih njeni člani izdajali v slovensko-kranjskem jeziku, po svoje nadaljevala jezikovno knjižno tradicijo slovenskih protestantov, ki se je v času katoliške verske obnove razgubila in razpustila v prid lokalnim govorom. Akademiki so obnavljali in dopolnjevali slovenski knjižni jezik, množili nabožno literaturo, uvajali v književnost laično pesništvo, dramatiko in celo strokovno literaturo različnih vrst ter z vsem tem budili in utrjevali slovensko kulturno in narodno zavest. Janez Japelj je v neki šolski knjigi, prvi po Trubarju, namesto imena Kranjci uporabil ime Slovenci za ves slovenski narod.

Tako ima sedanja Slovenska akademija znanosti in umetnosti v obeh akademijah dve pomembni predhodnici, slovenski narod pa dve dragoceni poglavji v zgodovini svoje rastoče ustvarjalne samobitnosti. Obnovljena akademija je bila odprta družba in se je primerjala z drugimi podobnimi ustanovami. Linhart je kot zgled delovne zavzetosti navedel angleško Kraljevo družbo. Ta nova akademija se je od prve razlikovala tudi po tem, da je od članov poleg moralnih vrlin zahtevala še znanstvena ali idejna načela. Linhart je od zgodovinopisja in drugih znanosti zahteval predvsem resnico in načelo resnice povezal z idejo napredka. Smešil je nasprotnike napredka. V obnovljeni akademiji je prevladal duh kritičnega racionalizma. Zakaj je ta akademija obstajala le malo časa, ni natančno znano. Lahko da so bili vzroki njenega prenehanja različna znanstvena in idejna, morda nacionalna nesoglasja med člani, najbolj verjetno pa je, da je akademijo razpustila dunajska vlada, ker sicer prosvetljenemu cesarju Jožefu II. Linhart in njegova radikalna svobodomiselnost nista ustrezala. Različnim družbam, ki so tedaj vznikale, je država dovolila le zelo ozko omejeno delovno področje. Ob majhni prekoračitvi postavljenih meja so jih preprosto ukinili. Tako je bilo tudi z Družbo za poljedelstvo in koristne umetnosti v Ljubljani (po splošnem izražanju Kranjsko kmetijsko družbo), ki je bila, podobno kakor v drugih deželah, nekaka za kmetijstvo in druge naravoslovne vede specializirana akademija, ki bi jo tudi lahko šteli kot tretjo predhodnico sedanje akademije. Njene *Zbirke koristnih nauk*, ki so izhajale po letu 1770, dosegajo po ravni prispevkov in po sestavi avtorjev kakovost takratnih publikacij nekaterih priznanih svetovnih akademij. Leta 1787 so to družbo ukinili zaradi drobnega, nedokazanega finančnega prekrška pri uporabi neznatne državne subvencije. Druga akademija je prenehala delovati, njeni najbolj delavni člani pa so v naslednjih desetletjih nadaljevali s svojimi znanstvenimi in umetnostnimi prizadevanji in jih uresničili zunaj akademije v preroditeljskem krožku barona Žige Zoisa. Ta krožek smemo tudi šteti kot nekako nadaljevanje obnovljene (druge) akademije.

Po zatonu druge akademije je trajalo nadaljnjih stopetdeset let do ustanovitve sedanje Slovenske akademije znanosti in umetnosti. Misel na ustanovitev univerze in akademije znanosti ni nikoli zamrla. Po intermezzu z Napoleonovo Ilirijo se je spet prebudila v revolucionarnem letu 1848. Resnejše zamisli zanjo so bile v drugi polovici devetnajstega stoletja, ko je nastala Slovenska matica, ki naj bi skrbela za organizacijo slovenskega znanstvenega dela. V zvezi z matico so naši takratni predniki imeli za svoj končni cilj tudi ponovno ustanovitev akademije. Ta prizadevanja so podpirala tudi druga, večinoma humanistična društva. Vendar pa uresničitev teh idej ni bila mogoča zaradi

germanizatorske politike proti Slovencem, ki jo je habsburška monarhija vodila vse do svojega neslavnega konca.

Dokončno in za trajno je misel na ustanovitev Slovenske akademije znanosti in umetnosti ožive-la po razpadu Avstro-Ogrske monarhije in po ustanovitvi najprej Države Slovencev, Hrvatov in Srbov oz. kmalu zatem Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slo-

vencev. Za njeno ustanovitev so se začeli zavzemati slovenski znanstveniki. Pobudnik je bilo leta 1921 ustanovljeno Znanstveno društvo za humanistične vede, ki je izdajalo publikacije najvišje znanstvene ravni. To društvo je leta 1924 pritegnilo k temu delu Slovensko matico, Narodno galerijo in društvo Pravniki. S skupnimi močmi so sestavili posebno spomenico in osnutek zakona za ustanovitev Akademije v Ljubljani, sestavljene iz štirih razredov, ter zatem vložili več peticij pri ministrstvu za prosveto v Beogradu. Vendar pa je ideja o ustanovitvi slovenske akademije takoj naletela na hud odpor celo od tam, od koder ga pobudniki niso pričakovali.

Ker se stvari v petih letih – od 1924 do 1929 niso nikamor premaknile, je pripravljalni odbor ob desetletnici univerze pooblastil tedanjega rektorja ljubljanske univerze, znamenitega elektrotehnika in šahovskega vele mojstra prof. dr. Milana Vidmarja, da vprašanje akademije energično zastavi na vseh odločilnih mestih.

Na prigovarjanje in z obljubami o podpori z visokih političnih mest je bila omenjenemu ministrstvu predložena lista 12 priznanih slovenskih znanstvenikov in umetnikov, ki naj bi sestavljali začetno jedro nove akademije. Med njimi naj bi prosvetni minister izbral šest prvih akademikov. Hkrati je bila sprožena propagandna in nabiralna akcija Narodne galerije in Znanstvenega društva, ki je doživela tak uspeh, da se ni bilo bati začetnih gmotnih težav in ovir od tedanje slovenske banovinske oblasti, in ki je pokazala, da za zahtevo po ustanovitvi Slovenske akademije znanosti in umetnosti stojita vsa slovenska javnost in ves narod.

Stavba Akademije na Novem trgu 5, kjer delujejo še nekateri inštituti njenega Znanstveno-raziskovalnega centra.

Novi zakonski načrt z utemeljitvijo in razlago je bil ministrstvu prosvete predložen 20. februarja, lista kandidatov pa 11. aprila 1929. Pripravljalni odbor je o tem obvestil tudi Srbsko akademijo v Beogradu in Jugoslovansko akademijo v Zagrebu. Začetni delovni program je zajemal 15 točk: leksikon slovenskega knjižnega jezika, historični in etimološki slovar slovenskega jezika, zbiranje dialektološkega gradiva, lingvistični atlas, ustalitev pravopisa in pravorečja, kritične izdaje pomembnih starejših slovenskih piscev, leksikon slovenskih osebnih in krajevnih imen od VII. stoletja dalje, arheološko preučevanje in mapiranje slovenske zemlje, geološko in geografsko, botaniško, zoološko in antropološko preučevanje slovenskega ozemlja, zbiranje etnografskega gradiva v Sloveniji, izdajo slovenskega realnega leksikona, izdajo narodnih pesmi z melodijami, izdajo bajk, pravljic in pregovorov in še marsikaj.

Toda namesto moralne in druge pomoči se je v Zagrebu in Beogradu začela zaviralna akcija, ki je nadaljevala prvotno neposredno nasprotovanje, za katerim je stala centralistična unitaristična politika jugoslovanske države oz. diktature kralja Aleksandra, ki je nasprotovala vsakemu izražanju posebnih narodnih teženj, razen seveda skupnih jugoslovanskih, in ki ni priznavala enakopravnosti slovenščine s srbohrvaščino. Slovenci tedaj niso bili priznani kot narod, temveč le kot jugoslovansko pleme. V časopisu so se vrstili celo žaljivi javni izpadi, kot npr. v beograjski *Pravdi*, kjer je pisalo: »Kako sploh hoče to malo provincialno mesto tam nekje na meji tako veliko znanstveno ustanovo, ki naj bi bila last samo državnih središč?«

Podrobnega izčrpavajočega prizadevanja oz. kar boja za ustanovitev akademije v Ljubljani v naslednjih letih ne kaže navajati. Omenim naj le, da sta tako beograjska kot zagrebška akademija v bistvu nasprotovali ustanovitvi ljubljanske akademije. Smrt kralja Aleksandra v Marseju leta 1934 je zadevo z ustanovitvijo še dodatno zavrla. Iz protesta, ker vsa dotlejšnja prizadevanja niso nič zalegla in celo ban Dravske banovine dr. Marušič ustanovitve ni hotel podpreti, je odstopil *spiritus agens* te ustanovitve, dr. Fran Ramovš, kot tedanji rektor univerze. Vendar so naposled vse bolj odločne zahteve slovenske javnosti začele stvar pospeševati. Nekateri člani jugoslovanske vlade in senata, ki so bili ustanovitvi naklonjeni, so na seji senata postavili o tem javno vprašanje prosvetnemu ministru. Njegov odgovor je bil ugoden. K temu je zanesljivo odločilno pripomogel tedanji vodilni slovenski politik v Beogradu dr. Anton Korošec, ki je bil v tem času notranji minister in takoj od začetka leta 1938 predsednik senata. Ministrski svet je na seji dne 24. julija 1937 ugotovil, da predstavlja ljubljansko Znanstveno društvo prvi zametek ljubljanske akademije znanosti in umetnosti. Za pripravljala dela je bilo odobrenih 100.000 din.

Tako ustanovljeno društvo naj dobi po posebnem pooblastilu, ki ga prejme minister prosvete po finančnem zakonu za leti 1938–1939, značaj, kakršnega imajo akademije v področju zasebnega in javnega prava v razmerju do državne uprave. Čeprav je šlo le za društvo, je bil vendarle storjen odločilen korak k dokončni ustanovitvi bodoče prave akademije. Po pravilih »društva« je tedanji rektor ljubljanske univerze imenoval prvih sedem članov društva Akademija znanosti in umetnosti v Ljubljani in sicer: teologa, filozofa in sociologa Aleša Ušeničnika, jezikoslovca Rajka Nahtigala, literarnega zgodovinarja Franceta Kidriča, zgodovinarja Milka Kosa, pravnika Gregorja Kreka, matematika Richarda Zupančiča in pesnika Otona Župančiča. Ustanovni občni zbor društva Akademija je bil 11. decembra 1937. Društvo se je uredilo v štiri razrede: I. za filozofske, filološke in zgodovinske vede; II. za pravne, sociološke in gospodarske vede; III. za tehnične, naravoslovne in medicinske vede; IV. umetniški razred (leposlovje, glasba, likovna umetnost, arhitektura). Določeno je bilo tudi število rednih, dopisnih in zunanjih dopisnih članov. Naposled je kot rezultat dolgoletnih naporov le bila za 12. novembra 1938 sklicana prava ustanovna skupščina akademije. Ta pa se ni smela imenovati Slovenska, temveč le Akademija znanosti in umetnosti v Ljubljani. Sedanje ime, torej Slovenska akademija, je dobila šele med okupacijo, ko je bil prezident Ljubljanske pokrajine general Rupnik. Že pred ustanovno skupščino je bilo imenovanih prvih osemnajst rednih članov, 4. januarja 1939 pa je bil s kraljevim ukazom imenovan prvi predsednik akademije – slavist in jezikoslovec profesor dr. Rajko Nahtigal. Po letu 1945 so Rupnikovo poimenovanje razveljavili in obdržali starojugoslovansko. Akademijo so 1948 ponovno preimenovali v sedanje ime Slovenska akademija znanosti in umetnosti.

Žal akademiji ni bilo usojeno, da bi svoj s tolikerimi mukami pridobljeni obstoj lahko uživala v miru in ustvarjalno. Poldrugo leto po njeni ustanovitvi je Jugoslavija razpadla. Ljubljana je z delom Dolenjske in Notranjske prišla pod italijansko okupacijo. Medvojna predsednika prof. Rajko Nahtigal in za njim prof. Milan Vidmar sta akademijo skozi vojne čase vodila spretno in večkrat tudi pogumno, kar velja še posebej za čas nemške okupacije od jeseni 1943 do konca vojne. Priznati je treba, da je akademija po zaslugi obeh predsednikov in glavnega tajnika prof. Frana Ramovša med vojno častno izpričevala samobitnost slovenskega naroda, kolikor je v okupacijskih razmerah pač mogla, če se je hotela ohraniti za prihodnost. Razume se, da je v tem času lahko le životarila.

Med prvimi osemnajstimi člani akademije, ki so bili skoraj vsi ugledni univerzitetni profesorji ali priznani umetniki, skoraj gotovo ni bilo izrazito levo

usmerjenih, večina je bila liberalno, nekaj pa tudi klerikalno usmerjenih. Seveda je mogoče, da je kak član pod vplivom spremembe oblasti omahoval v svoji drži glede avtonomnosti akademije, zlasti je to veljalo za vodstvo, ki je bilo pač prisiljeno do določene stopnje sodelovati tako s staro kot z novo oblastjo. To je gotovo veljalo za uglednega slavista profesorja Franceta Kidriča, ki je prevzel predsedstvo akademije oktobra 1945 in je bil pod precejšnjim vplivom svojega sina Borisa, ki je bil najpomembnejši povojni slovenski politik. Isto velja tudi za dolgoletnega predsednika Josipa Vidmarja, ki je na to funkcijo prišel iz prezidija slovenske republike.

Podobno kot v drugih ustanovah v prvih letih po koncu vojne, tudi na akademiji ni moglo iti brez čistk oz. izključitev. Šlo je za štiri akademike oz. izredne člane: filozofa Franca Vebra, matematika Riharda Zupančiča, pravnika in diplomata Leonida Pitamica ter teologa, filozofa in sociologa Aleša Ušeničnika. Za tedanji čas povsem sporen je bil ustanovni član akademije matematik Rihard Zupančič, ker se je »v dobi okupacije Slovenije, kakor je bilo vsem očitno in znano, ne prisiljeno, temveč iz lastnega nagiba postavil na okupatorjevo stran in se s tem izločil iz našega občestva«. Razen tega je po koncu vojne emigriral v Avstrijo. Predsednik Milan Vidmar in generalni tajnik Fran Ramovš sta na seji 15. junija 1945 predlagala, da se ga »črta« iz sestava akademikov. Malo drugačna je zgodba z filozofom Francetom Vebrom. Njega so neposredno po koncu vojne govorice politično toliko zaznamovale, da mu je grozilo celo zaslišanje pred sodiščem narodne časti. Čeprav nekriv, kot poudarja v pismu, datiranem 18. maja 1945, in z namenom, da ne bi škodil akademiji, je predsedstvu sporočil svoj »odstop od članstva v akademiji vse do tlej, dokler njegova zadeva ne bo do kraja razčiščena«. Vodstvo akademije pa je najbrž tudi pod političnim pritiskom spremenilo Vebrov začasni odstop v dokončni. Opisani ukrep je skupščina akademije 25. julija 1945 soglasno potrдила. Rihard Zupančič je bil črtan iz članstva, Vebrova odpoved članstvu pa je bila brez pridržkov vzeta na znanje.

Politični pritisk na akademijo se je stopnjeval z Začasno uredbo o Akademiji znanosti in umetnosti v Ljubljani, ki je akademiji odvzela avtonomnost in jo neposredno podredila vladi. Novi zakon z dne 21. maja 1948 je ostal skrajno omejevalen. Naj omenim, da je predsednika akademije moral potrditi prezidij Ljudske skupščine republike Slovenije, člani pa bi bili dokončno izvoljeni samo v primeru, če jim prezidij v tridesetih dneh ne bi ugovarjal. Ta zakon je revolucionarni oblasti omogočal, da je iz akademije mogla odstraniti tiste člane, o katerih je menila, da ne izražajo uradno predpisane političnega prepričanja in svetovnega nazora. Tudi obstoječi sestav akade-

mikov je bilo treba dati v potrditev. Na potrjenem seznamu pa ni bilo dveh najuglednejših – filozofa, teologa in sociologa Aleša Ušeničnika ter pravnika in diplomata Leonida Pitamica. Intervencije niso nič zalegle. Čast akademika jima je bila dokončno odvzeta. Akademija jima je po svojih močeh pomagala vsaj s tem, da jima je še naprej dajala dodatne živilske karte kakor drugim akademikom. Te krivice izločenim akademikom in sramoto zase je skušala akademija popraviti še pred osamosvojitvijo leta 1988, s tem da je te štiri akademike vključila med člane, opisane v publikaciji ob njeni petdesetletnici. Dokončna rehabilitacija Pitamica, Vebra in Ušeničnika pa je bila opravljena v letu 1996 pod predsedstvom akademika Franceta Bernika. Rečeno je bilo, da akademija omenjene akademike »šteje za svoje in obžaluje krivico, ki se jim je zgodila«.

Medtem ko je bila slovenska akademija do konca vojne podobno kot druge akademije predvsem družba uglednih znanstvenikov večinoma s humanističnega in družboslovnega področja ter umetnikov, z nalogami, ki smo jih zgoraj opisali, se je njen profil v novi državi močno spremenil. Nova oblast je izrazito pospeševala razvoj vseh znanosti in umetnosti, zlasti tudi uporabnih znanosti. Seveda so bile akademiji pri delovanju in zlasti pri izboru članov postavljene stroge meje, ki jih je določala tedanja enoumna ideologija. Oblast je po vzoru sovjetskih akademij določila akademijo za nosilca vseh znanstvenih prizadevanj in je vanjo vključila tedaj na novo ustanovljene naravoslovne in tehniške inštitute, npr. za fiziko, kemijo, za elektriško gospodarstvo, za turbinske stroje. Ti inštituti so se sčasoma osamosvojili. V okviru akademije pa so začeli ustanavljati manjše inštitute, npr. za slovenski jezik in literaturo, za arheologijo, etnologijo, glasbeno narodopisje, filozofijo, biografiko, geografijo, biologijo, paleontologijo idr. Ti inštituti so se v osemdesetih letih združili v Znanstveno-raziskovalni center Slovenske akademije, ki je povsem samostojen, akademija je le njegova ustanoviteljica in ima v njem zelo majhne pristojnosti. Znotraj sebe se je akademija organizirala v šest razredov: I. za zgodovinske in družbene vede, II. za filološke in literarne vede, III. za matematične, fizikalne, kemijske in tehniške vede, IV. za naravoslovne vede, V. za umetnosti, VI. za medicinske vede. Nova oblast je akademiji dodelila tudi potrebne reprezentančne in delovne prostore v palači na Novem trgu št. 3 in še dve veliki stavbi na istem trgu št. 4 in 5, kjer so zdaj prejšnji akademijski inštituti, danes imenovani inštituti Znanstveno-raziskovalnega centra Slovenske akademije znanosti in umetnosti. Te stavbe so bile prej v lasti ukinjene Kranjske kmetijske družbe, ki je tudi sama bila nekakšna učena družba, seveda le bolj za kmetijstvo in naravoslovne vede.

Kakor je oblast dajala veliko vzpodbudo in sredstva za znanost in umetnost ter s tem za razmah akademije, pa je ta bila izrazito odvisna od države in njene ideologije, z drugimi besedami, uveljavljati ni mogla nobene prave avtonomije. Avtonomija pa je ravno značilnost akademij znanosti in umetnosti. Oblastni pritisk se je postopoma nekoliko ublažil, zlasti še v osemdesetih letih, ko je funkcijo nadzora nad izvolitvami prevzela Socialistična zveza delovnega ljudstva, v zadnjih letih prejšnjega režima pa je bila akademija že povsem avtonomna, kakršna je tudi danes.

Jože Maček

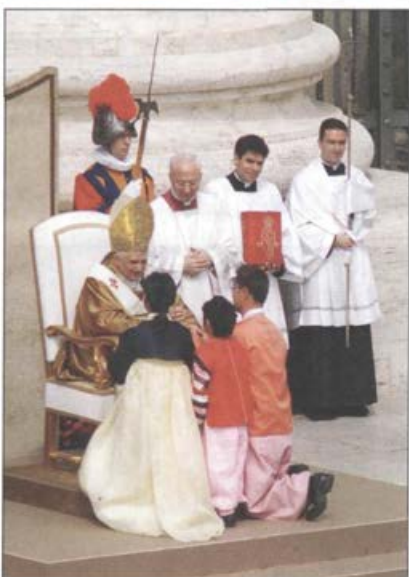
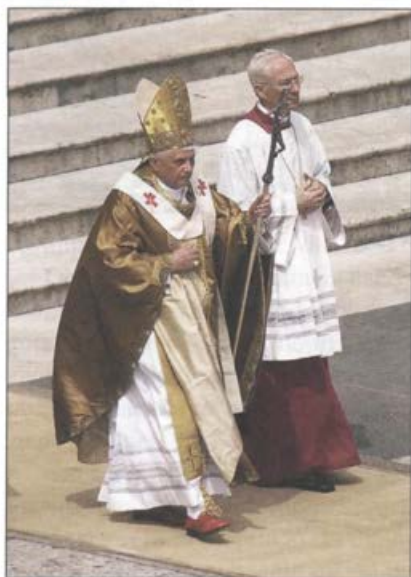

Človek teži k perspektivi spoznanja. (Foto Oton Naglost)

Iz življenja Cerkve

Menjava na papeškem prestolu

Fotografije iz arhiva Družine

Eden izmed največji dogodkov v minulem letu je bila menjava na prestolu sv. Petra. Po smrti Janeza Pavla II. so kardinali v enknavi izvolili za njegovega naslednika Josepha Ratzingerja, ki si je izbral ime Benedikt XVI. S tem je simbolično označil svojo skrb za nadaljevanje cerkvenega izročila in stalno prenavljanje občestva svetih v duhu vseh tistih, ki so po svojem najboljšem notranjem spoznanju iskali tudi izvrne poti uresničevanja evangelija, tako da so ostali povezani s Cerkvijo in hkrati zvesti svojemu notranjemu duhovnemu poklicu. Tako lahko mirno zaupamo, da bo Petrova barka ohranila svojo temeljno smer in učila človeštvo obeh temeljnih zapovedi: Ljubi Gospoda svojega Boga z vsem srcem in svojega bližnjega kakor samega sebe!

DA, OČE!

To je geslo 25. oktobra 2004 imenovanega in 5. decembra 2004 ustoličenega ljubljanskega nadškofa in metropolita msgr. Alojza Urana. S svojim izrazito pastoralnim pristopom in izjavami, ki niso prestrašile drugače verujočih ali nevernih, je naletel na prijazen sprejem v vsej ožji in širši domovini. Tudi Mohorjeva se pridružuje dobrim željam.

Ob smrti papeža Janeza Pavla II.

V Slomškovi stolnici smo s sveto mašo počastili spomin na pokojnega papeža Janeza Pavla II. in izrazili svojo hvaležnost Bogu, da nam ga je dal, in njemu samemu za vse, kar nam je pomenil. Zavedamo se, da smo v Mariboru privilegirani, kajti mesto Maribor je edino mesto v Sloveniji, ki je imelo čast Janeza Pavla II. sprejeti dvakrat. Zato je razumljivo, da njegova smrt posebno močno odmeva v naši škofiji in da ravno verniki in duhovniki mariborske škofije dolgujemo rajnemu papežu posebno hvaležnost in blag spomin. Sicer se tudi druga mesta v Sloveniji lahko ponašajo, da jih je s svojim obiskom počastil eden največjih papežev in ljudi našega časa. Med prvim obiskom leta 1996 so ga sprejeli Brezje, prestolnica Ljubljana, Postojna in Maribor, tri leta pozneje pa je še enkrat prihitel v Maribor, da je 19. septembra 1999 razglasil prvega lavantinskega škofa, ki je imel svoj sedež v Mariboru, za blaženega.

Rajni papež je očitno zelo hitro ocenil, kako velika osebnost je bil Anton Martin Slomšek in kako pomembno vlogo je imel v naši zgodovini in jo še ima v naši krščanski in narodni zavesti. Ob tem pa ne moremo mimo podobnosti med enim in drugim velikim pastirjem Cerkve, med Antonom Martinom Slomškom in Janezom Pavlom II., ki so očitne kljub njunim znatnim čašnim, zemljepisnim in civilizacijskim razdaljam.

Oba sta bila požrtvovalna in neutrudna pastirja, za oba je bilo *salus animarum* – zdravje ali rešitev duš – *suprema lex* – najvišji zakon, zaradi česar sta izgorevala in jima noben trud in napor ni bil prevelik in odveč;

oba sta bila neustrašna in izjemno pogumna v svojih nastopih in sta zato oba tudi naletela na nerazumevanje, sovraštvo in nasprotovanje ter celo na fizične grožnje;

oba sta imela zelo široko polje zanimanja, sposobnosti, doveznosti in delovanja, oba sta znala tesno povezovati javno delovanje, družbeno zavzetost, krščansko vero in moralo in sta duhovniško pastirsko oznanjevanje in delovanje znala uspešno raztegniti na vsa področja življenja;

oba sta bila pesnika in pisatelja in sta se zavedala izjemnega pomena kulture, vzgoje in izobraževanja za človeški, krščanski in narodni obstoj in na predek;

oba sta ljubila svoj, pogosto zapostavljeni narod, vsak od njiju je bil ponosen na to, da je Slovenec oziroma Poljak, oba sta bila ponosna Slovana;

oba sta častila sveta brata Cirila in Metoda, Slomšek jima je posvetil posebno bratovščino oziroma apostolstvo, papež ju je razglasil za sozavetni-

Evangeljska setev v vetru ...

oba sta bila Evropejca in ob vsej ljubezni do naroda in Cerkve sta bila na široko odprta za druge brate in sestre v veri in za vse ljudi prek meja svoje dežele;

oba je bolela krivica, ki so jo doživljali njuni sodobniki na različnih področjih življenja;

oba sta se zavedala, da je prihodnost človeštva v vedno večji meri odvisna od njegove moralne in duhovne ravni in da je Jezus Kristus Pot, Resnica in Življenje za vsakogar izmed nas.

In še bi lahko našteval ...

Zato ni čudno, da nam je rajni papež hotel Antona Martina Slomška postaviti za vzornika, po katerem naj se tudi danes zgledujemo. Ob prvem obisku v Mariboru leta 1996 je Janez Pavel II. vprašal našega škofa ordinarija:

»Ali Slovenci že imate kakega svetnika?« – »Ne še, Sveti oče,« je bil odgovor. In je zamišljeno prikimal, kakor da bi hotel reči: Dobili ga boste. In smo ga res po njegovi zaslugi. Papež se je zavedal, da ljudje potrebujemo vzornike, in to ne samo na področju znanosti, politike, športa in umetnosti, ampak predvsem na področju najvišje umetnosti, umetnosti življenja in človečnosti, umetnosti svetosti. Zato nas ni podprl samo v prizadevanju za narodno in državno samostojnost in samobitnost, temveč tudi v prizadevanju za samostojnost v svetosti in krščanski duhovnosti, ki jo na izviren slovenski način upodablja blaženi Slomšek. Zato nam je dal Slomška za vzornika duhovniškega in pastirskega služenja, za vzornika politične in kulturniške narodne odgovornosti, za vzornika vere, zaupanja in poguma ter ljubezni do Boga in bližnjega.

Odslej naprej se bomo ob Slomšku lahko zgledovali tudi po rajnem papežu Janezu Pavlu II.

ka Evrope in na ta način poudaril, da celovite Evrope ni brez slovenskih prvin, kakor ni pljuč brez obeh njihovih kril;

oba sta želela v ekumenski dejavnosti premostiti razlike in razdalje med kristjani in sta delovala za edinstvo in slogo med vsemi, ki nosimo Kristusovo ime;

Velikokrat sem se spraševal, kje je razlog, da je papež kazal toliko nespornega naklonjenega razumevanja do Slovencev in še posebej do našega boja za narodno osamosvojitve in samostojnost. Gotovo sta bila pri tem odločilnega pomena zgodovinski spomin in izkušnja, ki jo je imel z bojem in trpljenjem svojega naroda. V eni od molitev in prošenj Materi z Jasne gore, se pravi čenstohovski Materi Božji, je zapisal: »Težke zgodovinske in sedanje preizkušnje moje domovine so me naučile, da v sebi še bolj doživljam trpljenje drugih narodov.« Junija 1980 je obiskal sedež UNESCO v Parizu, kjer je govoril o tem, kako je lastna narodna kultura podlaga za narodno suverenost. Takrat je rekel tudi tole: »Izhajam iz naroda, ki je v zgodovini zelo veliko pretrpel, ki so ga njegovi sosede večkrat obsodili na smrt, pa je kljub temu preživel in ostal zvest sebi. Ohranil je svojo istovetnost in kljub tujim delitvam in zasedbam ohranil svojo narodno suverenost. Pri tem se ni opiral na svojo naravno vzdržljivost, ampak samo na svojo kulturo. Ta kultura se je v tem primeru izkazala za večjo moč ko vse druge moči.« (Govor v UNESCO, 14). Tudi mi, prebivalci raja pod Triglavom, to dobro razumemo.

V mariborski stolnici je 19. maja 1996 izrekel besede, ki jih ne bomo smeli – še posebno sedaj, odkar smo vključeni v Evropsko unijo – nikoli pozabiti: »Samo živa in bogata narodova kultura vas bo varovala pred nevarnostjo, da se pomešate ali celo »izginete« v svetu, ki je vse bolj izpostavljen izenačevanju in poenotenosti!« ... »Zvestoba tej kulturi, prežeti s krščansko vero, je najboljše jamstvo za vašo prihodnost.« Tako je tedaj papež na svoj način povedal, kar je jedrnat izrazil Anton Martin Slomšek z znanim rekom: »Sveta vera bodi vam luč, materin jezik pa ključ do zveličavne narodne omike.«

Pri zadušnici za Janeza Pavla II. sta nas zbrala globoko spoštovanje in velika hvaležnost, ki ju upravičeno čutimo do rajnega papeža Janeza Pavla II. Njegova smrt se je iz dneva v dan spreminjala in stopnjevala v popolnoma edinstveno, še nikoli videno zmagoslavje. Vedno nas je bodril: »Ne bojte se!« in celo po naše: »Korajža velja!« O tem pričuje še s svojo smrtjo v letošnjem velikonočnem času. Brezmejni pogum, ki je izhajal iz njegove vere v Vstalega Gospoda Jezusa Kristusa, se je izkazal za pravilnega kot nikoli doslej.

»Koliko divizij ima papež?« se je nekoč norčeval znani trinog in diktator Stalin. Tudi Janez Pavel II. jih ni imel in vendar je s svojim moralnim in duhovnim vplivom veliko prispeval, da se je strahovlada, ki jo je Stalin vzpostavil nad številnimi ljudstvi vzhodne Evrope, zrušila. Očitno torej tudi v našem svetu, kjer sicer na borzah ne knjižijo moralnih vrednot, duhovne silnice in moralne ideje, če jim predano pripadamo in jih zvesto uresničujemo, ne ostanejo brez odmeva. To nam celo v svoji smrti prepričljivo govori rajni papež.

»Oče, potrdi nas v veri,« je bilo geslo njegovega prvega obiska med nami. Morda nas še nikoli ni tako potrjeval v veri in zaupanju, kakor nas potrjuje te dni s svojo smrtjo in z vsem tem, kar doživljamo ob njej.

»Hvala Vam, sveti Oče, za vse, kar ste nam pomenili, kar ste nam rekli in za vse, kar ste za nas naredili. Hvala Vam za vse, kar ste bili, kar ste še – in to vedno bolj – in kar boste tudi vedno ostali pri Bogu in v naših srcih!« Amen.

dr. Anton Stres
mariborski pomožni škof

Če ste me sprejeli kot atleta, me sprejmite tudi kot bolnika

Ob smrti papeža Janeza Pavla II. v aprilu 2005 mi je nekdo pripovedoval, kako so v župnijski list napisali ta stavek: »Če ste me sprejeli kot atleta, me sprejmite tudi kot bolnika.« Verjetno si pokojni papež niti zdaleč ni mogel predstavljati, kako neizmerno pomembno delo je opravil prav s tem, ko je pred ljudi stopal vedno bolj krhek in nebogljen in nazadnje s svojim umiranjem. On, ki ga je bilo v letih po izvolitvi z njegovo atletske postavo in urnimi koraki veselje gledati, je z leti povsem spremenil svojo zunanjo podobo. V družbi, ki je izrazito usmerjena na zunanji videz in na zdravje, se ni ustrašil stopiti pred ljudi z vsemi svojimi človeškimi tegobami. Seveda pa o bolečinah, ki jih je moral prenašati, in o trpljenju, ki je vedno bolj postajalo del njegovega vsakdana, lahko le slutimo. Kdo ve, če je o tem sploh kdaj spregovoril.

V začetku, ko se je papež začel vedno bolj nebogljen pojavljati v javnosti, sem si včasih mislila: »Zakaj neki ga tako mučijo? Ali ne bi bilo bolje, da bi ga pustili pri miru?« Potem pa sem vedno bolj spoznavala, kako neizmerno poslanstvo opravlja s tem, ko se pred vsem svetom pokaže najprej s palico, potem vedno bolj nemočen, kar smo lahko videli tudi na zunaj. V zadnjih dneh je ostal še brez glasu. Morda je kot trpeči papež bolj kot kdaj prej dosegel vse ljudi, ne glede na raso, narodnost, starost, spol, versko prepričanje ... Še prav posebno bolne, kakorkoli prizadete, umirajoče. Ljudem, ki za svet, v katerem živimo, nimajo posebne vrednosti in pomena, je pokazal, da je eden izmed njih, da so dragoceni takšni, kot so, da je Bog z njimi. In da je v njih velika

moč, ki lahko spreminja svet. Mnogim ljudem po vsem svetu je tako vli-val pogum, da zdržijo v trpljenju, da ga oplemenitijo in iz njega oblikuje-jo biser, ki je dragocenejši od vseh zakladov sveta. Da tudi takrat, ko je zelo hudo, zaslutijo, da nobeno trpljenje ne more biti zaman in da se ravno iz tega poraja neka nova kultu-ra, ki je trajnejša od sedanje.

Tako je papež Janez Pavel II. v svoji nemoči – ne z besedami, am-pak s svojim življenjem – pričeval o Bogu, ki je postal človek, ranjen in ranljiv, da bi mi po njem ozdraveli. Morda je prav s tem bistveno pripo-mogel k nastajanju neke nove kultu-re, ki ne temelji na moči in oblasti. Kulture, v kateri znajo biti ljudje so-lidarni, v kateri si pomagajo, v kateri z vso močjo zasvetijo bistvene človeške vrednote.

Vem, da mnogi ljudje zelo težko prenašajo pogled na bolnega in prizade-tega človeka. Če se le da, se mu raje izognejo. Ob papežu ni bilo nič drugače. Tudi marsikdo od nas, ki smo papeža dobrohotno spremljali, je za trenutek podlegel tej miselnosti.

Včasih res ni bilo udobno gledati papeža, kako se vidno muči z vsakim stavkom, ki ga prebere. Toda prav v tem je bilo bistveno sporočilo. Da ob tem svetu navidezne lepote in navidezne moči obstaja še drug svet, ki ni navide-zen. Čisto resničen je, z boleznimi, prizadetostmi in mnogimi problemi, tudi s smrtjo in žalovanjem. Svet, v katerem se ljudje bojijo bolečin, v katerem jih je kdaj strah in so žalostni. In prav v tem svetu se dogajajo čudovite stvari, ki ostanejo in ki človeku v še tako težkem položaju pomagajo živeti. Iz tega sve-ta raste nova kultura. Doživljamo jo vedno znova v naših srečanjih, v javnosti pa le sem in tja, zelo zelo redko slišimo o njej. Za ta drugačen, resničen svet, ni pomembno, kdo zmaga na volitvah, kdo se polašča kapitala, kaj je na prop-agandnih plakatih. To je svet resničnega življenja.

Ko je papež Janez Pavel II. v letu 1978 začel svoj pontifikat, si gotovo niti malo ni mogel predstavljati, kaj vse se bo zgodilo. Kot športnik bi sam

verjetno izbral kaj povsem drugega. Pa se je zgodil atentat, prihajala je bolezen in postajala vedno težja in nazadnje se je moral od vsega tuzemeljskega posloviti. Tudi to je storil prav v svojem slogu. Do konca, dokler je bilo le mogoče, se je pred ljudmi pojavljal v vedno večji nemoči, nazadnje, ko se je življenje res iztekalo, pa je odklonil, da bi ga prepeljali v bolnišnico. Želel je umreti doma, na svoji postelji. V vsem, kar se mu je dogajalo, se je prepustil Očetu, ki ga je vodil po poti, ki je ni sam izbral, le sledil je. In dogajale so se prečudovite stvari.

Trpeči papež je ena od podob pokojnega papeža. Tista, ki je nam vsem morda najbližja. Tista, ki je prepričljiva, ne glede na to, kar reče ali naredi. In tista, ki je bila morda zanj najtežja.

Nevrologi vedo povedati, da je zadnji stadij Parkinsonove bolezni zelo težak, mnogokrat težji kot pri raku. Pa smo tako malo vedeli o resničnem trpljenju, ki ga je papež doživljal ob svoji bolezni. Videli smo lahko samo to, kar je vidno na zunaj.

Ob tej podobi trpečega papeža pa lahko vsak od nas pogleda vase, v svoje življenje. Kako se srečujemo z boleznijo, prizadetostjo in starostjo, kako smo pripravljeni umreti in še marsikaj. Prav to, kako se srečujemo z boleznijo in umiranjem, je bistvenega pomena za kvaliteto našega življenja. Ob misli na pokojnega papeža nam lahko postane lažje. Tako so mi zagotavljali mnogi bolniki.

Da, sprejeli smo papeža Janeza Pavla II. kot atleta, pa nič manj, ampak še bolj, kot bolnika. Verjetno prej nihče ni mogel pričakovati, da se bo ob smrti zganilo toliko ljudi na vseh koncih sveta. Razveseljivo je, da je toliko mladih ljudi ob vsem, kar se je dogajalo, zaslutilo bistvo. Zgodilo se je nekaj, kar presega naša človeška razmišljanja. Vse to nas bo verjetno še dolgo zaposlovalo in pustilo trajne sledi v naših srcih. Trdno upam, da bodo velike množice, ki so tako intenzivno spremljale papeževo slovo, začele o marsičem razmišljati drugače in da bodo v jasnejši luči zasvetile temeljne vrednote našega življenja.

Morda nam bo prav misel na pokojnega papeža pomagala, da bomo drugače sprejemali bolne, prizadete in stare med nami. Poziv: »Če ste me sprejeli kot atleta, me sprejmite tudi kot bolnika«, ne velja samo za papeža, ampak za vsakega človeka, ki ga srečujemo v okolju, kjer živimo. To je res graditev nove kulture, v kateri se krhkost in nemoč spreminjata v dejansko notranjo moč in bogastvo.

Metka Klevišar

Dr. Franc Kramberger, srebrni škof in sedemdesetletnik

Zelo dobro se še spominjam, kako je pred tridesetimi leti dr. Franc Kramberger, ki je bil tedaj ravnatelj Slomškovega dijaškega semenišča, med duhovnimi vajami za duhovnike mariborske škofije med somaševanjem, ki ga je vodil škof Maksimilijan Držečnik, v prošnjah za vse potrebe izrekel spontano prošnjo za skorajšnjo beatifikacijo Božjega služabnika Antona Martina Slomška in s tem zboru duhovnikov nakazal, kaj mu pomeni prvi mariborski škof. Svetniški škof Slomšek, pobudnik za ustanovitev Mohorjeve družbe, je Krambergerja zaznamoval že v baziliki Matere usmiljenja, kjer se je že kot gimnazijec in posebno kot dolgoletni prefekt in ravnatelj Slomškovega semenišča rad pomudil ob njegovem grobu. Vdano je raziskoval, zbral in uredil veliko Slomškovo pisno zapuščino in tako omogočil nadaljevanje in dokončanje postopka za Slomškovo beatifikacijo, ki je bila 19. septembra 1999 na prireditvenem prostoru na Betnavi pri Mariboru. To je bil eden od najlepših Krambergerjevih dni, saj je bil tega dne ves katoliški svet usmerjen v Maribor in na Krambergerjevo mariborsko škofijo, v kateri je papež Janez Pavel II. prvega Slovenca po Krambergerjevem nepogrešljivem prizadevanju razglasil za blaženega.

Franc Kramberger, 58. redni lavantinsko-mariborski škof, se je rodil 7. oktobra 1936 v župniji Sveti Lenart v Slovenskih goricah. Osnovno šolo je končal v domačem kraju, gimnazijo v bližnjem Mariboru, bogoslovni študij pa na Teološki fakulteti v Ljubljani. V duhovnika ga je posvetil 29. junija 1960 škof Maksimilijan Držečnik v mariborski stolnici. Od 1. oktobra 1961 do 1. septembra 1965 je bil kaplan v mariborski župniji Sv. Rešnjega telesa. Njegovo nadaljnje življenje sta opredelili odgovorni službi prefekta in ravnatelja Slomškovega dijaškega semenišča. Službo prefekta je opravljal sedem, službo ravnatelja pa dobrih osem let. Medtem se je ob zavzetem delu z dijaki posvetil tudi podiplomskemu študiju teologije. Raziskoval je življenje in delo lavantinskega škofa Antona Martina Slomška in leta 1971 na ljubljanski Teološki fakulteti uspešno obranil svojo doktorsko disertacijo »Osrednje teološke resnice v Slomškovem oznanjevanju – Božje otroštvo, središče Slomškove razlage verskega nauka in njegove teološko-antropološke miselnosti« in postal doktor teologije. Leta 1972 ga je mariborski škof Maksimilijan Držečnik kot tedanje ga najboljšega poznavalca Slomška imenoval za vicepostulatorja v procesu

Slomškove beatifikacije. Od leta 1975 do imenovanja za škofa je bil tudi član sveta za semenišča pri Jugoslovanski škofovski konferenci. Za mariborskega škofa je bil imenovan 10. novembra 1980, ko je opravljal službo ravnatelja in ekonoma Slomškovega dijaškega semenišča in bil vicepostulator za Slomškovo beatifikacijo. Za mariborskega škofa je bil posvečen 21. decembra 1980 in je odtlej kot mariborski škof tudi pokrovitelj Mohorjeve družbe v Celju; od 1. maja 1990 je predsednik Slovenske Karitas, od leta 2004 pa tudi predsednik Slovenske škofovske konference.

Ob prevzemu škofovske službe je novo imenovani mariborski škof dr. Franc Kramberger poslal duhovnikom in vernikom posebno pismo, v katerem je nakazal prednostne naloge v pastoralni. To je pozneje ponovil v prvem intervjuju v Družini in tako razvil svoj škofovski program. Poudaril je, da bo rdeča nit njegovega pastoralnega načrta in dela skrb za družine, mladino in duhovne poklice. Tej viziji, čeprav so spremembe zahtevale odgovore tudi na različne druge izzive, je ostal zvest do danes, kar je dokazal s tremi škofijskimi zbori, ki so obravnavali pastoralno načrtovanje na omenjenih treh področjih.

Sadovi vseh treh škofijskih zborov mariborske škofije, najbolj seveda škofijski zbor o mladini, odmevajo tudi v *Sklepnem dokumentu Plenarnega zbora Cerkve na Slovenskem Izberi življenje*, katerega sklepe poskuša škof Kramberger s svojimi sodelavci udejanjati s pomočjo dekanijskih in škofijskih pastoralnih dni. Da bi bilo pastoralno delo čim bolj učinkovito, je reorganiziral naddekanate in ustanavljal nove župnije.

V luči treh škofijskih zborov in plenarnega zbora Cerkve na Slovenskem je škof Kramberger prenovil škofijsko pastoralno službo, ki ima tri urade: za družino, katehezo in laiške teologe. Ob tem moramo omeniti tudi Krambergerjevo odprtost za starejše in za nove karizme v Cerkvi, o čemer pričata njegovo povabilo različnih redovnih skupnosti v škofijo in odprtost za nova eklezialna gibanja, ki se zdijo upanje za Cerkev prihodnosti.

Škof Kramberger se je ves čas trudil za napredek semenišč, tako bogoslovnega kot Slomškovega dijaškega semenišča. Med izobraževalnimi ustanovami v času 25-letnega Krambergerjevega škofovanja velja poudariti teološki študij vseh letnikov v Mariboru na mariborski enoti Teološke fakultete, prav tako pa tudi Teološko pastoralno šolo za pastoralne sodelavce ter katehistinje in katehete. Zgodovinski dosežek za mariborsko škofijo je, da je bila leta 1997 odprta Škofijska gimnazija A. M. Slomška, kar doslej ni uspelo nobenemu mariborskemu škofu. Omeniti velja tudi Zavod Antona Martina Slomška.

Sicer pa je bil škof Kramberger v svojem 25-letnem škofovanju ves čas navzoč v medijih. Imel je različne intervjuje na radiu in na televiziji, predvsem pa

je napisal številne praznične in druge članke za tednik Družina, objavil svoja razmišljanja v rubriki Škofova beseda sbratom v Sporočilih slovenskih škofij ter prispeval za mnoge župnijske in druge zbornike svojo škofovsko besedo. Verniki, ki radi poslušajo škofove homilije in govore, bi bili gotovo hvaležni, če bi jih lahko prebirali zbrane v knjigi, kot so hvaležni duhovniki in redovnice za njegovo knjigo duhovnih vaj in druga zapisana besedila.

Škof Kramberger ni nikoli vsiljiv, toda vedno je tam, kjer je potreben in kamor ga služba kliče. Priljubljenost in spoštovanje na slovenski, predvsem mariborski ravni si je pridobil s temeljitim in vsestranskim – Rebula je zapisal

»strahotnim« (Koraki apostolskih sandal, 26) – poznavanjem škofa Slomška, o katerem govori z lahkoto, suvereno in strokovno. Mestu Mariboru, škofiji in vsem Slovencem je s svojimi sodelavci kakor nihče drug približal Slomška, še več, s Slomškovo beatifikacijo je postal naš narod bolj prepoznaven v vsem, predvsem katoliškem svetu.

Slomškov zgled duhovnega ekumenizma, osebna Krambergerjeva ekumenska odprtost in posebne razmere v mariborski škofiji, kjer živi največ evangeličanov, so najbrž vplivale na to, da je škof Kramberger postal ekumenski škof, kar opazimo, če samo prelistamo vsakoletni Ekumenski zbornik in poslušamo njegove ekumenske nagovore v Tednu krščanske edinosti in predvsem njegovo pospeševanje Slomškove molitvene zveze Apostolstva sv. Ciri-la in Metoda.

Vsakoletni Klic dobrote v Celju in vsakoletno somaševanje na Ponikvi, ki ga vodi škof Kramberger, sta vidno znamenje njegovega zavzemanja za delovanje Slovenske Karitas, katere predsednik je že petnajst let.

Ob 25-letnici škofovske službe mu je Mohorjeva družba hvaležna, da je vsa škofovska leta njen zavzet in dejaven pokrovitelj.

Škof Kramberger je imel nepogrešljivo vlogo pri vodenju škofijskega gospodarstva, saj se je škofija v času njegovega škofovanja tudi na gospodarskem področju uspešno odločala za pionirske poteze: pomislimo na Andreanum, Škofijsko knjižnico, Dom za ostarele duhovnike, lepo številno novih cerkva v škofiji in delno ali temeljito obnovo vseh župnijskih in številnih podružničnih cerkva.

V zadnjih letih razgibane slovenske zgodovine je škof Kramberger poslušal Svetega Duha, bral znamenja časa in se trudil v zvestobi svojemu škofovskemu geslu: »Zgodi se Tvoja volja.« Pokazal je izjemen posluš za prepoznavanja znamenj časa v zvestobi Cerkvi, predvsem za smernice Drugega vatičanskega cerkvenega zbora in pokoncilskih cerkvenih dokumentov, saj je pri nastajanju nekaterih neposredno sodeloval, ko se je kot delegat Slovenske škofovske konference udeležil Škofovskih sinod v Rimu.

V tem kratkem zapisu ob Krambergerjevem srebrnem škofovskem jubileju in ob njegovi sedemdesetletnici ni mogoče niti približno zajeti vsega njegovega dela in poudariti pomena v njegovi mariborski škofiji in v Cerkvi na Slovenskem. Spominske besede naj pomenijo predvsem zahvalo Bogu za vse to, kar po škofu Francu podarja vernikom mariborske škofije, katoliškim vernikom in vsem ljudem dobre volje na Slovenskem, sočasno prošnjo za blagoslov v prihodnosti ter iskreno voščilo k obema jubilejema.

Vinko Škafar

Življenje ni praznik

Cvetočega lica, cvetočih še let
zdaj prve korake namerjaš med svet –
nastlali na stezo so pisan ti cvet.
Po poljskih cveticah te žive cvetice
spremljajo kot ženina mlade družice.
In svatov prijateljskih radosten trop
praznuje tvoj prvi v življenje ustop.
In tebe – pač moti te cvetje na poti –
to občno veselje se tudi poloti!
Ne čutiš – naj srca ne vara te čut! –
da vhod le v življenje je s cvetjem posut?
Ne slutiš, da cvetje, na stezo nastlano,
le trnje zakriva, da zvane ti rano?
Prijatelj, ne bodeš za zlo pač mi vzel

resnobne besede na praznik vesel:
Ni praznik, predragi mi, naše življenje,
življenje naj bode ti delaven dan!
Od zore do mraka rosán in potán
ti lajšaj in slajšaj človeško trpljenje!
Ne plaši se znoja, ne straši se boja,
saj moško dejanje krepuje moža,
a počoj mu zdrave moči pokonča,
dejanje ti ljubi, a boj se pokoja!
Dolžan ni samó, kar velewa mu stan,
kar more, to mož je storiti dolžan!
Na delo tedaj, ker resnobni so dnovi,
a delo in trud ti nebo blagoslovi!

Simon Gregorčič

Bratu Rogerju v spomin

Konec avgusta je brat Alois iz Taizéja takole pisal ljubljanskemu nadškofu Alojzu Uranu:

Dragi gospod nadškof!

Vaše pismo ob nasilni smrti našega brata Rogerja me je ganilo in se vam zanj zahvaljujem iz dna srca.

Sami se spominjate, da so vezi naše skupnosti z mladimi in ne več tako mladimi Slovenci trdne in dolgoletne. Brat Roger je dvakrat obiskal Slovenijo, da se je srečal z mladimi. Tu je pa tudi tesna osebna dolgoletna povezanost. Ne moremo pozabiti vaše tople dobrodošlice v času taizéjskega srečanja v Ljubljani leta 1987, ki je bilo prvo srečanje Vzhoda in Zahoda.

Brat Roger nas je skozi vse svoje življenje učil hoditi in vztrajati na Kristusovi poti. Tako smo bratje odločeni, nadaljevati njegovo delo, posebno zvesti pa želimo ostati vezem, ki nas vežejo s kristjani v Sloveniji.

Povabili ste me, naj bi se vam pridružil v soboto na molitvenem srečanju v cerkvi Marije Pomagaj. Žal to ne bo mogoče. Nova služba, ki mi je bila zaupana, mi še ne dovoljuje, da bi šel na pot. Moja prisotnost je zdaj najbolj potrebna tu, v Taizéju. Prepričan sem, da boste razumeli in vas prosim, da me opravičite.

Zahvaljujem se vam za vaše molitve,

*v edinosti,
br. Alois*

Res je Slovenija že dolgo tesno povezana s taizéjsko skupnostjo, katere začetki segajo v čas druge svetovne vojne, ko je brat Roger sredi vojne vihre pokleknil in molil.

Mnogi smo bili v Taizéju in na novoletnih romanjih, ki jih v okviru romanja sprave prireja taizéjska skupnost. Verjetno je bilo doslej v Taizéju že več kot 30.000 Slovencev. Vasica, ki tako privlači množice mladih, da bi skupaj molili in tam skupaj preživel dan, teden ali več časa, nam je dobro znana. Prvi slovenski romarji so se na pot odpravili že v 70. letih. Čeprav je Slovenija prav v tistem času doživljala nov val zatiranja, so vendarle morali dopustiti, da so ljudje dobili potne liste in lahko potovali v svet. Mladi kristjani so se odpravili tudi v Taizé molit skupaj z bratom Rogerjem.

Leta so tekla. Novoletna romanja so se lepo prijela in MOŠ je sredi 80. let, ko je že dišalo po politični pomladi, a je bilo vendar treba imeti veliko poguma, da si predlagal organizacijo taizéjskega srečanja v naši – takrat še republiški – prestolnici, čudovito pripravil in izpeljal evropsko srečanje doma. Prvomajski prazniki so bili za spremembo zaznamovani z mladimi kristjani na naših ulicah. Iz njih so popolnoma pregnali tako značilno podobo vojakov, ki so se v spremstvu svojih domačih sprehajali po ulicah brez civilistov. Medškofijski odbor za študente je bil v tistem času gnezdo mnogih dejavnih katoličanov. V času priprav na srečanje in med samim srečanjem so stanovali v Šentvidu nad Ljubljano, kjer je bil župnik sedanji ljubljanski nadškof Alojz Uran, brat Alois pa je bil med glavnimi brati, ki so srečanje pripravljali. Od tod osebna povezanost našega nadškofa s Taizéjem oz. z bratom, ki je nasledil brata Rogerja.

Osemdeseta leta so se čudovito poslovia, saj je povsem mirno padla železna zavesa. V burnih prvih letih novega desetletja smo si Slovenci priborili samostojnost. Odpravili smo komunistično enoumje, stopili v demokracijo in začrtali skupno državno pot v Evropsko zvezo. Prišla so devetdeseta leta, taizéjska srečanja pa so se mirno vrstila na Vzhodu in na Zahodu. V tem desetletju so poletna in novoletna romanja dosegla svoj številčni vrhunec. V poletnih mesecih je s Kongresnega trga v Taizé krenilo po 6 avtobusov zapored, novoletnih romanj pa se je vsako leto udeležilo več kot tisoč slovenskih romarjev.

S prihodom 21. stoletja je nastopil čas, v katerem se zdi, da se ne bo zgodilo nič posebnega, čeprav nenehno govorimo o zgodovinskosti tega ali onega dogodka. In vendar Taizé kljub temu tudi danes privlači mlade in jih nago-varja. Marsikdo ob molitvi z brati, na kolenih, med prepevanjem pomirljivih spevov poživi svojo vero ali jo tam (znova) najde.

* * *

Brat Roger se je rodil 12. maja leta 1915 v švicarsko-francoski protestantski družini. Ko je bil star 25 let, je že več let nosil v sebi klic po skupnosti, kjer bi vsak dan živeli edinost kristjanov in kjer bi ljubezen prebivala v srcu vseh. Njegova želja je bila, da bi se njegova skupnost pojavila tam, kjer je človeku najhuje.

Leta 1940 je sledil notranjemu klicu in se za stalno naselil v mali burgundski vasi Taizé. Devet let pozneje so se mu pridružili prvi bratje, ki so hoteli deliti z njim njegovo molitveno življenje. Sprejeli so celibat in skromno življenje v skupnosti. Njihov poklic: zalivati z molitvijo prizadevanja vseh Cerkva za edinost kristjanov.

Sredi tihote dolgega umika od sveta je pozimi 1952/53 ustanovitelj napisal »Taizéjsko pravilo«, ki v skopih obrisih oriše, kar je potrebno za skupno življenje. Odtlej se bratje pojavljajo povsod, kjer ljudje trpijo in so zapostavljeni.

Ob koncu petdesetih let se začne opazno večati število mladih, ki obiskujejo Taizé. Bratje pa se odpravijo za železno zaveso, da bi preprosto molili s preganjanimi kristjani. Če mu niso pustili govoriti, je brat Roger dejal: »Bom tiho z vami.« Od leta 1962 do padca Berlinskega zidu je obiskal večino komunističnih dežel. Dvakrat je bil pri nas. Prvič jeseni 1981, ko se je na povabilo opata Nadraha udeležil srečanja mladih v Stični, in drugič leta 1987, ko je bilo v Ljubljani prvomajsko taizéjsko srečanje, ki ostaja edinstveno v zgodovini teh romanj zaupanja in sprave.

Taizéjska skupnost šteje danes okoli 100 bratov, katoličanov in protestantov, več kot 25 različnih narodnosti. Obstoje te skupnosti je svojevrstno pričevanje edinosti in sprave med kristjani in med razdeljenimi narodi.

Bratje živijo v veliki skromnosti. Ne sprejemajo nobenih denarnih ali drugih darov. Svoje dediščine razdelijo med reveže. Kar potrebuje za življenje, skupnost pridobiva s svojim delom, česar imajo več kot potrebujejo, pa delijo z drugimi.

Nekaj malih skupnosti je danes raztresenih po svetu, predvsem v revnih predelih Azije, Afrike in Amerike. Bratje želijo tam med reveži biti reveži in pokazati ljubezen do siromakov, otrok, brezdomcev, jetnikov, umirajočih in biti z vsemi, ki jih je človeška zloba globoko prizadela.

Taizé je postal sinonim za »sprejemanje«. Tja prihajajo mladi z vsega sveta, včasih jih je kak teden v vasici tudi do 6.000 iz več kot 70 dežel. Tja so prihajali in prihajajo cerkveni dostojanstveniki, med njimi Janez Pavel II., canterburryjski nadškof, različni pravoslavni metropoliti, 14 luteranskih švedskih škofov ...

Taizéjska skupnost želi podpirati mlade, zato leto za letom organizira »romanja zaupanja«. Ta srečanja mladih ne želijo pritegniti v taizéjsko skupnost, ampak usmerjajo njihovo delo v domačem kraju. Novoletna romanja, ki jih pripravljajo v različnih evropskih velemestih, so le postaje na tem dolgem popotovanju. Za te priložnosti je brat Roger vedno napisal posebno pismo, prevajano v več kot 50 jezikov. Pogosto je to pismo napisal iz kakega revnega kotička sveta, kamor je odšel delit revščino z najbolj ubogimi.

Danes ime »Taizé« obuja misel na mir, spravo, občestvo in pričakovanje cerkvene pomladi. »Ko Cerkev posluša, ozdravlja, spravlja, se spreminja v najlepšo svetlobo, ki jo hrani v sebi: postane prosojna luč ljubezni.«

Življenje brata Rogerja lahko enačimo s Taizéjem. Postaje in rast te skupnosti so postaje na življenjski poti velikega molivca in kristjana. Kdor pozna Taizé, pozna brata Rogerja. On je bil duša, ki smo jo lahko vsi videli, ker se je utelesila v skupnosti. Umrli je med molitvijo, ki mu je toliko pomenila, saj je z njo prižigal ogenj »sredi zime nevere in sovraštva«. Umrli je zaradi nerazumnega dejanja blaznosti in sovraštva. Kakor bi hudi duh hotel maščevanje za škodo, ki mu jo je naredil, ko je s pristnim evangelijskim duhom blažil nesmiselnost krščanske ločenosti. V našem spominu ni bolečine, sovraštva ali grenkobe. Prestop brata Rogerja v večnost je bil njegova zmaga. Smrt nima več moči! V nebesih je stopil v tisto eno, sveto, katoliško in apostolsko Cerkev, ki ji nihče več ne more škoditi. Od tam prosi in moli, da bi tudi na zemlji nekoč bilo tako, kakor je v nebesih. Tega 16. avgusta je brat Roger iz pojemajočega plamena zemeljskega življenja postal svetla zvezda vodnica na nebu krščanske svetosti in mučeništva.

Andrej Marko Poznič

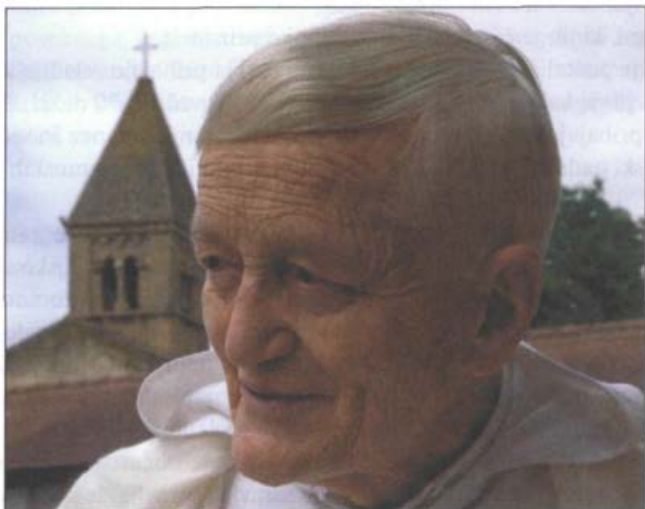

Foto S. Leutenegger © Ateliers de Taizé

Ob smrti naslovnega škofa dr. Vekoslava Grmiča

Uvod v bogoslužje

Spoštovani sobratje v škofovski in duhovniški službi, spoštovani predstavniki občine, drugih javnih, družbenih, znanstvenih, kulturnih in političnih ustanov, dragi sorodniki, znanci in prijatelji pokojnega naslovnega škofa, dragi bratje in sestre!

*»Dom mojega telesa se podere,
odnesejo ga kakor pastirski šotor.
Nit mojega življenja se pretrga,
kakor bi jo tkalec odrezal ...
Gospod, grobovi niso po tvoji volji
in smrt ni po tvoji zamisli.
Kogar polože v zemljo (grob),
bo čakal na tvojo besedo« (Iz 38,10-20).*

Tako smo včeraj molili duhovniki v hvalnicah molitvenega bogoslužja. Tako je starozavezni svetopisemski pisatelj (Izaija) ovekovečil svoje spoznanje o minljivosti življenja, hkrati pa izpovedal vero in upanje v novo in večno življenje. Te svetopisemske besede povedo, da zadnjo besedo nima smrt, marveč Gospodar življenja – Bog.

S to vero in upanjem se danes poslavljamo od pokojnega naslovnega škofa dr. Vekoslava Grmiča. V tem trenutku želimo narediti največ, kar moremo: opraviti zanj sveto daritev, zanj moliti, pa tudi zahvaliti se mu za vse tisto delo, ki ga je opravil v 55 letih duhovništva in od tega v 37 letih škofovske službe ... Najprej pa priznajmo in obžalujmo svoje slabosti, da bomo vse to dostojno opravili.

Homilija

Na cvetno nedeljo med slovesno sv. mašo in na veliki petek med obredi poslušamo poročilo o Kristusovem trpljenju ali pasijon. Osrednji del poročila je opis Jezusove smrti, ki smo ga slišali tudi danes v prvem delu evangelija. Okrog šeste ure je nastala tema po vsej zemlji do devete ure. Sonce je otemnelo. Zagrinjalo v templju se je pretrgalo po sredi od vrha do tal. Kri-

žani je izrekel zadnje besede: Oče, v tvoje roke izročam svojo dušo. Ko je to rekel, je izdihnil. Bilo je dopolnjeno (prim. Lk 23,44-46). Ko pridemo do tega mesta, branje prekinemo. Po vsej cerkvi nastane spoštljiva tišina, kakor da nam je zmanjkalo besed ... Da, pred smrtjo vsi umolkemo in sklonimo glavo, znamenje, da smo brez moči ... Smrt je zadnja resničnost človekovega zemeljskega bivanja. Za vsakega izmed nas pride »šesta ura« velikega petka, ko na tak ali drugačen način pokličemo Boga: Moj Bog, moj Bog! Ne iz obupa, marveč iz želje po pomoči. Za vsakega pride »deveta ura«, ko se stemni in zagrinjalo našega zemeljskega življenja se pretrga od vrha do tal, ko

se naš čas izteče v večnost, ko naša umrljivost preide v neumrljivost, ko naša »stara zaveza« zemeljskega bivanja postane »nova zaveza« poveličanja.

V ponedeljek popoldne (21. marca 2005) se je to uresničilo za naslovnega škofa Vekoslava Grmiča. Preden ga pospremimo k njegovi štirinajsti – zadnji postaji in ga pridružimo pokojnim duhovnikom naše škofije, se še enkrat ozrimo na njegovo življenjsko pot.

Rodil se je pred 82 leti (4. 6. 1923) v župniji Sv. Jurij ob Ščavnici, ki je dala slovenskemu narodu številne zaslužne može v znanstvenem, kulturnem in političnem pogledu, Cerkvi pa številne duhovniške in redovniške poklice. Rodil se je v družini, ki je dala tri duhovne poklice: brat Franc je bil salezijanski duhovnik, s. Dolores je bila v redovni Družbi Marijinih sester in pokojni naslovni škof Vekoslav. Gimnazijo je začel v Mariboru, a zaradi neurejenih in že vojnih razmer jo je končal na Ptuj 1944. Po maturi je bil mobiliziran v nemško vojsko, po vojni pa se je vpisal na Teološko fakulteto v Ljubljani. Po končanem teološkem študiju in bogoslovju je bil posvečen v duhovnika, na praznik apostolskih prvakov Petra in Pavla pred 55 leti (29. 6. 1950).

Sledilo je njegovo življenjsko delovanje, s katerim je bogatil versko življenje v naši škofiji, znanstveno poslanstvo Teološke fakultete v Ljubljani in Mariboru, miselnost in idejno usmeritev slovenske družbe, slovenske javnosti.

Kot dušni pastir je deloval najprej 17 let na Vranskem kot kaplan (5. 11. 1951 – 14. 9. 1953), župnijski upravitelj (14. 9. 1953 – 3. 8. 1960) in župnik (3. 8. 1960 – 1968). Med tem časom je doktoriral na Teološki fakulteti v Ljubljani (9. 9. 1961) in obranil doktorsko disertacijo z naslovom »Teološke vsebine strahu v eksistencializmu«.

S tem se je usposobil za profesorsko službo na Teološki fakulteti: 2 leti honorarni predavatelj (1962–1964), 3 leta docent (1964–1967), 5 let izredni (1967–1972) in 21 let redni profesor (1972–1993). S svojim učiteljskim poslanstvom je neizbrisno zaznamoval teološko učenje v slovenskem prostoru. Na izviren in njemu lasten način je kot profesor dogmatične teologije in kot predavatelj ob najrazličnejših priložnostih osvetljeval vero z lučjo časa, in čas (ali sedanost) je razsvetljeval z lučjo vere. Generacije slušateljev ga imajo v spominu kot prodornega misleca, kot iskalca in oznanjevalca resnice in kot razumevajočega mentorja ali vodnika pri znanstvenem delu mladih teologov.

Pred 37 leti (27. 2. 1968) je bil imenovan za mariborskega pomožnega in učitanskega naslovnega škofa. Slaba dva meseca za tem je prejel škofovsko posvečenje (21. 4. 1968). Tako je poleg znanstvenega teološkega dela opravljal kot pomožni škof še vrsto novih zaupanih služb: 12 let ravnatelj Bogoslovnega semenišča (1968–1980); 5 let škofov vikar za osebne zadeve (1968–1973); 5 let generalni vikar (1973–1978); po smrti škofa Maksimilijana Držečnika (13. 5. 1978) je za dve leti in pol prevzel vodstvo škofije kot kapitularni vikar ali upravitelj škofije. Kot pomožni škof je skupaj s škofom Maksimilijanom Držečnikom, kot upravitelj škofije pa sam obiskoval župnije, opravljal vizitacije in nekajkrat pastoralno prepotoval vso našo škofijo.

Potem je sledil november leta 1980. O tem bi najraje molčal, pa vendar mi srce tega ne dovoli, da ne bi danes, na dan njegovega pogreba povedal: bila sva povezana, najine poti niso nikoli šle tako daleč narazen, da se ne bi srečala, si podala roke, si pogledala iz oči v oči z razumevajočim pogledom, čeprav se je odpovedal službi kapitularnega vikarja, rektorja v bogoslovju in službi mariborskega pomožnega škofa. Ohranil je le profesorsko službo in bival ob celotni oskrbi v svojem stanovanju v bogoslovju, dokler ni zaradi bolezni prišel v Dom za starejše duhovnike, kjer je v ponedeljek doživel svoj veliki petek.

Z lika njegove osebnosti žarijo štiri poteze:

1. **Bil je mož molitve!** Kadarkoli sem ga obiskal, naj je bilo v bolnišnici ali nazadnje v Domu duhovnikov, sem ga našel z rožnim vencem v roki ali na nočni omarici. In mnogi so ga pogosto videvali v frančiškanski baziliki, kjer je najraje v popoldanskem času na samem molil.

2. **Bil je mož dialoga** z vsemi: z mladimi in odraslimi, preprostimi in izobraženci, z vernim in drugače mislečimi ali celo neverujočimi. Vedno je iskal stične točke s sodobnimi miselnimi tokovi.

3. **Pri vsem delu in poslanstvu mu je šlo za človeka.** Mislec in pisatelj Dostojevski je zapisal »Iskal sem Boga, pa ga nisem našel; iskal sem dušo, pa je nisem odkril; iskal sem brata, pa ga nisem spoznal. Ko pa sem odkril človeka, sem našel vse: Boga, dušo in brata.« To je tisti humanizem, krščanski humanizem, ki je značilnost pokojnega Vekoslava. V človeku in po človeku je odkrival Boga, dušo, brata – sebi in drugim.

4. **Bil je plodovit teološki pisatelj.** Njegovo znanstveno delo je razvidno iz prek 1200 bibliografskih enot in 24 samostojnih monografij. V svojih spisih je včasih zastopal tudi drugačno mnenje, kakor je prevladovalo v katoliški Cerkvi, vendar se ni nikoli oddaljil od temeljnih resnic in vrednot, ki jih uči in zagovarja katoliška vera in Cerkev. Kljub občasni idejni ali miselni hoji po robu, ni mogoče prezreti njegovega pričevanja vere, upanja v Jezusa Kristusa in njegov evangelij. Ostal je zvest svojemu škofovskemu vodilu: Oznanjujte evangelij!

Bratje in sestre! Žalostni in obupani bi bili, če bi se evangelij končal s poročilom velikega petka in s stavkom: »Oče, v tvoje roke izročam svojo dušo. In ko je to izrekel, je izdihnil« (Lk 23,46). Druga polovica današnjega evangelija pove, da temi velikega petka sledi svetloba ali luč velike noči, da šele smrti sledi pravo življenje. Če nam veliki petek govori o zadnji resničnosti našega zemeljskega bivanja, v katero nihče ne dvomi in ne more dvomiti, nam velika noč s Kristusovim vstajenjem govori o novi resničnosti, v katero verujemo, upamo in iz katere živimo. Kakor za Kristusa, bo tudi za vsakega izmed nas prišel »tisti prvi dan tedna«, ko bo nagrobni kamen odvaljen, ko bo za vsakega izmed nas uresničena beseda: Vstal je! (Lk 24,1-6). S to vero in tolažbo izrekam vsem žalujočim sorodnikom, znancem in prijateljem pokojnega Vekoslava iskreno sožalje.

Govor škofa dr. Franca Krambergerja ob pogrebu, 23. 3. 2005

Viktor Vrbnjak (1934–2005)

V letošnjem letu je slovenska Štajerska izgubila enega svojih največjih poznavalcev, slavista prof. Viktorja Vrbnjaka. Rodil se je v Seliščih, gimnazijo je obiskoval v Radgoni, Murski Soboti in Mariboru, študiral je v Ljubljani, kjer je leta 1961 diplomiral na slavistiki. Od leta 1962 je bil z manjšimi prekinitvami zaposlen v Pokrajinskem arhivu v Mariboru, kjer je dočakal tudi upokojitve. Prav službovanje v tej ustanovi mu je omogočilo, da se je razvil v izjemnega znanstvenika, ki mu ni bila tuja nobena plat predvsem kulturne zgodovine slovenskih Štajercev.

Viktor Vrbnjak je že kot otrok ogromno bral. Poleg leposlovja ga je pritegnila predvsem literarna zgodovina, vendar ne le v svoji estetski funkciji, ampak bistveno širše. Literate je dojemal v času in prostoru, ko njihov namen ni bil samo ljudem ugajati, ampak jih vzgajati kot ljudi in Slovence. To načelo je skušal uresničiti tudi v svojem raziskovalnem delu. Viktor Vrbnjak je hotel z njim predvsem služiti ljudem. Njegovo znanstveno delo ni bilo nikoli usmerjeno v osebno promocijo ali čast, zato tudi ni nikoli doktoriral, ampak je vselej želel pustiti trajne sledi, ki bodo opominjale tako sodobnike kot zanamce. Prizadeval si je, da bi preteklost, zaradi katere so slovenski Štajerci stali in obstali, ljudem približal s pomočjo knjig in spominskih plošč. Kot pravi Štajerec je dogodke oziroma simpozije, povezane z nastajanjem knjig o znamenitih rojaki, njihovo promocijo ali odkritje spominskih plošč vselej povezal v nekakšen narodni praznik okolja, iz katerega je izhajal pomemben Slovenec oziroma se je v njem odigral v zgodovini pomemben dogodek.

Druga značilnost Vrbnjakovega dela sta bili izjemna doslednost in poštenost. Na polovičarstvo, zlasti razne bližnjice tako v zasebnem življenju kot tudi v službi in znanosti ni pristajal. Kompromisarstvo mu je bilo tuje. Zato je z nekaterimi ljudmi večkrat zašel v konflikt, ki ni bil oseben, ampak moralen v smislu njegovih pojmovanj družbenih razmer. Pri njihovem razreševanju sta mu nesebično stala ob strani prleška rojaka akad. Anton Slodnjak in akad. Anton Trstenjak, ki sta njegovo znanje in delo, pa tudi načelnost, zelo cenila.

Poglavitno pokojnikovo pozornost je uživalo tisto obdobje slovenske zgodovine, ko smo iz kulturnega postajali političen narod. Slovensko javnost je Vrbnjak opozoril nase z razpravo o ljutomerskem taboru leta 1868 in tabor-skem gibanju nasploh. Ta tema zaradi Kardeljevih pogledov na slovensko zgo-

dovino takratni oblasti ni bila ljuba. Vrbnjak je s svojo značilno trmo tvegala konflikt in v njem zmagal. Slovenska politika je pod njegovimi argumenti klonila in tabore ponovno sprejela v slovensko zgodovinsko zavest kot nekaj pozitivnega.

Vrbnjaku je bilo slovenstvo nad vsem. Zato ni mogel nikoli razumeti, zakaj bi slavili revolucionarje kot take, ampak so ga zanimali ljudje, ki so gradili, ne rušili. Če je bilo med njimi največ duhovnikov, toliko boljše zanje. Mnogi so se nad njegovim zanimanjem zanje zmrdovali, celo norčevali, toda Viktor je bil resnično Zmago in jim ni podlegel. Tako je bilo organiziranih o posameznih velikih Slovencih kar nekaj simpozijev, potem so izšle tudi knjige, katerih osrednje osebnosti so bili narodni delavci – duhovniki. Ob poslovitvi od njega škof dr. Jožef Smej ni slučajno izpostavil, da je pisal o velikih slovenskih možeh – duhovnikih, ki se jih mnogi zaradi njihovega stanu tedaj niso upali omenjati.

Poleg zgoraj omenjenega dela, pa še organiziranja razstav, je večino svojega časa namenil študiju. Nedvomno je bil najboljši poznavalec literature in zgodovinskih virov o slovenskem narodnem preporodu na slovenskem Štajerskem. V letih pred smrtjo je začel vse bolj posegati tudi v Prekmurje. Takega, ki bi toliko vedel o kulturni zgodovini svoje dežele, ni bilo in verjetno ne bo med Slovenci. Bil je živa enciklopedija, ki ji niso bile tuje najmanjše podrobnosti. Svojega znanja ni ljubosumno skrival, ampak ga je nesebično razdal. Bil je izjemen znanstveni informator in ni ga bilo raziskovalca, ki bi podcenjeval njegovo mnenje. Kolikokrat sem se v nočnih urah telefonsko zatekel po njegovo pomoč, nasvet ali oceno. Prekinil je svoje delo in pomagal, nesebično pomagal. Imena, priimki, datumi, literatura o posameznih vprašanjih – vse je vrelo iz njega.

Viktor Vrbnjak v svojem arhivskem delu ni bil najsrečnejši, saj ga je utesnjevalo pri raziskovanju. S pomočjo naklonjenih ljudi nam je skoraj uspelo, da bi v Mariboru zanj ustanovili posebno raziskovalno mesto. Imeli smo denar, soglasje knjižnice, kjer bi »posloval«, vse pa je zatrla znamenita kranjska »fovšija«. Viktor je bil pri svojem delu perfekcionista in rokopisa zlepa ni hotel oddati v tisk. Večkrat smo se šalili, da ga bomo v Mariboru tako ali drugače zamotili, med tem pa mu bodo drugi iz miznice pobrali rokopise in jih končno objavili. Našim načrtom se je smejal, saj je vedel, kako ga imamo radi in ga spoštujemo, nato pa nekoliko žalostno pripomnil: »Nimam takih možnosti za delo kot vi.« Ko danes razmišljam, zakaj so ga onemogočali, sem prepričan, da tega niso storili zaradi njega, ampak iz strahu, da bi prek njega zrastle tudi naš pomen in ugled.

Garanje, pa tudi stresi, ki jih doživel preveč za eno človeško, četudi moško in še prleško življenje poleg, so Viktorjevo zdravje strli. Tudi medicinska znanost mu ni mogla več pomagati. Očitno je bilo na najvišjem mestu sklenjeno, da je svoje življenjsko poslanstvo ne le izpolnil, ampak presegel. Vprašanje je, za koga bo mogoče v prihodnje še kaj takega napisati. Kljub temu zeva za njim strahotna praznina. Ne le pri svojcih, sorodnikih v njemu tako ljubi Prelekiji, zlasti pri sv. Juriju ob Ščavnici, ampak predvsem v znanosti. V nobeni knjigi ni toliko znanja, kot ga je on odnesel v onostranstvo.

Stane Granda

Slovo in naročilo (Ignaciju Gruntarju)

Le pojdi torej, duša draga,
čeprav težko mi je slovo;
naj meni teče solzna sraga,
pa drugim boš vedril oko.

Med tujce ne, ti greš med brate,
da zanje trudiš dan se vsak,
da vzore mi uresničiš zlate
kot narodnjak in poštenjak.

Hudobnež je podoben slani,
ki padla v mrzli noči je;
kar ta je vrtu in poljani,
kreposti on cvetoči je.

A mož pošten je – sonce zlato,
ki razsvetljuje, greje svet,
ki v pisan cvet ogrinja trato,
ki vrt in gaj odeva v cvet.

Visoko čislam učenjaka,
ki nam preganja temo zmot,
a bolj še cenim poštenjaka,
ki ve in hodi pravo pot.

Ti učenost s krepostjo združi,
kot sonce strinja luč in moč,
s tem domovini zvesto služi,
neutruden zanjo dan in noč.

Značajan sam še v ljudstvu značaj
oživljaj, goji in krepcaj,
na to mi prvo skrb obračaj,
to naša je naloga zdaj!

V srca ljubljenih rojakov
sej seme plemenitih rož,
da bomo narod poštenjakov,
da bomo narod vrlih mož.

Kar sanjala v trenutkih zlatih
sva sanj za narod naš kedaj,
ti vse uresniči zdaj pri bratih,
življenje zdaj vzorom daj!

Le pojdi torej, duša draga,
srčno na delo sveto to;
naj teče meni grenka sraga,
otiraj drugim jih skrbno!

Simon Gregorčič

Še nekaj spominov

Simon Gregorčič (1844–1906)

Med slovenskimi pesniki, izbranci, ki se jih je naše ljudstvo s srcem oklenilo, je Gregorčič eden najbolj vidnih pesniških ustvarjalcev. Rojen je bil 15. oktobra 1844 v Vrsnem pod Krnom na Goriškem. Bil je drugi otrok očeta Jerneja, posestnika srednje velike kmetije in zelo uglednega moža, ter matere Katarine, zelo spoštovane gospodinje. Otroška leta, ki jih je srečni Simon preživel takorekoč v »naročju«¹ gora, so mu vtisnila pečat za vse življenje. Na Libušnjem, kamor sodi Vrsno, mu je bil prvi učitelj vikar Bevk. Njegov naslednik, Anton Gregorčič, pesnikov daljni sorodnik, je spoznal otrokovo nadarjenost in pregovoril očeta, da je poslal dečka v Gorico, kjer je končal normalko in stopil jeseni leta 1855 v gimnazijo. Spočetka mu zaradi matematike ni šlo gladko, vendar je drugi razred končal z odliko, tako da so ga leta 1858 sprejeli v malo semenišče. Slovenski jezik je na gimnaziji poučeval profesor Ivan Šolar, velik ljubitelj slovenstva, kar je vplivalo tudi na mladega dijaka, da je še posebej vzljubil naš narod. Na gimnaziji se je mladi Gregorčič z uspehom lotil učenja tujih jezikov. Po zrelostnem izpitu leta 1864 je nameraval študirati klasično jezikoslovje, a ker mu tega niso dopuščale gmotne razmere, je po daljšem duševnem boju izpolnil želje staršev in stopil v semenišče v Gorici. Bil je vseskozi odličen tudi v bogoslovnih naukih, zato je bil že zelo zgodaj, v tretjem letu šolanja (jeseni 1867) ordiniran in je imel novo mašo 27. oktobra 1867 v Libušnjem. Leta 1868 je nastopil kaplansko službo v Kobaridu. V tem času, ko mu je bil predstojnik župnik Andrej Jakše, njegov bolj blagi prijatelj kot vodja, in kjer so ga obdajale njemu tako drage gore ter zelena Soča, je potekal najlepši del njegovega življenja. Tu je pesnik našel tudi dobrega prijatelja Ignaca Gruntarja, ki mu je bil zvest vse življenje. Že v prvem letu je Gregorčič ustanovil narodno čitalnico, vodil pevski zbor, prirejal ljudske igre ter poučeval v šoli. Toda že leta 1872 je bil prestavljen kot kaplan v Rihenberg, v sončno Vipavo. Župnija, kamor je prišel, je bila težavna, novi župnik Brezovšek pa nenaklonjen. V veselje mu je bilo le občasno srečanje s pisateljem Franom Erjavcem in druženje z že imenovanim prijateljem Ignacem Gruntarjem. Čeprav je uspešno opravljal svojo duhovniško službo (dobil je pohvalni dekret škofijskega ordinariata 21. januarja 1878), se je želel osvoboditi neprijetnih razmer. Hotel je oditi na univerzo in študirati klasične jezike, a nameravanega ni uspel uresničiti. Ponujene so mu bile druge službe: domačega duhovnika pri knezu Windischgraetzu na Planini (1881), kateheta na Koprskem (1881), a jih je od-

klonil, žal pa mu je bilo kasneje, da ni sprejel službe tajnika pri MS, ki mu je bila zagotovljena, če bi zanj zaprosil (1881). Za vse te ponudbe pa se nikakor ni mogel ogreti, ker ga je začela napadati srčna bolezen (zaradi srčne napake), ki se je v novembru 1881 spremenila v resno nevarnost. Želel si je lažje službe, a je ni dobil. Zato je stopil ob božiču 1881 v začasni pokoj, ki ga je preživel deloma v Rihenbergu, deloma pa v Gorici; nekaj časa je preživel pri prijatelju Gruntarju v Logatcu, kjer je za veliko noč leta 1882 uredil I. zvezek svojih *Poezij*. Po veliki noči 1882 je nastopil vikarsko službo v Gradišču pri Prvačini, ki pa jo je opravljal skoro brezplačno, saj zanj ni imel niti dekreta. Živel je le od skromnih darov in bolj kot kdaj živel. Rešitev so mu prinesle *Poezije*, ko je prejel okrog 1000 goldinarjev, ki pa jih je podaril svojemu očetu, da je rešil rodni dom dolgov, nekaj pa je še prihranil. Udeležil se je tudi romanja v Velehrad in v Prago leta 1885, ko so praznovali 1000-letnico Metodove smrti. Že 8. februarja 1887 je prejel namestitveni odlok, a je zaradi bolehnosti prosil za upokožitev. Preselil se je v svojo hišico na Hribu, kjer je poleg hiše imel še vinograd, vse kupljeno z Gorupovim honorarjem za II. zvezek *Poezij* leta 1888. Zato so mu odrekli pravico do pokojnine. Od ponovno ponujenim služb si ni upal nobene sprejeti, rajši je »kmetoval« in urejal pesniški del literarne revije Slovan. Po ponovni prošnji in zelo dolgem odlašanju so mu leta 1899 priznali 680 kron letne pokojnine. Leta 1901 je obolev in misliti je bilo treba, da bi se preselil bliže mestu. Zato je leta 1903 prodal posestvo in se preselil v Gorico. Tam ga je 16. novembra 1906 med mašo v domači kapeli zadela kap in kljub skrbni zdravniški pomoči je 24. novembra istega leta prenehalo biti srce »goriškega slavčka«, kot ga je ljudstvo že davno prej poimenovalo. Pokopan je bil v prisotnosti številnega ljudstva pri Sv. Lovrencu nad Libušnjem.

Pesnik Gregorčič sodi v izbor rojenih pesniških izbrancev našega naroda. Začetki njegovega pesniškega ustvarjanja segajo še v gimnazijo. Že v sedmem

razredu gimnazije je odposlal uredniku Antonu Janežiču 13 pesmic s skupnim naslovom Iskrice domorodne (1. oktobra 1864). Mednje sodijo nekatere najlepše Gregorčičeve pesmi: Eno devo le bom ljubil, Mojo srčno kri škropite, Ti osrečiti jo hoti, Zjasni zvezde mi temne. Spočetka je bil Gregorčič še pod opaznim vplivom Simona Jenka, kasneje pa je zelo pogumno stopil na svojo pesniško pot. V bogoslovju je bil sodelavec pri domačem listu Sloga. Iz tega obdobja sta pesmi Cvetice na gomili in Daritev. Poleg objave pesmi začenja njegovo pesniško zorenje v Dunajskem Zvonu Stritarja, čigar nasveti in ideje so Gregorčiča precej prevzeli, saj se je navzel Stritarjevega melanholizma in pesimizma (svetobolja). Sicer pa je imela »Stritarjeva šola« zanj blagodejne nauke v smeri pesniškega formalizma. Gregorčič je objavljал svoje pesmi tudi v Besedniku (1870–1873) ter v Zori (1872). V kasnejši dobi pesniškega ustvarjanja so nanj posredno vplivali še drugi pesniki, kot Prešeren, Levstik, Goethe, Geibel ter narodna pesem, ki jo je Gregorčič visoko cenil. Tako se pesnik iz začetne domoljubne in versko-miselne lirike poda na pot življenjskega pesniškega razmišljanja (Kupa življenja) in objektivne ljubezenske lirike (Njega ni, Izgubljeni cvet) ter vojnih pesmi, ki so se mu kasneje dokaj priljubile (Bitka); prav tako pa se loti romantično legendarne epske pesnitve (Rabeljsko jezero) in rodoljubne pesmi (Hajdukova oporoka). Proti koncu svojega življenja se je Gregorčič oklepal motivov biblične vsebine (Jeftejeva prisega, Predsmrtnice). Nadvse lepa in bogata pa je in bo ostala njegova domoljubna pesem (Znamenje, V pepelnični noči, Naša zvezda, Eno devo le bom ljubil). Pripomniti moramo, da ga je Stritarjevo svetobolje oklepalo le krajše časovno obdobje (npr. pesem V mraku), kar pa je pesnik v pismih zavračal. Njegova ljubezenska lirika je bila v mejah danih možnosti, ki jih je imel kot duhovnik, in v odpovedi nekoliko bolj resnega prijateljstva z Dragojilo Milekovo (Nevesti, Biseri, Tri lipe, Pogled v nedolžno oko). Oster napad dr. Antona Mahniča (1850–1920) je sprožil Gregorčiču trpljenje, ki ga ni docela preživel vse življenje. Najbolj srečen dogodek za pesnika je bil izid prvega zvezka njegovih *Poezij* leta 1882, ki ga kritik profesor Levec v LZ imenuje »zlata knjiga poezije«. Za njegovega življenja sta izšli še dve pesniški zbirki – drugi zvezek *Poezij* 1888 in tretji zvezek *Poezij* 1901. Vseljudska izdaja z razkošnimi ilustracijami umetnika Koželja je izšla pri MD leta 1908 s spremno besedo Antona Medveda.

Leta 1944 je pokojni pesnik in pisatelj Joža Lavrenčič k izdaji Gregorčičeve pesnitve *Oljki* v založbi Zimske pomoči o slovesu Simona Gregorčiča takole zapisal: »In potem je prišel 24. november 1906. Pesnik je umrl in ležal v črno drapirani sobi svojega stanovanja. Tisoči in tisoči so se tedaj zgrinjali

skozi prostrano vežo in po stopnicah v prvo nadstropje na hodnik in z njega mimo pesnikove hišne kapelice, v kateri ga je bila 16. novembra med mašo ob branju lista zadela kap, in kakor v svetišče stopali v sobo žalosti in solznih oči kropili pesnika, želeč mu večnega pokoja ... Čez dva dni je bil trg Gorišček pretesen, saj se je zbrala vsa slovenska Gorica in množica z dežele ter zastopniki vsega slovenskega naroda ob pogrebu svojega najljubšega pesnika, ki je ob svoji najljubši pesmi Nazaj v planinski raj za vedno odhajal k očetom in dedom na griček ob zeleni Soči, k libušenjski podružnici sv. Lovrenca, od koder nam še danes kliče z nagrobnega spomenika: Naš čolnič pogube rešimo!«

Letos mineva 100 let od tega dogodka, zato je prav, da se ga z ljubeznijo in spoštovanjem spomnimo.

Fran Levce (1846–1916)

Med pomembne slovenske literarne vzgojitelje, zgodovinarje in kritike uvrščamo urednika in šolnika Frana Levca. Rojen je bil 4. julija 1846 na Ježici, ki danes sodi že v Ljubljano. Starši so se iz Radomelj pri Kamniku, kjer je Levce preživel otroška leta, preselili v Ljubljano. Star 9 let je prišel k stari materi, ki je imela pod Rožnikom majhno kavarno. Od tu je hodil na ljubljansko normalno in od leta 1859 na gimnazijo, ki jo je končal leta 1867 z odlično maturo. Nato je na dunajski univerzi študiral slavistiko pri tedanjem visoko cenjenem slavistu Franu Miklošiču. Leta 1871 je sprejel suplenturo na gimnaziji v Gorici; od leta 1873 je 28 let služboval kot profesor na ljubljanski realki. Leta 1885 je opravil še izpit iz zgodovine in zemljepisa na graški univerzi in bil tako usposobljen za poučevanje na srednji šoli iz obeh skupin. Istočasno je Levce deloval tudi kot šolski nadzornik v radovljiškem okraju (1886–1889) in bil nadzornik ljubljanskih slovenskih ljudskih šol (1889–1901). Leta 1901 je postal ravnatelj obeh ljubljanskih učiteljskih. Od leta 1903 je bil deželni nadzornik za ljudske šole na Kranjskem, leta 1913 je postal dvorni svetnik ter bil po 42. letih uspešne službe v februarju leta 1915 upokojen. Za svoje delovanje je bil odlikovan z avstrijskim odlikovanjem železne krone 3. razreda, ljubljanska mestna občina pa mu je 23. junija 1915 podelila častno meščanstvo predvsem za njegove zasluge na prosvetnem področju.

Levce se je po dobrih pedagogih, ki so ga poučevali slovenski jezik, sorazmerno kmalu vključil v slovstveno delo. Svoje prve pesmi je kot tretješolec objavil v Vencu, ki so ga dijaki poklonili svojemu gimnazijskemu vodji ob njegovem odhodu iz Ljubljane. Že zelo zgodaj (leta 1862) je poslal svoj prvi pesniški prispevek za Slovenski glasnik (epsko pesnitev Okamenjeni lovec) in bil epski pesmi zelo zvest še nekaj časa. Tako je v Slovenskem glasniku objavil še

pesmi: Svetopolk in njegovi sinovi, Ponočni jezdec in Na straži. Pesmi je objavljaj tudi v Zgodnji Danici in Ljubljanskem zvonu, kjer se je leta 1870 poslovil od ljubezenskega pesništva in pesništva nasploh. Kot šestošolec si je služil kruh s poklicem domačega učitelja pri Kersnikovih. Tu se je seznanil z mladim Jankom Kersnikom ter ga pridobil za slovensko slovstveno delovanje. Istočasno je bil domači učitelj pri grofu Pacetu. Tudi tu je bila Levčeva zasluga, da je znani aristokrat v prevodu predstavil nemškemu občinstvu našega Prešerna. Na Dunaju, kjer je študiral, se je Levec uspešno vključil med slovensko akademsko mladino. Levec je bil na Dunaju tri leta domači učitelj pri ameriški družini Emile Shempson in z njimi potoval po Evropi. Publicistično se je začel resneje pojavljati med bivanjem na Dunaju z dopisovanjem v Slovenski narod, Slovenski glasnik ter v Einspielerjev Slovenec. Od decembra 1817 do septembra 1873 je bil korektor ter sotrudnik in urednik tednika Soča. Izdatno je pomagal Jurčiču, zlasti v času njegove bolezni, in ga vabil k člankom, političnim noticam in nekrologom v Slovenskem narodu. Po vrnitvi v Ljubljano je rad zahajal v Tavčarjev hotel Evropa, pozneje pa v sobotni literarni klub Pisateljskega društva (1885–1890), kjer je večkrat predaval o domačih litararnih dogodkih. Ko je Stritar 1876 obnovil Zvon, je Levec v njem priobčil znamenito razpravo Slovenski šestomer (1876) ter s tem dopolnil Stritarjev spis o tem predmetu ter dokazal, da je Koseski delal po dobro premišljenih pravilih, kot jih je za naš jezik zahteval Stritar. Temu pa je v Zori ugovarjal Pajk. Ker je Stritar v Zvonu Levcu odgovor odklonil, je Levec konec januarja 1878 izdal ostro in brezobzirno pisano brošuro Pravda o slovenskem šestomeru. Sam Levec je izjavil, da mu je del tega odgovora takorekoč narekoval Levstik. Levec je pogumno nastopil tudi ob izdaji Gregorčičevih *Poezij* v brošuri *Gregorčičevim kritikom v odgovor in pouk* (Ljubljana 1882), kjer je pod šifro A. K. zaslužen osmešil Pajkovo kritiko. Na Stritarjevo prošnjo je leta 1879 napisal za Zvon zelo uspešne biografije o Valentinu Vodniku, Francetu Prešernu, Matiji Čopu in Simonu Jenku, ki so bile pisane lahkotno in brez razglabljanj. Ko je leta 1880 prenehal izhajati dunajski Zvon, je bil med slovenskimi kulturniki edini zmožen prevzeti revijo in jo slovstveno uspešno voditi le Levec. Tako je uspešno vodil Zvon prvo desetletje. Levec je tedaj v Zvonu začrtal dvojno smer: leposlovno in poljudno znanstveno. V tem času se javljajo v Zvonu nekateri stari sodelavci, kot Kersnik, Jurčič in Tavčar, ter novi, kot Trdina, Mencinger, Detela, Stare in drugi. Za poezijo pa je Levec vzgojil Antona Aškerc. Uvajal je tudi listek, ki ga je imenoval Slovenski glasnik. Središče Levčevega zanimanja je poleg njegovih slovstvenih prispevkov ostal Prešeren. Objavil je priloge za njegovo biografijo (1882, 1888, 1890, 1900) in zbiral gradivo o

njem. Pomembno gradivo – korespondenco svojih sodelavcev – je zapustil ljubljanskemu arhivu. Ko je Levec odložil uredništvo LZ, je nadaljeval organizacijsko delo pri SM. 14. junija 1882 je postal njen odbornik, v letih 1886–1892 prvi podpredsednik; skoraj 20 let je načeloval književnemu odseku in po Marnovi smrti kar 14 let predsedoval SM. Njegove zasluge pri SM so gotovo precejšnje, saj jo je dvignil iz duhovnega mrtvila in neplodnosti Bleiweisove dobe in povečal krog mladih sodelavcev. Ko je ljubljanski trgovec Anton Knez postavil SM za glavno dedinjo, je od leta 1894 dalje ta začela izdajati Knezovo knjižnico, ki jo je Levec urejeval 13 let in v njej zbral naše najboljše pripovednike: Meška, Cankarja, Mencingerja, Detelo in Govekarja. Poleg Erjavčevih spisov je Levec uredil tudi Valjavčeve *Poezije* (1900). Z zelo tankim in prefinjenim čutom za našo besedo je Levec z nejevoljo opazoval nekatere jezikovne zmešnjave v pravopisu in na Šukljeto v predlog mu je ministrstvo leta 1895 naročilo, da sestavi na osnovi Pleteršnikovega slovarja Pravopis s potrebnimi pravili in pravopisnim slovarjem. Načela, po katerih je delo sestavil, je objavil v LZ v članku Slovenski pravopis. Leta 1899 je izšel Levčev *Pravopis*, ki je poleg pohval doživel tudi ostro kritiko, ki jo je odlično branil profesor dr. Štrekelj. Najboljše priporočilo zanj je bila resnica, da je bil Pravopis že leta 1913 popolnoma razprodan. Izdajo ponatisa je preprečila Levčeva bolezen. Poleg naštetih Levčevih zaslug na leposlovnem, uredniškem in slovničnem področju je tudi resnica, da je bil odličen vzgojitelj mnogim slovenskim literatom, ki so se ga še dolgo kasneje s hvaležnostjo spominjali, med drugimi tudi Ivan Cankar, saj mu je bil Levec profesor slovenskega jezika.

Fran Detela (1850–1926)

Slovenski pripovednik Fran Detela je bil rojen 3. decembra 1850 v Moravčah. V Ljubljani je študiral gimnazijo (1863–1871) in na Dunaju francoščino ter klasično jezikoslovje. Bil je učitelj in profesor v Hernalsu, od leta 1876 v Dunajskem Novem mestu, od leta 1890 do 1906 pa ravnatelj gimnazije v Novem mestu. Kot upokojeni profesor in vladni svetnik je bil bibliotekar francoskega inštituta v Ljubljani. Bil je dijaški vrstnik pisateljev Ivana Tavčarja in Janka Kersnika ter eden izmed zastopnikov slovenskega poetičnega realizma. Njegov humor v delih ni bil kdovekak sočen in tudi njegov slog ni bil večznačen, temveč bolj vsakdanji od sorodnega pripovednika Mencingerja, ki mu je bil po značaju in slovstvenem hotenju blizu v opisovanju. Kot romanist je bil Detela zelo naklonjen francoskim pripovednikom. Pisati je začel sorazmerno pozno. Star je bil že 30 let, ko se je oglasil v Zvonu s povestjo *Malo življenje*, ki je izšla v knjigi leta 1908. V njej je upodobil življenje iz svojih domačih krajev in ljudi v

polpretekli dobi ter porabil motiv vojaškega uhajača, podobno kot Jurčič, vendar na nekoliko drugačen način. Nato se je lotil romana in slovenske zgodovine. Zlasti ga je mikal zadnji celjski grof Ulrik II., ki je zapustil sledove tudi v slovenski ljudski pesmi. Najprej se je lotil osebnosti Ulrika samega v *Velikem grofu* (LZ 1885) ter opisal njegov boj s cesarjem Friderikom II. za varušstvo nad mladoletnim ogrsko-češko-avtrijskim vladarjem Ladislavom, na katerega ga je spominjala tudi zgodovina Dunajskega Novega mesta (1452). Detelov zgodovinski roman *Veliki grof* je bil drugače zasnovan in izveden, kakor so bili klasični in tudi povprečni zgodovinski romani (npr. Hugojev *Notredamski zvonar*). Detela je pripovedoval o

političnih in družbenih gibanjih v drugi polovici 15. stoletja na ozemlju Avstro-Ogrske, tako da je prepletal razne motive, ki niso imeli vozlišča le v Celju, prestolnici Velikega grofa, marveč tudi v Dunajskem Novem mestu in na meščansko plemiškem Dunaju. Verjetno so tako prizorišče romana kakor tudi sploh njegovo vsebino in idejnost določali avtorju politični nazori ter takratni politični položaj v Avstriji, posebno na Kranjskem, kjer so leta 1883 praznovali 600-letnico, odkar je bila dežela v sklopu avstrijskih dežel. Dejavnost glavnega junaka, naklep habsburškega dvora, državne ambicije Čehov in Madžarov, pa razgibana nasprotja plemstva, meščanstva ter preprostega ljudstva je Detela oblikoval tako, da je navajal pozornega bralca k primerjanju dogodkov v romanu s političnimi boji in razmerami svojega časa. Ker pa je mislil bolj na dolžnost zgodovinarja in domoljuba kakor na nalogo in pravico pripovednika, je zbral v *Velikem grofu* le pisano vrsto bolj ali manj zanimivih epizod in kulturnozgodovinskih podatkov, ni pa zmožl ustvariti enotnega dogajanja, ki bi ga prešinjala pomembna vodilna misel. V *Pegamu in Lambergarju* (SM 1891), svoji najboljši zgodovinski povesti, opiše boj med Vitovcem in cesarjem Friderikom III. za celjsko dediščino. Kot pisatelj zgodovinskih del se je lotil tudi francoskega obdobja pri nas leta 1809 v delu *Hudi časi* (DS 1894) in tudi protestant-

ske dobe v pripovedi *Takšni so* (DS 1900). Svoje pisanje je za bralca sam okarakteriziral v tretjem poglavju dela nekoliko hudomušno: »Kadar se (bralec) najmanj nadeja in ga najbolj mika zvedeti, kaj se bo naprej zgodilo, tedaj pisatelj kane med tok pripovedovanja par moralnih kapljic in čitatelj se podučí, dočim meni, da se je samo zabaval. Tako se pridružuje v povestih iz vaškega življenja pripovedniku hkrati kritik življenja, ki vidi zlo v tem, da brezobzirni sebičnejši rušijo srečo mirnega vaškega zatišja: upreti se more temu zlu le, kdor si ohrani starovaško skromnost, trdnost volje, skrajno delavnost in se k njim skesan spet povrne.« Z romanom *Trojka* se je Detela pokazal kot izrazit slovstveni vzgojitelj in modrovalec. V nasprotju z liberalnim pozitivizmom in če bi ga primerjali s pisateljem Franom Masljem, je bil kritično konservativen, toda veren kristjan in dosleden legitimist, slovstveno pa bolj izobražen od Maslja. V *Prihajaču* (MS 1888) obsoja pisatelj nekakšno bahavost nesolidnega trgovanja, v *Gospodu Liscu* (KK 1894) pa oderuštvo na podeželju. Eno najbolj zrelih del Detelovega ustvarjanja je gotovo roman *Trojka* (MS 1897). Nekatere vodilne misli tako *Prihajača* kot *Gospoda Lisca* se ponavljajo in obzorje se razširi na širša področja slovenskega gospodarskega in kulturnega življenja. V ospredju niso več kmečki značaji, ampak bolj podeželski izobraženci, ki so obravnavani v nekaki trojici bivših dunajskih sošolcev in rojakov. Posebno zanimiva je tragedija mladega dr. Dragana, ki ga uniči stik z Majerjevim krogom, medtem ko se Lovro še pravočasno povrne v slovensko domačnost; v osebnosti Radivoja Čuka pa je pisatelj strnil satiro nad frazerskim rodoljubarstvom. Detelov satirično-humoristični način upodabljanja, ki smo ga doslej že nekajkrat srečali, pa se je v *Trojki* – kakor tudi v naslednjih njegovih spisih – precej uveljavil in bil še naprej njegov spremljevalec ter se opiral na vedrino Detelovega življenjskega optimizma. Predhodnica te vrste povesti je humoreska *Kislo grozdje* (LZ 1883); povsem pa je pisatelj razvil njen značaj v zadnjih večjih humoreskah in povestih: *Rodoljubje na deželi* (DS 1908), *Novo življenje* (SV 1908), *Delo in denar* (DS 1910), *Sošolci* (DS 1911), *Tujijski promet* (KK 1912), *Svetloba in senca* (SV 1916), *Žrtve razmer* (DS 1912), *Spominska plošča* (DS 1914), *Trpljenje značajnega moža* (DS 1916), *Nova metoda* (DS 1917) ... Glede oseb v delih se ni omejeval na stan, izobrazbo in premoženjsko stanje. S svojimi humoristično-satiričnimi spisi predvsem biča lažno rodoljubarstvo in tudi neiskreno koristoljubje, ki ga je zasledil v slovenskem javnem in privatnem življenju. Take osebe opiše v tipih Konrada v *Rodoljubju na deželi*, župana Lomasta in sosedov Rakarja in Škorca v *Spominski plošči*. Koristoljubje nasplošno se pojavlja tudi v pripovedi *Novo življenje*, v špekulaciji z valuto ali z izkoriščanjem delavstva v *Delu in denarju*. Loteva se tudi političnega življenja in strankarstva v delu *So-*

šolci, ter kritike v prikazu *Trpljenje značajnega moža*. Pisatelj se je lotil tudi komedije (*Učenjak*, MS 1902), satire na napačno dobrodelnost v trodejanki *Dobrodelnost* (DS 1917) ter zgodovinske veseloigre *Dobrodušni ljudje* (ob razpadu francoske Ilirije, DS 1908). Detela je bil zelo plodovit pisatelj, ki je skušal zelo pogosto skozi didaktično vsebino, temelječo na krščanski morali, vzgajati naš narod, vendar se ponekod ni docela umetniško poglobil ter se soočil bolj globoko s problematiko bralcev in samega sebe kot prinašalca duhovne kulture. Prav pogosto gleda iz njegovih del hudomušni satirik in humorist, ki pa ne obide modrosti zrelega moža. Njegove zbrane spise je že pred drugo svetovno vojno urejal prof. Jakob Šolar, povojno izdajo Detelovih Zbranih del (Mohorjeva družba, I-VI) pa sta uredila Jakob Šolar in Janez Dolenc.

Josip Stritar (1836–1923)

Med pomembne kulturne delavce v 19. stoletju sodi pesnik, pisatelj, kritik in slovstveni vzgojitelj Josip Stritar, čigar 170-letnico rojstva bomo praznovali v letu 2006. Rojen je bil 6. 3. 1836 v Podsmreki pri Velikih Laščah. Bil je kmečki sin, ki je z desetimi leti prišel v Ljubljano v tretji razred normalke; v Ljubljani je obiskoval tudi gimnazijo in skupaj s sošolci vajeval maturiral leta 1855. Na Dunaju je študiral klasične jezike. Bil je več let domači učitelj v premožnih avstrijskih družinah ter veliko potoval po Evropi. Leta 1870 je dobil službo kontrolnega urednika državnega zakonika na Dunaju. To delo je opravljal vse do leta 1890. V letu 1874 je diplomiral ter postal gimnazijski suplent v XVIII. dunajskem okraju, od leta 1879 pa je deloval na gimnaziji v VIII. okraju dunajskega mesta, kjer je bil leta 1901 upokojen. Pesniti je začel že sorazmerno zgodaj (v nižji gimnaziji). Sodeloval je v glasilu Alojzijevejšča Daničiči in se je razvijal dokaj samostojno ter objavil v nadaljnjih letih nekaj formalno gladkih religioznih prigodnih in pripovednih pesmi. Na Dunaju se je pridno ukvarjal z zahodnoevropskimi slovstvi. Prevajal je roman *Župnik Wakefiedski*, ki ga je leta 1766 napisal Oliver Goldsmith. Prevoda ni končal, pač pa je leta 1866 skupaj z Jurčičem in Levstikom pripravil v Klasju novo izdajo Prešernovih *Poezij*. V uvodu v *Poezije* je Prešerna postavil na prvo mesto med našimi pesniki. V *Kritičnih pismih*, ki jih je objavil med leti 1867 in 1868 v SG, je razložil svoje estetske poglede na literarno delovanje in razvrednotil tedaj toliko opevanega pesnika Koseskega. V almanahu Mladika (1868) je sodeloval s pesmimi in s povestjo *Svetinova Metka*. Leta 1869 je izdal na Dunaju svojo prvo pesniško zbirko z naslovom *Pesmi*, pod psevdonimom Boris Miran. Njegove *Pesmi* so bile kljub manjši umetniški vrednosti svojevrsten pendant k Prešernovim *Poezijam* (dr. Slodnjak). V zbirki sta bila ljubezen in pesništvo v

središču ustvarjalnega zagona ter poveljučana in utemeljevana s posebnim svetovnim nazorom. Njegova mala domovina ga je toliko težila, da ni mogel priti do skrajne resnice. Zatekel se je v svetobolje, katerega dediščino je občutil tudi njegov pesniški učenec, sodelavec Zvona Simon Gregorčič. Leta 1870 je Stritar začel na Dunaju izdajati literarno revijo, saj je po prenehanju Slovenskega glasnika računal, da bo v svojem časopisu, ki ga bo izdajal z Jurčičevo pomočjo, lažje dosegel zastavljene cilje kakor v Janežičevem Glasniku. Z Zvonom je Stritar skoraj za desetletje osredotočil slovensko slovstveno življenje na Dunaju. Poleg sodelavcev Levstika in Jurčiča je Stritar sprejel in povabil tudi Gregorčiča in še nekatere druge literarne ustvarjalce. Pomembnejši prispevek k vzpostavitvi Zvona je bil Stritarjev roman v pismih *Zorin*, ki so ga nekateri primerjali z Goethejevim *Trpljenjem mladega Wertherja*. Zorin ni bil opevanja vreden junak, saj je zagrešil samomor in se odpovedal druženju z najblajšimi duhovi človeštva, vendar je le umetnosti namenil svojo ljubezen, zato je bil med slovensko duhovščino sprejet z neprikritim nezadovoljstvom in so njegov vpliv označili kot izraz poganškega materializma. Leta 1870 je Stritar v Zvonu nadaljeval s kritiko (Literarni pogovori). Zagovarjal je načelo idealizacije, saj umetnost ni v skladu z objektivno podobo sveta. Tako gledanje se je ujemalo s svetožaljem, pesimizmom, ki pa ga je obarval s sentimentalnostjo. Tako je razglašal spoznanje o prepadu med idealom in resničnostjo. Razglašal je življenjski idealizem ter abstraktni humanizem. Težil je k ravnotežju življenja v svetu. Rojaku Franu Levstiku je okoli leta 1870 pomagal tako, da ga je pritegnil k sodelovanju in izdaji satiričnega lista Pavliha. Oba sta bila deležna kritike slovenskih konzervativcev. Liberalci pa so ju zlasti po izidu Pavlihe napadli iz domovine, češ da je list podkupila dunajska vlada, da napada Slovence. Naročniki so Levstiku odpovedali podporo, tako da je Pavliha propadel, sprejel pa ga je rojak Stritar k Zvonu. Ko je Stritarja napadel še dunajski visokošolec Bole, se je odločil, da ob koncu leta 1870 ustavi Zvon. V Zvonu je še pred njegovo ukinitvijo nastopil s satiro tudi Levstik, nakar je Stritar s *Pasjimi pogovori* poskusil nekaj podobnega. V mojstrsko parodiranem svetopisemskem slogu je obsojal krvavo zadušitev marčne revolucije, grajal pretirano dunajsko veseljaštvo, bičal ponemčevalno politiko uradov in smešil samodržstvo staroslovenskih prvakov. Priobčil je tudi značajsko podobo starokopitnega Slovenca v črtici *Triglavan s Posavja* ter s perečo ironijo obtožil zaostalo miselnost povprečnega kmeta ter zelo prefinjeno zvitost Janeza Bleiweisa in njegovih pomočnikov, da bi zadržali v nevednosti ter politični odvisnosti našega preprostega človeka. Stritar je v *Prešernovih pismih iz Elizije* prepričljivo izkoristil Bleiweisov očitek, če je morda komu pokojni Prešeren dovolil

pačenje svojega priimka (Preširen in ne Prešeren). Stritar je v *Pismih* duhovito ugotovil, da je po Levstiku Prešeren dovolil to spremembo, zlasti še, ker se pod pisma vsakokrat podpisuje s Preširen. V *Pismih* je Stritar zavrnil vse ugotovitve staroslovencev zoper svoj esej o Prešernu v Klasju ter hkrati poveličal poezijo kot mater in srečo človeškega rodu. V *Dunajskih sonetih* je očrtal celo vrsto zelo domiselnih portretov in karikatur nasprotnikov iz staroslovenskega tabora. Prizanesel pa ni niti mladoslovenski opoziciji zoper sebe. Bičal je nezmožnost in nedelavnost, hinavščino in politično uslužnost med bleiweisovci in jeranovci. Na koncu je izpovedal svojo liberalno miselnost. Zdrava miselnost *Dunajskih sonetov* je bila, da slovstvo ne sme in ne more biti privesek političnih strank, temveč mora stremeti k svobodni in poštenu besedi v zvezi z narodnim življenjem. Kljub vsemu pa je njegov glas v domovini v letih 1872 in 1873 izzvenel v prazno. V letih 1876–1880 je začel ponovno izdajati Zvon, ki pa sedaj ni bil več nekakšno prizorišče medsebojnih literarnih in političnih trenj, ampak je prinašal vse bolj družinsko branje. Tako v Literarnih pogovorih zaznamo vedno več vzgajanja in kramljanja. S kritičnim pisanjem pa je Stritar nadaljeval v Ljubljanskem zvonu s prispevki: Pogovori (1882, 1885), Nova pota (1894), Dunajska pisma (1895–1896). Po Zorinu je napisal še povesti pod vplivom Goldsmithovega *Wakefieldskega župnika: Gospod Mirodolski, Sodnikovi ter Rosana* (nastala po motivu iz Goethejevih *Učnih let W. Meistra*). Napisal je tudi štiri zbirke pesmi za mladino: *Pod lipo, Jagode, Lešniki in Zimski večeri*. V njih se zrcali pesnikovo hrepenenje, da bi tiste človeške vrednote življenja, o katerih je mislil, da so najvišje, prikazal v takih slovstvenih podobah, ki bi bile umljive tako otrokom, odraslim kakor tudi preprostim ljudem in hkrati izobražencem. Posledica tega je bila, da je nazadnje pisal skoraj samo še vzgojno slovstvo v leposlovni obliki za kmečko mladino. Veroval je in želel, da bi vsaj v njej zanetil ogenj plemenitega in vzvišenega, kar je prerodilo in dvignilo človeštvo na sedanjo stopnjo kulture in kar mu more zagotoviti lepšo prihodnost.

Stritar je vplival na sodobnike bolj v smislu spodbud ter svojih nazorov kot pa z literarnimi deli (npr. na Gregorčiča, Jurčiča, Tavčarja, Levstika in Kersnika). Po upokojitvi leta 1901 je Stritar bival večinoma v Aspangu blizu Dunaja. Iz tega kraja je bila doma tudi njegova soproga. Po letu 1918, ko smo se Slovenci rešili Avstro-Ogrske monarhije, je bilo Stritarju ponujeno bivanje v lastni hiši v domovini. S tem je domovina počastila njegovo pesniško, pisateljsko ter kulturno poslanstvo. Preselil se je z Dunaja v Rogaško Slatino, kjer je umrl 25. 11. 1923.

Bogo Jakopič

Mihael Brigido (1741–1816)

Prvi ljubljanski nadškof in metropolit (1788–1806)

Osemnajstega decembra 1806 je dotedanji prvi ljubljanski nadškof in metropolit Mihael baron Brigido zapustil Ljubljano in se kot navaden škof napotil na svoje novo službeno mesto v daljni Spiš na današnjem Slovaškem, takrat še v okviru ogrskega kraljestva. Mesto Spiš mu ni bilo neznano, saj je, ko je papež Pij VI. (1775–1799) na željo cesarice Marije Terezije 13. marca 1776 ustanovil spiško škofijo, postal tamkajšnji stolni kanonik. Bil pa je celo resen kandidat za spiškega škofa. Po smrti prvega spiškega škofa Karla Salbecka (15. junij 1785) ga je namreč cesar Jožef II. papežu Piju VI. 21. avgusta 1787 tudi dejansko predlagal za spiškega škofa. Ker pa je med postopkom, ki ga pred imenovanjem za škofa opravi Sveti sedež, v Ljubljani 7. decembra istega leta umrl škof Janez Karel Herberstein, je cesar na njegovo mesto imenoval Mihaela Brigida. Brigido se je cesarju zdel najprimernejši kandidat za prvega ljubljanskega nadškofa, ki bo zmožel izpeljati med Rimom in Dunajem že dogovorjene spremembe škofijskih meja in uspešno konstituirati novoustavljeno ljubljansko metropolijo. Papež se je s predlogom strinjal in 7. aprila 1788 Brigida potrdil za ljubljanskega nadškofa in metropolita. Škofovsko posvečenje mu je 27. aprila 1788 podelil dunajski nadškof in metropolit, kardinal Krištof Anton Migazzi in mu ob tej priliki tudi izročil palij kot znamenje njegovega dostojanstva.

Kdo je bil pravzaprav Mihael Brigido in zakaj se je natanko pred 200 leti odpovedal svojemu dostojanstvu ljubljanskega nadškofa in metropolita in se kot navaden škof umaknil v Spiš na Slovaškem?

Nadškof Brigido je 23. marca 1804 objavil pastirsko pismo duhovnikom svoje, s spremembami škofijskih meja zelo povečane ljubljanske nadškofije, v katerem jih vzpodbuja k vestnemu opravljanju dušnopastirskih dolžnosti, osebnemu posvečevanju in nenehnemu izobraževanju. Slovensko zgodovino pisje mu po krivici očita, da je to pastirsko pismo »janzenistično«, češ da je v njem svojim duhovnikom priporočal v branje »janzenistične« knjige in da je v zakramentalni praksi zahteval »janzenistično« strogost. Vendar Brigidovo navedeno pastirsko pismo duhovnikom ni niti janzenistično in še manj rigoriistično. Pisano je v duhu »razsvetljenskih« pobud papeža Benedikta XIV. (Prospero Lambertini, 1740–1758). Merilo cerkvene discipline so bili tudi za nadškofa Brigida še vedno veljavni predpisi tridentinskega koncila (1545–1563).

Ideal tridentinskega duhovnika je po metropolitovem mnenju najlepše udejal njil sv. Karel Boromejski, za vzgled osebnega posvečenja zaupanih mu duhovnikom in gorečnosti pri pastoralnem delu pa jim je postavil še sv. Janeza Križostoma, sv. Ambroža in sv. Avgušlina. V pastirskem pismu ni sledu »o janzenističnem rigorizmu«, ki naj bi ga po mnenju nekaterih slovenskih zgodovinarjev vzpodbudil med slovensko duhovščino. V spovedni praksi, podobno kot njegov predhodnik Janez Karel Herberstein, svetuje Brigido zmernost in se glede tega sklicuje na prakso sv. Karla Boromejskega. Tako imenovane »janzenistične knjige«, ki jih navaja v svojem pastirskem pismu, niso drugega, kot uradni teološki učbeniki, ki jih je za osrednje bogoslovno učilišče v Gradcu predpisal cesar. Tem se nadškof Brigido pač ni mogel izogniti. Cesar Franc (od leta 1791 kot cesar svetega rimskega cesarstva Franc II., od 1804 do 1835 pa samo še kot avstrijski cesar Franc I.) je bil v nadzoru Cerkve strožji in doslednejši od Jožefa II. Brez njegovega dovoljenja ni smela biti objavljena nobena uradna cerkvena listina. Osebo je pregledoval vizitacijske zapisnike škofov v svojih dednih deželah, sleherno poslovanje škofov z Rimom pa je bilo možno samo prek dunajskega dvora.

Brigidovo pastirsko pismo duhovnikom pa se je očitno odtegnilo cesarjevemu nadzoru. Brigido je namreč vsakemu od navedenih uradnih učbenikov v habsburški monarhiji dodal še ustrezen učbenik rimske teološke šole. Svojim duhovnikom je želel razširiti teološko obzorje in jih seznaniti s teološkimi pogledi bogoslovnih pisateljev tudi izven meja svoje ožje domovine.

Nadškofovo pastirsko pismo je izjemen dokument njegove duhovne formacije in njegove pastoralne zavzetosti, da bi vzgojil izobraženo, po življenju sveto in v pastoralnem prizadevanju gorečo duhovščino, ki bo vse svoje pastoralno delo dosledno opravljala po navodilih Svetega sedeža. Brigido je v pastirskem pismu veliko pozornosti namenil osebni posvetitvi duhovnikov (molitev, premišljevanje, dnevno spraševanje vesti), skrbnemu opravljanju stanovskih dolžnosti (maša, pridiga, kateheza, delitev zakramentov, velikonočno spraševanje vernikov), nenehnemu izobraževanju (dnevno branje Svetega pisma in teoloških knjig, dekanijske konference, pisno reševanje perečih pastoralnih problemov) in urejenemu vodenju župnijske pisarne (matične knjige, status animarum). Pridiga, še najraje homilija, naj bo kratka in razumljiva, utemeljena v Svetem pismu in spisih cerkvenih očetov. Duhovniki naj se vzdržijo lažnega moraliziranja in pripovedovanja zgodb, ki ne sodijo v božjo besedo. Prav tako nazorna naj bo kateheza otrok in odraslih (nedeljski popoldanski krščanski nauk), pri velikonočnem spraševanju pa zahteva diskretnost, da župnik ne bi javno osramotil tiste, ki morda ne bi zadostno znali krščanskega

nauka. Svoje duhovnike nadškof opominja, naj bodo pri spovedi zmerni ter naj posebno skrb namenijo ubogim in umirajočim.

Iz pastirskega pisma je čutiti konkretne pastoralne izkušnje, ki si jih je Brigido pridobil kot župnik v Levoči na današnjem Slovaškem, ter upravne izkušnje, ki si jih je nabiral kot generalni vikar sekovskega škofa Jožefa Filipa Spauerja (1763–1780). Svojo duhovno podobo pa je Brigido še dodatno izoblikoval kot član regularnih kanonikov v Vorauu na Štajerskem, ki so živeli po redovnih pravilih sv. Avgušтина. Brigido je veljal za razgledanega, izobraženega in gorečega moža. Ko je bil ob imenovanju za ljubljanskega nadškofa sprejet v akademijo Arcadia v Gorici, so mu člani akademije izdali poseben »slavilni zbornik«, v katerem v pesniški obliki poveljujejo Brigidov odlični rod ter njegovo znanje in gorečnost. Manj vemo o njegovem članstvu v budimpeštanski loži »Velikodušnost«, v katero se je verjetno vpisal leta 1783 pod vplivom svojega prijatelja, kasnejšega zagrebškega nadškofa Maksimilijana Vrhovca (1787–1827).

Ko je Brigidovo pastirsko pismo leta 1804 prišlo v roke cesarju, je ta pobesnel. Prek dunajskega nuncija je nemudoma protestiral v Rimu, že čez nekaj mesecev pa tudi uradno zahteval od papeža Pija VII. (1800–1823), da Brigida takoj umakne iz Ljubljane, ljubljansko nadškofijo pa ukine. Skoraj istočasno je užaljeni cesar iz političnih razlogov zahteval tudi ukinitve salzburške nadškofije. Rim sprva na cesarjevo zahtevo ni reagiral. Brigido je bil v Rimu dobro zapisan, zato je papež želel modro počakati, da bi se cesarjeva jeza ohladila. Toda, ko si je cesar Franc I. nekaj vtepel v glavo, se ga ni dalo zlepa premakniti.

V tem času je Evropa z nelagodjem in zaskrbljenostjo spremljala dogajanje v Franciji. Napoleon vsekakor ni predstavljal poročstva stabilnosti in miru v Evropi. Še posebej zaskrbljen je bil papež. Decembra 1804 ga je Napoleon namreč prisilil, da ga je prišel osebno mazilit za cesarja v Pariz. Ne pa tudi kronat. Kronal se je v pričo papeža Napoleon sam. Ker je Napoleonov pritisk na papeža in papeško državo postajal vedno hujši, je Pij VII. nujno potreboval političnega zaščitnika. Zato ni mogel tvegati konflikta s cesarjem, ki je leta 1800 na otoku San Giorgio Maggiore v Benetkah sploh omogočil njegovo izvolitev za papeža. Začela so se dolgotrajna in mučna pogajanja, ki so se leta 1806 končala s kompromisom: salzburška nadškofija naj zaradi starosti in ugleda ostane, ljubljansko metropolijo se ukine in nadškofijo degradira na raven navadne škofije, ki bo odslej ponovno neposredno podrejena Svetemu sedežu. Za cesarja sporni nadškof Brigido mora Ljubljano zapustiti. Očitno pa si je zaradi svojega ugleda smel izbrati škofijo. Srečna okoliščina je nanes-

la, da se je mogel umakniti v njemu že domači Spiš. Devetega januarja 1806 je namreč umrl drugi spiški škof Janez Révay. Cesar je za njegova naslednika 25. oktobra 1806 predlagal Mihaela Brigida. Istega dne je za ljubljanskega škofa predvidel dunajskega pomožnega škofa in stolnega prošta Antona Kavčiča. Papež je Brigidovo premostitev potrdil 5. decembra 1806, Kavčičevo imenovanje za ljubljanskega škofa pa šele 15. julija 1807. S Kavčičevim imenovanjem za ljubljanskega škofa je cesar nedvomno želel vzpostaviti učinkovitejši nadzor nad vodenjem takrat mejne škofije cesarstva s svobodomiselnim italijanskim kraljestvom pod francoskim nadzorom. Tako je to imenovanje razumel tudi Sveti sedež in zato dolgo odlašal s Kavčičevo potrditvijo za ljubljanskega škofa.

Kljub nekaterim negativnim ocenam slovenskih zgodovinarjev, češ »da so zunanji dogodki v ljubljanski škofiji potekali brez njegovih pobud«, se je nadškof Brigido trajno zapisal v zgodovino ljubljanske škofije s tem, da je kot metropolit leta 1788 učinkovito izvedel že predhodno dogovorjeno preureditev škofijskih meja v notranjeavstrijskih deželah in s tem omogočil ljubljanski škofiji meje, ki jih je z malenkostnimi korekturami ohranila do danes; poskrbel je, da ni zaspalo delo pri prevajanju in izdaji tako imenovanega Japljevega Svetega pisma, ki se je začelo že pod škofom Janezom Karlom Herbersteinom; leta 1791 je dosegel ponovno odprtje ljubljanske bogoslovja; odločno se je zavzel za boljšo izobrazbo in vzgojo duhovnikov ljubljanske nadškofije in njihovo permanentno izobraževanje. V širšem slovenskem prostoru pa je podprl ponovno vzpostavitev goriške in tržaške škofije. Naj vsaj dvestoletnica Brigidovega odhoda iz Ljubljane in stodevetdesetletnica njegove smrti (23. julij 1816) nadškofu Brigidu zagotovita pravičnejše mesto v slovenski cerkveni in kulturni zgodovini.

France M. Dolinar

Škof Strossmayer in ekumenizem

(Ob stoletnici smrti 1905–2005)

1.

Med pomembne predhodnike ekumenizma spadajo tudi trije Slovani: Slovenec Anton Martin Slomšek, Rus Vladimir Sergejevič Solovjev in Hrvat Josip Juraj Strossmayer. Vsi trije so živeli v 19. stoletju.

Prvi mariborski škof Anton Martin Slomšek (1800–1862) je sredi 19. stoletja boleče občutil needinost med Slovani tudi na verskem področju. Eni so pripadali katoliški Cerkvi, drugi pravoslavni. Zato je leta 1851 ustanovil molitveno družbo – »Bratovščino sv. Cirila in Metoda«, ki bi si naj prizadevala, da bi se Slovani ob svoji narodni, jezikovni in kulturni sorodnosti zblížali med seboj tudi kot kristjani in presegli žalostno dediščino velikega vzhodnega razkola iz leta 1054. Tako je postal pionir sodobnega ekumenskega gibanja – prizadevanja za zblížanje in popolnejšo edinost med Cerkvami krščanskega Vzhoda in Zahoda.¹

Vladimir Sergejevič Solovjev (1853–1900) je bil izredno nadarjen filozof, teolog in pesnik. Bil je prepričan, da je ruska Cerkev, ki je na florentinskem koncilu leta 1439 podpisala zedinjenje med katoliško in pravoslavno Cerkvijo, še vedno edina z rimsko katoliško Cerkvijo. Saj ruska Cerkev tega zedinitvenega dejanja, ki sta ga takrat izvršila glavna predstavnika številne ruske cerkvene delegacije, kijevski metropolit Izidor in suzdalski episkop, nikoli ni preklicala. V tem duhu je Solovjev tudi deloval, zlasti v svojih spisih, posebej še v knjigi *Rusija in vesoljna Cerkev*, ki je izšla v Parizu leta 1889 v francoskem jeziku (*La Russie et l'Église Universelle*), v ruskem prevodu pa najprej leta 1904 v Krakovu – *Rossija i Vselenskaja Cerkov*.² Solovjev je imel stike z mnogimi katoliškimi osebnostmi na Zahodu. S svojo širino duha in ekumensko držo je mnoge potegnil za seboj – na pot medsebojnega razumevanja in edinosti.

Djakovski škof Josip Juraj Strossmayer (1815–1905) se je ob svojem splošno verskem in prosvetnem delu vneto zavzemal zlasti za edinost med katoliško in pravoslavno Cerkvijo in ga lahko imenujemo apostol edinosti.³

Tako je primerno, da te tri velike Slované – Slovenca Slomška, Rusa Solovjeva in Hrvata Strossmayerja – pri osvetljevanju medсловanskih in medkrščan-

¹ Prim. Stanko Janežič, Slomšek in naš čas, Maribor 1992, 71–74.

² Prim. *Sobranie Sočinenij Vladimira Sergeeviča Solovjeva*, Brjussel 1969, XI–XII, 641.

³ Prim. Stanko Janežič, *Ekumenski leksikon*, Celje 1986, 207–208.

skih odnosov v določenih razsežnostih povežemo med seboj, čeprav so kot samonikle osebnosti hodili vsak svojo pot.

Tokrat se ustavimo predvsem pri škofu Strossmayerju, njegovem liku in njegovi ekumensko naravnani življenjski poti, ob stoletnici njegove smrti (1905–2005).

2.

Josip Juraj Strossmayer, ena najmočnejših in najmarkantnejših osebnosti slovanskega juga, je bil rojen leta 1815 (4. februarja) v Osijeku. Osnovno šolo in šest razredov gimnazije je končal v Osijeku, 7. in 8. razred pa v djakovskem semenišču. Kot odličnega dijaka ga je djakovski škof Sučić leta 1833 poslal v bogoslovje v Budimpešto. Že leta 1834 je na budimpeštanskem vseučilišču postal doktor filozofije. Leta 1837 je končal študij v bogoslovju in se vrnil domov. Po posvečenju v duhovnika leta 1838 je po dveletnem kaplanovanju nadaljeval teološki študij na Dunaju in leta 1842 dosegel naslov doktorja teologije. Doma je bil nato profesor v semenišču. Leta 1847 je postal dvorni kaplan in ravnatelj Avguštinca na Dunaju, na dunajskem vseučilišču pa je predaval cerkveno pravo.

Že leta 1849, ko je bil star šele 34 let, je bil Strossmayer imenovan za djakovskega škofa, ob priporočilu tedanjega škofa Kukovića, ki se je zaradi starosti in bolezni odpovedal škofiji. Strossmayerja je v škofa posvetil dunajski papeški nuncij nadškof Mihael Viale Prelà 8. septembra 1850 v dvorski cerkvi na Dunaju.⁴

3.

Strossmayerjevo škofovsko geslo je bilo: »Sve za vjeru i domovinu.« To je nekaj podobnega kot Slomškovo vodilo: »Sveta vera bodi vam luč, materni jezik pa ključ do zveličavne narodne omike.« Tako lahko Strossmayerjevo vlogo med Hrvati primerjamo s Slomškovo med Slovenci. Oba sta tudi posegala v širši krog Evrope, zlasti med narode takratne Avstrije in Slované.

Že 7. aprila 1850 je Strossmayer pisal z Dunaja upravnemu odboru zagrebške župnije v zahvalnem pismu za čestitke: »Vse za vero in domovino – je tista sijajna zvezda, ki me bo na stezi mojega življenja spremljala do groba.

⁴ Prim. Stojan Brajša, *Josip Jurij Strossmayer*, v: Kraljestvo božje XXIII, Rim – Trst 1966, 67–69. Dr. Stojan Brajša je bil pravnik, rojen v Istri (Pazin, 1888), in je največ časa deloval v Gorici, poročen s slovensko učiteljico Štefanijo Leban. V Ekumenskem zborniku, ki je takrat pod imenom Kraljestvo božje izhajal v Trstu in sem ga urejal, je objavil obširno razpravo o škofu Strossmayerju ob 60-letnici njegove smrti in 150-letnici rojstva. Glej zapis o njem v: *Primorski slovenski biografski leksikon*, 3. snopič, Gorica 1976, 116–117.

Srečen bom, če mi bo uspelo, da si na tej stezi pridobim po ljubezni Vsevišnjega ljubezen mojih prosvetljenih sorojakov, ljubezen mojega dragega naroda, in jo do konca ohranim.«⁵

Leta 1851 je škof Strossmayer postal tudi apostolski upravitelj beograjsko-smederevske katoliške škofije v kneževini Srbiji in prevzel skrb za versko življenje katoličanov v Srbiji. Ob svojem vestnem pastoralnem in kulturnem delu si je pridobil tudi naklonjenost pravoslavnih Srbov.

V svojih pastirskih pismih je rad poudarjal edinost med hrvaškim in srbskim narodom. Skušal je odstranjevati občasne spore in utrjevati medsebojno razumevanje v duhu narodne strpnosti in bratstva. Kot bosensko-sremski škof se je posvečal posebej Bosni in tamkajšnjim katoličanom, ki so pod takratno turško oblastjo preživljali hude čase, kar je veljalo seveda tudi za tamkajšnje pravoslavne Srbe, kar zelo nazorno osvetljuje knjiga Pavleta Raka z naslovom *Čigava* (v pomenu: Čigava je Bosna?), ki je izšla leta 1994 pri Slomškovi založbi v Mariboru.⁶

Strossmayerjevo ekumensko usmerjenost lepo izpričuje tudi veličastna stolnica, ki jo je v letih 1866–1882 dal sezidati v Djakovu. Zgrajena je po načrtu dunajskega arhitekta Karla Roesnerja, profesorja dunajske Akademije umetnosti, v romansko-bizantinskem slogu v obliki latinskega križa, z dvema visokima zvonikoma in mogočno kupolo. Škof je sam potoval po Italiji, Nemčiji in Franciji ter preučeval najznamenitejše cerkve, da je lahko s svojimi naveti sodeloval pri dovrstitvi čim lepše, vsestransko usklajene stolnice, ki naj bi bila tudi s svojo podobo znamenje zedinjene zahodne in vzhodne Cerkve. K edinosti kliče tudi napis na notranjih srednjih vratih stolnice: »Slavi Božjoj, jedinstvu Crkava, ljubavi i slogi naroda.«

V kripti svoje stolnice je za oltarjem pokopan škof Strossmayer, ki je umrl leta 1905 (8. aprila), star 90 let.

Eden izmed oltarjev v stolnici je posvečen svetima bratoma Cirilu in Metodu, ki sta bila apostola Slovanov in glasnika edinosti med Vzhodom in Zahodom in ju je Strossmayer, podobno kakor Slomšek, zelo spoštoval in častil. Sv. Ciril je tu upodobljen z odprto knjigo, kjer so zapisane svetopisemske besede: »Sveti Oče, ohrani jih v svojem imenu, ki si mi jih dal, da bodo eno kakor midva« (Jn 17,11).

V svoji stolnici je škof uvedel tudi Slomškovo Bratovščino sv. Cirila in Metoda in vsak mesec so potem imeli slovesno mašo z molitvami za edinost Cerkve.

⁵ Stojan Brajša, *Josip Jurij Strossmayer*, v: Kraljestvo božje XXIII, Rim – Trst 1966, 69.

⁶ Prim. Pavle Rak, *Čigava*, Maribor 1994 (116 strani).

Leta 1885, ko so slovanski narodi obhajali tisočletnico smrti sv. Metoda, je Strossmayer poromal v Rim in imel v baziliki sv. Klemenca, ob grobu sv. Cirila, slovesno mašo v staroslovanskem glagoljaškem jeziku. Tu je dal na desni strani zgornje bazilike na svoje stroške sezidati kapelo, posvečeno sv. Cirilu in Metodu, kjer je freske o življenju sv. Cirila in Metoda leta 1886 naslikal umetnik Salvatore Nobili.

V svojem spoštovanju umetnosti, znanosti in kulture, ki naj bi pomagale celotnemu narodu k vsestranskemu razvoju, je škof Strossmayer s sodelavci ustanovil Jugoslovansko akademijo znanosti in umetnosti, ki je začela delovati 28. junija 1867. V svojem govoru je škof takrat poudaril, da med vero in znanostjo ni nobenega nasprotja. Za razvoj te ustanove je daroval veliko denarja, posebej še za umetniško galerijo, ki je zaživela leta 1884. Podobno je odločujoče sodeloval pri ustanovitvi zagrebške univerze, ki je bila začela delovati 1874. Vse to in še mnogokaj drugega je Strossmayer opravljal v duhu vsenarodne edinosti in spoštljivega sodelovanja med sosednjimi narodi, odprt za resnično in dobro in lepo.⁷

4.

V letih 1869–1870 se je škof Strossmayer udeleževal sej 1. vatikanskega koncila, ki je razpravljal o katoliški veri in vlogi rimskega škofa – papeža v Cerkvi. Strossmayer je imel na koncilu pet govorov in je zaslovel kot odličen govornik. Njegova vodilna misel, ki jo je zagovarjal vse življenje in jo izpovedal tudi na tem koncilu, je bila, da morajo vsi kristjani delovati za vesoljno zedinjenje kristjanov. Drug drugega morajo spoštovati in težiti k medsebojnemu razumevanju. Poudarjal je, da je treba protestante pravilno razumeti.

Med razpravljanjem o katoliški veri je 22. marca 1870 izjavil: »Mislim, da je med protestanti v Nemčiji, Angliji in Ameriki zelo mnogo ljudi, ki ljubijo našega Gospoda Jezusa Kristusa in ki zaslužijo, da se zanje uporabijo besede velikega Avguština: V zablodi so, v zablodi so, vendar so v zablodi v dobri veri; heretiki so, heretiki so, toda nihče jih nima za heretike!«

In je nadaljeval: »Mene ne prepričujejo nobeni dokazi, kako je vsa zla treba pripisati protestantizmu. Mislim, da so med protestanti ne eden ali dva, ampak mnogi, ki ljubijo Jezusa Kristusa ... Vem zagotovo, da je mnogo ljudi, ki živijo med protestanti in ki bi iz vsega srca želeli, da se v načrt (o katoliški veri) ne stavi nič, kar bi bilo ovira božji milosti, ki je njihova podpora. Vem, da se je na tridentinskem koncilu (1545–1563) postopalo zelo oprežno, razborito in ljubeznivo, ko se je govorilo o protestantizmu.«

⁷ Prim. Stojan Brajša, *Josip Jurij Strossmayer*, v: Kraljestvo božje XXIII, Rim – Trst 1966, 73–77, 82–83.

Med razpravljanjem o cerkveni disciplini (24. januarja 1870) je Strossmayer izrazil željo, da bi bil kardinalski zbor, »kolikor je mogoče, sestavljen iz vseh narodov«. Tako se bodo najtežje cerkvene zadeve lahko reševale »s širšim poznanjem vsega sveta«, z večjo prilagoditvijo »pravnim in stvarnim potrebam ne ene, ampak vseh Cerkva«, upoštevajoč »želje in prošnje vseh narodov in ljudstev«. Naglasil je tudi potrebo po reformi cerkvenega zakonika.

V enem izmed svojih govorov je zagovarjal misel, kako bi bilo potrebno in koristno, da bi krajevne Cerkve imele dovolj pogosto svoje škofijske in pokrajinske sinode, pa tudi vesoljni cerkveni zbori ne bi smeli biti preveč redki.⁸

Nekatere misli škofa Strossmayerja so na 1. vatikanskem koncilu težko sprejemali, čeprav so tega učenega in uglednega škofa na splošno zelo spoštovali. Zgodilo pa se je, da so nekateri Strossmayerjeve govore zlorabljali in jih ponarejali ter takšne širili po svetu, kar je škof v svojem pastirskem listu leta 1881 odločno zavrnil.⁹

Škof Strossmayer je imel nekaj pomislekov glede nauka o papeževi nezmotljivosti. Bal se je, da bi takšno izražanje odbilo tudi pravoslavne Slované. Vendar je vse odloke 1. vatikanskega koncila sprejel in jih v službenem listu svoje škofije »Glasnik biskupije bosanske i srijemske« objavil (26. 12. 1872). V pastirskem listu leta 1881 je zapisal: »Nezmotljivost Cerkve in papeževa nezmotljivost je ena in ista ... Papež črpa večno resnico iz istih virov, napojen z istim duhom kakor Cerkev sama.«¹⁰

Res pa je, da je bilo glede tega nauka veliko polemike med krščanskimi teologi. To je bil tudi eden izmed vzrokov za nastanek Starokatoliške Cerkve leta 1871. Žal je bil 1. vatikanski koncil tega leta prekinjen in odložen na nedoločen čas. Šele 2. vatikanski koncil (1962–1965) je dopolnil nauk o Cerkvi, papeški petrinski službi in zbornem vodstvu škofov.¹¹

5.

Strossmayerjevo prizadevanje za edinost Cerkve je bilo mnogostransko. Poleg navedenega naj spomnim še na nekatere poteze te njegove naravnosti.

Kot Slomšek si je tudi on želel predvsem zedinjenje vzhodne pravoslavne Cerkve z zahodno katoliško Cerkvijo. Iz njegovih govorov, pridig, pastirskih listov, pisem in raznih spisov odseva velika ljubezen do vzhodnih krščanskih bratov.

⁸ Prim. Stojan Brajša, *Josip Jurij Strossmayer*, v: Kraljestvo božje XXIII, Rim – Trst 1966, 77–79.

⁹ Prim. Franc Grivec, *Cerkev*, Ljubljana 1943, 277 sl.

¹⁰ Prim. Stojan Brajša, *Josip Jurij Strossmayer*, v: Kraljestvo božje XXIII, Rim – Trst 1966, 80.

¹¹ Prim. Stanko Janežič, *Ekumenski leksikon*, Celje 1986, 206–207, 160–162.

Tako piše v pastirskem listu za leto 1883: »Edinstvo je v Cerkvi najsvetejša in najvzvišenejša stvar. Kdor teži za edinstvom v božji Cerkvi in pospešuje edinstvo, ta izpolnjuje sveto oporoko, ki nam jo je zapustil Jezus v 17. poglavju Janezovega evangelija, ta posnema velikega apostola narodov sv. Pavla, ki v vseh svojih listih, posebno Korinčanom, na izreden način in s čudovitimi primerami priporoča edinstvo v Cerkvi.« Kakor da beremo našega Antona Martina Slomška.

In na drugem mestu razlaga: »Katoliška Cerkev sveto edinstvo v sebi čuva in uživa; z vzhodno Cerkvijo ima eno in isto vero, eno in isto izročilo, ene in iste svete zakramente, eno in isto sveto in nesmrtno žrtev svojih oltarjev. Če bi se torej vzhodna Cerkev pomirila z zahodno, se ji ni treba odreči ničesar svojemu v imenu edinstva, ampak mora le priznati vrhovno oblast, kot to zahteva Sveto pismo, ustno izročilo in narava stvari.«¹²

V postnem pastirskem listu za leto 1893 pa škof Strossmayer uči: »O edinosti in o svobodi Cerkve govoriti je naša sveta dolžnost in slava; toda ko govorimo o edinosti, ne smemo nikakor nobenega žaliti, ampak moramo celo tako govoriti, da se pospešuje sveta ljubezen, sloga in mir.«

Papežu Piju IX. je škof Strossmayer priporočil, naj bi duhovniki latinskega obreda v teh južnoslovanskih krajih dobili dovoljenje za maševanje v vzhodnem slovansko-grškem obredu, kadar bi bilo to potrebno. Bil je tudi svetovalec papeža Leona XIII. v smeri zedinitvenega delovanja. Na njegovo pobudo je Leon XIII. leta 1880 izdal okrožnico »Grande munus«, kjer je bilo določeno, da se praznik sv. Cirila in Metoda slavi ne samo pri Slovanih kot dotlej, temveč v vsej katoliški Cerkvi. Ta papež je tudi razglasil, da je staroslovanski liturgični jezik enakopraven latinskemu in grškemu.

Strossmayer je tudi podpiral grško-katoliško semenišče v Zagrebu in delovanje grškokatoliške škofije v Križevcih na Hrvaškem (od leta 1777), kamor so spadali katoličani vzhodnega bizantinskega (grškega) obreda na južnoslovanskem ozemlju. Vnet je bil za zedinitveno gibanje med Bolgari in Makedonci, kakor je hkrati želel, da bi se vsi južnoslovanski narodi tesneje povezali med seboj.

Posebej si je želel, da bi se velika ruska pravoslavna Cerkev zblížala s katoliško. Seznanil se je z ruskim filozofom, teologom in pesnikom Vladimirom Solovjevom in ga povabil, naj pride k njemu na obisk. Tako je pripotoval Solovjev leta 1886 v Djakovo in leta 1888 (za božič) ponovno. Veliko sta si imele takrat dva velika, ekumensko usmerjena Slovana povedati in vezi med njima so se utrdile.

¹² Prim. Dr. Spiletak, *Strossmayer i pape*, Djakovo 1934, III, 163.

O Vladimiru Solovjevu se je Strossmayer v svojem pismu dunajskemu nunciju Vanutelliju (12. 10. 1886) izrazil takole: »Solovjev anima candida, pia ac vere sancta est.« (Solovjev je čista, pobožna in resnično sveta duša.)¹³

Vladimir Solovjev pa je v svoji knjigi *Rusija in vesoljna Cerkev* (Pariz 1889) med drugim zapisal: »Temu, kar so rekli predstavniki zahodnih Slovanov, veliki Križanič in veliki Strossmayer, morajo vzhodni Slovani dodati samo enostavni amen. Jaz sem ravno rekel ta amen v imenu stotine milijonov ruskih kristjanov s čvrstim in popolnim prepričanjem, da mi ne bodo odrekli.«¹⁴

Ob vsem tem svojem mnogostranskem delovanju za rast edinosti pa škof Strossmayer, ki je imel trdno vero in zaupanje v Boga, na prvo mesto postavlja molitev, zopet kakor škof Slomšek. Tako lahko tudi djakovskega škofa uvrščamo med pobudnike duhovnega ekumenizma, ki je po mnenju 2. vatikanskega vesoljnega cerkvenega zbora »duša vsega ekumenskega gibanja.«¹⁵

To razmišljanje o škofu Strossmayerju in ekumenizmu pa lahko sklenemo s trdnim prepričanjem, da je bil škof Josip Juraj Strossmayer velik ekumenski delavec že v času pred začetkom sodobnega ekumenskega gibanja, ki se je porajalo v začetku 20. stoletja, svoj polni razmah pa doseglo v času 2. vatikanskega koncila in v drugi polovici 20. stoletja.

Škof Strossmayer vabi tudi v začetku 21. stoletja vse kristjane in vse rojake na slovanskem jugu, pa tudi v celotni Evropi in po vsem svetu, k pogumnemu in vnetemu prizadevanju za rast edinosti med kristjani, kakor tudi za rast razumevanja in miru med pripadniki drugih ver in med celotnim človeštvom.

K temu smo povabljeni tudi Slovenci. Škof Strossmayer je bil s slovenskim narodom tesno povezan in ga je spoštoval. Naj za sklep navedem odlomek njegovega pisma iz leta 1893 (22. avgusta) slovenskemu društvu »Radogoj« v Ljubljani: »Ker že več let prebivam nekaj časa sredi krasnega in pobožnega slovenskega naroda (v Rogaški Slatini), vidim z neizrekljivo radostjo svoje duše, da je ta dobri narod zdrav, čil, krepak in z vso močjo svoje duše svojemu Bogu in Odrešeniku vdan. Isto moram reči tudi o častiti slovenski duhovščini in o inteligenci, ki vodi narod k boljši bodočnosti in k boljši sreči.«¹⁶

Za konec naj izrečem željo: Slovencem, Hrvatom in Rusom želim v prihodnosti veliko takih ljudi, kot so bili Anton Martin Slomšek, Josip Juraj Strossmayer in Vladimir Sergejevič Solovjev.

Stanko Janežič

¹³ Prim. Stojan Brajša, *Josip Jurij Strossmayer*, v: Kraljestvo božje XXIII, Rim - Trst 1996, 81-84.

¹⁴ Prim. Vladimir Solovjev, *Rusija i opća Crkva*, Sarajevo 1922, 48.

¹⁵ Prim. *Odllok o ekumenizmu*, št. 8.

¹⁶ Prim. Stojan Brajša, *Josip Jurij Strossmayer*, v: Kraljestvo božje XXIII, Rim - Trst 1966, 86-87.

Dober poslušalec in svetovalec

Ob 100-letnici rojstva in 10-letnici smrti A. Trstenjaka

V začetku leta 2006 obhajamo praznični spomin na 100-letnico rojstva Antona Trstenjaka, jeseni istega leta (29. kimovca) pa 10-letnico njegove smrti.

V Trstenjakovi družini v Rodmoščih pri Gornji Radgoni se je 8. prosinca 1906 rodil šibek in slaboten deček; v družini je bil edini deček ob štirih sestrah, saj so njegova dva bratca in ena sestra pomrli kot otroci. Res je bil zdravstveno šibek, obenem pa žilavo trden. Ko je bil star eno leto, so mu že prižgali svečo, ker so mislili, da bo umrl. Po maturi ga je hotel mariborski škof poslati študirat na gregorijansko univerzo v Rim, toda zdravnik mu ni dal potrebnega zdravstvenega spričevala, češ da je slabega srca in ni mogoče nanj računati. Zato ga je škof poslal v tedaj še iz avstroogrskih časov čisto domači Innsbruck, kjer je v rekordnem času naredil doktorata iz filozofije (1929) in teologije (1933). Toda zaradi slabega zdravja ga je v Innsbrucku vodstvo semenišča poslalo za lep čas stanovat v »sanatorij«, k neki dobrotni starejši gospe. Po šestdesetem letu življenja je imel vrsto operacij, tudi zelo hudih, in na račun svojih pooprativnih brazgotin se je rad pošalil, da ima ves trebuh na zadrgi. Po sto letih od njegovega rojstva in desetih letih od njegove smrti ter ob dejstvu, da je dve tretjini svojih knjig napisal po upokojitvi in delal z vso svežino duha do smrti, lahko ponovimo njegovo hudomušno šalo, ki jo je rad izrekel v zadnjih letih življenja, da ima namreč kljub vsej šibkosti, bolehnosti in številnim operacijam zadoščenje, da mlad ne bo umrl.

Še bolj pa moramo pritrditi besedam Trstenjakove matere. Ko je njen mali Tunek glasno vriskal na rodnem rodmoškem griču, je sosedka rekla: »Vedno sem mislila, da bo kaj iz tvojega otroka, zdaj pa vidim, da bo navaden kričač!« Toda njegova mati ji je s prepričanim ponosom pomenljivo odvrnila: »Iz vsakega poštenega fanta je bilo nekaj, pa bo tudi iz našega Tuneke!«

Trstenjakov oče Janez je bil izredno bister, po njem je imel matematično nadarjenost, njegova mati Marija pa je bila ženska izjemne srčne kulture, dobra, umetniško navdahnjena, pojoča mati. Oba je zelo spoštoval. Mati je vse življenje imela globoko v njegovem srcu posebno mesto, njena slika pa je visela – in visi še danes – nad njegovo posteljo v Ljubljani na Resljevi cesti 7, kjer je stanoval od nacionalizacije Marijanišča do smrti kot podnajemnik pri Lapajnejevi družini. Oče mu je umrl med drugo svetovno vojno, tako da je za njegovo smrt vedel le iz svojih sanj; da so bile resnica očetovega slovesa, se

mu je potrdilo šele po več tednih, ko mu je iz nacistično okupirane Prlekije nekdo prinesel sporočilo o očetovi smrti v Ljubljano, okupirano od Italijanov. Po trdoživosti je bil podoben materi, ki je umrla več kot dvajset let za možem, stara devetdeset let in pol; ko je sam dosegel njeno starost, se je tega otroško veselil. Ta dva preprosta kmečka človeka v Prlekiji (ta pokrajina je dala vrsto pomembnih ljudi) sta torej pred 100 leti rodila slovenskemu narodu izjemno zdravo, močno in plemenito osebnost, enega od naših velikanov duha v 20. stoletju: filozofa – misleca o človeku, teologa – graditelja mostov med Božjim in človeškim, psihologa – raziskovalca človekove duševnosti, psihoterapevta – pomočnika ljudem v njihovih osebnih in družinskih stiskah, poštenjaka – neutrudnega garača za slogo med ljudmi v družinah, še zlasti med slovenskimi razprtijami, preprostega in prijaznega človeka, s katerim je bilo zelo prijetno prijateljevati ali se družiti.

Zvest sodelavec Mohorjeve družbe za blagor slovenskega človeka

Trstenjak je bil živo povezan z Mohorjevo družbo. Med skoraj 50 knjigami, ki jih je napisal, in več kot toliko ponatisi in prevodi, jih je ena tretjina izšlo pri Mohorjevih družbah. Za celjsko je napisal enajst izvirnih knjig, dvema je soavtor ali urednik in celjska Mohorjeva je izdala sedemnajst ponatisov njegovih knjig. Celovška Mohorjeva je ponatisnila njegovo knjigo *Med ljudmi*, pri njej je tudi glavni soavtor pomembne knjige *O slovenskem človeku in koroški duši*. Trstenjak je eden najbolj plodnih piscev v stopetdesetletni zgodovini Mohorjeve družbe.

Glavnino Trstenjakovih knjig pri Mohorjevi družbi sestavlja znamenita zbirka devetih knjig življenjske modrosti, ki so izhajale od leta 1954 do 1993. Menim, da so te knjige opravile izjemno poslanstvo v našem narodu, z druge strani pa so veren odraz Trstenjakove misli. Izhajale so v visokih nakladah – tja do rekordnih sto tisoč, vse razen zadnje so doživele po več ponatisov in bile prevedene v več tujih jezikov (hrvaščino, češčino, italijanščino). Prav je, da jih navedemo: *Med ljudmi – pet poglavij iz psihologije medčloveških odnosov* (Celje 1954, 1980 in 1991, Celovec 1971), *Pota do človeka – metode spoznavanja ljudi* (Celje 1956, 1980 in 1991), *Človek v ravnotežju ali nauk o značaju za vsakogar* (Celje 1957, 1981 in 1992), *Človek v stiski – prispevki k psihologiji osebnega svetovanja* (Celje 1960, 1981 in 1992), *Ko bi še enkrat živel ali psihologija življenjske modrosti* (Celje 1965, 1986 in 1994), *Hoja za človekom* (Celje 1968, 1984 in 1994), *Človek samemu sebi* (Celje 1971, 1984 in 1994), *Človek in sreča* (Celje 1974, 1986 in 1994) ter *Umrješ, da živiš* (Celje 1993).

Med mohorskimi izdajami Trstenjakovih knjig sta tudi dve od njegovih treh antropologij. *Hoja za človekom* prinaša z ene strani poljudno – ali bolje

rečeno razumljivo in berljivo – napisana spoznanja ob vprašanju, kdo in kaj je človek, z druge strani pa imajo tako miselno prodornost, da sodi ta knjiga v vrh Trstenjakovih del; zdi se, da jo je tudi sam v končni bilanci najbolj cenil. Druga Trstenjakova antropologija pri Mohorjevi družbi je velika monografija *Človek – končno in neskončno bitje – oznanjevalna antropologija*, skoraj dve generaciji mlajša »potomka« njegove *Pastoralne psihologije*. Mohorjeva je v zadnjih letih Trstenjakovega življenja izdala ponatis te knjige. Ko je leta 1946 izšla, je bila prva pastoralna psihologija na svetu.

Latinski rek pravi, da ima vsaka knjiga svojo usodo. Zgodba te zgodnje Trstenjakove je vsekakor zanimiva. Napisal je ni na svojo pobudo, ampak na javno izrečeno prošnjo škofa Rožmana. Bilo je takole. V začetku druge svetovne vojne je bila po nemški okupaciji Štajerske in Gorenjske v Ljubljani množica begunskih duhovnikov. Na nekem uradnem izobraževalnem dnevu je Trstenjak številnim zbranim duhovnikom s škofom Rožmanom na čelu predaval o duhovnikovem odnosu do ljudi pri versko-pastoralnem delu. V tistem času so bili duhovi zelo polarizirani in naostreni, tako politično kakor versko. Trstenjak je kot pripadnik mladinskega krščansko socialnega gibanja veljal v Ljubljani za sumljivega (v krog krščanskih socialcev – in s tem Trstenjakovih prijateljev – so sodili številni veliki slovenski duhovi 20. stoletja: pedagoga Josip Jeraj in Stanko Gogala, pesniki Tone in France Vodnik ter Edvard Kocbek, duhovniki slavist Jakob Šolar, poznejši nadškof Jože Pogačnik, v širšem pomenu tudi pisatelj Fran Saleški Finžgar, zdravnik in pionir slovenske pulmologije Tomaž Furlan, starosta slovenskega baleta Pino Mlakar, največji tele-sni kulturnik Drago Ulaga in drugi). Ko je Trstenjak tisto predavanje končal, so začeli drug za drugim vstajati razpravljalci in vsi so kritično merili v isto smer, češ da je s tem predavanjem Trstenjak javno pokazal, da je modernist, ki vero nadomešča s psihologijo; vsak duhovnik pa je tedaj moral pred posvečenjem izreči protimodernistično prisego. Po nekaj takih posegih je vstal škof Rožman, se obrnil nazaj proti zbrani množici duhovnikov in z jasno besedo povedal, da ne sodijo prav, kajti vse, kar je Trstenjak v predavanju povedal, ne le, da ni modernizem, ampak so nujno potrebna znanja za vsakega duhovnika. Nato se je spet obrnil naprej k predavatelju in nadaljeval, da njega – mladega dr. Trstenjaka – prosi, naj ta spoznanja razširi v knjigo, rokopis pa prinese v branje njemu samemu, da bo dal potrebno cerkveno odobritev za natis. Trstenjak je šel takoj pisat knjigo in škof Rožman jo je, kakor mi je znano, res prebral in dal odobritev za natis, ki pa ni bila uporabljena, saj je knjiga zaradi vojnih razmer lahko izšla šele po vojni. Toda njen izid je bil nekaj izjemnega glede na tedanje politične razmere v Sloveniji, nič manj izjemnega pa glede

na svojo vsebino v tedanji katoliški miselnosti, saj sodi ta knjiga v čas po drugem vatikanskem koncilu, ki je bil dvajset let pozneje.

Trstenjak je bil v svojih najboljših letih po drugi svetovni vojni tudi kot znanstvenik psiholog omejen na delovanje v politično stisnjenem prostoru katoliške Cerkve. Dve najbolj plodni desetletji njegovega življenja je bila – če iz-
vzamemo kako specialno razpravo pri Slovenski akademiji znanosti in umet-
nosti – Mohorjeva družba edina, ki si je »upala« tiskati njegove knjige. Ker
njeno poslanstvo ni bilo objavljane ozke znanstvene literature, ampak knjig
za duhovno omiko slovenskega naroda – v času tedanje duhovne suše še tem
bolj kot vsa prejšnja desetletja –, ima Trstenjak kot vrhunski znanstvenik tudi
po zaslugi Mohorjeve družbe in nesrečnih političnih okoliščin svoja dela raz-
vejana v poljudna in znanstvena, pri čemer po mojem globokem prepričanju
prvi vrh ni niti nižji niti manj vreden od drugega.

Usmerjen v razvoj

Trstenjak je bil znanstvenik. Veliko je dosegel po izkustveni poti naravo-
slovnega in družboslovnega raziskovanja, nič manj pa kot humanist in filozof
z naporu svojega mišljenja. Na steni njegove delovne sobe že dolga leta visi sli-
ka o sestopu prvega človeka na Lunino površje ob sliki Tomaža Akvinskega.
V začetku samostojnega intelektualnega dela si je kupil najmodernejši tehni-
ni pripomoček za pisanje – pisalni stroj – in nanj tipkal vse do smrti; večino-
ma je pisal z nalivnim peresom, zadnjo knjigo pa je narekoval v računalnik in
silno užival, kako lahko je popravljati besedilo pri uporabi tega novega tehni-
nega pripomočka. Pisalni stroj na njegovi delovni mizi, ki dosega starost pov-
prečnega človeškega življenja, ni znak preživete preteklosti ali celo zaostalo-
sti, ampak živ spomin in opomin na zdrav razvoj, ki pozna in spoštuje kore-
nine preteklosti, živi polno na trdnih tleh sedanjosti in ima vedro zaupljiv pog-
led usmerjen v obzorja nevidne prihodnosti. Tak je bil Trstenjak in taka je
misel v njegovih delih.

Trstenjak je bil znanstvenik, usmerjen v razvoj v najbolj plemenitem po-
menu besede. Bil je znanstvenik z »obema polovicama pljuč«: naravoslovno-
matematični raziskovalec – tu je bil po naravi bolj nadarjen, in družboslov-
ni raziskovalec – tu je bil temeljiteje izšolan, k obojemu pa moramo dodati
tudi miselno-duhovno področje filozofije in teologije, kjer je dosegel najvišja
znanstvena naslova. Ko ob Trstenjakovem primeru vsa ta področja štejemo v
plemenito človeško znanost za skladen razvoj, se odmikamo od polpretekle
mode ozkega, Trstenjak je rad rekel »fah-idiotskega« gledanja na znanost, pov-
sem pa smo v soglasju s tisočletnim izročilom človeške misli, ki je omogočila

dosedanji razvoj, pa tudi s sodobnimi spoznanji o ekološki sistemski povezanosti vsega v nedeljivo celoto.

Trstenjak se je temeljito filozofsko izšolal v tradicionalni katoliški sholastiki pri jezuitih v Innsbrucku, toda doktorsko tezo je napisal iz moderne filozofije in sicer v tujini o slovenskem filozofu Francetu Vebru; kljub profesorjevemu odporu do moderne filozofije jo je tudi izredno uspešno obranil. Sledil je njegov teološki doktorat z blestečo svetopisemsko raziskavo o univerzalističnem poslanstvu krščanstva v Apostolskih delih. Na univerzi se je habilitiral s študijo o tedaj še ne zelo znanem Martinu Heideggerju. Ker pa je bil z vso dušo zapisan integralni filozofski antropologiji, je razumljivo, da mu je bila najbližja personalistična smer, ki jo je pri nas uveljavljal njegov prijatelj Kocbek, miselno je v isti smeri delovalo tudi Guardinijivo mladinsko krščansko socialno gibanje, ki mu je pripadal od srednješolskih let dalje. Nad celotno zgodovino filozofije pa je imel izjemen pregled, kar je razvidno iz knjige s tem naslovom; nastajala je skoraj pol stoletja, izšla pa malo pred njegovo smrtjo.

Kot znanstvenik je Trstenjak najbolj znan v psihologiji. Duševno dogajanje ga je vedno vleklo, začel je z aristotelsko psihologijo, nadaljeval z Vebrovim zanimanjem za doživljanje, bil prepojen z duhom posluha za posamično osebo v mladinskem krščanskem socialnem gibanju in pri personalističnih mislecih. V eksperimentalno psihologijo barv je prišel naključno s specializacijo pri Gemelliju v Milanu in se v njej izjemno izkazal. Po številnih merjenjih reakcijskega časa na posamezno barvo je odkril zakonitost zaznavanja valovnih dolžin barvnega spektra – nekateri to spoznanje upravičeno imenujejo »Trstenjakov zakon«. To, da je bil na svetovni ravni vrhunsko usposobljen v psihologiji barv, mu je omogočalo nekaj malega stika s svetovno znanstveno skupnostjo in tudi objavljanja v domovini.

Poleg tega, da je bil že zgodaj v razvoju sodobne psihologije vrhunsko specializiran tako v eksperimentalni kot dušeslovni (filozofski) psihologiji in da je prišel do novih znanstvenih odkritij, je Trstenjak začetnik številnih psiholoških smeri. Njegova prva tiskana knjiga je bila *Metodika verouka* s podnaslovom *Očrt versko-pedagoške psihologije* (1941) – to je prvo delo te vrste na svetu. Takoj po vojni so knjigo prevedli v italijanščino, kjer je izšla v več izdajah kot uradni učbenik za učitelje verouka. Nekaj let za tem je napisal že omenjeno prvo pastoralno psihologijo. V naslednjih letih in desetletjih pa so izšle kot pionirska dela pri nas psihologije dela, umetniškega ustvarjanja, organizacije, ustvarjalnosti, zaznavanja, pa ekonomska psihologija, ekološka psihologija, psihologija barv, človekove pisave ... Kot poznavalec celotne psihologije se je

pokazal s svojima vseobsegajočima psihološkima monografijama *Oris sodobne psihologije* v dveh delih in *Problemi sodobne psihologije*.

Na področje sodobnega družboslovnega raziskovanja je posegel najdlje v začetku šestdesetih let z veliko javnomnenjsko raziskavo »psihologije življenjske modrosti«. Z izvirnim vprašalnikom o osebnem doživljanju bistvenih življenjskih vrednot in dogajanja je raziskal vzorec več kot 3.000 prebivalcev, starih nad 25 let iz vse Slovenije. Izsledke je bistrovidno in na zelo berljiv način objavil v knjigi *Ko bi še enkrat živel*. Psihologijo življenjske modrosti je želel napisati tako, kakor jo ljudje doživljajo s svojim znanjem, s svojim dojemanjem lepote, s svojim verovanjem. Zanimalo ga je, kako doživljajo smisel življenja v svoji neposredni konkretnosti.

V knjigi *Pet velikih* je za Slovensko matico zbral svoje študije o avtorjih, ki so mu bili blizu, in s tem nekoliko razgrnil pogled na svoje znanstvene vzornike in učitelje. Pierre Teilhard de Chardin mu je bil blizu s svojo dinamičnostjo, ko je kot kristjan dodelal zamisel o svetovni evoluciji. Carla Gustava Junga je kot velikega psihološkega misleca cenil in bil obenem tudi rezerviran do njega; zelo dobro pa ga je poznal, saj mu je revija Schweizerische Zeitschrift für Psychologie pošiljala več desetletij nove strokovne knjige v oceno (to mu je v tistih časih omogočalo redni dotok novih znanstvenih knjig) in med njimi je bil tudi celotni Jung. Romano Guardini je bil duhovni oče krščanskega mladinskega socialnega gibanja, sicer pa izjemno svež in dinamičen nemški katoliški mislec italijanske narodnosti. Karl Jaspers mu je blizu med eksistencialističnimi filozofi, za psihologa in psihoterapevta Viktorja Frankla pa je rad dejal, da je edini med psihologi, pri katerem bi z veseljem podpisal vsa njegova dela; kot psiholog človekove volje do smisla mu je bil res izredno duhovno soroden. Za knjigo *Pet velikih* je edino o njem napisal novo razpravo, o vseh drugih je le zbral in priredil že objavljene. Poleg teh mislecev je Trstenjak imel bolj za »svoje« še več drugih avtorjev, zlasti naravoslovcev in lingvistov (med drugim je sledil lingvističnim spoznanjem Noama Chomskega).

Kot mednarodno uveljavljen znanstvenik je bil Trstenjak član v več ko desetih strokovnih in znanstvenih združenjih v tujini ter prejemnik številnih odlikovanj; za doma velja to v glavnem za njegova stara leta, ko je prejel tudi naslov ambasadorja znanosti in častni doktorat. Sodeloval je na številnih svetovnih kongresih. Njegove knjige in strokovne članke so prevajali v nemščino, italijanščino, španščino, angleščino, češčino, madžarščino, hrvaščino, srbsščino.

Menim, da je odločilna odlika Trstenjaka znanstvenika njegova širina v gledanju na stvarnost in poglobljenost v obravnavi posameznega vprašanja. Kot psiholog je bil zasidran v miselni trdnosti tradicionalne dušeslovne psi-

hologije, ki so jo tri tisočletja gojili misleci evropske kulture in daljni Vzhod, na teh osnovah pa je z vso vnemo in poznavalsko izvedenostjo uporabljal sodobne matematično naravoslovne in družboslovne raziskovalne metode. Psihologija je bila pri njem vdelana v širši okvir filozofsko-antropološkega gledanja na človeka in svet. Celoten svet mišljenja in čutenja pa je imel postavljen v ozračje krščansko-verskega čuta za duhovno skrivnost; v tem se je vedno držal poti tradicionalno naučene in osebno osebno privzete krščanske duhovnosti v katoliškem občestvu.

Do razvidnosti mu je bilo jasno, da mora biti to, kar človek odkrije s svojim razumom in z lastnim znanstvenim delom, v ravnotežju s tem, kar mu je razodeto od drugih ljudi po izročilu prednikov in v rednem neposrednem stiku s soljudmi vseh starosti in položajev v skupnosti, ter s tem, kar se mu v najbolj tihi govorici osebne vesti, v verskem izročilu, v družbenem dogajanju in v naravi razodeva od skrivnosti, ki presega njega samega, vse ljudi in vso naravo. Takšna socialna in presežna odprtost je doma pri ljudeh, ki imajo dobro razviti zmožnosti poslušanja in opazovanja. Trstenjak je bil dober poslušalec in dober opazovalec.

Trstenjak je svoja spoznanja pisal v lepem, razumljivem slovenskem jeziku; v tem ga je v začetku prijateljsko pilil zlasti veliki slavist Jakob Šolar. Trstenjakova dela lahko bere vsak človek, ki si tega želi, ne le ožji poklicni kolegi. Vsak pravi znanstvenik je pred vprašanjem: ali bo delal in pisal samo strogo znanstveno na konici svojega dometa za nekaj strokovnih kolegov s predpostavko, da bo njegova spoznanja nekdo drug »prevedel« v bolj razumljiv jezik za uporabo več ljudem, ali pa se bo v ljubezni do materinega jezika in spoštovanju do ljudi svoje kulture potrudil ter domete svojega snovanja sam povedal ljudem brez posrednikov. Menim, da je druga smer veliko bolj smiselna. Znanstvenik, ki hodi po njej, sam sproti po odzivih preverja in dopolnjuje svoja spoznanja, obenem pa ne tvega, da bodo njegova spoznanja ostala pozabljena v zaprašenem papirju ali jih bo ljudem posredoval nekdo napačno, ker jih že sam narobe razume. Trstenjak je pred to alternativo zavestno izbiral drugo smer in v njej vrhunsko uspeval.

Trstenjak – znanstvenik in mislec razvoja – je bil otrok 20. stoletja v najboljšem pomenu besede. Specializirano je raziskoval drobna vprašanja, ne da bi izgubil izpred oči čut za smiselno celoto. Najraje je bral zgodovinske knjige, njegov pogled pa je bil uprt bolj v prihodnost, kot v preteklost. Na prihodnost je gledal vedro, poln upanja, pri tem pa s skrbjo ugotavljal, da se sedanja evropska kultura tako obnaša, da si to lahko razlagamo le kot njeno puberteto ali pa senilno demenco; stavek je končal: »Srčno upam, da je prvo!«

Iskalec razumljivega odgovora na temeljno vprašanje: »Kdo in kaj je človek?«

Trstenjak je bil izrazito interdisciplinaren mislec in pisec: filozof, psiholog, teolog, psihoterapevt, antropolog, veliko je pisal o kulturi, o narodu ... Vsa ta mnogostranska širina ga je že sama navajala na iskanje sinteze, povezav in celote. Najbrž pa drži tudi obratno razmerje: ker je bil intelektualno globok mislec, iskalec odgovorov na konkretna odprta vprašanja, etično pa pošten človek – stari bi temu rekli moder mož –, je iskal strokovne odgovore v več panogah, ki raziskujejo človeka, da bi tej veliki dvonogi uganki sveta in skrivnosti duha prišel čim bliže. Vsemu temu ob bok gresta njegov poklic in vsakdanje delo: bil je duhovnik, katehet, pridigar, predavatelj, svetovalec, psihoterapevt – torej neposredno usmerjen k ljudem in sicer bolj v poučevanje, pomoč, svetovanje in tolaženje, kakor v brezosebno znanstveno raziskovanje, daleč stran pa od preračunljivega trgovanja.

Po značaju je bil živahen, dinamičen, radoveden. Na stičišču vsega navedenega najdemo središče vse Trstenjakove misli in dela. To je iskanje odgovora na temeljno človeško vprašanje: Kaj in kdo je človek? Trstenjak je bil predvsem antropolog, iskalec celostnega odgovora na to vprašanje. Odgovora, ki pozna in upošteva vse, kar so ob njem domislile različne filozofije, znanstvene panoge, verstva, umetnosti in preprosti ljudje v svoji vsakdanjosti.

Seveda je Trstenjak najbolj znan kot psiholog. Toda vsa njegova psihologija se je stekala v celostno antropologijo. Med psihologi mu je bil najbolj pri srcu Viktor Frankl, ki je tudi sam v dobršni meri antropolog, ki s konkretnimi psihološkimi metodami odpira temeljno in zadnje človeško vprašanje o smislu človekovega dela, doživljanja in usode.

Trstenjak je kot znanstvenik delal za to, da bi bilo nekaj manj neznank o človekovi duševnosti, zgodovinskosti in družbenosti. Na telesno-duševnem področju je odkril zakonitost pri zaznavanju barvnih odtenkov, še mnogo več koščkov znanja o človeku pa je sestavil v sliko na področju celostne filozofske antropologiji, kjer ga je najbolj pritegovalo človekovo simbolično mišljenje.

Primer sinteze izkustvenih raziskovalnih podatkov, modroslovnega razmisleka in doživete skrivnosti najdemo na primer v Trstenjakovi knjigi *Ko bi še enkrat živel*. Natančno navaja številčne podatke in vsebinske odgovore ljudi, jih matematično poglobljeno obdela, povezuje in razlaga, vmes pa tu in tam vnese jasne poudarke filozofije življenjske modrosti in verovanja. Tako navede kot zadnjo besedo v poglavju o smislu življenja svoja velika priljubljena fizika Maxa Plancka in Alberta Einsteina. Za Plancka pove, da so mu nacisti ustrelili edinega sina, ker je bil v odporiškem gibanju, in ko so mu prijatelji izrekli sožalje, je sedel h klavirju in zaigral Bachovo skladbo na besedilo: »Določeno

je po Božjem načrtu, da se moramo ločiti od najdražjega, kar imamo. Pa me moraš prav razumeti: če se ljudje razhajajo, si reko na svidenje.« Za Einsteina pa navaja njegove besede o smislu življenja: »Če hočemo odgovoriti na to vprašanje, moramo biti religiozni ... Najgloblje in največje čustvo, ki smo ga zmožni, je doživetje skrivnosti. Edino iz tega vzkljuje prava znanost. Komur je to čustvo tuje, kdor se več ne more čuditi in spoštovati, je duševno že mrtev ... Kdor ima svoj obstoj za nesmiseln, ni samo nesrečnik, marveč je sploh nesposoben za življenje.«

Zavzet za slogo med ljudmi

Trstenjak je s ponosom pripovedoval, da je imel njegov oče naročen časopis z naslovom Sloga, ki pa je žal kmalu propadel. Kot psiholog je preučeval slovenski narodni značaj in značaje posameznih pokrajin, slovenske odlike, ki so nam omogočile preživetje skozi stoletja, in naše šibke točke, ki nas tepejo. S samomorilnostjo je imel živ stik pri svojem svetovalno-psihoterapevtskem delu, z zanimanjem jo je preučeval tudi kot socialno patološki pojav. Pri tem je ugotavljal, da so sorazmerno pogosti samomori pri nas komaj drugotni izraz samouničevalne patologije v slovenski narodni skupnosti; njena najhujša, najbolj nevarna in množična oblika so razprtije, nesloga ter nizka zmožnost za sodelovanje in pozitivno sožitje med ljudmi in različnimi skupinami pri nas. Sam si je vzel čas za vsakogar, se vanj vživel in našel v njegovi pripovedi pozitivno plat.

V svojih pisanih delih in v neposrednem javnem nastopanju v predavanjih, na radiu in televiziji, prav tako pa v svetovalno-psihoterapevtskem delu s posamezniki, zakonci in družinami, je bil Trstenjak izrazito zavzet za dialog med ljudmi, za spravo med nasprotniki, za slogo, za človekoljubno, ljudomilo stališče. Kadar je nanese, da se je skliceval na svoje duhovništvo, je s ponosom poudaril, da je katoliški duhovnik pontifex – graditelj mostov med ljudmi ter mostov med človeškim in Božjim na svetu. Med drugo svetovno vojno je s svojim znanjem jezikov, ugledom in sposobnostjo za komuniciranje pri okupatorjih in pri obeh domačih sprtih straneh posredoval za življenja ljudi, po vojni je s svojim delom skušal graditi vsaj brvi med različno mislečimi, med vernimi in nevernimi, med sprtimi zakonci. Pri tem se zdi, da je šel po poti apostola Pavla in posnemal Jezusa, ko je hodil po poteh z od Boga oddaljenimi brati in z njimi blago govoril v njihovem jeziku.

Iz svojega dolgoletnega poznanstva z njim sem z gotovostjo prepričan, da nikoli ni zapadel današnji navidezni strpnosti, ki temelji na načelu vrednosti »vseenosti«, češ, vsako spoznanje in stališče je enako dobro. Njegovo spre-

jemanje vseh ljudi je temeljilo na doživljanju dostojanstva in vrednosti vsakega človeka, na stališču, da je v vsakem človeku nekaj dobrega, ki se lahko razraste, če »tleči stenj« blago razpihamo, pa naj se zdi ta človek trenutno še tako telesno, duševno ali socialno bolan, naj se trenutno še tako moti ali dela drugim in sebi v škodo, naj nam je še tako oduren in nasproten. To stališče je uspešno udejanjal dan za dnem.

Pretežni del družbene strukture katoliške Cerkve se je v Trstenjakovi mladosti in zrelih letih šele ovedal sodobnih socialnih problemov in znanstvenih spoznanj, svojega pretirano statičnega gledanja na človeka in družbo ter s težavo porajal času in bistvu krščanstva primeren »krščanski socialni nauk«, oziroma dopolnjeval podobo človeka z dinamičnimi spoznanji naravoslovja

*UMRJEŠ, DA ŽIVIŠ:
NAJBOLJE JE BITI NA CILJU!*

Ob portretiranju v zadnjem letu življenja.

Foto Tomaž Perko

in družboslovja. Trstenjak ni imel težav s tem, da bi zaostajal za časom. Prav tako pa ni bolehal za hlastanjem po enostranskih modnih muhah: niso ga pritegnile družbene zamisli marksističnega sociologizma ne naravoslovni biologizem. Kot profesor filozofije narave, kot antropolog in kot psiholog je bil najtesneje povezan z biološkimi spoznanji o človekovem razvoju – to je bil skrajša njegov priljubljen konjiček. Od tod tudi njegova bližina s Chardinom – krščanskim mislecem evolucije. Po družbeni usmeritvi je bil od mladega do smrti socialno usmerjen – krščanski »socialc«, toda Marxove teze o človeku in družbi – kolikor je meni znano – ga niso niti navdihovale niti begale, ne v njegovem znanstvenem delu ne v njegovem osebnem gledanju. Ljudje, za katere rečemo, da so prijateljevali z njim, pa so bili verni katoličani, agnostiki in neverni, izmed pristašev Marxovega revolucionarnega reševanja družbenih vprašanj in izmed nasprotnikov marksizma. V njihovih medsebojnih sporih je reševal življenja enim in drugim, pri tem pa sam nekajkrat za las ušel pastem pri enih in drugih.

Trstenjak ni bil revolucionar, ki bi svoja spoznanja ali hotenja uveljavljal z ognjem in mečem ali na barikadah. Če je bil prisiljen v kako polemiko, je trpel. Nenasilno, toda jasno in odločno je povedal ali napisal tisto, kar je po vesti in znanju imel za potrebno. Vesel je bil ljubezni, ki so mu jo izkazovali ljudje; to je jasno pokazal, čeprav v mejah skromnosti. Krivični očitki pa so ga zelo boleli in izjemoma je nekajkrat to odločno pokazal, med drugim tudi zadnja leta življenja, ko je v svojo pravično obrambo z veliko mero grenkobe in življenjske utrujenosti odgovoril na napade v časopisu, ki mu je bil zelo pri srcu. Mislim, da je spadal med tiste občutljive ljudi, ki zlepa o nikomer ne rečejo nič slabega, so pa toliko bolj prizadeti, če jih kdo napade iz ideološke ali kake druge nestrpnosti.

Njegova zadnja objavljena knjiga je *Slovenska poštenost*. To je poglobljena humanistična raziskava o poštenosti kot temeljni slovenski značilnosti, ki nam omogoča preživetje. Gre za poštenost v širokem pomenu besede; če v slovenščini komu rečemo, da je poštenjak, ga s tem pohvalimo, da je res v celoti kvaliteten človek. Trstenjak meni, da je poštenost živa, narodotvorna, preživetvena slovenska lastnost. Po izidu knjige so se vse do danes slišale kritike, češ da današnji čas komolčarskega koristoljubja in afer z goljufijami dokazuje, da se Trstenjak moti. V raziskavi o medgeneracijskem prenašanju vrednot iz roda v rod, ki je zajela reprezentativni vzorec odraslih prebivalcev Slovenije, smo vprašali tudi, »katero od spodaj naštetih stvari bi na vsak način hoteli prenesti na svoje potomce«. Naštetih je bilo veliko različnih vrednot, na primer uspešnost, izobrazba, čutenje z najbližjimi, zdržati v težavah,

poštenost ... Anketiranci so lahko izbrali tri med njimi in jih razporedili po svoje. Poštenost je postavilo na prvo mesto kar tri četrtine ljudi (72,8%)! Empirično se je povsem potrdilo Trstenjakovo spoznanje, da je tudi danes poštenost temeljna vrednota, s katero se Slovenci enačimo. Trstenjak je živel in delal, da bi Slovenci ob poštenosti razvili še sposobnosti za sožitje in sodelovanje ter tako eni pomembni preživetveni sposobnosti dodali še drugo – nič manj pomembno.

Pomočnik človeku v stiski

Trstenjakova soba je bila pol stoletja oblegana »privatna psihoterapevtska in svetovalna ordinacija«. Za pisanje knjig se je umaknil k šolskim sestram v Repnje, v Novo Štifo, na Brezje ali drugam, ko pa je bil doma v Ljubljani, so se dan za dnem k njemu zatekali številni ljudje v duševnih in socialnih stiskah: mladi, srednjih let in stari, klošarji in ljudje na najvišjih družbenih položajih, vrhunsko izobraženi in ljudje z najnižjo izobrazbo, verni in neverni, taki s povsem osebnimi tiskami in oni s problemi v medčloveških odnosih – zlasti z družinskimi težavami, duševno bolni in bolestni ljudje – pogosto depresivni na robu obupa. V tiskah so se nanj obračali tudi po telefonu. Mnogi, ki velja jo za nasprotnike vere, so se pri njem spovedali.

Kak dan so se pri njem ljudje vrstili od jutra do večera. Dokler je bil kdo pri njem, se mu je posvetil popolnoma ter bil svež in poln energije, ko pa je zadnji odšel, je od utrujenosti legel na kavč in ni bil zmožen za nobeno delo več, niti večerjati ni mogel.

Osebo ali po telefonu se je mojstrsko pogovarjal z depresivnim človekom; včasih celo uro. Pri tem se je držal svojega pravila: »Z malodušnim ali obupanim človekom se pogovarjam tako in toliko časa, da se oba od srca nasmejiva. Če to uspe, sem gotov, da naslednjih 24 ur ne bo poskušal samomora.«

Vse to je delal brez plačila. Ko so mu ljudje po koncu pogovora hoteli plačati, je dosledno odklonil plačilo z besedami: »Če je treba za dobro besedo plačati z denarjem, je blizu konec sveta! Vse, kar dolgujete – in to sebi, je to, da boste čim bolj srečni!« Svojo zastojno pomoč je utemeljeval, češ da ima plačo oziroma pokojnino kot profesor, sicer pa da je samski in ne potrebuje veliko.

Njegovo usmerjenost v pomoč ljudem v stiski in popolno opuščanje materialne računice ob strani kaže tudi dejstvo, da je vse svoje dohodke, npr. od honorarjev za knjige, sprti oddal tja, kjer je videl potrebo: za štipendiranje temu ali onemu študentu, ki ni imel dohodkov, kot pomoč pri zidanju te ali one cerkve, župnijskega doma ali zvona (zlasti v rodni Gornji Radgoni). Nje-

gova evangelijska brezskrbnost glede materialne preskrbe se lepo ujema s tem, da je bil član družine Frančiška Asiškega.

Trstenjak je bil rojen filozof in z veseljem je govoril: »Mi filozofi ...« Toda ne od stvarnosti in ljudi odtrgan ali suhoparen »filozof« sam zase, pač pa živ mislec o življenju in ljudeh, ki z »babiško« metodo velikega filozofa Sokrata – to je z dialogom ali primernimi prispodobami – pomaga učencu pri rojstvu potrebnega spoznanja v pravem trenutku: enkrat v obliki znanstvenega spoznanja, drugič v obliki pedagoškega nauka, tretjič v obliki mehkega svetovalnega ali terapevtskega poslušanja ter primernih besed za smer rešitve. Če duhovno babištvo ni dovolj dialoško nežno, ampak se loti pomoči pri rojevanju spoznanja, svobode in odgovornosti s kleščami ali celo kladivom, so kaj rade usodne porodne poškodbe, pa naj gre za poučevanje ali pomoč v stiski. Trstenjak se je tej pogosti nevarnosti učiteljev in svetovalcev izognil na vzoren način.

Duhovna dediščina za danes in jutri

Z Antonom Trstenjakom sem bil osebno povezan četrto stoletja, od svojih študijskih let naprej. Pred tem sem doma prebiral njegove knjige, ki so izhajale pri Mohorjevi. V mladostniških letih mi je veliko pomenila zlasti njegova knjiga o človekovem značaju *Človek v ravnotežju*. Ko sem še samo bral njegove knjige, sem bolj doživel njihovo vsebino kakor avtorja, ko pa sem ga osebno spoznal, sem začutil klenost njegove osebnosti: njegovo znanje in ustvarjalnost, njegovo izjemno medčloveško komunikativnost, predvsem pa njegovo notranjo duhovno trdnost; res je bil človek, čeprav je vse življenje trdil, da hodi za človekom, da išče človeka in njegove sledi. Njegova antropološka misel me je pritegnila, vesel in ponosen sem, da mi je bil mentor od diplome do doktorata.

Zadnjih deset let njegovega življenja sem bil tako rekoč dnevno z njim pri delu in jelu, z njim sem potoval po strokovnih in poljudnih prireditvah ter osebnih obiskih, bil priča njegovega uspeha in priljubljenosti med vsemi plastmi ljudi. Prav simpatično je bilo doživljati, kako se je med ljudmi vedno razživel. Četudi ga je sicer bolezen še tako pritiskala z bolečino, je v takih trenutkih pozabil na vse tegobe; bil je samo z ljudmi in za ljudi. Rad je imel ljudi in oni njega. Ko je bil med ljudmi, sta se umaknili v nevidno ozadje tako njegova telesna bolečina kot njegova vrhunska znanost ali osebna duhovna globina.

Morda najgloblje pa sem doživel skrivnost njegove osebnosti, ko sem bil v njegovi sobi večkrat priča njegovim svetovalnim pogovorom z ljudmi v stiskah.

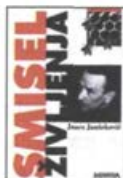
Trstenjak si je dolga desetletja želel imeti znanstveni inštitut. Leta 1992 smo ga ustanovili kot prvo zasebno znanstveno, svetovalno in izobraževalno ustanovo v samostojni Sloveniji. Pozneje smo inštitut poimenovali po njem. Soustanoviteljica Inštituta Antona Trstenjaka je tudi Slovenska akademija znanosti in umetnosti, od leta 2004 pa Vlada Slovenije. Znanstveno, razvojno in s konkretnimi projekti uvajanja novih programov na terenu je namreč inštitut postal vodilna slovenska ustanova na področju čedalje bolj perečih vprašanj kakovostnega staranja in sožitja generacij. Naša spoznanja na tem področju visoko cenijo tudi na tujem. Tako nadaljujemo po svojih močeh Trstenjakovo delo.

Ob 10-letnici njegove smrti tudi na Inštitutu Antona Trstenjaka »merimo nebesno stran in dalj«. Naša izmera kaže, da je Trstenjak izredno veliko dal v času svojega življenja, da nam je danes navdih za naše znanstveno, kulturno in socialno delo ter da postajajo nekatera zrela semena njegovega duha godna za kalitev in boljše letine v prihodnje. Kdor je Trstenjaka sam poznal, lahko njegov pomen meri sam, kdor ga želi spoznati, ima na voljo toliko njegovih del, kot od redko koga v naši kulturni zgodovini. Pričujoči prispevek je jubilejna pobuda, da bi se ozrli v njegov pomen.

Menim, da je duh Trstenjakovega dela in življenjske usmerjenosti zajet v dveh krilaticah, ki ju je rad ponavljal, tako da ju imamo lahko za njegovi življenjski vodili in sporočilo vsem, ki se želimo bogatiti ob njegovem življenju in delu; to sta gesli:

»ZA ČLOVEKA GRE« in »SKUPAJ DRŽIMO!«

Jože Ramovš

Dohtar revnih – stiški pater Simon Ašič

(1906–1992)

Po zatonu antike so kot dragoceni svetilniki celokupnega evropskega napredka vzcveteli čedalje številnejši samostani. Za ta, za evropsko zgodovino nad vse pomemben premik, je zaslužen nekdanji puščavnik in opat sv. Benedikt (480–543) iz Nursije (Italija), imenovan oče zahodnega menišтва ter zavetnik Evrope. Kot ustanovitelj znamenitega reda benediktincev je okoli leta 529 postavil prvi benediktinski samostan Monte Cassino. Zanj je napisal svojo slovito *Regulo monachorum*, pravila za urejeno življenje v samostanski redovni skupnosti; strnil jih je v temeljno zapoved: Moli in delaj! Benediktinski samostani so se kot žarišča misijonske dejavnosti in krščanske kulture hitro razširili po vsej Zahodni Evropi. Zavezani molitvi in delu so marljivi benediktinski menihi – poleg oznanjevanja božjega evangelija – razvili živahno delovanje na celotnem področju kulture, znanosti in gospodarstva. Bili so najnaprednejši dejavnik pozitivnega razvoja v svojem času. Prevajali so antična leposlovna dela in strokovne tekste iz stare grščine ter iz drugih jezikov, v svojih skriptorijih, pisalnicah, pa so na trpežni pergament z gosjimi peresi prepisovali in okraševali številne knjige, vodili so interne šole, zidali cerkve, gradili ceste in mostove, seznanjali podeželje z načeli umnega gospodarstva na področju kmetijstva, sadjarstva, vinogradništva in živinoreje. Razumljivo je, da so se ob vsem tem vsestranskem delovanju ukvarjali tudi s praktičnim zdravstvom, opirajoč se zlasti na bogate izkušnje najimenitnejših zdravnikov pretekle dobe, na starogrškega Hipokrata (ok. 460 – ok. 377 pr. Kr.) in Galena (129–199), nekdanjega osebnega zdravnika rimskega cesarja Marka Avrelija. V času, ko skrb za javno zdravstvo sploh ni obstajala, ko je bila umrljivost dojenčkov in otrok zastrašujoče visoka in je bila povprečna življenjska doba odraslega prebivalstva za polovico krajša od današnje, so se samostani pri nujenju človekoljubne pomoči obolelim posluževali zlasti zdravilnih zelišč. Poleg sadovnjakov, vrta in čebelnjakov so skrbno negovali tudi gredice, posejane z nujno potrebnimi zdravilnimi zelišči, da so jim bila le-ta vsak hip pri roki.

Duhovni sinovi benediktincev so reformirani benediktinci – beli menihi, cistercijani. Na slovenskem narodnostnem ozemlju je zraslo več cistercijanskih samostanov: Stična (1136), Vetrinj pri Celovcu (1142) ter Kostanjevica (1234). Za prekmurske Slovence je bil pomemben cistercijanski samostan v Monostru (1219). Od vseh teh samostanov je preživela in še opravlja svoje duhovno poslanstvo samo Cistercijanska opatija Stična. Kot zgledna redovna

hiša se dosledno drži modrih napotkov sv. Benedikta. To velja tudi za odnos Stične do zdravstva. Njena tovrstna dejavnost je dosegla v 20. stoletju svoj vrhunec po zaslugi patra, duhovnika in filantropa, zdaj že pokojnega Simona Ašiča. Rodil se je v zaselku Raztez na Spodnjem Štajerskem v štiričlanski družini revnih kmetov. Osnovno šolo je obiskoval v Rajhenburgu (današnja Brestanica), ljubljansko klasično gimnazijo pa v času bivanja v stškem samostanu. Že tedaj je v njem dozorel sklep, da bo duhovnik. Leta 1924 je postal cistercijanski menih, kot redovnik pa je v letih 1927–1934 študiral na ljubljanski Teološki fakulteti. V mašnika je bil posvečen leta 1930.

Krvavi vrtinec druge svetovne vojne mu je onemogočil, da bi uspešno dokončal podiplomski študij za dosego doktorata znanosti. Kot nadomestilo za to izgubo pa je, na srečo, odkril novo humano področje svojega bodočega delovanja – ukvarjanje z zdravilnimi zelišči. Socialno čutečemu patru so se v dno srca smilili zlasti starejši oboleli samostanski sostanovalci. S pomočjo zdravilnih zelišč je pomagal najprej njim. Nekaj temeljnih izkušenj je prinesel že od doma, a je kaj kmalu spoznal, da je njegovo znanje na tem področju še zelo pomanjkljivo. Začel je načrtno študirati. Znanje jezikov, zlasti latinščine in nemščine, mu je pomagalo, da se je lahko seznanil s kakovostno tujo strokovno literaturo na tem področju. Pri teh svojih plemenitih stremljenjih je bil deležen obilnega Božjega blagoslova.

Glas o blagem patru, zdravilcu, je kmalu prodril skozi stoletne samostanske zidove. V samostan je začelo prihajati dan za dnem čedalje več bolnih ljudi, pošiljali so mu številna pisma s prošnjami za nasvete in zdravila, najbolj pa so ga imeli v časteh Romi, ki so hodili k patru kar v velikih gručah. Pater Simon, ki je bil tudi odličen radiestezist, je, zahvaljujoč svojemu posvečenemu duhovniškemu poklicu, z nesebično ljubeznijo do bližnjega uspešno zdravil tako trpeče duše kot bolna telesa. Še posebno pozoren pa je bil do mladine v stiski. Poleg tega, da je redno in vestno opravljal zahtevne redovne obveznosti, je bil zaradi svojega zeliščarskega delovanja tako delovno obremenjen, da mu je začelo zmanjkovati časa. Kar naprej se mu je nenehno mudilo. Tega pa njegovo dobro, starajoče se srce ni zdržalo. Po tretjem infarktu se je ob pripravi na jutranjo sveto mašo v svoji celici zgrudil in umrl. Pokopali so ga na samostanskem pokopališču.

Cistercijan pater Simon Ašič sodi med redke ljudi, katerih bitja in žitja ni povozil neusmiljeni čas. Sobratje so mu v samostanu uredili lično spominjsko sobo, njegovo strokovno delo zeliščarja samouka pa uspešno nadaljuje samostansko podjetje SITIK. Najstarejša slovenska založba, častitljiva Mohorjeva družba, je natisnila dve njegovi knjigi: knjigo receptov in knjigo navo-

dil za nabiranje zdravilnih zelišč, katerima je dodala tudi njegov življenjepis. Leta 2006, ob stoletnici rojstva popularnega patra, v tako imenovanem Aši-čevem letu, pripravlja Stična vrsto aktivnosti v njegov blagi spomin. Requiescat in pace!

Vojan Tihomir Arhar

Brižinski spomeniki – tisočletno spokorno bogoslužje

Menda so minili časi, ko je bilo v državah totalitarnega komunizma oziranje v daljno preteklost nekaj neprimernega. Tedaj sta hitri razvoj naravoslovnih znanosti in lažne obljube političnih gibanj napovedovali skorajšnjo uresničenje raja na zemlji. Ko so gospodovali novi oblastniki, je pogled v zgodovino, ki je bila daljša od tistih nekaj desetletij najnovejše zgodovine, vzbujal prezir. Zato ni nenavadno, da se je s padcem komunizma in z nastajanjem novih držav okrepilo splošno in strokovno zanimanje za davne korenine, iz katerih črpajo narodi novih evropskih držav svojo istovetnost. Nenavadno pa je, da se danes stara Evropa sramežljivo upira očitno priznavati svoje krščanske korenine prav v trenutku, ko so te korenine pravzaprav edina otipljiva zgodovinska vez z novo sprejetimi državami. Obnovljeno zanimanje za lastno nacionalno in zgodovinsko istovetnost velja tudi za Slovenijo.

Joseph Docen je leta 1806 in 1807 poročal o najdbi zapisov slovanskega jezika v latinici v enem od kodeksov, ki so jih iz škofije Freising premestili v Državno knjižnico v Münchnu. Tedaj mu še ni bilo jasno, za kakšno dragoceno gre, a jih je že umestil v interesni prostor današnje slovenščine z izjavo, da gre za koroško ali ilirsko narečje. Na dveh različnih mestih tega kodeksa je skupaj 9 folijev (listov) z nelatinskimi besedili, znanimi kot *Prvi*, *Drugi* in *Tretji Brižinski spomenik*. Kodeks je po mnenju zgodovinarjev uporabljal škof, po vsej verjetnosti škof Abraham.

Čas nastanka vseh treh besedil ni isti. *Drugi* in *Tretji Brižinski spomenik* sta starejša od *Prvega*. Zgodovinarji so po razčlenitvi pisave teh dveh spomenikov, ki se je zanesljivo ohranila tudi z neko drugo listino, zapis kar natančno datirali v obdobje med 27. majem 972 in letom 1000. *Prvi Brižinski spomenik* je nastal kasneje, najverjetneje leta 1022 ali 1023.

Glede kraja nastanka prihajata v poštev dve možnosti: ali kraj uporabe – tj. Zgornja Koroška, ali kraj predzadnjega nahajališča – Freising. V času okrog leta 1000 sta bila Lurnsko polje in dolina reke Möll gosto poseljena s Slovenci, zato so besedilo zanesljivo uporabljali v krščanski pastoralni na tem območju.

Poseben pomen za Slovence ima tudi zunanja okoliščina, da so namreč tedanji govorjeni jezik zapisali z eno od različic latinične karolinške pisave, ki je obvladovala evropski krščanski Zahod. Ljudstvo, ki je govorilo in razume-

lo to prvotno stopnjo slovenščine, je torej sodilo že tedaj v zahodnoevropski kulturni okvir.

Slovenščina 10. in 11. stoletja je imela mnoge značilnosti, ki potrjujejo nepretrganost vse do začetka knjižnega jezika v 16. stoletju. Še več, jezikovna povezanost vodi vse do današnjih dni, zlasti če upoštevamo jezikovne starine, ki so se ohranile v narečjih, zlasti v najstarejših koroških govorih. Tisočletna starost jezika pa kaže tudi mnoge razlike.

Brižinski spomeniki vzbujajo spoštovanje ne samo zaradi starosti, ampak tudi zaradi obsežnosti. Vsebuje kar 1014 besed, ki so razporejena v tri strnjena, povsem zaključena besedila. Vprašanja izvirnosti tako starih besedil pa ni mogoče obravnavati s sodobnimi merili. Zanesljivo je, da v vseh treh besedilih najdemo mnoge tematske, motivne in oblikovalske prvine starejših, sočasnih in tudi mlajših besedil, ki jih poznamo z območja krščanskega Zahoda in Vzhoda. To dejstvo govori samo v prid razgledanosti enega ali več sestavljalcev, zapisovalcev oz. prepisovalcev *Brižinskih spomenikov*.

Čeprav gre za tri besedila, ki se v kodeksu nahajajo celo na dveh različnih mestih, so vsebinsko zaključena celota. To velja zlasti, če upoštevamo, za kakšen namen so se uporabljala. Besedila so namreč podlaga ali obredni priročnik zakramenta sprave oz. pravega bogoslužja zelo davne dobe. Do 9. stoletja so spokorniki opravljali skupno pokoro le v postnem času. Konec prvega tisočletja pa se je krščanska spokorna praksa na zahodu zelo spremenila. Javno pokoro grešnikov v postnem času je počasi zamenjala osebna spoved. Na evropsko celiho so prinesli irski misijonarji na osnovi samostanskih navad t.i. *spoved na uho* in kratko, preprosto pokoro za izpovedane grehe. Obred nekakšnega spokornega bogoslužja je potekal v domačem jeziku, vključeval pa je tudi naštevanje grehov iz posebnih seznamov. Za odvezo posebno težkih grehov pa je bila vendarle potrebna osebna spoved. Spokorni obred je zlasti v severnih deželah, tj. na območju, kjer so se uporabljala ta besedila, postajal del nedeljskega bogoslužja.

V luči pravne liturgije je mogoče pojmovati vsa tri besedila kot celoto. Z nekoliko domišljije ta starodavni obred lahko obnovimo takole:

Prvi Brižinski spomenik

Škof na začetku stopi pred občestvo vernikov in jih povabi k spokornemu bogoslužju. Nato narekuje posamezne enote spovedi, ki jih občestvo za njim ponavlja v zboru natančno z istimi besedami. Na koncu se škof obrne k občestvu in jim v latinščini podeli odvezo.

Pred nami je pravzaprav liturgični prizor, v katerem se izmenjuje dvogovor protagonista z zborom, ki se zaključi s skrivnostno formulo odpuščanja

v drugem jeziku, ki ga udeleženci ne razumejo. Mirno je mogoče razmišljati, da *Prvi Brižinski spomenik* pomeni začetek slovenske duhovne drame, ki se je ob zaključku obdobja slovenskega verskega slovstva v 18. stoletju razvila v pasijonske igre.

Drugi Brižinski spomenik

Voditelj v drugem delu obreda neposredno v homiliji nagovori občestvo. Spregovori jim o grehu in možnosti odpuščanju zato, da jih spodbudi in povabi, naj pristopijo k osebni spovedi.

Škof najprej našteje možne grehe (malikovanje, klevetanje, tatvina, uboj, poltenost, prelom prisege in sovražstvo), nato pa zlasti telesna dela usmiljenja, zaradi katerih so izbrani ljudje postali svetniki. Vernike povabi, naj jih z dobrimi deli posnemajo. Pridigo zaključí z razlago, kako je mogoče prejeti odpuščanje grehov: ali z mučeniško smrtjo ali s spovedjo. Našteje, kakšne smrti so umrli mučenci: bičanje do smrti, sežig, križanje, razčtetverjenje. Tako so v vabilu k spreobrnitvi v ospredju bolj kot katalog grehov zgledi svetnikov in mučencev. *Drugi Brižinski spomenik* nikakor ni grožnja s peklom zaradi grešnosti, kakršna je dosegla svoj razcvet v baročni retoriki 17. stoletja tudi na Slovenskem, ampak klic k svetništvu vsakega kristjana in vabilo k dobrim delom.

Brižinska homilija, če jo gledamo iz zornega kota motivov, se tesno opira na Sveto pismo. Tematsko je pridiga zgrajena tako, da se v njej tesno povezujejo ideje greha, kazni in možnosti zveličanja s pomočjo dobrih del, kesanja in spovedi.

Tretji Brižinski spomenik

V zadnjem, tretjem delu, iz množice vernikov izstopajo posamezniki, verjetno s hujšimi grehi, poklekajo pred voditelja obreda in se jim na uho izpovejo. Gre za bogato izpeljan spovedni obrazec. V izhodišču je odpoved hudemu duhu kot odslikava spokornega bogoslužja v velikem tednu in izpoved vere kot nujna podlaga za prejem zakramenta odpuščanja.

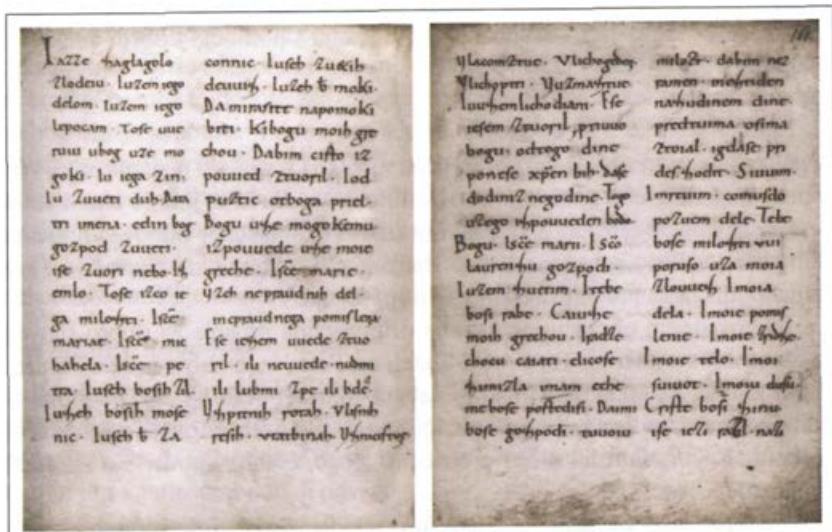
V spovednem obrazcu je značilna priporočilna prošnja za dobro spoved konkretnim svetnikom. To so sv. Mihael, sv. Peter in sv. Lovrenc ter vsi mučenci skupaj. Sklepna izročilna molitev na koncu spovedi je zelo podobna tisti v *Prvem Brižinskem spomeniku*. Zapisana je zelo osebno, da ne rečemo celo intimno. Ko bi odmislili njegovo obredno vlogo, bi lahko govorili o začetkih religiozne lirike.

Tretji Brižinski spomenik izraža zelo razčlenjeno in z globoko vero prežeto priznanje osebne grešnosti in željo po spreobrnitvi. Nikakor ne gre za nekaj

šen inkvizitorski poseg v osebno integriteto vernika, ki naj bi ga krščanstvo trgalo iz njegovega življenjskega okolja, kakor so skušali pred kratkim zaničevalno interpretirati *Bržijske spomenike*.

Bržijski spomeniki niso torej le dokument prvotne stopnje slovenskega jezika, tudi ne le odločna napoved dolgega, pogosto prekinjenega, vendar upornega nastajanja slovenske kulturne in narodne istovetnosti, ampak dokument tisočletnega dejavnega krščanskega življenja najbolj zahodnega slovenskega naroda – slovenskega naroda.

Jože Faganel

Začetek III. Bržijskega spomenika.

Ban dr. Marko Natlačen

Ob stodvajsetletnici rojstva (1886–1942)

Koledar Družbe sv. Mohorja je za leto 1945 priobčil življenjepisa dr. Marka Natlačena in dr. Lamberta Erlicha. Prvi je Družbi sv. Mohorja za njeno 80 letnico priskrbel najvišje državno priznanje za njeno kulturno delo med Slovenci, drugi pa je bil mnoga leta njen delaven član in odbornik. Življenjepisa sta prišla s koledarjem v roke več kot 13.000 takratnim članom družbe in jih seznaniła z možema globoke vere, ki sta ljubila svoj narod in postala žrtvi Varnostno obveščevalne službe Osvobodilne fronte, ki jo je ustanovil CK KPS (Centralni komite komunistične partije Slovenije) avgusta 1941. Po koncu vojne jima je komunistična oblast poskušala vzeti dobro ime, tako kot jima je vzela pravico do groba.

Dr. Marko Natlačen se je rodil na veliko soboto dne 24. aprila 1886 v Mančah v Vipavski dolini. Bil je šesti od devetih otrok, ki so se rodili Petru Natlačenu (1834–1911) in Jožefi, rojeni Renner (1853–1907). Še isti dan so pohiteli z novorojenčkom v župnijsko cerkev na Goče, da bi ga krstili. Starši so želeli, da bi bilo otroku ime Alojzij, a župnik Janez Hladnik je vztrajal pri imenu Marko, saj je bil naslednji dan na veliko noč god sv. Marka. Obveljala je župnikova beseda s pripombo, da bo Marko zrasel v pomembnega moža.

Osnovnošolsko izobrazbo je pridobil blizu doma, saj so imeli šolo enorazrednico na Gočah, v Vipavi pa trirazrednico. Prvo in drugo gimnazijo je obiskoval v Gorici. V letopisu državne gimnazije v Ljubljani za leto 1901/02 v III.b razredu je zapisano ime »Natlačen Markus aus Manče bei Wippach«. Po odlično opravljeni maturi na državni gimnaziji leta 1907 je Marko odšel na vseučilišče na Dunaj študirat pravo in leta 1912 dokončal študije z doktoratom. Po doktoratu je ostal še eno leto na Dunaju, kjer se je pripravljaj na odvetniški poklic, po vrnitvi v Ljubljano pa je bil koncipient pri dr. Peganu. Leta 1919 je odprl v Ljubljani samostojno odvetniško pisarno. V javnem življenju se pomembneje izkaže kot predsednik Orla v času, ko je bil duhovni vodja Orlor dr. Gregorij Rožman, poznejši škof.

Ob delu v advokaturi je vse bolj zahajal v politične kroge, saj se je kot advokat mnogo ukvarjal s problemi Slovenske ljudske stranke, v kateri je zavzel vedno bolj vidno mesto. Leta 1926 je bil izvoljen za podpredsednika SLS in postal formalno drugi mož v stranki, takoj za dr. Antonom Korošcem.

Poslanci SLS 28. junija 1921 niso sodelovali pri glasovanju za vidovdansko ustavo, v kateri je bila Kraljevina SHS razdeljena na 33 oblasti, med temi v Sloveniji na Ljubljansko in Mariborsko oblast. Razdelitev na oblasti je zaživela šele leta 1927, ko je SLS opustila taktiko opozicijskega boja in ugotovila, da lahko za uveljavitev avtonomije nekaj naredi le z aktivnim udejstvovanjem pri oblasti. Volitve v oblastne skupščine so bile 23. januarja 1927. Na volitvah v ljubljansko oblastno skupščino je dr. Marko Natlačen kandidiral na listi SLS za okraj Logatec in bil tudi izvoljen. Čez mesec dni sta imeli ljubljanska in mariborska skupščina svoji prvi seji, na katerih so izvolili predsednika skupščine, ki sta bila hkrati predsednika oblastnih odborov. Za predsednika Ljubljanske oblasti je bil izvoljen dr. Marko Natlačen.

V kratkem obdobju vodenja Ljubljanske oblasti se je dr. Natlačen uveljavil kot vodilni lokalni politik Slovenske ljudske stranke in je deloval v tesni navezi z dr. Korošcem. Zaradi politične enotnosti v obeh oblasteh, ki sta pokrivali slovensko ozemlje, sta imeli Mariborska in Ljubljanska oblast dejansko večjo avtonomijo kot druge oblasti po Jugoslaviji.

Po streljanju 6. januarja 1929 v beograjskem parlamentu je kralj Aleksander uvedel diktaturo ter suspendiral stranke in parlament. Z nastopom diktature je prišlo do oblikovanja Dravske banovine, ki je bila zaokrožena upravna enota vseh Slovencev, živečih v Jugoslaviji. Dr. Marko Natlačen je v vlogi komisarja oblasti dne 15. novembra 1929 predal svoje posle od kralja imenovanemu banu Srncu in se umaknil iz vseh javnih funkcij.

Leta 1933 je bila Natlačenova družina na veliki preizkušnji. Po tem, ko je vodstvo SLS konec leta 1932 razglasilo Ljubljanske punktacije z zahtevo po večji avtonomiji, je režim aretirал voditelje SLS, med njimi tudi dr. Natlačena. Konfinacija s postajami Gacko, Bileća in Sarajevo je trajala kar 21 mesecev.

Po uboju kralja Aleksandra v Marseju 9. oktobra 1934 je prišlo do vladnih sprememb. Konfinirani Slovenci, ki so do takrat predstavljali državnega sovražnika, so se vrnili domov (Korošec, Kulovec, Natlačen) in SLS je v okviru JRZ postala vladna stranka. Prišlo je do zamenjave oblasti: dr. Korošec je postal notranji minister, ban Dravske banovine pa dr. Marko Natlačen.

Dr. Marko Natlačen je 13. septembra 1935 prevzel naloge bana Dravske banovine. Konec tridesetih let prejšnjega stoletja je bila Dravska banovina v gospodarskem vzponu. V začetku banovanja dr. Natlačena so se še čutile posledice velike ekonomske krize. Predvsem je bilo prizadeto zelo zadolženo kmečko prebivalstvo. Moratorij na dolgove je zahteval sanacijo bančnega sistema, ki jo je banovinska uprava aktivno podprla. Povečano povpraševanje

na za Slovence takrat najpomembnejših trgov v Nemčiji, na Češkoslovaškem in v Italiji je dalo gospodarstvu dodaten zagon.

Posebno pozornost je ban posvečal poklicnemu izobraževanju kmečkega prebivalstva in s tem v zvezi gospodinjstvom in gospodarskim kmečkim šolam (Mala Loka, Svečina, Grm).

Gospodarska rast je omogočala tudi številne projekte na kulturnem in narodnem področju: ustanovitev Glasbene akademije, izdaja zbornikov ob obletnicah posameznih pomembnih Slovencev (med njimi tudi izdaja umetniških zbornikov Groharja in Jakopiča) ter predvsem gradnja Narodne in univerzitetne knjižnice. Že kot bivši oblastni predsednik se je Natlačen zavzel za Društvo znanosti in umetnosti, ki je bilo predhodnik Slovenske akademije znanosti in umetnosti (SAZU). Pozneje pa je za SAZU odkupil Robidovo knjižnico. Z dr. Korošcem je bil dr. Natlačen v prvi obrambni vrsti ob beograjskih grožnjah mladi ljubljanski univerzi.

Modernizacija ter izgradnja cestnega omrežja je dobila nov zagon. Pospešeno se je izvajala tudi elektrifikacija celotnega ozemlja banovine. Dolenjska in predvsem Suha krajina sta veljali v banovini za manj razviti, tako da je ban prav tam podpiral številne projekte elektrifikacije in vodooskrbe.

V tem času je bil Natlačen eden bolj priljubljenih slovenskih politikov. Marsikatera družina ga je tako vabila za botra desetemu, dvanajstemu ali štirinajstemu otroku.

Ob koncu tridesetih let so se nad Evropo zgrnili preteči oblaki: priključitev Avstrije Nemškemu rajhu 1938 in podpis pogodbe o nenapadanju med Hitlerjem in Stalinom 23. avgusta 1939. Nemčija je napadla Poljsko 1. septembra, dva dni za tem sta Anglija in Francija napovedali vojno Nemčiji. Nemčija je pozvala sovjetsko vlado, naj pošlje čete na Poljsko z vzhoda. Kako so potekali dogodki s strani Nemčije, je dobro znano. Manj se pa govori, da je »rdeča armada« 30. novembra napadla Finsko. Stalin je poslal veleposlanika v Vichy k Petainu. Sovjetske čete so vkorakale v Latvijo, Litvo in Estonijo in si prisvojile Besarabijo in Bukovino. Komunizem in nacizem sta stala pred vrati. Jugoslovanska vlada je odprla vrata sovjetskemu poslaništvu v Beogradu in po vsej državi so se ustanovljala »Društva prijateljev Sovjetske zveze«.

Dr. Marko Natlačen je na zasedanju banskega sveta 12. februarja 1940 orisal stanje komunizma v Sloveniji. Njegove ugotovitve so bile: »1. V začetku leta 1939 so komunistične akcije popuščale zaradi neuspehov komunizma

5. julija 1937 na pogrebu škofa Jegliča. Ban (v črnem) za Alešem Ušeničnikom.

zite, kaj se godi v družini, v društvih, v javnosti, v šoli in uradih, v industrijskih delavnicah in v podzemeljskih rovih, da vas nekoč ne preseneti svet, ki mu bo krščanstvo samo še tarča za pijane dovtype, ruševine večstoletne narodne kulture pa temelj, na katerega bo postavil svoje brezdušno materialistično carstvo. Moj klic velja posebej še vsem poklicnim vzgojiteljem mladine, to je vsemu našemu nižjemu in višjemu učiteljstvu. Najdragocenejše, kar imamo, je izročeno vaši skrbi. Čez deset let bo slovenski svet tak, kakršnega vi danes polagate v mlade duše. Gorje vam, če se izkaže, da njiv niste pleli, ali da ste celo sejali ljuljko!» Glede na kasnejše delovanje slovenskih komunistov lahko sklepamo, da si je dr. Natlačen že z javnim zavzemanjem proti komunizmu podpisal smrtno obsodbo.

Ko sta Nemčija in Italija napadli Jugoslavijo in se je po nekaj dneh vojaška obramba Jugoslavije sesula, je ostala Dravska banovina sama. Stik z ostalimi deli države je bil zaradi razmer na Hrvaškem skoraj takoj pretrgan in na čelu tega osamelega in stiskanega ozemlja se je znašel ban dr. Marko Natlačen kot

v Španiji. 2. V drugi polovici leta se je komunistična akcija okrepila zaradi sklenitve zveze med Nemčijo in Rusijo in z razdelitvijo Poljske, ko so se boljševiki pojavili na Karpatih. 3. Komunisti pri nas se ne skrivajo več v tajnih društvih in tajnem tisku, ampak nastopajo povsem na zakonit način. 4. Slovenska javnost se premalo zaveda svoje dolžnosti, da bi se idejno borila proti komunizmu. Del tiska molči in del slovenske inteligence, predvsem mlajše, molči. 5. Nekateri vzgojitelji mladine so »filo-komunisti«, ki jih najdete v vseh slojih prebivalstva. Država pri tem lahko postopa le po zakonu, z zakonom pa se ta bolezen ne zdravi. 6. Delovanje komunizma se je razpaslo med srednješolsko mladino.« Svoje svareče poročilo ban zaključil: »Moj klic velja preko vas, gospodje člani ban-skega sveta, vsem slojem naroda: Pazite, kaj se godi v družini, v društvih, v javnosti, v šoli in uradih, v industrijskih delavnicah in v podzemeljskih rovih, da vas nekoč ne preseneti svet, ki mu bo krščanstvo samo še tarča za pijane dovtype, ruševine večstoletne narodne kulture pa temelj, na katerega bo postavil svoje brezdušno materialistično carstvo. Moj klic velja posebej še vsem poklicnim vzgojiteljem mladine, to je vsemu našemu nižjemu in višjemu učiteljstvu. Najdragocenejše, kar imamo, je izročeno vaši skrbi. Čez deset let bo slovenski svet tak, kakršnega vi danes polagate v mlade duše. Gorje vam, če se izkaže, da njiv niste pleli, ali da ste celo sejali ljuljko!» Glede na kasnejše delovanje slovenskih komunistov lahko sklepamo, da si je dr. Natlačen že z javnim zavzemanjem proti komunizmu podpisal smrtno obsodbo.

edina oblast, na čigar ramah je ležala velika odgovornost. Slovencem je grozila neposredna nevarnost, da jih ogromne sovražne sile uničijo.

Na dan nemškega letalskega napada na Ljubljano 6. aprila 1941 je Natlačen sklical zastopnike vseh slovenskih strank, vključno socialistične, da so ustanovile Narodni svet in izbrale njega za predsednika. Komunistov ni bilo zraven: kljub njihovi zahtevi jih niso sprejeli, ker formalno stranka ni bila legalna, morda pa tudi zato, ker so bili takrat s svojo Protiimperialistično fronto zavezniki Nemcev in so delali vse, da demoralizirajo vojsko in zrušijo državo. Dr. Marko Natlačen je poskrbel, da je policija pred prihodom Italijanov izpustila vse politične jetnike, vključno s komunisti, in seznane skrila (po vojni so na procesu šefa policije Lovra Hacina dolžili, da seznamov ni uničil, kot mu je ban ukazal). V javnem proglasu se je zavzel za ohranitev reda in miru in nastopal proti denuncianstvu. Natlačen se je zavzemal, da bi se slovenski narod s čim manjšimi žrtvami, človeškimi in materialnimi, pretolkel skozi vojno, in to stališče je branil do konca.

12. aprila 1941 se je šel v delegaciji Narodnega sveta pogajat v Celje z Nemci, da bi se Slovenija kot suverena država po propadu Jugoslavije pogajala z Nemčijo za premirje, predvsem pa zato, da bi ohranil upravno-politično celovitost slovenskega teritorija, ki sta si ga Italija in Nemčija razdelili. Prav tako je Natlačen predlagal, da bi Narodni svet civilno upravljal po Italiji zasedeno ozemlje, a je dobil prav tako odklonilen odgovor. Sprejel je italijansko imenovanje v sosvet Ljubljanske pokrajine, a je kmalu izstopil, ker je uvidel, da bi to pomenilo podpirati početje italijanskih zasedbenih oblasti.

Naivne in kratkovidne naj bi bile Natlačenove pretirane izjave vdanosti in zahvale italijanskemu okupatorju, ki so jih mnogi razumeli – ali hoteli razumeti – kot udinjanje. Če pa upoštevamo okoliščine, v katerih so bile te izjave dane, krutost nemškega okupacijskega režima na Štajerskem in Gorenjskem ter zadržanje meščanskih oblasti v drugih okupiranih območjih Zahodne Evrope, more biti sodba do teh izjav blažja. Še posebej to velja, ker so bile te izjave pogosto iztrgane iz konteksta diplomatske govorice tistega časa, hkrati pa so bile sistematično zamolčevana druga dejanja dr. Natlačena v tem času, predvsem številne intervencije pri italijanskih oblasteh za po nedolžnem zaprte Slovence in nenazadnje tudi ustanovitev Slovenske legije, prve ilegalne odporniške organizacije.

10. septembra 1941 je dr. Natlačen zaradi nestrinjanja z italijansko okupacijsko politiko, predvsem pa zaradi protipravnih sredstev, ki so jih te oblasti začele uporabljati pri zatiranju vse bolj aktivnega partizanskega gibanja, skupaj z Ivanom Pucljem izstopil iz sosveta. V izstopnem pismu Natlačen komi-

sarju Grazioliju očita predvsem nezakonito postopanje italijanskih oblasti s prebivalstvom v Ljubljanski pokrajini. Po tem dogodku se je dr. Marko Natlačen umaknil v zasebno življenje in večino časa prebil doma in na krajših sprehodih.

V začetku novembra je pri Žalah neznan kolesar prestregel Natlačena in mu izročil pismo z grožnjo likvidacije. Prijatelji so Natlačenu svetovali, naj ne hodi sam po okoliških cestah, ali naj odide v inozemstvo, kakor je že odšel župan Adlešič.

V torek, 13. oktobra 1942 je okoli 9. ure vstopil v Natlačenov hišo agent Varnostno obveščevalne službe (VOS) Osvobodilne fronte, preoblečen v duhovnika, in ga ustrelil. Morilca Italijani niso zasledovali niti našli. Pač pa so našli vzrok, da so ob zidu nasproti hiše še tisti dan ustrelili štiriindvajset talcev, kljub temu da je vdova dr. Natlačena rotla okupatorja, naj ne maščuje ene smrti še z novimi slovenskimi žrtvami. Ljubljana se je zavila v črnino, skoraj z vseh hiš v mestu in na njenem robu so visele izobešene žalne zastave. Od dr. Marka Natlačena se je dne 16. oktobra ob 16. uri poslovila večtisočglava množica ljudi. Današnji predsednik Zveze združenj borcev Janez Stanovnik celo izjavlja, da sta prišla vdovi dr. Natlačena izraziti sožalje tudi člana Vrhovnega plenuma Osvobodilne fronte – njegov oče in dr. Anton Breclj. Sožalje je družini izrekel tudi pisatelj Fran S. Finžgar.

Kaj je motiviralo voditelje Osvobodilne fronte, da so zaukazali umor »poštenjaka in pokončnega moža«, kakor dr. Natlačena v svojih spominih opisuje dr. France Koblar. To nam najbolje razkrivajo pisma, ki jih je pisal Edvard Kardelj voditeljici VOS Zdenki Kidrič: »Zadnjič si me vprašala radi Na(tlačena). Razume se, da se strinjamo. Bilo bi naravnost sijajno. Ali pa kdorkoli podoben.« Ali pa, ko se Kardelj pohvali z izvršenim dejanjem Josipu Brozu: »VOS je po našem navodilu ... likvidiral dr. M. Natlačena (bivšega bana), ki je bil resnični voditelj vsega gibanja (bele garde) in glavni predstavnik londonske vlade.« In v drugem pismu: »Ko je bil likvidiran Natlačen, nam je takoj naslednji dan nakazal neki ljubljanski podjetnik 150 tisoč lir. Še nismo ugotovili, ali iz veselja ali od strahu. Obljubil nam je cel milijon ...« Dr. Natlačen je bil torej žrtev terorja, s katerim je hotelo vodstvo Osvobodilne fronte ustrahovati prebivalstvo Ljubljanske pokrajine in se znebiti političnih nasprotnikov.

Letos mineva 60 let, kar je komunistična oblast oskrunila grob Natlačeneve družine in posmrtno ostanke odpeljala neznano kam. Spodobilo bi se, da bi Slovenija ob tej obletnici vrnila dr. Marku Natlačenu dobro ime in pravico do groba.

Mirko Kovač

Ob stoletnici romana Pod svobodnim soncem

Svoboda je pravica vsakega naroda. Za majhen narod kot je slovenski, pa pomeni svoboda še mnogo več. Ob bolj ali manj tragični zgodovini našega naroda so se mnogi, zlasti ugledni Slovenci, globoko zamislili. Finžgar sam je v svojem romanu (ki ga sam imenuje povest) takole zapisal: »Ko sem to povest napisal, sem poprosil tedanjega ravnatelja muzeja dr. Walterja Šmida, naj prebere rokopis. Takole ga je ocenil: Za zgodovinsko stvarnost v jedru jamčim. Kako pa si kot pisatelj ponazoril tedanjo dobo, o tem ne sodim, ker nisem ocenjevalec za leposlovje. Prepričan pa sem, da je povest polna življenja in zato zlepa ne bo umrla.« In Finžgar sam nadaljuje: »Kakor dr. Walter Šmid tudi sam nisem ocenjeval in sodil povesti ne tedaj in je ne sodim sedaj. Zvest sem stari latinškim modrijanom, ki so trdili, da nihče ni sodnik v svoji pravdi. Napisal sem jo zlasti za mladino, da bi v njej budil narodno zavednost in zavračal neresnično trditev Slovanom sovražnih zgodovinarjev, češ, da so bili naši pradedje Sloveni plaho pastirsko ljudstvo, vedno tepeno in sposobno le za sužnje. Mnogo pisem bralcev po izidu povesti me je prepričalo, da sem imel prav in da je bila taka povest potrebna in zelo koristna. Vi, sedanja mladina, ki živite v svobodni slovenski republiki, ne morete imeti niti pojma, koliko poguma je bilo treba za moje mladosti, če si hotel biti zares Slovenec – pod strogo tujo oblastjo.« In v nadaljnjem pojasnjuje pisatelj svoje izkušnje s tujci, ki so nekdaj (vse do leta 1918) vladali Slovincem v bivši Avstriji: »Tedaj je bil edino spoštovan jezik nemščina. Že v osnovnih šolah so nas mučili z njo. Prav tistega leta (1881), ko sem prišel v ljubljansko gimnazijo, je bilo milostno dovoljeno, da smo se v nižji gimnaziji učili nekaj predmetov v slovenščini. Tedaj je najstarejši profesor v zboru, dober Slovenec, mnogim svojim slovenskim dijakom prisodil odličen red, a nad red je postavil črko t. Ko so ga vprašali, kaj ta črka pomeni, je razložil, da je fant priden, bistre glave, zna svoj predmet, toda tare ga nemščina. Prav takrat je postal naučni minister zagrizen Nемеc Gautsch, ki je z vso strupenostjo preganjal zavedne Slovence. Zato smo dijaki skušali nazorno dokazati svojo narodno zavednost. Začeli smo vtikati v gumbnico pri suknjiču droben slovenski trakec. Minister ga je opazil celo na Dunaju; seveda, obveščen po kakšnem nemškem ovaduhu. Tako je bila prebrana po vseh šolah resna zapoved, da bo tako izzivanje strogo kaznovano. »Slovenci« so iz gumbnic morali izginiti. Jaz sem izsledil v izložbi ovratnico: modro-rdeče pisano.

Kupil sem jo. V šoli jo opazi profesor. Opazil je tudi mojo belo srajco poleg. Zahteval je, da jo takoj odstranim. Žalosten in jezen sem jo snel in potlačil v žep. Slovenski sedmošolci smo med seboj zbrali skromno vsoto, da kupimo venec in ga o vseh svetih poneseemo v Kranj na Prešernov grob. Slovenskih travnikov ni smel imeti. Pač pa so se dijaki pripravili na tri pesmi. Imeli so izvrsten pevski zbor. Mene so določili, naj na grobu po odpeti pesmi govorim. Povabili smo s seboj tudi dva slovenska profesorja, ki sta se povabilu drage volje odzvala. Pri grobu na pokopališču sta nas čakala dva orožnika. Čudno se nam je zdelo. Ko smo odpeli prvo pesem, se je zgrnila okrog nas množica ljudi, ki so prišli na grobove. Tedaj sem bil jaz na vrsti, da spregovorim. Napisal sem pesem v šesterцу in petercu. Ko potegnem pesem iz žepa, stopita orožnika med nas in mi povesta, da ne smem govoriti, ker je strogo prepovedano. Nemo smo položili venec na grob, zapeli še dve pesmi in tiho odšli. Zadnje vrstice navojene elegije so bile:

Tvoja naj, pevec, ljubav prešine nam duše mladostne,
da izpolni se res, kar si obetal nam ti:
vreme se Kranjcem jasni in milši jim zvezde bliščijo,
svobode čas bo prišel, prosto bo dihal Sloven.

Zagrenjeni, molčeči smo šli s pokopališča v mesto. Tam smo krenili v gostilno Pri stari pošti, kjer smo si že prej naročili skromno malico. Z nami sta šla oba profesorja. Ko smo se okrepčali in ogreli s kozarcem vina, smo se razživali in dali duška užaljenosti. Zadonele so naše pesmi: Buči, morje Adrijsko, Naprej zastava Slave. Pesmi so privabile nekaj meščanov, ki so prosili, da bi smeli k nam v sobo. Ko so posedli, je velel profesor Petelin, naj zaprejo vrata v sobo in naj nihče več ne vstopi. Nato mi je rekel, naj preberem pesem, ki so jo prepovedali. Po moji elegiji so dijaki navdušeno deklamirali še Uvod h Krstu, O Vrba in Zdravljico. Kljub orožnikom smo šli domov le še bolj navdušeni in iskreno zavedni.«

To je le kratek spomin pisatelja Finžgarja na mladeniško navdušenje in veselje, ki ga je užival naš mladi rod, ko se je spominjal svojih velikih rojakov v želji, da bi v naši domovini zmagal boj v prid slovenski govoric in slovenstvu. Toda še vedno je bilo na Slovenskem dosti ljudi, ki niso mislili tako kot pisatelj. Kako jih zdraviti? Pa pravi Finžgar: »Dr. Janez Krek me je opozoril na odgovor slovenskega starešine, ki je rekel bizantinskim poslancem, ko so zahtevali od njega vdajo: Dokler bo kaj mečev, se Slovan ne preda. Po Krekovem mnenju mora samo ta odgovor zadostovati za pisatelje, kralje fantazije, da napišejo povest o naših davnih dedih in spodbudijo naše ljudstvo k samo-

zavednosti.« In Finžgar se je takoj lotil zgodovine, celo Prokopijevo tajno zgodovino je bral v grškem izvirniku z latinskimi opombami. Dve leti se je pripravljaj na roman, dve leti je pisal in vsak prosti čas je ob obilnem poklicnem delu skrbno porabil. Ljubezen do slovenstva je pisatelju še posebej narekovala skrbno pripravo na oblikovanje tega romana. O tem pravi Slodnjak: »Finžgar je začel misliti na zgodovinski roman iz užaljenega domovinskega ponosa in zaradi takratnega germanizacijskega vala, ki je hotel preplaviti slovensko zemljo vse do Trsta. Med pisanjem ga je navdihovalo tudi splošno nacionalno razpoloženje v takratnem slovstvenem in političnem življenju, ki so ga krepile tudi čedalje močnejše osvobodilne in zedinjevalne tendence med južnimi Slovani. Z zgodovinskim romanom je hotel leposlovno ovreči trditev, da Slovenci nimajo zgodovine, kakor jo je na znanstven način ovrgel Franc Kos z Gradivom za zgodovino Slovencev. Kljub temu apriorističnemu namenu je z naponom marljivega študija zgodovinskih virov in mladostne moči svojega talenta, s pomočjo klasične slovstvene izobrazbe, posebno Prokopijevih spisov, ustvaril razgibano in privlačno delo ... Kljub temu da vsem zahtevam romana ni mogel zadostiti v polni meri, se je skušal zgledovati po svetovnih zgodovinskih romanih, zlasti Sienkiewicza, morda celo Aleksandra Dumasa, starejšega. Vendar si je vodilno idejo romana izmislil sam, tako mu je uspelo (zlasti v osebah Iztoka in Irene) združiti dva svetova: dotedaj še barbarskega slovanskega in bizantinskega, ki je v tistem času veljal za omikanega. V Iztoka je skušal vlitii najbolj krepke duhovne in človeške moči ter izpovedi nepokvarjene slovanske duše, v Teodoro pa kljub njenemu položaju in navidezni omiki, slabosti ter pokvarjenosti tedaj že moralno načetega Bizanca. Prav tisti čas je na Slovenskem pisal tudi Prelesnik svoje romane iz zgodovine Polabskih Slovanov. Koliko je le-ta vplival na Finžgarjevo odločitev odn. njegov roman, je precej različnih razlag. Prav pri dominsvetovcih so bile v navadi tudi občasno zgodovinske povesti, bodisi da so se rodile iz romantičnih nagibov ali iz krajevnega domoljubja, še bolj pa iz želje, naj bi podobe preteklosti poučno in spodbudno vplivale na sodobnega bralca. Posebno Matija Prelesnik je v svojih epskih pesnitvah rad pripovedoval zgodbe iz slovanske zgodovine (Ženitev vojvoda Ferdulfa, Slavna zmaga Gojmila Vojnika) ter končno zasnoval trilogijo iz zgodovine polabskih in baltičskih Slovanov: *Naš stari greh*, *V smrtni senci*, *Vineta* (DS 1903-1905). Zadnji del trilogije *Vineta* je bil zaradi pisateljeve smrti nedokončan. Vsebina Prelesnikovih del je deloma nekritična in včasih celo pretirano tragična. Kaže, da se je v Finžgarju porodila ob branju Prelesnikovih del bolj osvežilna in za čas bolj optimistična misel, kar je pisatelj dokazal z vsebino romana *Pod svobodnim soncem*. Vse kaže, da se je Finžgar

ob Prelesnikovi trilogiji oprijel načrta, da napiše svoj drugi veliki tekst, povest davnih dedov. Ta povest je morala biti drugačna kakor zgodbe umiranja na severu: bila bi naj povest slovanskega prodiranja na jug in osvajanja novih ozemelj ... Njegova povest naj bi budila zavest ljudske moči, vero v narodno prihodnost in voljo do popolne, neprikrajšane svobode (Koblar). Tako pa je bilo besedilo velikega teksta, romana *Pod svobodnim soncem*.«

O časovno razvojni fazi dela za roman *Pod svobodnim soncem* pa naj omenimo sledeče: decembra leta 1904 je razpisala MD dve častni nagradi za eno daljšo (3000 kron) in eno krajšo zgodbo (1500 kron). Ker se je Finžgar odločil, da tekmuje za nagradi in pripravi besedilo romana, je bil razočaran, ker niti I. dela romana ni utegnil končati, in še bolj, ker MD ni sprejela njegovega, sorazmerno dognanega besedila in je raje naklonila nagrado drugemu. Nagrado so odborniki MD prisodili E. Ganglu za povest *Trije rodovi*. O nadaljnjem svojem delu za roman pa Finžgar pove v *Letih mojega popotovanja*: »Ko sem imel že prvi del Pod svobodnim soncem doberšen kos spisan, sem ga poslal MD z načrtom vred kot konkurenco z Ganglovimi Tremi rodovi. Mojo povest je odbor zavrnil, Tri rodove pa sprejel. Nato sem šel z njo v Dom in svet. Ta jo je začel priobčevati, jaz pa sem pisal dalje. Za vsako številko posebej. Prav pa bi bilo, ko bi jo bil še enkrat pregledal in jo skrbno pripravljal za tisk. Pa nič ne de. Pisal sem s tako vnemo kot prizore, da sem se potil od navdušenja, ker sem vse podoživljal sam.« Po vsem tem je tudi jasno, zakaj je povest začela izhajati v DS, ne da bi jo bili prej napovedali. V prvi številki za leto 1906 je prišla šele sredi lista in ne na začetku, kakor je izhajala pozneje. Povest je v Domu in svetu zbujala priznanje. Kmalu je že veljalo, da bo Finžgar dal Slovencem veliko zgodovinsko trilogijo. Ko Dom in svet ob zaključku leta 1906 napoveduje drugi del Svobodnega sonca in imenuje Finžgarja glavno oporo lista, zapiše: »Na ta roman je Dom in svet še posebno ponosen. Gospod pisatelj je mnogo študiral zanj. Postavil ga je na eksaktne zgodovinske vire ... Pisan je stilistično visoko, klasiciteto jezika združuje z moderno psihološko fineso. Zdaj je roman v svoji peripetiji – nadaljnjega razvoja mora z napetostjo pričakovati vsakdo, ki se resnično zanima za tako odlična slovenska dela.« Zelo ugodno je Finžgarjevo delo ocenil Slovenec. V posebni razpravi pa je dr. Josip Debevec prikazal roman kot katoliško delo, ki se s pridobitvami realizma hoče odtrgati od modernega naturalizma. Dr. Janez Evangelist Krek je že po prvem delu pisatelju potrdil, da je na pravi poti ter ga spodbujal, da bi čim dlje ostal na vrhu, kakršnem je sedaj. Pojavila pa se je tudi kritika. Finžgar se je čutil prizadetega po Cankarjevi izjavi v Krpanovi kobili ter po polemičnem članku Govekar in Govekarji, kjer ga je zabolelo tisto mesto, ko Cankar govori, češ, naj pisatelj ne misli, da

dviga narod v svoje višave, temveč naj se sam dvigne iz samozadovoljnosti do višine svojega naroda. Po pismu, ki ga je Cankarju pisal Finžgar na Dunaj, se je nekoliko pojasnilo, da Cankar govori o romanopiscih na splošno. Z romanom pa ni bil zadovoljen tudi Meško, verjetno zato, ker ga je še preveč objemala lirika, Finžgar pa je gojil svojevrstno življenjsko modrost. Najobsežnejšo, v glavnem formalistično kritiko, je napisal v LZ leta 1913 dr. Janko Lokar, potem ko je že leta 1912 v istem časopisu pohvalno označil Finžgarjevo delo. Lokarjeva ocena je nekako obojestranska: delno pohvalna, delno grajalna. Med drugim oponaša Finžgarju, da se po zgodovinski strani v njegovem delu kažejo kljub temeljitemu študiju samo zgodovinski elementi, ne pa zgodovinski duh. Največja napaka pri osebah pa je, da so po večini zunanje slike brez globoke psihologije. Zato se v zgodbi uveljavlja stara tehnika: čari, spletke, beg, podzemelske ječe, čudovite rešitve. Najbolje zadet se zdi kritiku Justinijan, deloma tudi Teodora. Kritik pa se sprašuje, kako more prešušnica, kot je Teodora, drugo žensko, Ireno, ljubiti zaradi njene nedolžnosti. Pri Iztoku, Ireni in Azbadu pogreša psihološke utemeljitve. Epafrodit se mu zdi kakor duhovnik romana. O Tunjušu, Alanki in Ireni ima zelo plehko oceno glede njihovega realnega prikaza in situacijske resničnosti. Pevec Radovan ni bard Slovenov, saj je premedel, da bi zrastel iz domačega okolja. Med največje vrline Finžgarjevega dela pa uvršča njegov slikovit jezik. Ob pisateljevi 50-letnici je dr. Ivan Pregelj imenoval roman najboljšo ljudsko knjigo, prvi slovenski svetovni roman, vendar s pripombo, da je Finžgar v delu preveč fabuliral in ni v polnosti doživel oseb, časa in kraja v povesti, kar je zagotovo pomanjkljivost. V svojem delu *Leta mojega popotovanja* omenja Finžgar dolžino svojega romana in možnosti še za tretji del, saj so mu usihali dohodki, treba pa bi bilo še dosti dodatnega študija. Zato je drugi del zaključil s kratkim epilogom, ki naj bi nadomestil tretji del trilogije. Roman *Pod svobodnim soncem* je doživel do leta 1990 zavidljivo število izdaj, kar trinajst. Številne šolske knjižnice so naročale zelo veliko število izvodov tega romana, ki so ga zlasti mlajši bralci z velikim veseljem prebirali. To Finžgarjevo delo je na prostem dramatiziral Miloš Mikeln v Celju leta 1954, filmski ustvarjalci pa so že resno pripravljali upodobitev romana v filmu. Zato je prav, da o romanu zapišemo sodbo enega najboljših slovenskih poznavalcev Finžgarjevega dela, dr. Franceta Koblarja: »V Finžgarjevem delu je to in ono neizdelano, ni do kraja razvito, celo ujeto v njegovo duhovniško vzgojnost in zadržanost, a na tej stopnji izpričuje vendarle zanosnega oblikovalca človeških teženj in moč prebujenega, uporno snujočega duha.« Ob tej sodbi pa lahko še dopolnimo, da je roman zelo prebiran že uspešno preletel celo stoletje.

Bogo Jakopič

Enajst desetletij Planinskega vestnika (1895–2005)

Planinski vestnik (v nadaljevanju: PV) je leta 2005 praznoval 110 let, odkar je 8. februarja 1893 izšla prva številka. Med prvo svetovno vojno ni izhajal, oziroma sta izšli prehodni številki 1915 in 1919. PV se ponaša kot najstarejša revija te zvrsti na Slovenskem in je tudi sicer za Učiteljskim tovarišem najstarejša. Preživel je razna obdobja pod vplivom političnih in družbenih sprememb, ki pa nanj niso imele pomembnejšega vpliva, saj je bila ljubezen do narave v vseh oblikah dejavnosti stalnica njegove vsebine.

Danes se lahko vprašujemo za nazaj, kaj je PV vseskozi pomenil za slovenstvo, kakšno vlogo je imel pri razvoju Slovenskega planinskega društva in po vojne Planinske zveze Slovenije in kakšno mesto naj bi imel v slovenski književnosti?

Za slovenstvo je PV vsaj v prvem desetletju in pol do prve svetovne vojne imel domoljubno vlogo. Ohranil je slovenskim goram slovenski značaj. Slovenskemu planinskemu društvu (v nadaljevanju: SPD) je odpiral pot do naroda in do novih članov. V slovenski književnosti ima PV svoje mesto zaradi tistega dela domovine, to je gora, ki ga druge revije in posamezni literati redko opisujejo, predvsem pa nobena druga organizacija ali društvo, kot le planinska.

Obdobja, ki jih je v 110-ih letih izhajanja preživel PV, niso toliko zaznamovale politične spremembe, razen dveh svetovnih vojn, pač pa uredniki, ki so vsebinsko krojili PV. Zato lahko posamezna obdobja, posebej, če so uredniki PV urejali glasilo daljši čas, poimenujemo po urednikih, ki so svojemu glasilu vtisnili določen pečat.

Prvo obdobje PV, ki se je izteklo nekako do prve svetovne vojne, sta si časovno razdelila dva urednika: Anton Mikuš in dr. Josip Tominšek, oba tudi veščaka slovenskega jezika. Obdobje, ki je obsegalo predvojni čas, je bilo v znamenju konfrontacije SPD s sekcijami Nemško-avstrijskega Alpenferajna v Ljubljani, Mariboru in Celju. Otvoritev vsake nove slovenskega planinske kočice, poti ali uspešne prireditve, je bila v PV pospremljena z navdušenimi vrsticami. Ker so bili med člani SPD tudi izobraženci, pisatelji, zdravniki, odvetniki, duhovniki, vsi po vrsti pa poznavalci slovenskih gora, je PV kar takoj postal ne le organizacijsko in propagandno glasilo SPD, pač pa tudi strokovno. Prevladujoča pa je bila domoljubna nota, prebujajoča se narodna za-

vest tudi v gorah, poudarek na domači tradiciji in slovenski zgodovini. Prvih 13 letnikov (1895–1908) je uredil Anton Mikuš, zato to obdobje lahko označimo kot M i k u š e v o.

Prva svetovna vojna je onemogočila delovanje SPD, posebno v Julijskih Alpah, ki so postale fronta v zadledju. Edino PV je s prehodno številko za vsa vojna leta pokrilo mrtvilo, v katero je bilo prisiljeno SPD. V nadaljevanjih je izhajala vsestransko poučna razprava o Pohorju, ki jo je spisal Ivan Koprivnik.

Čeprav je slovenski narod po prvi svetovni vojni doživel velike politične in družbene spremembe, prešel izpod cesarske oblasti v Kraljevino Jugoslavijo, se ta prehod v PV ni odrazil. Še bolj so se nadaljevali poučni prispevki, zlasti dr. Hernika Tume, Jakoba Aljaža, Janka Mlakarja in drugih iz predvojnih generacij, ki so se odlikovali s preudarno, poznavalsko, včasih hudomušno besedo in vsebino. Prelom v slovenskem planinstvu in tudi za SPD je pomenila ustanovitev turistovskega kluba Skala, pa tudi objava Plezalnih zapiskov dr. Klementa Juga, plezalnega prvaka med skalaši. Drzno plezanje, prvenstvene smeri, volja in pogum mladih, da obvladajo gore tudi po strmejših straneh, in objava njihovih uspehov, so dali novo vsebino tudi PV. Širša javnost ni s simpatijo sprejela objave plezalnih člankov, saj so uspehe v stelah spremljale tudi smrtne nesreče najbolj zagnanih.

Tudi zunaj krogov SPD se je pričela razprava: ali je planinstvo, posebej alpinizem, šport? Ker se je z nastankom več plezalnih navez pričelo tekmovanje med njimi, kraja načrtov smeri in lokalizmi, se je kak spor pojavil tudi pred tovariškim razsodiščem in se razpletel v medijih. Predvsem po zaslugi urednika dr. Josipa Tominška in staroste dr. Henrika Tume, ki sta mirila zagrete plezalne strasti, so se spori poglobili, PV pa dobil novo razsežnost z objavljanjem plezalnih člankov. Vsestranski poznavalec planinstva in svetovljan dr. Josip Tominšek je tudi po zamenjavi njegovega brata dr. Frana Tominška PVju ohranil omnibusno vsebino, jo izpopolnil s terminološkimi, ideološkimi, botanič-

nimi in podobnimi strokovnimi vsebinami. PV je bogatil z objavljanim krajših leposlovnih črtic, filozofskih notic, zlasti izpod peresa dr. Ivana I. C. Oblaka. S priobčenjem spominov najvidnejših slovenskih gornikov in alpinistov in kot zbornik za 40-letnico SPD je bil objavljen pregled kronike Osrednjega društva SPD v Ljubljani in krajši pregled dela vseh podružnic SPD doma in v tujini z osnovnimi statističnimi podatki. Dr. Josip Tominšek je kot urednik navezal stike s sorodnimi glasili po srednji Evropi in slovanskem svetu, uredil zamenjavo PV s tujimi planinskimi glasili in poročal o njih v PV.

Vse do začetka druge svetovne vojne (1908–1940) je trajalo urednikovanje dr. Josipa Tominška, tako da lahko to obdobje upravičeno imenujemo kar T o m i n š k o v o. PV je odlikoval čist slovenski jezik, zgledno poročanje o dogodkih v SPD na tujem, slovstveni prikazi, ocene izdanih tiskov, poročila o jubilejih in nekrologi sodelavcev. Tominšek je bil poleg osebnega poklicnega dela in pisanja strokovnih del več kot urednik, kronist, poročevalec in še marsikaj drugega. Glasilu je izboljšal zunanjo podobo, izbral boljši papir in trše platnice. Format je ostal isti.

Nehvaležno delo je čakalo dr. Arnošta Brileja – urednik od 1940–1949, sicer tajnika osrednjega društva SPD v Ljubljani. PV je urejal kar v treh različnih časih, ki so zahtevali različne pristope. PV je prevzel ob nastopu druge svetovne vojne, ga urejal v skladu z možnostmi okupacije, prispeval sam več tehtnih člankov, po osvoboditvi pa kljub poizkusu spremembe naslova revije iz PV v naslov Gore in ljudje, PV spet privedel na prvotni naziv. Glasilo je uspešno prilagajal povojnim okoliščinam, čeprav so bile razmere in razmišljanja tudi znotraj planinske organizacije nasprotne predvojnimi. Bolj kot kdaj prej je postalo alpinistično pisanje stalnica glasila. Perorisbe arhitekta Vlasta Kopača, bodisi na naslovnici dveh letnikov ali med besedili kot vinjete in mašila, so prijetno delovale. Sicer pa je v B r i l e j e v e m urednikovanju objava Kronike Triglava izpod peresa Mire Marko Debelakove, ki je izhajala v nadaljevanju v letih 1947–1949, bila ena najbolj tehtnih razprav v PV sploh.

Novi povojni časi so narekovali novega urednika, ki naj bi se po reorganizaciji planinske organizacije v PZS leta 1948 vključil v nove tokove. Prof. Tine Orel iz Celja je bil kot ustvarjalen predsednik PD Celje in direktor gimnazije, slavist, kot ustvarjen za urednika PV. Ko so bili materialni pogoji od vseh časov najslabši, je bil PV vsebinsko najboljši. Nekaj aktivističnih člankov ne more vreči sence na vsebino teh prispevkov – bodisi stare generacije celo izpred prve svetovne vojne, prek že omenjene medvojne generacije, do zagnane alpinistične mladine, ki je, žejna uspehov v stenah, poskrbela tudi za ustrezne zapise v PV.

Uredniški odbor so sestavljali predvsem odborniki PZS. Urednik sam je polnil nove rubrike: Razgled po svetu, Novice iz planinskega sveta in literature, vzdrževal široko mrežo dopisnikov, se dopisoval s sodelavci, urejal rubriko Mladi pišejo in imel mentorstvo nad mladino. Samo človek take energije, širine duha in povezovalnosti je bil zmožen iz tako materialno šibkih razmer držati revijo na taki vsebinski ravni. Ker je imel prof. Orel mnogo znanstev, je uspel vključevati znana imena s področja slovenske kulture in znanosti. Pričeli so se tiskati naročeni članki, nekateri tudi v nadaljevanjih, pojavljale so se posebne številke ob jubilejih starejših planinskih društev iz Ljubljane, Maribora, Celja, ali regionalne pa tudi tematske številke, recimo o varstvu narave, jubileju Gorske reševalne službe, pozneje še himalajske številke ob večjih odpravah. Pri natečaju za leposlovne članke je imel manj srečno roko. Leposlovje in poezija sta bila zastopana le po redkih posameznikih. Vsekakor bi k okvirnim ocenam uredniškega dela sodila tudi izčrpna in analitična urednikova poročila za skupščine PZS. Upravičeno smemo obdobje od leta 1949 do leta 1979 imenovati kot **O r l o v o o b d o b j e**. V vseh treh desetletjih je dajal prednost tehtnosti in raznovrstnosti vsebine kot pa opremi in slikovnosti glasila, kar je bilo pač posledica večne stiske za finančna sredstva. Med vsebinami so bile v prednosti zgodovina, osebni spomini in potopisi pred znanostjo o prirodnih pojavih, leposlovjem in poezijo, če je kdo kaj prispeval. Pogosto bi prigodne članke ob jubilejih ali nekrologe znanim osebnostim lahko imeli za nosilne članke posameznih števil. PV je v sedmem desetletju pričel dobivati črno-bele in celo barvne fotonaslovnice.

Prav prof. Orel je podpiral, da je Evgen Lovšin začel z analizo posameznih desetletij PV in prišel do osmega desetletja. Na ta način je bila na privlačno tematsko analitični način približana vsebina PV, če so že zaradi finančnih težav izostala pregledna desetletna kazala, letna kazala pa so se delala od prvega letnika dalje.

Žal ga je le za krajši čas šestih let (1979–1985) nasledil prof. Marjan Krišelj, urednik drugega programa Radia, in z novim uredniškim odborom zadržal isto raven glasila. Novi urednik je tudi sam prispeval vrsto člankov in mediacij. V K r i š l j e v e m o b d o b j u uredništva so se še oglašali sodelavci iz stare generacije in polnili glasilo z osebnimi spomini na preteklost ali osvetljevali našo gorniško klasiko. Krišelj je podpiral tako usmeritev in v planinsko književnost prispeval iz radijskih oddaj Odmevi z gora prirejene prispevke naših znanih gornikov in alpinistov ter sam pisal tekste za scenarije planinskih TV nadaljevanj.

Nekaj novega, se pravi novinarski pristop, je prinesel naslednji urednik Milan Cilenšek, lektor pri mariborskem Večeru. PV je poživil notranjo podobo, z zagnanostjo je vodil seje novega uredniškega odbora, vzdrževal stike s terenom in bil na tekočem s planinskim življenjem. Žal je zaradi bolezni vzdržal le kratek čas, je pa za seboj pustil veliko lektur raznih knjig in zbornikov, pomembnih za planinsko organizacijo in društva, da uredniškega in odborniškega dela niti ne omenjamo.

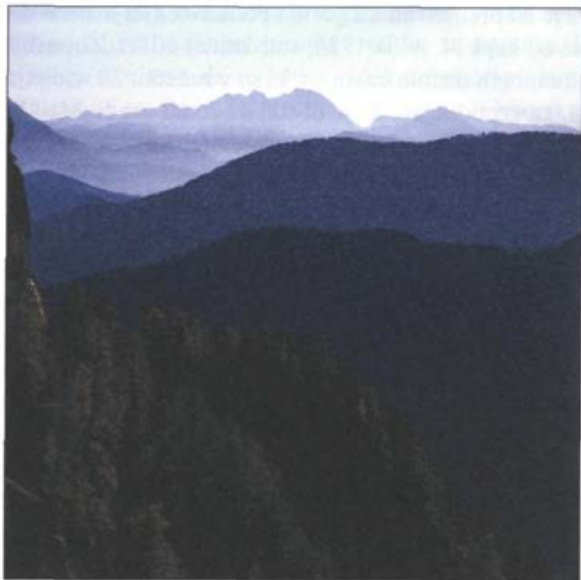
PV, ki ga je v letih 1987–2000 urejal Marjan Raztresen, nazadnje novinar Slovenskih novic, je ohranil lahkotno in uravnoteženo branje iz gradiva, kot je prihajalo na uredništvo, tu in tam prevedel ali si izposodil kak tekst iz drugih revij, zanimiv za planinsko branje. Brez pretresov je uredniško delo opravljal rutinsko in sam. Prvi je čisto na koncu urednikovanja poskrbel za barvne slike tudi med besedilom. R a z t r e s e n o v o o b d o b j e PV je premostilo leta finančnih preizkušenj za glasilo in planinsko organizacijo, zato kakšnih radikalnih sprememb v glasilu ni bilo. Spremembe, ki so se dogodile z osamosvojitvijo Slovenije in sicer v planinskem svetu ter organizaciji nasploh, je urednik spremljal v tehtnih uvodnikih, bolj kot se je to dogajalo prej. Kot poklicni novinar je s planinsko tematiko sodeloval kot ocenjevalec knjig v dnevnem tisku, zbornikih, brošurah in izletniških vodnikih. Prijetno novost predstavlja PV od septembra 2001 naprej, ko je uredništvo PV s svojo ekipo, v kateri vsi pišejo in imajo svoje zadolžitve, prevzel sociolog Vlado Habjan. Ker so skoraj vsi v uredniškem odboru veščaki pri pisanju planinskih vodnikov, je tudi PV sam postal vodniški, da ga lahko vzamemo na izlet ali potovanje in si z opisom, zemljevidom in značilnimi fotografijami pomagamo na turah. Sploh je PV šele zdaj postal popotniška revija in oblikovno tako usmerjen, da ga z veseljem vzamemo v roke. Na prehodu v tretje tisočletje je spremenil značaj in se usmeril v pragmatično uveljavljanje ljubezni do narave na vseh stopnjah, od izletniške pa do visoke himalajske ravni. H a b j a n o v o o b d o b j e obe ta PV pripeljati v bolj živo, nevsakdanje potovalno glasilo, kot je bilo prej. Po-

znajo se novi oblikovalni in vsebinski prijemi (gorniške uganke), kar povezuje glasilo z gornškimi sladkusi, kar so člani uredniškega odbora sami. Če ne bodo preveč enostranski, bo PV v tretjem tisočletju resnično postal revija za kulturo narave in življenja v njej.

Jedro PV so desetletja predstavljali t. i. nosilni članki tistih sodelavcev, ki imajo trajno vrednost. Navadno so izhajali v nadaljevanjih, napisanih od takšnih avtorjev, kot so bili Jakob Aljaž, dr. Henrik Tuma, Janko Mlakar, Miha Potočnik, Franc Jeklin, Vilko Mazi, dr. Viktor Vovk, dr. Vladimir Škerlak in drugi. PV moramo povezovati tudi z Obvestili PZS – nekakšnim planinskim uradnim listom. Šele v tej zvezi je mogoče razumeti pravi značaj povezav glasila PV s planinsko organizacijo.

Ne gre seveda prezreti, da je PV dajal vsebino in razkrival odnos do narave predvsem vsak sodelavec – in vsi sodelavci na svoj način.

Tone Strojín

Jesen je simbol človeške perspektive. (Foto Oton Naglost)

Iz žusemske župnijske kronike (1901–1913)

Moj stari stric Anton Šebat je bil dvanajst let dušni pastir na Žusmu. Njegov oče Anton, se je rodil na Breznici na Gorenjskem. Kot učitelj je služboval v raznih krajih na Štajerskem, dokler se ni ustalil na Sladki Gori. Njegov sin Anton, ki se je rodil na Sladki Gori 7. januarja 1866, je bil posvečen v mašnika 25. julija 1892 v Mariboru. Njegova nečakinja, moja mama, je v rani mladosti izgubila svojega očeta Ivana, njegovega brata. Zapustil je tri nepreskrbljene hčerke, najmlajša je bila stara komaj eno let. Stric Anton je prav očetovsko skrbel za svoje nečakinje in prispeval k njihovemu izobraževanju. Počitnice so preživljale pri njemu na Žusmu, pozneje v Zgornji Polskavi. Veliko lepega mi je mama pripovedovala o njem. Bil je zaveden Slovence, skrbel je za svoje farane, ponoči v vsakem vremenu je obiskoval bolnike ter umirajoče in jim nosil sv. popotnico. Bil je tudi odprt za novosti, saj je bil eden redkih, ki so uporabljali pisalni stroj. Vendar mu je težavna, hribovska župnija načela zdravje. Ko je prosil za premestitev, je v prošnji zapisal: »Ponižno podpisani služi že 12. leto na najbolj vetrovni župniji in trpi že četrto leto protin, tako da težavnih potov ne zmore več, je pa še zmožen lažjo župnijo oskrbovati.« Leta 1912 je bil premeščen v Zgornjo Polskavo, kjer je ostal do svoje smrti. Umrl je zadet od kapi 14. julija 1926, star komaj 60 let. Župnik Anton Šebat je bil eden od mnogih dušnih pastirjev, ki so v začetku 20. stoletja živeli s svojim narodom, ga vzpodbujali, da je obstal na rodni grudi. Med farani priljubljeni, pa so vseeno tonili v pozabo. Ob 80-letnici smrti starega strica Antona Šebata posvečam povzetek njegove, vestno pisane župnijske kronike Žusma njegovemu spominu, saj razkriva mnoge podrobnosti iz življenja kraja in tamkajšnjih ljudi.

Kraj Žusem leži v razloženem naselju Dobrina v severovzhodnem delu vzhodnega Posavskega hribovja. Dobrina je strm grapast svet ob Dobrinskem potoku, predvsem na južnem pobočju gore Žusem (669 m). Domačije so raztresene po slemenih, samotne kmetije pa obdajajo gozdovi. Središče naselja je Žusem, ki leži ob prevalu ob gotski cerkvi sv. Jakoba (14./15. stoletje) in župnijski cerkvi sv. Valentina iz leta 1714. Na severu, ob cesti z Volčje jame, so skromni ostanki gradu Žusem, prvič omenjenega leta 1203, ki je bil tudi v lasti celjskih grofov, opuščen pa leta 1876.

Kroniko župnije Žusem, ki jo je med leti 1901 in 1913 pisal župnik Anton Šebat, ter del njegovih osebnih dopisov in dokumentov sem odkril pred leti v škofijskem arhivu v Mariboru. Iz kronike je razvidno, da se je ves posve-

čal svojim faranom, imel smisel za dobro gospodarjenje in želel napredek kraja. Lotil se je tudi večjih podvigov, pomembnih tako za cerkev kot za kraj.

Zelo je skrbel za izgled farne cerkve sv. Valentina. Že leta 1902 je dal napraviti novo obhajilno mizo. Lepo ključavničarsko delo je opravil v splošno zado-

Razglednica Žusma, poslana 26. 9. 1907.

voljstvo ključavničar Jagodič za primerno nizko ceno 200 kron. Les in mizarско delo je stalo prav tako 200 kron. Denar za poravnavo stroškov so zbrali farani. Isto leto je začel z akcijo za zbiranje sredstev za nove zvonove župnijske cerkve. V kroniki župnik navaja, da je bil zvonik zgrajen leta 1893, je pa še vedno brez zvonov. Vendar poudarja, da je zvonik popolnoma skažen, ker je prenizek. Line so namreč nižje od cerkvene strehe, tako da bo glas zvonov donel le po cerkvi, zunaj pa jih bo slišati zelo malo. Pri velikonočnem spraševanju so posamezni gospodarji obljubili vplačati nekaj čez 2000 kron. Leta 1903 je župnik nadaljeval z akcijo zbiranja sredstev za zvonove. Do leta 1908 se je nabralo toliko sredstev, da so lahko začeli uresničevati zamisel o novih zvonovih. Odločili so se, da bodo prestavili tri zvonove iz cerkve sv. Jakoba v zvonik župnijske cerkve sv. Valentina. Najprej je bilo treba izdelati nov stol v zvoniku. Hrastov les so darovali župljani, izdelal pa ga je tesar Lapornik iz Dokležič. Prenoviti pa so morali tudi stol za novi zvon, ki naj bi ga namestili v zvonik cerkve sv. Jakoba. Novi veliki jubilejni zvon so naročili pri Janezu Grassmeyerju v Viltnu na Tirolskem. Prvega junija so iz Šentjurja prepeljali z okrašenim parizarjem stari veliki zvon na Žusem. Na binkoštni ponedeljek so zvon po prvi maši ob sedmih dvignili v zvonik cerkve sv. Jakoba. Opoldne pa je zvon prvič zapel ter odslej, kot je zapisal župnik, »doni v mogočnem svojem glasu daleč po domači in sosednjih župnijah«. Veliki zvon je uglašen na d ter se ujema z glasovi f, a in e starih zvonov, ki so bili preneseni v župnijsko cerkev sv. Valentina. Zvon krasijo podobe papeža, cesarja in Lurške Matere Božje. Na njem je napis: »V spomin trojnega jubileja Žusemski farani in njih župnik Anton Šebat«. Zvon je težak 1460 kg in je stal 6000 kron. Kot povsod po Slovenskem so vojne pobrale tudi te zvonove. Na Žusmu sta ostala le dva, eden iz 14. in eden iz 16. stoletja. Še istega leta je dal župnik premestiti staro

uro z zvonika sv. Jakoba v zvonik cerkve sv. Valentina, ki jo je na novo preedelal urar Martin Jesarek.

Iz kronike izvemo tudi za druge nove pridobitve oziroma popravila cerkvene opreme. Zelo je bila radodarna Neža Horjak, tobakarica iz Ljubljane, ki je leta 1902 darovala bel mašni plašč in dogo albo v vrednosti 70 do 90 goldinarjev, za božič leta 1905 pa je poslala za cerkev sv. Valentina novo, zelo lepo rdečo obleko. Karla Cociancig iz Loke pri Žusmu pa je darovala leta 1912 vse štiri obeske za nebo, vredne 70 do 80 kron. Za veliko noč 1905 je cerkveni ključar Jožef Lipovšek kupil za 40 kron novo podobo Zveličarja. Popraviti je bilo treba tudi križev pot. Prva in deveta postaja sta bili poškodovani, zato je obe sliki restavriral akademski slikar Jožef Dekleva za 20 kron. Za božič 1906 je župnik naročil lepe nove jaslice od Müllerja v Münchnu. Stale so 160 kron; denar za nabavo so s prostovoljnimi prispevki zbrali župljani. Popravila je bil potreben tudi kelih, ki je bil dolgo vrsto let neraben in zavržen. Ker je bil »nodus« zlomljen, je zlatar Kager iz Celja napravil novega iz srebra, tako da je ta kelih z lepimi emblemi v celoti iz srebra in pozlačen vreden vsaj 400 kron. Prav tako je isti zlatar popravil nalomljeno stojalo monštrance in jo očistil za 40 kron.

Anton Šebat je vestno beležil bogoslužne dogodke v župniji. Prvo sv. obhajilo je bilo v Žusmu vsaki dve leti, običajno na belo nedeljo. Leta 1902 je k prvemu sv. obhajilu pristopilo 69 učencev in učenk obeh šol (šola v Loki se je ob veliki noči 1902 razširila v dvorazrednico), leta 1904 45 učencev in učenk, leta 1906 (17. junija!) 81 otrok, za 1908 ni konkretnega podatka, leta 1912 pa 160 otrok obeh šol. Pri tem podatku župnik zapiše: »Nekaj veličastnega!« Včasih k poročilu o prvoobhajancih doda: »Župnik jim je dal zastonj sveče, vence, šopke; opoldan jesti in piti, da so lahko počakali slovesnih večernic.« Kaže, da so bile birme vsakih 6 let. Leta 1906 škof Mihael Napotnik »niso mogli priti vsled slabotnega zdravja na strmi žusemski hrib delit zakrament sv. birme«. Zato je šlo 189 birmancev k sv. birmi v druge župnije. Tudi leta 1912 je prejelo zakrament sv. birme 205 otrok v drugih župnijah.

Izgleda, da je bilo takrat v Žusmu in okolici veliko častilcev sv. Valentina. Kot zapiše župnik Anton Šebat, je na željo mnogih romarjev začel z akcijo za pridobitev vseh cerkvenih dovoljenj, tako da je leta 1905 ustanovil bratovščino sv. Valentina.

Veliko je župnik Anton Šebat napravil koristnega za kraj Žusem, da bi ga dvignil iz zaostalosti in bolj približal svetu. 1. oktobra 1903 so na njegovo prošnjo odprli v Žusmu pošto nabiralnico (razen ob nedeljah) s pošto povezavo v Loki. Cestne povezave hribovskega naselja Žusem z dolino so bile zelo slabe. Zato je župnik pritegnil župljane k prostovoljnemu delu za

odpravo takšnega stanja. V postnem času 1904 so župljani od Kapele pod Žusmom do vrha čez Kutež zgradili novo lepo cesto (prej tudi poti ni bilo tam). Župnik jim je dal po enkrat na dan pijačo in nekaj orodja. Drugo cestno akcijo je izpeljal leta 1906. Ker je bil pod Kapelo hud in nevaren klanec, se je odzvalo na njegovo prošnjo meseca januarja več moških, ki so brezplačno »preložili« klanec. Še bolj koristna za Žusem pa je bila gradnja vodnjaka, s čimer naj bi se zelo izboljšala oskrba z vodo. Že leta 1903 je župnik napravil s pomočjo občine, ki je prispevala 80 kron, med župniščem in gospodarskim poslopjem na vrtu cisterno oziroma kapnico s čistilnico, ki je držala okrog 120 polovnjakov. Cisterna je bila, kot zapiše v kroniki, velika pridobitev, ker ni bilo treba vsak dan voziti vode iz Rahotnice. Toda v času suše in pozimi večkrat ni bilo vode. Zato je dal leta 1906 ob cesti kakih 50 korakov od župnišča, kjer je večkrat stala mlaka, kopati nov vodnjak. Delo je bilo zelo težko, ker je bilo treba razstreliti skalo, nato so štirje moške tri tedne kopali in prišli komaj nekaj več kot 4 metre globoko; izvir jim je bil vedno pod nogami. Vodnjak so nato obzidali, napravili obod za vreteno z vedrom in pokrili z utico. Voda je bila zelo dobra in je ni zmanjkalo. Gradnja je stala župniku 300 kron. Da bi pokrtil stroške gradnje, je z dovoljenjem kn. stol. konzistorija v Mariboru prodal majhen travnik v stari glažuti Andreju Agrežu za 250 kron.

Zanimive so tudi naslednje zabeležke, ki prikazujejo težko delo, ki ga je opravljal župnik Anton Šebat na odmaknjeni hribovski župniji. 12. novembra 1909 je dobil nenadoma vnetje žile na desni nogi, tej bolezni se je pridružil še protin. Kadar ni mogel dobiti ob nedeljah pomoči od očetov kapucinov iz Celja, se je, kot zapiše, »mučil ob dveh palicah sam k oltarju«. 23. maja 1910 je prišel k bolnemu župniku na obisk škof Ivan Stariha, ki je 40 let preživel v Združenih državah Amerike. Škof je 26. maja, na praznik sv. Rešnjega Telesa,

Avtor članka dr. Ignacij Voje ob grobu župnika Antona Šebata pri cerkvi svete Trojice v Zgornji Polskavi.

imel ob 10 uri slovesno mašo, nato pa vodil procesijo. Seveda je bil ta dogodek za župnijo izredna čast, »zato je privrelo od vseh strani obilo ljudstva«.

18. novembra 1909 je postalo v šoli dopoldne slabo nadučitelju Maksu Šribarju, zato je pouk prekinil. Ko je stopil v stanovanje, ga je zadela kap in se je zgrudil mrtev na tla. Zapustil je ženo in tri nepreskrbljene otroke. Že 5. decembra je nastopil službo učitelj Avgust Rozman. Pri tem župnik pripomni, da je to že deseti šolski vodja v Žusmu v osmih letih, kar je on tu za župnika. Vzroke za tako hitre menjave učiteljev vidi v »samoti, višočini, strašnih vetrovih, skalnatih poteh«. Pri tem dodaja: »Učitelj se lahko menja, duhovnik težje – z ekonomijo ne more vsako leto drugi začeti.«

Vestno je župnik v kroniko beležil vremenske razmere, kajti od njih so bili odvisni pridelki. Leta 1901, ko je nastopil službo v Žusmu, je zapisal, da sta jesen in zima jako mirni in topli, sneg je zapadel šele v noči od 25. na 26. januar. Pomlad leta 1904 je bila zelo viharčna. Strela je 9. februarja udarila v šolo in istočasno v župnijsko gospodarsko poslopje; vžgala ni nikjer, pač pa so se otroci v šoli in hlapca v hlevu zelo prestrašili. Na hlevu je že bil strelovod, na šoli pa ne. Zato so ga na ukaz okrajnega šolskega sveta takoj postavili. 22. aprila je udarila strela zvečer v strelovod župnijske cerkve. Strela je odskočila od žice in poškodovala steno, strop zakristije, podboj pri velikih vratih, nebo v cerkvi in vodno cev zunaj cerkve. Zavarovalnica »Adriatica« je škodo takoj ocenila in 12. maja 1905 izplačala 85 kron odškodnine. 20. februarja 1907 je bil hud vihar. Odnesele je streho s stiskalnice in listnice, ki sta stali ob župnijskem gospodarskem poslopiju. Veter je dvignil slamnato streho z ostrešjem (»gruštom«) vred s hleva sosedu Janeza Vrečka in jo zanesel na prostor pred šolo. Leto 1908 ni obetalo nič dobrega. Huda suša je pretila vse požgati. 19. julija opoldne, ob koncu sv. opravila v cerkvi sv. Jakoba, je vse pobelila ne predebela, vendar zelo gosta toča. Pri vseh teh ujmah pa je bila jesen, kot zapiše župnik, še vseeno vesela. Vina še ni bilo toliko kakor to jesen. Zaradi pogostih viharjev in strel je dal župnik 27. junija 1910 temeljito pregledati Ignacu Jagodiču vse strelovode na župni cerkvi, župnišču in gospodarskem poslopiju. Ugotovljeno je bilo, da niso bili pravilno speljani. Za leto 1911 je zapisano, da je bilo leto malo in slabih pridelkov. Bila je huda suša, kakor je ljudje ne pomnijo. Otave sploh ni bilo nobene, vina pa se je vsak vinogradnik nadejal polovico več, kakor ga je bilo v resnici.

26. marca 1913 se je župnik Anton Šebat poslovil od svojih faranov na Žusmu, 1. aprila je prevzel župnijo v Zgornji Polskavi. Tudi tu je deloval v korist faranov in je bil zelo priljubljen. Svoje zadnje počivališče je našel v grobu ob župni cerkvi sv. Trojice v Zgornji Polskavi.

Ignacij Voje

Dragotine Treh kraljev v Slovenskih goricah

Rahlo valovit svet Slovenskih goric je bil še do nedavnega težko dostopen. Nekdanji blatni klanci so zdaj v glavnem le še spomin na težaško, bedno preteklost odročnih, a idiličnih slemen, zasajenih z vinsko trto. Blato, težko ilovico sta prekrila gramoz, asfalt. Tudi k Trem kraljem, zaselku, ki nosi ime po tamkajšnji znameniti poznogotski cerkvi, vodi iz Benedikta v Slovenskih goricah asfaltirana cesta.

Slikoviti Trije kralji se ponujajo radovednim, vedoželjnim očem številnih sodobnih nomadov in ljubiteljem duhovnih vrednot, ki drviijo z motornimi vozili po bližnji magistralni cesti proti vzhodu ali zahodu naše dežele zaenkrat še po stari cesti. Nova avtocesta je že v gradnji in bo to območje obšla. Tisti, ki si želijo ogledati ta prvovrstni kulturnozgodovinski spomenik, v Benediktu zapeljejo na manjšo vzpetino.

V ljudski pobožnosti stopajo v ospredje sv. Trije kralji 6. januarja. Leta 1164 so prepeljali njihove domnevne ostanke v Köln. V srednjem veku so nastale liturgične igre o sv. Treh kraljih in potem se je pojavilo koledništvo. Gre za običaj zbiranja darov. Vpeljan je bil običaj blagoslavljanja hiš in še bi lahko naštevali. Tudi cerkve so naši predniki postavljali v čast sv. Trem kraljem.

Nad Benediktom stoji največja poznogotska cerkev, zgrajena v Slovenskih goricah. Do 17. stoletja je bila znana romarska postojanka, ki so jo obiskovali Štajerci, Avstrijci, Prekmurci ... V zadnjih letih je prispevala denar za njeno obnovo, poleg naše države, tudi Evropa v okviru projekta celostnega razvoja podeželja in vasi.

Grič nad Benediktom, na katerem stoji cerkev sv. Treh kraljev, je visok 305 metrov. Je dokaj razgleden. Po listini, ki jo hranijo v avstrijski Radgoni, je dal kardinal in nadškof solnograški Matevž Lang leta 1521 takratnemu župniku pri Sv. Benediktu Juriju Prosenjaku in Krištofu plemenite-

Cerkev Sv. Treh kraljev v Slovenskih goricah (razglednica).

Glavni vhod v cerkev sv. Treh kraljev.

To zelo lepo rezbarsko delo predstavlja Jesejevo korenino. Krasi krilni oltar poznogotske cerkve sv. Treh kraljev nad Benediktom v Slovenskih goricah.

mu Myndorfu, posestniku v Radgoni in lastniku griča, na katerem sedaj stoji cerkev, dovoljenje za gradnjo. Najprej je omenjena kot lesena kapela na posesti Krištofa Myndorfa. Zidali so jo v letih 1521 do 1588. Leta 1528 je že stala enoladijska cerkev, nato je ista donatorska družina postavila sedanjo triladijsko cerkev. Posvečena je bila leta 1588. Posebni vrednoti cerkve sta njena arhitektura in umetnostno-zgodovinsko bogata notranja oprema. Dr. Sergej Vrišer poroča, da gotško stavbno telo obdajajo dvakrat stopnjevani oporniki, štirje profilirani portali so okrašeni s fialami, konzolami ... Zanimiv je zvonik s stopnišnim prizidkom. V glavni ladji je na sklepniku podpisan Lucas Novach, verjetno stavbenik. Na oboku prezbiterija je bila odkrita prvotna rastlinska dekoracija.

Cerkveni prostor se ne odlikuje z zidnimi poslikavami, freskami. Ponaša se z mojstrovinami stranskih oltarjev ob nosilnih stebrih ladij. Cerkevna oprema vključuje kakovostna dela iz pozne gotike, renesanse in manierizma. Nad južnim oziroma severnim portalom sta skupina Križanja in kip Žalostne Matere Božje. Gre za pomembni rezbarski deli iz okoli leta 1550. Okrogla kamnita prižnica stoji na močnem stebru in je okrašena z reliefoma pridigarja in moža z grbom, morda donatorja. Datira iz okoli 1575. leta. K najstarejši opreми sodita krilna oltarja ob zahodnem paru slopov. Južni oltar Kristusovega rojstva iz okoli leta 1560 z reliefno upodobitvijo Jesejeve korenike je po zasnovi še gotški, po sestavi in opreми pa že renesančni. Severni oltar

sv. Treh kraljev je sestavljen iz oltarja sv. Janeza Krstnika, ki je stal v severni ladji, in prvotnega velikega oltarja. Ob naslednjem paru ladijskih slopov sta enako oblikovana oltarja iz zadnje četrtine 17. stoletja. Vrstijo se druge pomembne umetnine, ki si jih je vredno ogledati. In tam stoji še znamenita starožitna mežnarija.

Kip črne Marije prenešen k Sv. Trojici

Namen gradnje je bil, da postane cerkev pomembna romarska pot. A to se ni v celoti uresničilo. Verniki so se tu zbirali množično iz oddaljenih krajev le 6. januarja na praznik sv. Treh kraljev. Pozneje le še 15. avgusta na praznik Marijinega vnebovzeta in le delno junija na praznik Srca Jezusovega.

Romarstvo je prevzela bližnja, takrat zgrajena cerkev pri Sv. Trojici v Slovenskih goricah. Leta 1693 je bila k njej prizidana loretska kapela. Zgrajena je bila s prispevki žene negovskega grofa Marije Elizabete Trautmansdorf. Leto pozneje so sem prenesli iz cerkve sv. Treh kraljev stari kip črne Marije. V procesiji je bilo takrat 12.000 ljudi in se je nepretrgoma vila med nekdanjo in bodočo romarsko cerkvijo. Takratni papež Inocenc XII. je dovolil popolni odpustek vernikom, ki obiščejo loretsko kapelo v nedeljo po osmini Marijinega rojstva.

Ustno izročilo, legende ...

Jožefi Žajdela s Froleha v Slovenskih goricah je 73 let in ohranila je zanimivo ustno izročilo, ki ga je prevzela od svoje mame. Pripovedovala nam je, da naj bi gradili cerkev sv. Treh kraljev nad Benediktom v Slovenskih goricah velikani oziroma Hajdi. Po vsej verjetnosti so mišljeni Ajdi.

V gozdu blizu cerkve so nekoč domačini izkopavali šture od podrtih drev. Pod njimi so našli kamnite grobnice. V njih naj bi bili pokopani Ajdi, ki naj bi pozidali trikraljevsko cerkev.

»To so bili visoki in močni ljudje ...« je zatrjevala Jožefa. Visoko vzdana kamnita kropilnica pri enih od vhodnih vrat v cerkev naj bi dokazovala, da so bili res visoki. Tako je visoko, da je današnji domačini z rokami ne morejo doseči. Po Jožefinem mnenju so sedanji rodovi tukajšnjega prebivalstva precej nižje rasti.

»Ajdi so znosili vse kamenje za gradnjo cerkve na breg ročno. Res so morali biti močni ...« je še posredovala ustno izročilo zgovorna sogovornica. Pristopila je še Marija Rajter iz Spodnje Ročice. Prikimala je, da je povedano res. Stala je namreč v bližini in pogovor slišala.

In spet je pripovedovala Jožefa: »Naša mati so pravili, da je tam spodaj v Kolmanovi grabi nekoč stala cerkev. V davnih časih se je pogreznila v močvirje ... Tam je zdaj večna voda ... Od nekdaj se vsi izogibamo tistemu območju ...«

Mariji Rajter je 66 let in je zgovorno nadaljevala: »Včasih so hodili moja mati k sv. Ani. Od doma so šli v popolni temi. Neko zgodnje jutro so hodili po Kolmanovi grabi in zagledali pred seboj premikajočo se luč. Menili so, da

Arhitekturno je zanimiva zunanost cerkve sv. Treh kraljev.

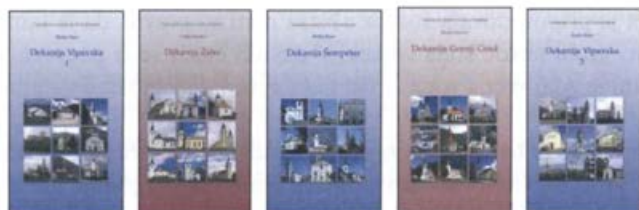
si sveti kakšna soseda, ki je tudi namenjena v cerkev. Hitreje so stopili, da bi jo dohiteli. Ženski bi si krajšali pot in ob svetlobi bi bila hoja lažja. Ko so bili od svetlobe oddaljeni kake tri metre, luči naenkrat ni bilo več. In tudi nobene premikajoče se človeške postave ni bilo videti ...»

Potem je stekla beseda o Benediktu v Slovenskih goricah, nad katerim stoji opisovana cerkev sv. Treh kraljev. Starejši domačini pripovedujejo, da je ta kraj »na vodi«. Jožefa je

o tem povedala: »Ko smo imeli pri Benediktu še staro avtobusno postajo, smo čakajoči na avtobus čutili, da se je tam vse treslo, če je pripeljal mimo tovarnjak. Pravijo, da stoji Benedikt na vodi ...« To je potrdila tudi Marija Rajter.

V turistično-informativni knjižici Benedikt pa smo o tem prebrali: »Ljudska pripovedka trdi, da je bil Sv. Benedikt nekoč na jezeru, in ko bo spet na jezeru, bo sodni dan ...«

Besedilo in fotografije Štefan Osterc

Starohrvaška cerkvena sv. Križa v Ninu

Ozemlje, ki so ga naselili Hrvati, je nudilo zaradi svoje geografska podobe zelo različne pogoje življenja. Od začetka 9. stoletja sta obstajali dve samostojni politični enoti: Hrvaška med Velebitom in Cetino ter Neretljanska krajina med Cetino in Neretvo. V Panoniji je bila kratek čas neodvisna kneževina Slavonija ali Slovinje (knez Ljudevit Posavski). Hrvaška je v prvih desetletjih 9. stoletja dosegla visoko stopnjo državnega in družbenega življenja na račun oslabelosti sosednjih političnih sil. V Hrvaški so ostali na oblasti domači knezi, ki so se polagoma otesli frankovske nadoblasti, pa tudi bizantinskega vpliva. Bizanc je bil namreč gospodar dalmatinskih mest. Hrvaški knezi so razpolagali z močno vojaško silo na kopnem in na morju. V času vladanja Tomislava, ki je nosil kraljevski naslov (okr. 910 do 925), se je Hrvatom posrečilo odvrniti nevarne bolgarske napade in se za krajši čas razširiti tudi na ozemlje Panonske nižine do Drave (Slovinje). Nedosegljiva pa so ostala dalmatinska mesta.

V Hrvaški je frankovska vrhovna oblast odprla pot širjenju krščanstva. Nosilec pokristjanjevanja je bil oglejski patriarh. Ta val pokristjanjevanja je ustvaril pogoje za nastanek posebne hrvaške škofije s sedežem v Ninu. V času hudih bojov z Bolgari je bizantinski cesar prepustil papežu jurisdikcijo nad dalmatinskimi mesti, kar je sprožilo vprašanje o cerkveni ureditvi v Dalmaciji in na Hrvaškem. Razmere je oteževala še okoliščina, da je bilo v delu Dalmacije in v Hrvaški uveljavljeno bogoslužje v slovanskem jeziku, cerkvene knjige pa so bile pisane v glagolici. Prav na tem področju sta slovanska brata Ciril in Metod zapustila največ sledi. Cerkevno vprašanje so reševali na dveh cerkvenih zborih v Splitu leta 925 in 927/28. Zmagala je latinsko usmerjena duhovščina v dalmatinskih mestih, kljub ogorčenemu odporu ninskega škofa Grgurja. Ukinili so posebno hrvaško škofijo v Ninu, slovanski jezik pa naj bi postopoma odpravili iz bogoslužja. Glagolica se je kljub nasprotovanjem in pritiskom s strani rimske Cerkve in dalmatinskih škofij obdržala na Hrvaškem in prešla iz cerkvene tudi v posvetno rabo.

Mestece Nin leži 15 km severozahodno od Zadra na polotoku, v plitvi laguni na južnem robu Ninskega zaliva. V času propada rimskega cesarstva je bil Nin (antična Aenona) porušen. Ko so se konec 6. stoletja začeli naseljevati Hrvati, so ga začeli obnavljati. Pod hrvaškimi narodnimi vladarji je bil Nin sedež škofije in ena od njihovih prestolnic. Najstarejši ohranjeni zgradbi iz tega časa sta starohrvaški cerkvi sv. Križa in sv. Nikolaja.

Pri Hrvatih so se pojavili prvi sakralni gradbeni objekti tako zgodaj zato, ker so kmalu po naselitvi sprejeli krščanstvo. Gradnjo pa je omogočal tudi izvrstni gradbeni material, ki ga je ponujalo kraško področje. Najoriginalnejši in najzanimivejši cerkveni gradbeni spomeniki so starohrvatske cerkvice svobodnih oblik. Grajene so bile iz grobo lomljenega kamnja, v posebnem slogu pod vplivom zgodnje romanike. Te cerkvice so obokane, različnih tlorisov in praviloma majhne. Tipi tlorisov so naslednji: središčni, vzdolžni in kombinacija obeh. Posebno številne so zgradbe s centralnim tlorisom, ki so se v antičnem obdobju uporabljale predvsem za krstilnice ali pokopališke cerkve, v času hrvaških narodnih vladarjev pa so se uporabljale tudi za gradnjo navadnih cerkva. To so povečini stavbe krožnega tlorisa, razni trolisti, četverolisti, šesterolisti in celo en osmerolist, pri katerih so tri ali več apsid – niš nanizali okoli osrednjega prostora. Najbolj znane cerkvice tega tipa so: že omenjeni cerkvi sv. Križa in sv. Nikolaja v Ninu ter cerkev sv. Trojice na Splitskem polju. Od stavb, ki združujejo longitudinalne in centralne elemente, se je v svoji prvotni obliki (10. do 11. stoletje) najbolje ohranila cerkva sv. Petra v Priku pri Omišu.

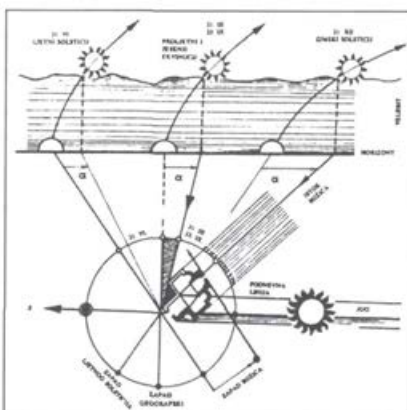
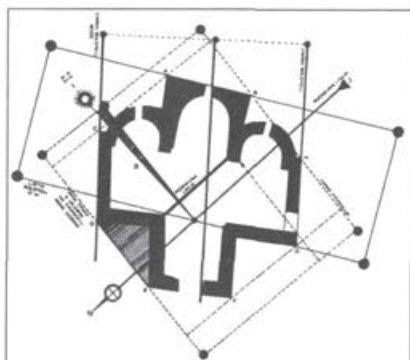

Fasada cerkvice sv. Križa v Ninu

Lep primer je starohrvatska cerkva sv. Križa v Ninu, ki jo uvrščamo med cerkvice ti. »svobodnih oblik«. Zgrajena naj bi bila v 11. stoletju. Tudi za njo so značilne nepravilne oblike in nenavadni odkloni v proporcijah tlorisa, tako da daje vtis nepopolne zgradbe. Zastavlja se vprašanje, kdo je gradil te cerkvice nepravilnih gradbenih načrtov? So te cerkvice gradili nevešči mojstri? So posledica gradbenega neznanja njihovih ustvarjalcev? Tradicionalni razlagalci te umetnosti so se nagibali k mnenju, da so starohrvaške cerkvice »svobodnih oblik« zgrajene gradbeno nepopolno zaradi nespretnosti in gradbenega neznanja njihovih mojstrov. V nasprotju s temi pogledi pa obstaja še druga razlaga o vzrokih neskladnosti hrvaškega zgodnjoromanskega gradbeništva. Ana-

liza naj bi pokazala, da so gradbene deformacije in odkloni od pravih oblik globoko domišljeni. Položaj njihovih graditeljskih oblik naj bi bil odvisen od gibanja sonca, od smeri sončnih žarkov in svetlobe v zimskem in letnem solsticiju, v ekvinokciji, ali od pojava sončne svetlobe na dan cerkvenega patrona. Gradbene nepravilnosti naj ne bi bile slučajne, temveč naj bi bile organizirane po zakonih geografsko-astronomske tehnike. To razlago lahko sprejmemo kot izhodišče neobičajnega prodora v nam neznan miselni svet, ki je utemeljen na popolnem poznavanju kozmičnih sprememb, istočasno pa kot opozorilo na krhkost naših tradicionalnih predstav o srednjem veku.

Ignacij Voje

Floris cerkvice sv. Križa in smeri sončnih žarkov v različnem dnevnem času ter njihove spremembe v posameznih letnih obdobjih.

Tudi Celjska Mohorjeva družba se pridružuje vsem tistim, ki bodo v letu 2006 dr. Ignaciju Vojetu zaželeli vse dobro ob življenjskem jubileju.

Krstne slave pri Srbih

Prva besedila, ki govorijo o krstni slavi pri Srbih, je zabeležil Vuk Karadžić, ki ga je k temu na Dunaju spodbujal Slovenec Jernej Kopitar. Mnoge pesmi, ki opevajo krstno slavo, so nastale seveda veliko pred 19. stoletjem. Ko iščemo korenine tega pojava, se izgubimo v sivini davne preteklosti.

Sredi 7. stoletja so se Slovani med preseljevanjem zaustavili na samem robu balkanskega polotoka. 5 stoletij so preživeli v neprestanih spopadih in vojnah z domačimi prebivalci. Nov način življenja jim je prinesel nove navade, običaje in darovanja. Vse to se je vtapljalo v njihovih starih verovanjih. Kako se je to dogajalo, nam je ostalo skrito. Pisanih virov nimamo, arheologija ne daje odgovorov. Le cesar Konstantin VII. Profirogenet (913–959) piše o priseljevanju Srbov. Tu zvemo, da je tedanji bizantinski cesar Heraklej (610–641) dovolil Srbom naselitev v solunski okolici.

Pokristjanjevanje Srbov se v glavnem konča v 9. stoletju. Danes je težko ugotoviti, kako uspešno je bilo to prvo pokristjanjenje. V narodu je večinoma še naprej živelo pogansko razpoloženje. Nekaj tega lahko najdemo še danes. Zgodovinar Prokopij piše, da so ljudje v tem času še žrtvovali svojim bogovom goveda in drobnico. Po božje so častili reke, drevje in drugo naravo, ter jim darovali daritve. Pod vplivom grških krščanskih misijonarjev so poganski bogovi odstopili nekatere attribute krščanskim svetnikom (prerok Elija – Gromovnik).

Od vseh starih verovanj je najbolj ohranjen najstarejši in najmočnejši kult mrtvih – umrlih prednikov. Ta kult je bil spoštovan in sčasoma prilagojen krščanskemu razumevanju.

Najbolj je razširjeno mnenje, da se prav ob sprejemanju krščanstva pojavi srbsko družinsko praznovanje – slava, ki mu pravijo tudi krstno ime. Obstajata dve različni razlagi izvora tega praznovanja.

Po prvi je krstna slava nadaljevanje kulta umrlih prednikov, dan spomina na umrle prednike in hišne zavetnike. To razlago moramo opustiti, saj takšno analogijo najdemo tudi pri starih Grkih in Rimljanih. Drugo lažje sprejemamo, saj je slava dan praznovanja tistega svetnika, ko je neki prednik sprejel krščanstvo in se dal krstiti.

Od pokristjanjenja v 9. stoletju pa vse do 13. stoletja, ko je prvi srbski nadškof Sava (1174–1235) uresničil svoje reforme, se slovesnosti v tem času obhajajo skupaj z mnogimi predkrščanskimi elementi. V cerkvah se še opravljajo krvave daritve živali. Pred cerkev privedejo govedo, drobnico in golobe. Tu ali

v cerkvi je duhovnik molil, po potrebi pa tudi opravil klanje živali pred samim žrtvenikom. Zato je dobival kožo in prsi zaklane živali. Gostje so bili v cerkvi ali pred njo. V tem času je torej v Srbiji še vladalo sožitje med poganstvom in krščanstvom.

Posebno vlogo pri odpravljanju poganskih navad ima prvi arhi-episkop sv. Sava. Pod njegovim vodstvom je srbska Cerkev zagrozila duhovnikom, ki bi opravljali poganske navede v cerkvah, z izobčenjem. Duhovniki ne smejo sprejemati živali, ne smejo klati in ne smejo sodelovati na poganskih gostijah. Vendar Cerkev še ni mogla popolnoma odpraviti poganskih navad. Prenesli so jih na domove, kjer duhovnik meso darovanih živali še vedno blagoslavlja, da bi ga očistil. Cerkev je uspela postaviti temelj za oblikovanje posebnega domačega praznika – krstnega imena ali slave. V samo cerkev pa so verniki namesto živali lahko prinašali cvetje, krstni kolač – pogačo, kuhano žito (koljivo), olje (zejtin) in kadilo. Ob pomanjkanju zapisanih cerkvenih pravil in obredov duhovniki sami sestavljajo molitve, katere še danes uporabljajo. Tako so se pravoslavni Srbi s svojo slavo ločili od drugih pravoslavnih narodov.

Obrednost krstne slave po domovih je hkrati cerkvena in narodna. Za slavljenje so neobhodno potrebni rekviziti: ikona – nabožna slika hišnega zavetnika, kruh – pogača, pšenica – koljivo, rdeče vino, olje in kadilo.

Profesor dr. Radoslav Grujić je zapisal: *»Nedvomno je tako slavljenje po srbskih domovih doprineslo k temu, da se pravoslavni Srbi v načinu tega praznovanja ločijo od ostalih pravoslavnih narodov, razvijajo svoj domači kult in tako uresničijo poseben obred.«*

Hram sv. Save v Beogradu.

Srečanje kardinala Kasperja s srbskim patriarhom Pavletom I.

Vzporednost cerkva ...

Razlike, ki se pojavljajo v teh navadah in običajih, razodevajo bogastvo srbskega duha. Danes to predstavlja bistveno identiteto naroda – duhovno vertikalno, ki Srba povezuje s predniki.

Krstna slava je izraz srbskega mesijanstva in se lahko primerja samo z judovsko zavestjo mesijanstva. Srbski narod je skozi stoletja gledal v

slavskih kolačih simbol Kristusa, katerega je sprejel – drugače od judovskega naroda, ki je Kristusa zavrnil. Posebej je mesijanstvo zaživelo po tragični Kosovski bitki leta 1389. Kosovska epopeja – kakor tudi sodobna tragedija srbskega naroda – jasno kaže, kako je srbska duša svojo osebno tragedijo vedno združevala s Kristusovim trpljenjem in pri tem trdno verovala, da sam Kristus z narodom trpi in vstaja v novo življenje. Kakor je Kristus po svojem vstajenju vstopil v človeška srca in pri tem trčil na zlobo in negiranje svoje navzočnosti v svetu, tako podobno doživlja srbski narod. Pri tem hodi na svojo Kalvarijo. Za pregrehe pa mu Bog pošilja težave in poraze, da bi se pokesal in si tako pridobil svobodo. V tej svoji predanosti Bogu verujejo, da so »izvoljeni narod«. Po prerokih se je to dogajalo tudi judovskemu narodu. Velika razlika pa je v morali obeh. Judje ne sprejmejo Odrešenika, celo glasujejo za njegovo smrt. Srbi pa ga proslavijo v svoji »skrinji zaveze« – v krstni slavi. Tu se skriva globoka vera v Boga, v Odrešenika, ki se simbolizira v obredu in običajih srbskega naroda. Ta duh se je najbolj dvignil v narodovi veri v vesoljno sodbo, njeno eshatološko razsežnost in Božjo pravičnost.

V luči takšnega razmišljanja bolje razumemo zgodovino, pa tudi običaje, ki spremljajo srbskega človeka v času 500 let trajajoče turške nadoblasti in nato še skoraj v 50 letih komunizma.

Omenili smo, da je sv. Sava s svojimi spremembami poskušal ukiniti poganške običaje. Ko se je vračal iz Niceje kot novoposvečeni arhijerej (nadškof) vseh srbskih in primorskih krajev, se je ustavil v Hilandaru, na Sveti gori Atos, kjer je ostal dalj časa, nekaj mesecev pa je verjetno bival v rimokatoliškem samostanu Filobal v Solunu. Tu so dobila končno obliko mnoga njegova prejšnja dela. Svojo končno obliko je dobilo državno in cerkveno pravo. Dozorela je tudi misel, da bo treba obračunati s poganstvom celo med duhovniki. Vse to je – zanimivo – dozorevalo v katoliškem samostanu, skoraj 200 let po razkolu.

Ko sv. Sava razmišlja o krvavih daritvah, ki se bodo poslej še opravljale po domovih, v svoji modrosti pristavi, naj duhovnik blagoslovi to jed poganskih darite, blagoslovi pa naj tudi vse navzoče. Nato ukazuje, da ob takih priložnostih »ne dajate vsega gostom, večji del dajte revežem«. Ko v samostanu Žića postavi duhovno in cerkveno središče, izgovori svojo »žičko besedo« o pravi veri. To je stalni program njegovega prihodnjega dela in to je nauk Srbske pravoslavne Cerkve od začetka. V tej luči moramo razumeti postopno odpravljanje poganskih navad.

Krstna slava je še vedno za vsakega človeka skrivnost, ki ga spremlja od prihoda na Balkan, posebno še od tedaj, ko je sprejel krščanstvo.

Odkod ta skrivnostna povezava med krstno slavo in Srbom?

Znano je, da so Srbi pred prihodom na Balkan prebivali po stepah južne Rusije. Način življenja se je sedaj spremenil. Pod vplivom grškega krščanstva se je srbski narod srečal z novo vero in jo postopoma sprejemal. Delo sv. Cirila in Metoda – še posebej njunih učencev – je imelo pri tem velik vpliv. Tu je tudi začetek krstne slave. Kako je nastala?

Njihovi novi družinski zavetniki – krščanski svetniki – postanejo ne samo osebni zavetniki, kakor pri Grkih in Rimljanih, ampak zavetniki njihovih družin. Krvavo žrtev – daritev zamenja nekrvava daritev. Namesto jagnjeta se daruje kruh. Namesto ognja – voščenka, sveča. Simbol panagije je najsvetejše znamenje skrivnostnega rojstva in življenja. Vse se poraja iz semena in tako se uresničuje mistična Božja zapoved. Tako je vsa skrivnost v simbolu žitnega zrna, ki je dobilo najsvetejše ime – panagija, to je presveta mati – Bogorodica. Ta prehod je bil težak in dolg. Sveti Sava s svojim reformatorskim delom kot dober liturg, kanonist in poznavalec *Tipika* – cerkvenega pravila, želi, da njegov narod razume slavo, kakor jo razume njegova Cerkev.

Popolnoma gotovo je, da je bil začetek krstne slave v blagoslovu panagije ali Presvete Matere Božje, ki so jo Srbi sprejeli od Grkov v 11. stoletju. Grki

Utrinek iz obreda krstne slave.

posvečujejo panagijo ali *koljivo* že v 4. stoletju in simbolizira kult Bogorodice, ki je edina Presveta. Za navado posvečevanja koljiva je prišel tudi običaj lomljenja kruha, kar je že v 1. stoletju predstavljalo Kristusa.

Lep, čudovit in prisrčen je simbol rezanja »prosfore« in same pogače, kar označuje učlovečenje in rojstvo Kristusa iz Presvete Device Marije. Ta trikotni košček kruha pomeni Sveto Trojico. Prelomitev kolača – pogače pomeni zadnjo večerjo.

Rekli smo že, da so bistvene sestavine krstne slave žito, sveča, kolač, zraven pa še blagoslovljena voda, ikona in črno vino.

Priprava pogače

Pogača vsebuje simbole zakramentov krsta, birme, evharistije in pokore. Blagoslovljena voda je simbol Jordana. Vsipanje bele moke v blagoslovljeno vodo je znamenje Kristusovega krsta v Jordanu. Olje in bazilika se skupaj pomešata v testo in sta simbol svete birme (miropomazanja). Mazanje posode, v kateri se bo pekel kolač, z oljem, je znamenje evharistije. Molitev kesanja, ki jo pred tem izreče gospodar, je znamenje zakramenta pokore, spovedi. Slavski kolač je simbol Kristusa, ki je sam pri zadnji večerji posvetil kruh v svoje telo in vino v svojo kri.

Žito je simbol Božje Matere

Med ljudmi se še imenuje Panagija, kar pomeni – Presveta, to je Bogorodica.

Setev in rast zrna žita je znamenje Brezmadežnega spočetja nebeške Matere. Od setve do žetve poteče 9 mesecev, kolikor je potrebno vsakemu otroku od spočetja do rojstva. Žito poznamo tudi v drugih religijah. V krščanstvu se pojavi v 4. stoletju. Postane viden znak vstajenja. Kakor pšenica ponovno vzklije iz posejanega zrna, tako bodo telesa umrlih vstala v novo življenje. V grški pravoslavni tradiciji se je to najprej nanašalo na Presveto nebeško Mater. V obredju slave je skuhan žito znamenje večnega življenja. Izraz *koljivo* je grškega izvora in pomeni zrno pšenice.

Koljivo

je znamenje povezanosti naših pokojnih z nami v vstalem Kristusu. Tu zasledimo katoliško misel o občestvu svetih v Kristusu. Žito se mora skuhati in ohladiti po posebnih pravilih. Na dan se slave zjutraj odnese v cerkev skupaj s pogačo in črnim vinom. Cerkveni obred za žito uporablja izraz »posvečenje«, za kolač in vino pa blagoslovitev.

Sveta vodica

Nekaj dni pred slovesnostjo krstne slave pride v hišo duhovnik, da blagoslovi vodo. Običajna, navadna voda je z blagoslovom očiščena nevidnih zlih sil. S to blagoslovljeno vodo duhovnik pokropi družinske člane, z njo pa bo tudi gospodinja zamesila slavski kolač. To je začetek slavljenja.

Slavski kolač

Kolač se zamesi v blagoslovljeni vodi z belo moko. Predstavljal bo daritev vse družine. Na njem so obvezne črke **I S H S N I K A**, kar pomeni – *Jezus Kristus zmaga*. Kolač je znamenje daritve Bogu namesto nekdanjih krvavih daritev.

Vino

Že Sveto pismo ga omenja kot daritveni dar. Z njim se prelije slavski kolač, ki ga prereže in razlomi gospodar. Je simbol Kristusove krvi.

Sveča

je nadomestila daritveni ogenj. Brez nje ne more biti slave. Biti mora iz naravnega čebeljega voska. Opozarja, da mora biti tudi člani družine otroci luči. Kaže pot v Kristusovo kraljestvo resnične luči. Svečo prižge gospodar, ko vstopi v hišo duhovnik, da posveti žito in prereže kolač. S tem se prične sam obred slave.

Kadilo

je dišeča smola, ki se v obredih uporablja za kajenje. Izvor ima v judovstvu. Med obredom pokadijo ikono, žito, kolač, vino, dom, vse domače in goste. S kajenjem odganjajo zle sile od doma, stanovalcev, gostov, pa tudi od slavih darov (kolača, žita in vina). Bogu prinaša duhovno daritev.

Ikona

Ikone ali svete podobe Kristusa, Božje Matere ali svetnikov so bile dolgo vzrok

Temeljne sestavine krstne slave.

nesporazumov med kristjani. Prvi kristjani so zaradi judovskega in muslimanskega vpliva dobili odpor do svetih podob.

Pozneje so dobile privilegiran položaj v zasebnem in javnem bogoslužju. To se je zgodilo na 7. vesoljnem cerkvenem zboru, ko je bila potrjena razlika med pravim bogoslužjem, namenjenim samo Bogu, in slavljenjem, ki se navidezno nanaša na sliko, v resnici pa je namenjeno sveti osebi te podobe.

Glavne teme ikon so predvsem Kristus in Bogorodica, potem apostoli, svetniki in veliki cerkveni prazniki.

Najstarejše ohranjene ikone so v Marijini cerkvi v Studenici. Poleg Kristusa in Bogorodice so tu še sveti Nikolaj, nadangeli in sveti Štefan, prvi mučenec.

Obred slave

Potek obreda je šele v 19. stoletju zapisal beograjski metropolit Mihajlo Jovanović. Seveda se od kraja do kraja pojavljajo razlike. Večinoma pa na sam dan slave jutraj nesejo v cerkev kolač, žito in vino.

Molitev nad žitom je najlepša in najbogatejša. Blagoslovljeni kolač poljubi najprej duhovnik, nato gospodar in za njima še drugi. Med obredom je duhovnik obrnjen proti ikoni. Tedaj duhovnik kolač dvigne kvišku in prosi Boga, da sprejme to daritev. To dejanje se imenuje »dviganje v slavo« ali tudi »dviganje slave«. Nato kolač prereže v znamenju križa.

Kolač sprejme gospodar, potem njegovi domači in gostje. Obračajo ga z desne na levo in pri tem pojejo svete pesmi, *tropare* in *kandake*. Duhovnik prelije kolač z blagoslovljenim črnim vinom in pozdravi navzoče »Hristos posredje nas!« (Kristus je med nami), ti pa odgovajajo: »Jest i budet« (je in bo). Nato duhovnik gospodarju in vsem navzočim vošči slavo. To je vrh vsega obreda.

Sledi mu slavnostni obed. Najprej se vedno ponudi žito. Med obedom so na vrsti slavske zdravice, ki so največkrat vnaprej pripravljene, včasih pa tudi improvizirane. Vsebina zdravice mora biti vedra in optimistična, kajti v tem je sreča.

Poleg družinskih praznovanj krstne slave poznamo še slave družbenih organizacij in ustanov. Te so po nedavnih družbenih spremembah zopet zaživele in nosijo pomebno versko nacionalno sporočilo. V šolo, občino, zdravstvene ustanove in vojaške zgradbe zopet vstopa duhovnik in po njem Cerkev.

Anton Rojc

Po planinah Triglavskega narodnega parka

V pozni popoldanski svetlobi, po nevihti, ko so barve naravnega okolja najlepše, sedim na odprti verandi koče in nemo opazujem igro vetra, rahlo šumečih macesnov, katerih iglice spreminjajo barvo glede na kot zahajajočega sonca. Tam zadaj slišim tudi kravje zvonce. Vidim redek gozd, zadaj slutim globoko dolino, ki tone v temo, nad gozdom pašnik, rušje in najvišje skalnati vrhovi: Jezerski in Prevalski Stog, Škednjovec in Kostrunovec z Mišelj vrhom. Stopim z verande, na levi sta plečati Tosc in drzni Vernar, venec gora pa zaključuje najvišji – naj se ve, kdo je glavni – Triglav. Redek gozd, alpske trate in nekaj višje rušje, gore pa visoko nad nami ... Smo na planini. Na Velem polju. Na eni največjih, še vedno delujoči in zame morda najlepši izmed planin v Triglavskem narodnem parku.

Planine

V Planinskem terminološkem slovarju (ZRC SAZU, 2002) pod geslom *planina* najdemo naslednji dve razlagi: »s travo porasel gorski svet, namenjen paši; tak svet z bivališči za pastirje in stajami za živino«. Planina res predstavlja pašnik, ki se praviloma nahaja visoko v gorah, pogosto prav na gozdni meji. Še bolj natančno bi planino opredelili kot izključno pašne travne površine, stran od poseljenih območij. Mnoge prehodne ali nizke planine namreč niso prav visoko v gorah, so v zatrepih dolin, na planotah in pogosto sredi gozdnega prostora. Značilno za planino je tudi to, da je tak pašnik namenjen svojevrstnemu planinskemu gospodarjenju (planšarstvu, »pwanvanju« po bohinjsko), ki pomeni življenje in delo ljudi na planinah v poletnem času. Zato so na planinah stanovi za pastirje in staje za živino. Paša na planinah je bila nekdaj in je tudi še danes pomemben dejavnik za razvoj živinoreje. Zaradi paše na planinah se v zgodnjem poletju zgodi sezonsko preseljevanje živine na višje ležeče pašnike in od tam zgodaj jeseni nazaj v dolino.

Planin v Triglavskem narodnem parku oziroma v Julijskih Alpah je veliko. Vendar je temu treba dodati, da smo posebej v zadnjih petdesetih letih priča velikemu usihanju planinskega pašništva. Na območju današnjega Triglavskega narodnega parka, ki obsega praktično celotne Julijske Alpe v Sloveniji, je bilo evidentiranih kar 144 planin, dobri dve tretjini za govedo in slaba tretjina za drobnico. Živih planin, kjer se pase mlečna živina in na njej prek poletja gospodarijo ljudje, je danes le še slaba polovica. Res pa je, da je močan trend upadanja živih planin v zadnjih letih zaradi pozitivnih ukrepov spodbujanja

Mišelj vrh in Triglav z Velega polja.

Na poključskem grebenu nad planino Lipanca.

Pogačice pred planino Laz.

tudi njihova arhitektura objektov na planini. Stavb je bilo manj, bile so v skupni rabi, zgrajene pa so bile stopničasto v pobočje. Spet drugačne so Tolminske planine, kjer pasejo govedo.

Popotovanje po planinah – z Bleda do Soče

Planine v Julijcih so raznolike, vsaka je po svoje posebna in vsaka je za nekoga najlepša. Pot pod noge, mnogo zanimivega in lepega nas čaka pri

tradicionalnega planinskega gospodarjenja nekoliko ustavljen. Dosti je planin, kjer se pase jalova živina. Tu se ne molze in ne siri, včasih še pastirja ni na spregled. Nazadnje moramo omeniti še opuščene planine, ki se zaraščajo ali postajajo naselja počitniških hišic.

Bralec se bo pri naslovu tega prispevka verjetno najprej spomnil na Bohinj in njegove planine, saj so le-te širši javnosti najbolj znane, planinsko pašništvo pa ima tam bogato tradicijo, ki je živa še danes. Za Fužinske ali Studorske planine so značilni leseni stanovi in hlevi na stebrih (kobilah). Spodaj je prostor za živino, zgoraj za pastirja, praviloma pa ima vsak kmet svoj stan. Kaj pa planine na Pokljuki, v zatrepih alpskih dolin in nad njimi? Verjetno ne veste, da so starejše naselbine v Zgornjesavski dolini imele planine na sončnih legah Karavank, prebivalci kasneje naseljenih Rut (Gozd Martuljek) in Kranjske Gore pa so imeli svoje planine celo na trentarski strani, kar dokazujejo tudi imena planin – Kranjska planina in Rutarska Trenta. Trentarji so se ukvarjali z ovčjerejo, prav posebna in drugačna je bila

popotovanju po planinah Julijskih Alp.

Odpravimo se z Bleda. Prav od tu peš. Na Pokljuko se bomo povzpeli prek Gorij in skozi znamenito Poključsko luknjo. Luknja je del naravnega spomenika Poključska soteska in pot skozi njo je star naraven in najkrajši prehod na rovte (po domače »rote«) Stare Pokljuke in Poključske planine. Prva planina je nekdanja senožet, tako priča ime Repečnikov rovt. Rovt je bil nekoč last kmeta z Gorij, a je bil izgubljen v kvartopirski strasti. Danes je ta planina prehodna, nizka, kjer pasejo Dobravci (kmetje z Blejske Dobrave), preden ženejo na Klek. Pot nas vodi dalje in skozi tihi gozd prispemo na Kranjsko dolino (tisti, ki gredo na Pokljuko z avtom, so prikrajšani za lepo pohodniško doživetje). Ta planina na poključskem platoju je gorjanska, srečamo pastirja, krave pa so ta čas »na veselje« gozdarjev zgubljene neke v poključskih gozdovih. Dalje sledimo kar gozdni cesti in kaj kmalu smo na planini Zajavornik. To je največja planina na Pokljuki, tu že pasejo Bohinjci z Gorjuš in Koprivniki.

Pri tej planini imenovanje ni enotno. Največkrat zasledimo ime Planina Javornik, po domače pa pravijo Zajavornik (imenoslovci trdijo, da je »za« pravzaprav predpona, ki se je sčasoma zlila z imenom). Naš naslednji cilj je Lipanca, prva visoka planina na naši poti. Lipanca na višini 1633 m je danes priljubljena planinsko-izletniška točka s planinsko kočo, v poletni sezoni pa se tu pase grajska živina. Grad je del Bleda, stisnjen vzhodno pod grajski hrib, ki ima poleg Lipance tudi svojo – sicer niže na Pokljuki ležečo – Grajsko planino. Z Lipance nas pot popelje proti zahodu, čudovita razgledna – tudi »sonč-

Planina Kranjska dolina na Pokljuki.

Mišljica planina, zadaj Vernar.

V planini Laz.

Na Prodih – na poti v Dolino Triglavskega jezera.

na« imenovana – pot nas vodi tik nad gozdno mejo, se večkrat približa grebenu in nudi najlepše razglede na Pokljuko ter z grebena tudi proti Triglavu. To pa pomeni, da prehajamo v osrčje Triglavskega pogorja. Na Srenjskem prevalu med Viševnikom in Malim Draškim vrhom prestopamo v svet bohinjskih planin, gorjanske in blejske ostajajo za nami. Globoko pod nami so Jezerca (to ime bomo na naši poti še srečali), kjer se na zeleni travnati preprogi pasejo ovce divjega moža. Posebnež s stotinjo ovac ni Prisank, pač pa Merkeljnov Gregor z Dobrave. Kaj kmalu smo na Studorskem prevalu, od koder nas pot povede okrog širokega Tosca. Globoko pod nami so senožeti na Vojah, dobro pa vidimo tudi opuščeni planini Spodnji in Zgornji Tosc. Tu pasejo ovce Podjelci in se zaradi pašnih pravic (kakor že davno nekoč) kregajo s prej omenjenim divjim možem. Še nekaj korakov, skalni usek, rahel vzpon in glej ga – Triglav. Nas tokrat visoke gore ne zanimajo, potepamo se vendar po planinah. Pod nami je Velo polje, dan se nagiba k večeru, noge so utrujene od dolge poti in prav veseli smo, ko dospemo do prijazne koče z verando. Tiho in spokojno podoživljamo lep dan, koča pa nam nudi skromno prenočišče.

V hribih se dan lovi zjutraj, zato smo že ob zori pripravljeni za odhod. Velo polje se prebuja. Pravijo, da se je nekoč imenovalo Belo polje, saj je bilo skoraj povsem zasuto s peskom, ki ga hudournе vode prinašajo z gora. Pridni Bohinjci so polje očistili peska in kamenja ter si uredili planinski pašnik. Velo polje je zelo obiskana planina, tod vodi ena najbolj priljubljenih poti na Triglav. Pa tudi planina živi in obisk pri Gregorčkovem Francnu v sirarni je doživetje svoje vrste. Naš cilj pa je osrčje Fužinskih planin. O tem, ali so Fužinske, Fužinarske ali Studorske, bom nekoč napisal poseben članek. Dejstvo je, da se tu od nekdaj pase živina kmetov izpod Studora in iz Stare Fužine. Le streljaj proč od naše koče je Mišeljka planina, na začetku Mišeljke doline, pod Mišelj vrhom, katerega greben se konča z Mišeljskim koncem. Nekoč pred leti sem s prijateljem bivakiral v enem od podrtih stanov na tej planini in ponoči so nama prek glav tekale miši – morda od tod imena v tem koncu. Z Mišeljke planine se vzpnemo na Jezerski preval med Jezerskim in Prevalskim Stogom. Adam in Eva pravijo domačini dvema skalnatima osamelcema, ki stojita nekaj metrov vsaksebi na sedlu. Spustimo se na opuščeno planino Jezerce (ne tisto Jezerce od prej) in se po strmi stezi vzpnemo na Lazovski preval. Pod nami je spet ena najlepših planin, prav gotovo pa najlepša v Fužinskih

- Laz. Poleti v Lazu bleje, muka in meketa, med te zvoke pa se žal meša hrup agregata, ki ga v sirarni potrebujejo za svoje delo. Nujno zlo pač, čeprav bi menda šlo tudi drugače. V Laz se da le peš, planina se zaenkrat še otepa motorizacije, čeprav nevarnost za izgradnjo traktorske poti preži vsako poletje. S tem bi bil izgubljen ves čar planine in le upamo lahko,

Rododendrom - zadaj Triglav.

da bo tako, kot je, čim dlje. Naprej v Poljane in navzgor skozi Krevsov stop gremo proti Dednemu polju. Krevsov stop je v skalo vsekana pot, ki je bila potrebna za pregon živine med planinama. Dedno polje je manjša planina kot Laz, značilni leseni stanovi pa so podobno kot v Lazu ali na Blatu razporejeni v krogu. Le sirarca je zidana. Tudi tu je polno krav, više gori v Dolini za Kopico pa slišimo še ovčje zvonce. Priključili smo se osrednji planinski poti, ki vodi v Dolino Triglavskih jezer. Pred tem obidem še veliko kotanjo planine Ovčarija in na Prodih prvič zagledamo Komno in Jezersko dolino. Domovanje Zlatoroga, srčika Triglavskega narodnega parka. Ni čudno, da je lepota te gorske pokrajine naravoslovce z začetka 20. stoletja vodila k prvemu zavarovanju Alpskega varstvenega parka leta 1924. To zavarovanje je bilo odločilno tudi za planine. Četrť ure hoda od Koče pri Triglavskih jezerih je opuščena planina Pri Utah. Bila je ena najvišjih planin v Julijcih (okrog 1750 m), dobro so še vidni ostanki stanov. Zavarovanje narave leta 1924 je med drugim prepovedovalo tudi pašo, leto ali dve so se okrog tega še prepirali, od takrat dalje pa v Dolini Triglavskih jezer živine ni več. Ker je bil prvi dan naše poti kar dolg in ker v nadaljevanju naše poti ne bo več koč, bomo drugi večer nočili pri Sedmerih. Oskrbniki se v zadnjih letih menjajo, od stare ekipe je tu le mila, drobna kuharica Marica, ki skuha čudovite žgance, s katerimi si napolnimo že malo načete baterije.

Za zajtrk se spustimo v dolino Lopučnice. To je bila planina za jalovo govedo in vole v lasti kmetov z Bohinjske Češnjice. Tudi tu je paša ugasnila zaradi Triglavskega narodnega parka. Triglavski narodni park je bil drugič ustanovljen leta 1961, obsegal pa je tudi Lopučnico in svet vse tja do planine Kal, kjer še vedno lahko vidimo stari mejno tablo. Ker je tudi odlok iz leta 1961 prepovedoval pašo, je le-ta prenehala. Kako drugače kot danes, ko Triglavski park spodbuja ohranjanje planin, saj vemo, da paša v normalnem obsegu celo zagotavlja ohranjanje biotske raznovrstnosti. Z Lopučnice

Planina Za skalo - obnovljeni hrami.

Planina Za Črnim vrhom - propadajoči hrami.

nas pot vodi navzgor v opustošeno kraljestvo Zlatorogovih vrtov. Zelenja je vse manj, le kamen, škraplje in žlebiči, ki naj bi jih v sveti jezi s svojimi rogovi napravil beli kozel. Skodelica, Velika Vrata – in že smo na prehodu na trentarsko stran. Samotni Dol za bazarjem nas privede na planino Za skalo. Pod nami sta lepo obnovljeni stavbi – »hram in hudrt«, toda zaman napenjamo ušesa, da bi zaslišali ovce.

Ovčje planine nad Trento in Sočo so opuščene. Celo šele pred dobrimi 20 leti obnovljeni hrami na planini Duplje pri Krnskem jezeru so že nekaj let spet prazni. Objekte na planini Za skalo je kot kulturni spomenik stavbne dediščine obnovil Triglavski narodni park. Parkovni nadzornik Berti, ki je svojo mla-

dost na planini doživljal kot mali pastirček (kozar), nam še zna povedati, kako je bilo na planini pred letom 1978, ko je bilo tu zadnje leto paše.

Odpravimo se dalje, dolina nas vabi, vendar pred tem še planina Za Črnim vrhom. Podobna zgodba kot na planini Za skalo – le da tu hrami niso obnovljeni. Nemo propadajo, zaraščajo jih koprive in drugo zeleno šavje, tako da se morajo še modrasi potruditi, da pridejo na toplo sonce na porušenem zidu.

Dovolj bodi! Na soški strani sonce žge in pot nas skozi gozdni rezervat Visoki Zjabci popelje navzdol v Vrsnik, kjer na turistični kmetiji Jelinčič z užitkom popijemo hladno pivo in razmišljamo le še, kako se bomo pripeljali nazaj na Gorenjsko.

Besedilo in fotografije Martin Šolar

Zdravilne vode v Sloveniji

Ker sem podatke o zdravilnih vrelih v Sloveniji zbiral za krško škofijo, me je zanimalo, kje in kakšni so današnji slovenski zdravilni vreli, koliko jih je še v »rabi«, koliko jih je še pod cerkvenim okriljem in kaj mislijo ljudje danes o tem. Ugotovil sem, da sta socializem in sekularizacija pustila svoje sledove tudi v Sloveniji. Razmere so podobne, kakor skoraj povsod v sosednjih državah: v tridesetih letih prejšnjega stoletja so ljudje drugače razmišljali kakor danes in medtem se je miselnost spremenila tudi v Cerkvi.

Predvsem so bili včasih zdravilni vreli skoraj vedno povezani s kakšno Božjo potjo; ob cerkvi je bil pogosto tudi zdravilni studenček. To so večinoma Božje poti k sv. Luciji, zavetnici za oči. Če iščemo danes v slovenskih knjižicah pod geslom »Božje poti na Slovenskem«, dobimo čez 300 naslovov. Nekatere so nastale prav zaradi zdravilnih izvirov. Toda Franci Petrič je v svojih petih knjigah *Duša le pojdi z mano* opisal samo tri Božje poti, ki so združene z zdravilno vodo.

Vprašamo se, ali sta k majhnemu številu Božjih poti, združenih z zdravilnim vrelcem, bolj prispevala sekularizem in liturgična obnova, ali pa proticerkveni komunistični režim. Dejstvo je, da številni zdravilni vreli niso (ali niso več) povezani z romarskimi potmi ali sploh z verskimi običaji. Nekoč so hodili ljudje na Božjo pot, ki je bila povezana z zdravilno vodo, v dobri veri, da jih ob vodi ozdravlja svetnica (ali svetnik), h kateremu so molili. V kraje z zdravilno vodo hodijo še danes ljudje po vodo, jo pijejo tam in jo nesejo domov. Vedo seveda tudi za kemično analizo vode.

Ali danes sploh še romajo verni ljudje in se še množično zbirajo ob Božjih poteh? Seveda! Kar pomislimo na velike Božje poti na Slovenskem, na Brezje, Sveto goro, Ptujsko goro ali Novo Štifo, na Log pri Vipavi ali na Šmarno goro pri Ljubljani. Ampak kje so tiste male romarske poti, kamor so verniki romali, kadar so jih trle bolezni, trpljenje ali osebne stiske? Kje so tiste Marijine kapelice in cerkvice, h katerim so ljudje romali v upanju, da jih bo Marija ozdravila? Predvsem pa, kje lahko še iščemo vse tiste zdravilne vode, kamor so ljudje hiteli umivat oči in obraz, v upanju, da jih bo Bog na priprošnjo Marije ali določene svetnice (svetnika) ozdravil bolezni ali obvaroval pred hudim trpljenjem? Časi so se res spremenili in ljudje smo se spremenili z njim.

Danes imamo ljudje različne odnose do zdravilnih voda. V Sloveniji obstajajo še tiste prave Božje poti z zdravilnim studenčkom, s kapelico ali brez

nje: cilj vernih romarjev, ki iz zdravilnega vrelca pijejo vodo, umivajo z njo oči ali cel obraz in jo nesejo s seboj domov.

Tako je še v Dolah pri Polici in v Kopanju pri Muljavi na Dolenjskem, pri sv. Hieronimu pri Knežaku na Primorskem in pri sv. Vidu v Prekmurju. Verniki molijo in Bog usliši njihovo molitev – ali po svetniku, h kateremu se priporočajo, ali po zdravilni vodi.

Drugačen je odnos človeka do zdravilne vode iz tistih vrelcev, kjer ni božje poti ali ni več romanja. Ljudje še hodijo, ponekod celo množično, k vodi, jo pijejo in nosijo domov, ampak vedo, da je bila opravljena kemična analiza in verjamejo v zdravilno moč vode, odkoder je že. Taki so na primer vrelci v okolici Solčave, kjer vsebuje voda veliko železa. Zelo znan je tudi Snovik v Tuhinjski dolini, kamor hodijo ljudje od blizu in daleč po vodo; tu so nastale zdaj toplice, »svet termalnih užitkov«. Take so tudi zdravilne vode na Gorjancih, kamor hodijo po vodo celo Slovenci iz zamejstva; obstajajo tudi še legende o ozdravljenju ob enem izmed teh vrelcev.

V Sloveniji imamo tudi Zdravilni gaj v Tunjicah pri Kamniku, ki je novejšega izvora in je povsem »posveten«. Po naključju je lastnik zemlje »Na Tratah« odkril leta 1998 izvir vode, ki mu je pomagala zaceliti dolgoletno rano na roki.

Presenečen nad zdravilnostjo vode se je obrnil na »poznavalce naravnih zemeljskih sevanj«, ki so ugotovili, da je to zemljišče po svojem ugodnem delovanju na človeka eno najmočnejših v Sloveniji. »Na določenih mestih energijski tokovi privrejo na površino in ustvarijo energijsko izredno bogata področja. Na področju Naravnega zdravilnega gaja privre na površje več energijskih vrelcev, ki ugodno vplivajo na najrazličnejše bolezni« (www.vd-zdravilnigaj.si).

Ali ozdravlja Bog ali zdravilna voda? Bog zaradi molitve ob umivanju z vodo. Ampak res je to, kar beremo na isti internetni strani: »Verujemo v boga (Boga), ki ga nikoli nismo videli, ne verujemo pa tistega, kar imamo pred očmi, pa žal ne znamo razložiti ... Žalostno ...« Kristjani vemo, da Bog ozdravlja tudi po vodi oziroma na priprošnjo svetnika, ki ga vernik kliče v sili na pomoč. In 2. vatikanski koncil pravi, da spada vsak človek, ki verjame v nekaj nadnaravnega, v isto skupnost.

Alojz Angerer

Prazničnega nedeljskega jutra sem krenil na pot

Žegnanje – praznik, romanje, dan veselja

Sonce se je izza Ravnohriba razlilo v gozdove nad našo dolino, zalesketala se je rosa na avgustovskih travah in topli žarki so ogreli lesena bruna starega hleva. Življenje kmečkega dvorišča je oživel, mama in oče sta že zgodaj postorila vse, kar je pač potrebno pri živini. Dan ni bil navaden, bila je tista nedelja, ki mi je pomenila enega največjih praznikov v letu. Dan, ko je žegnanje na Gori, pri sv. Lovrencu. Za otroško dušo, ki še šolskega praga ni prestopila, je bilo to neskončno daleč, še za odraslega je do gor dobra ura hoje. Pričakovanje je bilo neizmerno, vse od sobotnega zvonjenja delopusta, ko je z vetrom z Gore prineslo glas zvonov, prek nemirne noči, v kateri sem komaj čakal jutra, do sončnega nedeljskega prebujenja, ko se je dogajanje pričelo odvijati. Slast pričakovanja in nato slast začetka – ko veš, da se pot več ne ustavi, da si zdaj sredi vsega, sredi tistega, kar se je še včeraj zdelo tako zelo daleč. Odšli smo skozi Praprotnico in prek Ravna, mokre trave so brž premočile naše hlače in čevlje – pa kdo bi se oziral. Sonce je vse bolj gredo. Vzpenjali smo se navzgor v strmine, po stezici mimo Belega peska, med mogočnimi bukvami nad Cpinom, pa na Pretovč in potem čez Plaz – takrat je bil prehod prek prepadne grape resnično nevaren in za otroka nekaj veličastnega. Ko sem prvič prišel čez, ne da bi mi kdo kakorkoli pomagal, sem bil ponosen, da je bilo kaj. Na sedlu pri Logarju so prodajali sladkarije, ponavadi sem dobil »gumijasto« zeleno žabico – iz želeja. Tam je bilo čudovito pritrkovanje slišati že zelo blizu, neprestano so peli zvonovi, vse je šumelo od prihajajočih ljudi, pred cerkvijo pa je bilo kot v nebesih. Ena sama svetloba, neskončna prostranstva, kamor sem pogledal, daljave, kjer sem le slutil, da nekaj je, otroške oči tako daleč niti niso znale pogledati. In potem čudovite barve sv. Lovrenca in drugih svetnikov na oltarju, škrlat in zlato sta se lesketala v sončnih žarkih, ki so se zlivali v cerkvico skozi ozka okna, pesmi veselja in gorečnosti. Nikoli ne bom pozabil mogočnega speva »Veš, o Marija, moje veselje ...« Vsa cerkev je pela, donelo je pod nizkimi oboki skromne cerkvice, in praznik je bil popoln. Takšne so bile moje prve »daljine« poti, ki so me kasneje povedle v širni svet, v neznane oddaljene dežele, kjer sem prav tako doživljal številne skrivnosti in lepote – nenavadne in mogočne podobe Božjega stvarstva. In se vedno znova srečen vračal v domačo dolino, med mehkobno zelene hribe, posejane s šte-

Cerkvica sv. Lovrenca na Gori.

selil, in tudi zdaj še znam pogledati na vse vrvenje, na glas zvonov, ki vabi, na pesem in daljne razglede – z očmi otroka. Poln veselja, pričakovanja in hvaležnosti obenem.

Jesenske meglice na Prapročah

Domača podružnica. Sv. Jurij, zavetnik cerkve, in sv. Anton sta tista svetnika, ki ju Prapročani najbolj častijo, žegnanje pa je na tretjo kvatarno nedeljo, ponavadi z njo prihaja jesen. Nekoč, ko s kmečkimi deli še nismo tako hiteli, smo tisto septembrsko soboto, ko je zazvonilo delopust, še kaj počeli po njivah na našem Ravnu. Mama je ponavadi ob pomoči tete že pekla »bobe«. Pričakovanje praznika je bilo veliko. Svetloba jesenskega dne, ko moč sonca že nekoliko pojenjuje in ko zrak dobiva bledejšje tone, je bila tako obetajoča. Prvi listi na drevju so se barvali rumeno, rdeče in rjavo, tople barve so se razlivalle prek polja, dišalo je po zemlji in travi, in vračali smo se domov. Nedelja se je takrat začejala zgodaj, v soboto ob štirih – da se človek lahko pripravi na praznovanje. Pot od doma do cerkve v nedeljskem dopoldnevu nas je vodila strmo navzgor, po Marjanč'ni stezi – mamina teta, Šimnova Marjanca, je namreč po njej, tudi ko ji je bilo že petinosemdeset let, vsak dan prišla na obisk, včasih celo po dvakrat, četudi je v eno smer hodila skoraj uro. Pogosto je bilo zjutraj, ko smo krenili navzgor, že jesensko megličasto, največkrat so se megle pričele sušiti, ko smo stali pred cerkvijo in čakali župnika. Spodaj še ves zelen je ležal Jurjev laz, obdan z orumenelimi hrasti, po bregovih navzgor pa so se nad rosno travo plazile kadeče meglice. Osameli kozolci so bili že prazni, seno lepo spravljeno na hlevih, medtem ko je koruza, vsa košata in gosta, še stala po poljih. Razgled izpred cerkve je objel ves meni poznan svet, sosednje kmetije, gmajne, ki sem jih neštetokrat prehodil ob nabiranju gozdnih sadežev, in domačo vas, ležečo pod vznožjem Velike trave. Podoba, ki sem je bil deležen le redkokdaj, saj smo živeli precej pod vasjo, na samem. Skoraj

vilnimi podružničnimi cerkvicami polhogradske župnije ... In kadar je pri teh cerkvicah maša, najpogosteje žegnanje, je to še vedno zame pravo romanje, ne glede to, da so poti krajše in da je hoje bistveno manj kot nekoč – takrat smo se namreč od doma vedno odpravili peš. A vendarle – na tak dan ožive spomini na žegnanja, ki sem se jih kot otrok neizmerno ve-

vsako praproško žeganje je bilo v lepem vremenu, spomnim se le enega samega deževnega dne. A tisti je bil hudo moker; oče je nas otroke po travnikih in kolovozih na Loki predstavljaj sem in tja, kajti voda je drla od vsepovsod in nosila debele sli-ve, ki jih je naliv sklatil na tla. Bilo je tako hudo, da tisti dan sorodniki sploh niso prišli na obisk, saj je do-
 lino povsem poplavalilo. Žegnanjske maše so bile, vsaj za otroka, dolge, ven-
 dar so me čudovite barve na oltarju in lepo petje, pa vzorci na lesenem stro-
 pu, pogosto povsem prevzeli. Tudi žametno rdeče prte na stranskih oltarjih
 pri sv. Magdaleni in sv. Antonu (tam so še zdaj), sem opazoval z velikim po-
 nosom, saj jih je z zlatorumeno obrobo in resicami obšila prav Šimnova Mar-
 janca, ki je bila za vse nas nekaj posebnega. Veliko je vedela, veliko je znala,
 veliko skrivnostnih predmetov in knjig je hranila skrinja v njeni s slamo kri-
 ti hišici, velikokrat smo se srečevali z njo – in nikoli nismo ostali brez »točk«,
 zelenih mentolovih bonbonov. Po maši smo se vračali skozi Jurjev laz, takrat
 je v njem še stal kozolec, in na vrhu Hrastja zavili med rumeno praprot. Tudi
 lepa oblačila nas niso odvrnila od tega, da ne bi pogledali za gobami, ki jih je
 bilo prav v tistih dneh velikokrat v izobilju. Dostikrat smo domov, kjer je že
 vse dišalo po prazničnem kosilu, prinesli še kakšnega čvrstega jurčka. Čeprav
 se mi ta pot danes zdi kratka, pa je bilo to vendarle pravo romanje, saj je bilo
 doživetij tako na poti kot v sami cerkvi toliko, da jih je hrepeneča otroška duša
 komaj sproti vsrkavala.

Sv. Jurij na Prapročah.

Obet letine v Setniku

Zavetnik cerkve v Setniku je sicer sv. Martin, žeganje pa je na Jernejevo nedeljo, proti koncu avgusta. Ob sobotnih popoldnevih je izza setniške gmaj-
 ne prineslo pesem »Tinka, Minka, Zinka« – tako je bilo namreč slišati prit-
 rovanje zvonov pred praznikom. Pot do Setnika ni bila ravno kratka. Skozi
 Potočnikov log, ki je bil ponavadi sveže pokošen, in mimo same kmetije smo
 svojčas hodili še po stari stezici, ki je za njihovim kozolcem krenila v graben,
 ga prekoračila po v mah odeti brvi, in privedla na setniške travnike. Pšenični-
 ce, drobne rumene hruške, pa rjavke in beličniki so zoreli na drevju, dišalo je
 po svežini, kot jo zna pričarati le zgodnje sadje, in od cerkve sem je že prihaja-
 lo zvonjenje. Kraj je kot ustvarjen za podobo nebes. Na nekakšnem pomolu –

Sv. Martin v Setniku pozimi.

travnatem slemenu – stoji cerkev, od nje pa seže razgled na številne strani – bližnja Korena na precej višjem robu je kot na dosegu roke, na drugo stran pa polhograjska kotlina s trojico čuvarjev: Goro, Toščem in Grmado. Okrog cerkve so kot ogrinjalo položeni zeleni, strmi travniki, ki jih vsenaokoli objame gozd. Nekaj vitkih macesnov šumi nad gozdnim kolovozom, po katerem smo tolikokrat odhajali nabirat gobe. Cerkev je, kot vse, ki stojijo na slemenih ali gričkih, svetla, sonce se zliva vanjo z vseh strani, in tople, zlate barve le še povečajo vtis praznika. Tako je poleti ob žegnanju, tako je tudi novembra, ko praznuje zavetnik, sv. Martin. Takrat je pogosto cerkev že nad meglo, ki se zaje v vse zalive, v številne doline razdrapanega polhograjskega sveta.

Bili pa so tudi drugačni dnevi. Spominjam se nekega temačnega avgustovskega dopoldneva, med mašo je pričelo grmeti, ulil se je dež in z bratom sva po koncu tekla naravnost domov. Hudo se je bliskalo, treskalo je vsenaokoli. Ko sva bila na Potočnikovem ravnu, je udarilo povsem blizu – v Malovrhov rob. Ker sva bila sama, naju je bilo zelo strah, in ko danes premišljam, bi verjetno naredila veliko bolje, če bi tako kot številni drugi počakala pod streho setniškega kozolca. Pa take stvari hitro tonejo v pozabo, v mislih mi še vedno ostaja le sonce, razgled, pesem zvonov, tudi stojnica s prodajalko penastih banan in želejastih žabic, ki so bile za nas, otroke, ena najlepših stvari na žegnanih. Seveda pa me je vedno prevzemalo tudi petje s kora, tako vzvišeno nad nami so bili pevci, čisto pod stropom, preprosto bližje nebesom. Z enako radostjo prihajam tja tudi danes, z veseljem, da se žegnanja in praznovanja zavetnikov ohranjajo. Še več, danes se ljudje po maši zadržijo dlje kot nekoč, poklepetajo in se okrepčajo s hrano in pijačo, ki jo pripravijo domačini. Lepa navada, ki ljudi poveže, obenem pa privabi tudi oddaljene obiskovalce. Le še pot do cerkve bi bilo potrebno znova prehoditi peš, tako kot nekoč. Župnik vsaj jeseni, na Martinovo, spet priroma z ministranti kar peš, tudi drugi se že

odločajo, da ob hoji spoznavajo pot, ljudi, kraje – in sami sebe. Romanje na žegnanje je tudi notranji pogovor s samim seboj, je resnična priprava na veselje, ki ga da srečanje z Bogom.

Pomladno prebujenje na Koreni

Sv. Mohor in Fortunat na Koreni, kot rečemo tej vzpetini po domače. Od nekdanjega doma je ta cerkev prav tako daleč kot sv. Lovrenc na Gori, le da je bila pot do nje še nekoliko daljša. Najprej smo morali v dolino, do ceste pri Tišlerju na Brišah, potem nekaj časa po njej, šele nato se je začel vzpon. V dneh, do katerih sežejo moji spomini, na Koreno še ni bilo ceste. Pri Korošcu smo prečkali brv, njihov mlin se je še vrtel nad globoko zajezeno vodo, kate-re me je bilo pošteno strah, in brž nas je objelo sveže zelenilo gozdov – žegnanje je namreč bilo v prvih majskih dneh. Hudo navkreber je šla pot, prav-zaprav steza, in se izvila na strme travnike že visoko v pobočju. Svet se je odpiral – tako na široko, da ni bilo mogoče vsrkati vsega, kar se je kazalo. Naj-prej seveda bližnje cerkvice, v Setniku, na Prapročah, na Gori in spodaj, na ravnem širokem travniku ob vodi, na Brišah. Nekoliko izza Škofij je kukala župnijska cerkev v Polhovem Gradcu, v pobočju Grmade se je belila sv. Ur-šula na Setnici, vse ostale so bile le še bele pike nekje daleč, v meni takrat ne-znanih krajih, ki so se izgubljali v prosojnih daljavah. V sami vasi, kjer se pot obrne proti cerkvi na vrhu, je bilo živahno, saj se tja stekajo številne poti. Lipa pred cerkvijo je komaj dobila nežnozeleno liste, vse je dehtelo po pomla-di, prve spominčice so s svojo sinjo modrino lepšale travnike. V bližnji mla-ki so se oglašale žabe in svet je bil poln življenja. Pa ne le to, zdelo se mi je, da sem tako daleč, da dlje skoraj ni mogoče priti. Predvsem pa me je spet po-polnoma prevzela pesem zvonov, ki so v rokah vaških mož, pritrkovalcev, ne-prestano pozdravljali prihajajoče romarje. Žarki sonca, ki so se razlivali skozi barvita okna čudovite cerkvice, so me ponesli v nebesa. Občutki, ki so osta-li za vedno, občutki, v katerih ni bilo nič drugega kot čisto otroško veselje – ko je bolečina v nogah izginila, ko žeje v suhih ustih ni bilo čutiti, ko vse, kar je bilo doma težkega, ni ob-stajalo. Je bilo to otroško srečanje z Bogom? Karkoli že je bilo, je osta-lo, in še danes tako prijetno ogreje srce, olajša dušo in v utrujeni vsak-dan prinese žar pristnega veselja, za

Sv. Martin v Setniku poleti.

Sv. Mohor in Fortunat na Koreni – dva različna pogleda.

katerega ne potrebuješ skoraj nič, le trenutku se moraš prepustiti, in prisluhniti sebi. Na poti, ki nima konca, na romanju po slovenski deželi, po domačih krajih, med domačimi ljudmi, sredi Božjega stvarstva. In še nekaj je bilo – vrnitev. Ko smo okrog poldneva prišli domov, je kmalu zadišalo po krompirju, po pečenem mesu, po okusnem nedeljskem kosilu. Oče je poslušal radio, vesela glasba je prihajala iz kuhinje, sam pa sem na dvorišču preprosto gledal v dan – dan veselja. Komaj pol ga je minilo, pa je bilo srce kar prepolno za en sam dan. K sreči je del tega veselja za vedno ostal v srcu.

Vrnitev z romanja – le kratek postanek na poti

Mnogo let zatem, ko sem zapustil domače kraje in se preselil v mesto, mi je bilo dano, da sem se vrnil v dolino. Le pol ure hoda od sedanjega doma se pred mano razgrne vsa polhograjska dolina, iznad Babne gore se odpre pogled na spodaj ležeči Dvor. Cesta, ki pelje po dolini, me je prvič povedla v svet – najprej le do Ljubljane, v šolo, potem v gore, nato še dlje. In po njej sem se vračal – vesel, utrujen, zaskrbljen ali žalosten. Vsakič pa sem komaj čakal, da se je malo zatem, na vrhu Jeriševega klanca, pred mano odprla podoba Polhovega Gradca. Kraj z mogočno belo cerkvijo Marijinega rojstva, nad njo, v višini zvonika Kalvarija s kapelicami in glorieta na vrhu, za vsem tem pa veličastna kulisa Gore – zelena, strma pobočja dvoglavega vrha, na levem pa na modrini neba čepeča »bela kokoš« – cerkva sv. Lovrenca. Pred mano so se razgrnili domači kraji, v trepetajočih nalih sonca so sijale prelestne rumenordeče jesenske barve, zaslepila me je belina mehkega zimskega dne, pozdravljali so me zeleneči gozdovi ali mrč vročega poletnega popoldneva. Tako se zaključuje vsako romanje, vsaka pot, ki te vodi od doma. Če je cilj še tako lep in vabeč, še tako mogočen in skrivnosten, dolgo pričakovan – je vrnitev resnični zaključek romanja, je trenutek, ko si spet doma in ko zasijejo spomini, ko občutja s poti dobijo pravo podobo in vrednost – in ko doživetja znova zbudijo hrepenenje. Kot so mi v duši za vedno ostala občutja s prvih romanj, ko smo hodili na žegnanje na Goro k sv. Lovrencu in k drugim bližnjim cerkvam – me danes vabijo, da znova krenem na pot.

Besedilo in fotografije Marjan Bradeško

Grad Javier v Navarri v Španiji in njegova zgovorna tišina

Okrog prvega stražnega stolpa, ki je bil v Javieru¹ zgrajen med 10. in 11. stoletjem in posvečen sv. Mihaelu, so kasneje začeli graditi bivalne prostore, saj so bili pogoji za življenje ugodni (dovolj pitne vode). V gradu je bivalo veliko vplivnih družin, ki so igrale pomembno vlogo v zgodovini kraljestva Navarre (danes ene izmed španskih provinc): Aznárez, Artieda in od 16. stoletja naprej Jaso-Azpilicueta, rodbina sv. Frančiška Ksaverja.

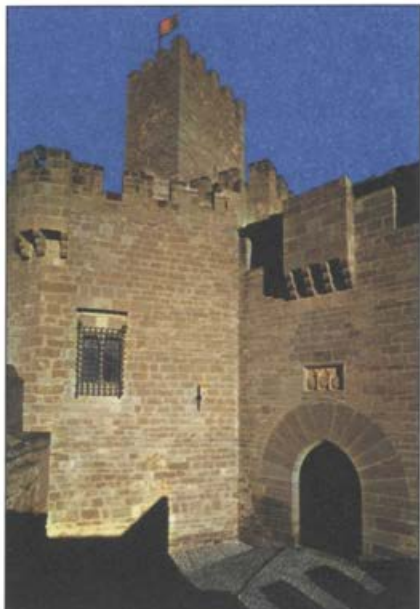
V začetku 15. stoletja je bil večji del gradu porušen, obnovljen pa 1892 in 1952, ko je dobil današnjo obliko.

Med mnogimi znanimi umetniškimi deli, ki so na ogled v muzeju na gradu, je največji zaklad gradu v grajski kapeli – Križani iz 14. stoletja (orehoves), pred katerim se je v molitvi zbirala družina Azpilicueta – Jaso, v kateri se je rodil 7. aprila 1506 Frančišek Ksaver (obhajamo 500-letnico njegovega rojstva). Starši – mati María de Azpilicueta in oče Juan de Jaso – so bili lokalni plemiči. Frančišek, ki se je podpisoval v večini primerov kar Frančišek iz Javiera, je šel po očetovi smrti in težkih letih vojne med kraljestvoma Navara in Kastilja v Pariz na Sorbono študirat literaturo in filozofijo in bi verjetno kot njegov oče živel življenje izobraženega plemiča, skrbel za grad in vodil posestva ter vrnil družini in gradu ugled, bogastvo in slavo, ki jo je izgubila v vojni (Kastilja je bila premočna in si je z zmago priključila kraljestvo Navarre), če ... v tej smeri je teklo Frančiškovo življenje in tako bi se zgodilo ... če ne bi v Parizu srečal Ignacija Lojolskega, ki je postal njegov najboljši prijatelj ...

Frančišek se je odločil za Kristusa, postal eden izmed prvih sedmih Ignacijevih prijateljev, ki so se zaobljubili, da bodo s svojim življenjem pričevali za Gospoda, bil v Rimu posvečen za duhovnika in bil po smrti skupaj z Ignacijem proglašen za svetnika (Gregor XV., 1622). Poimenovali so se: Družba Jezusova.²

¹ Ime Javier (izg. Javier) je v slovenščini kot osebno lastno ime prilagojeno v Ksaver. / Fotografije so vzete z internetne strani: <http://turismo.navarra.com/media/javier.html>, besedilo o gradu Javier in o življenju sv. Frančiška Ksaverja je povzeto po predstavitvi na isti internetni strani ter po knjigi Jožeta Kokalja: *Frančišek Ksaver, Ignacijev prijatelj* (ŽU Dravljje, Ljubljana 1990). / Navarra je bila nekdaj samostojno kraljestvo, zdaj pa je ena od provinc Španije: na S (od V proti Z) so Katalonija, Aragon, Navarra, Baskija, Rioja (izg. Rioja), Kantabrija, Asturija, Galicija; v središču polotoka so Kastilja in Leon, Madrid in Kastilja »la Mancha« (izg. la Manča), zahodno od nje Estremadura, vzhodno Valencija, na jugu Andaluzija, posebej pa še Kanarski in Balearski otoki.

² O Družbi Jezusovi (jezuitih) v Sloveniji, Španiji in drugod po svetu nas obvešča – med drugimi možnimi viri – tudi lepo urejena internetna stran: <http://jezuiti.rkc.si>, ki nam spregovori o sami Družbi, o zgodovini, o sv. Igna-

Grad Javier, glavni vhod.

Grad Javier, glavni vhod. Ob Ignacijevi smrti naj bi Križani z gradu Javier jokali krvave solze. Frančiškovo (neiztrohnjeno) telo počiva v Goi (portugalski del Indije), kjer je ustanovil središče evangelizacije. Frančišek je zavetnik misijonarjev. Rojstni grad in vasica Frančiška Ksaverja ter »njegova« Navarra vsako leto za prvi konec tedna v marcu vabijo na tradicionalno romanje, ki se je začelo leta 1940. Iz vseh vasi in mest Navarre se tedaj odpravijo romarji peš na Javier. Romanje so poimenovali *javierada* [izg. havierada] in traja od nekaj ur peš (bližnji kraji) do treh dni (najbolj oddaljeni). Iz Tudele se romarji na primer odpravijo zgodaj zjutraj po maši na trgu Plaza nueva, prečkajo reko Ebro in odidejo v 13 km oddaljen kraj Arguedas [izg. argedas], kjer je pri Marijini kapelici La Virgen de Yugo [izg. la virhen de jugo] za vse romarje pripravljen zajtrk. Po počitku nadaljujejo s potjo in hodijo približno tri ure do kraja el Plano, kjer jih čaka kosilo in kjer se združijo romarske poti skoraj celotnega področja la Ribere, ki vodijo na Javier. Po kosilu in počitku se znova podajo na pot in so okrog šeste ure zvečer že v samostanu de la Oliva, kjer je pripravljen prostor za kratek oddih pred koncem prve etape, ki je v 2 km oddaljenem kraju Carcastillo in kjer romarji prenočijo. Včasih so romarje po večerni maši v svojih domovih sprejele družine, kar pa je na žalost danes zamrlo zaradi slabih izkušenj in strahu pred nepridipravi, ki so se velikokrat pomešali med romarje in uničevali ter kradli po domovih, ki so jim nudili gostoljubje. Naslednji dan, v soboto, se že zjutraj odpravijo naprej ob reki Aragón do kraja San Isidro del Pinar, kjer jih spet čaka kosilo in si naberejo moči za vzpon na goro Monte Peña [izg. monte penja], ki je naporen, a lep, saj se hodi po gozdovih – in ko se prispe na vrh, se odpre pogled na pogorje Leyre, v katerem se skriva samostan Leyre (skupnost

ciju Lojolskem, o dejavnostih jezuitov, o duhovnih vajah, o Duhovnem središču pri sv. Jožefu v Ljubljani in o dejavnostih v njem, o novicah in dogodbah ...

iz Leyra je znana po lepem gregorijanskem petju), kmalu nato pa še pogled na Javier, kamor romarji prispejo v nedeljo. Kosilo jih čaka v kraju la Villa de Peña [izg. la vilja de penja], od koder pogled uzre zvonike 8 km oddaljene mesteca Sangüesa [izg. sanguesa], ki je končna postaja drugega dne in kjer prenočijo.

In ko pride nedelja, je čas za »veliki« križev pot, ki se odvija po zadnjih 8 km poti do gradu Javier, kjer se na prostem daruje maša. Križev pot vodi škof, sledi pa mu na tisoče prebivalcev Navarre. Po maši si romarji izmenjajo naslove, telefone, se poslovijo z objemom in si rečejo – preden jih avtobusi ali avtomobili odpeljejo nazaj domov – »Drugo leto spet nasvidenje!«

... Javier lahko globoko nagovori tako z doživetjem romanja, kakor tudi s tišino ...

Po avtocesti: Ljubljana – Javier

Cilj je bil jasen: grad v Javieru, kjer se je pred 500 leti rodil sv. Frančišek Ksaver. Prevozno sredstvo je bilo izbrano: avto – in z njim sprejeti vsi predpisi, ki jih je potrebno upoštevati pri vožnji. Prav tako je bila po premisleku in približni oceni stroškov izbrana pot: avtocesta.

In tedaj je bil zemljevid južne Evrope potrebna opora pri izbiranju prave smeri: Ljubljana-Trst-Benetke-Verona-Brescia-Piacenza-Genova-Savona-Imperia-San Remo in Ventimiglia, kjer Italija poda roko Franciji ... brez carinskih pregledov, brez zastojev, kar je eden od pozitivnih dosežkov združene Evrope ... Po Franciji je pot vodila čez Monte Carlo, Nico, Cannes, Fréjus, Aix-en-Provence, Salon, Arles, Montpellier, Béziers, Narbonne in Perpignan do katalonske La Jonquere, ki odpira vrata v špansko kraljestvo. Do cilja je bilo treba potovati mimo Dalijevega Figueresa, Girona in Barcelone do Lleide, kjer se je pot iz »udobne« avtoceste spremenila v »navadno« cesto, ki je zahtevala veliko več pozornosti in zbranoosti, hkrati pa je ponujala tudi veliko več lepega. Od Lleide do Huesce in nato ob reki Aragón v smeri Pamplona do kraja Yesa, kjer se je bilo

Sveti Frančišek Ksaver.

Znameniti smehljajoči se Križani Kristus.

v križišču treba še zadnjikrat odločiti za pravo smer ... in v večernem zahajanju sonca se je kmalu pokazala tiha silhueta gradu, ki je pozdravljala popotnika. Javier. Veselje. Srečno opravljena pot. Hvaležnost.

Gospod, s toliko darovi me obsipavaš, da ti ponavljam vsak trenutek, da nisem vredna tolikšne tvoje pozornosti. Sobotna maša zvečer, pred odhodom iz Ljubljane, mi je vrnila mir, ker si bil ti tam prisoten bolj kot kjerkoli drugod, vrnila mi je mir in mi odvzela težo strahu, ki se me je bil tokrat polotil in se zagrizel globoko vame: pred menoj je bila dolga pot, veliko kilometrov, avto, sama ... tam pa tišina duhovnih vaj ... mesec dni ... popolna negotovost ... zaskrbljenost ... V tistem Kruhu sem se znova našla, si me prepoznal, se je umirilo srce in je vstala gotovost v zaupanju, da se zaman trudijo zidarji, če Gospod ne zida hiše. Gotovost, Gospod, da to hišo iz tišine želiš postaviti prav ti in da je pobuda tvoja. Vstala sem in se odpravila na pot ...

Po neprijetni vožnji v dežju in hladni noči se je na Azurni obali prebudilo čudovito sončno in toplo jutro, tudi močan veter je v Franciji ponehal in srce je prepevalo, ko je bila pogledu darovana tolikšna lepota ...

Rahel dež me je pripeljal do španske meje, kjer me je pozdravilo tisto poznano neizmerno široko obzorje, ki diši po Španiji ... sonce in oblaki na nebu in pokrajina, ki se je kopala v po-

sební jesenski popoldanski svetlobi, ki vse »obleče« v žamet ... Pred La Jonque-ro so se oblaki zazdeli kot blago s pepita vzorcem, saj so bili »posuti« z nešteti-mi majhnimi ptički, ki so vsi v istem ritmu risali v višavah svojo pot.

Proti Barceloni sem pustila za seboj hudo nevihto, shrhljivo sivo črno nebo ... pred menoj pa ... kot obljubljená dežela: sonce, luč ...

Sem prečkala – po zemlji – Rdeče morje? Puščala za seboj Egipt – deželo, ki je dajala kruha, a za ceno sužnosti? Sem vstopala v svobodo, čeprav sem morala skozi puščavo, kjer se preizkuša ljubezen?

In novo darilo: mavrica, kakršne nisem videla še nikdar, tako široka in to-likih barv!

Gospod, kdo sem, da se me spominjaš? Tvoja podoba sem. Prav. Ti želiš, da bi to bila. Ne vem, če izpolnjujem tvojo željo. A bi si želela storiti vse, da bi jo uresničila. Krhka in nemočna sem. In ti to veš. Človek sem. In ti to po-znaš. In si tu, da me ljubiš. Me zato obsipavaš s toliko darovi, da bi čutila tvo-jo prisotnost?

Hvala, moj Gospod.

Večer in jutro pri Anne. Prosim te zanjo, Gospod, in za njeno družino.

Zgodaj zjutraj naprej. Proti Javieru. Nova čudovitost. Pokrajina, nebo, svetloba, zasnežene planine, takšno bogastvo lepote, toliko novosti, izgublje-ne majhne vasice sredi prostranosti, doline, ki jih je vklesala voda ... ne zmo-rem opisati ... morda bom pozabila podobe, saj se nisem ustavljala, da bi foto-grafirala, a ostal bo okus, tisti okus po Lepoti, okus po tebi, moj Bog ... Tako močno sem čutila v sebi, da so bili vsi tisti trenutki – ko mi je to, kar so gleda-le oči, pomagalo dvigati duha k Tebi in se ti zahvaljevati za ljubezen – del več-nosti, tudi moje lastne, da sem ti rekla:

»Preveč je, Gospod. Presega me. Dovolj mi je biti v tvojem pogledu. In mirno dihati še naprej.«

Prihod v Javier: srce je spet zapelo od veselja in se ti zahvaljevalo, Gospod, v vsej iskrenosti za novo darilo – prisrčen sprejem jezuitske skupnosti, večer-ja z njimi, prijazna sobica in počitek ...

Gospod, tudi z glasbo, z uglasbenimi psalmi, ki sem jih poslušala po poti in jih poslušam tudi ta trenutek, si bil z menoj in prihajaš ... Tudi za to hvala.

Zdaj čakam, da boš prišel na poseben način v tišini.

Veselim se meseca, ki je pred menoj, ker bo srečanje s Teboj. Jakobov boj? Elijev »Pusti me, Gospod« in tvoj: »Vstani in jej, ker je pot sicer zate predol-ga«? Andrejev in Janezov »Rabi (to pomeni učitelj), kje stanuješ«? in tvoj »Pri-dita in bosta videla«?

Damjana Pintarič

Srečanje z japonskimi vrtovi

Osrednji del Japonske, področje mesta Kioto, sem obiskal septembra 2004. Takrat je bila tam še prava poletna vročina, čeprav so domačini rekli, da je lepo, ker ni več tako vroče. Da sem se napotil tja, sta bila dva razloga: najprej poklicna radovednost in potem članska dolžnost. Oba moja poklica sta kozmopolitska. Vrtnarstva ni mogoče razumeti in ga obvladovati, če ne poznaš razmer pri sosedih in drugod po svetu. Prav tako tudi ne moreš urejati zunanjega prostora, če ne veš, kako to delajo drugi. In še to: bistvene za oba polica so vrtno rastline. Tam pa so zbrane z vsega sveta. Treba jih je poznati in »razumeti«. To so torej poklicni razlogi za pot na Japonsko. Drugi razlog pa je, da sem kot član in odbornik, predstavnik za Slovenijo, prisostvoval seji, skupščini in kongresu Mednarodnega združenja za upravljanje in oblikovanje parkov ter rekreacijskih območij. Ta dolžnost me je v prejšnjih letih vodila tudi na druge konce sveta.

Poleg tega je Japonska dovolj zanimiva že sama po sebi. Tam je drugačno podnebje, drugačna narava in drugačni so tudi ljudje. Drugačno je tudi vse drugo – začenši s cestami, prometom, družbeno urejenostjo in navadami ljudi. Ljudje so urejeni, šolarji imajo npr. svoje enake obleke in se lepo obnašajo. Tako tudi drugi. Kar vidi se, kako vsak človek na svojem mestu dela in naredi vse in najboljše, kolikor je mogoče. V mestih so ceste čiste, promet je urejen, lokali in uradi delujejo brezhibno. Ko človek vse to vidi, se ne čudi več, odkod tako visoka stopnja razvitosti in tak ponos na vse, kar je njihovo.

Razume se, da so me najbolj zanimale vse tiste stvari, ki so povezane z naravo, z odnosom do nje. Kakšno je njihovo javno zelenje, njihovi institucionalni in hišni vrtovi, kakšne so njihove rastline, ki jih je v svetu vrtnih rastlin izredno veliko, kakšen je njihov odnos do vsega tega. In končno, kako gledajo naprej, kako bodo živeli, ko bo narave vse manj, vsega drugega pa preveč. Vsebina kongresa pa je itak bila »Zelena renesansa« – kako ljudem spet in v zadostni meri približati in nuditi prvine narave.

Naj najprej rečem besedo ali dve o rastlinah. Kamorkoli se ozrem – v svet lončnic, v svet vrtnih trajnic, v svet grmovnic in dreves –, med vsemi temi skupinami je veliko japonskih rastlin. Od tam so se k nam in po vsem svetu razširile npr. krizanteme, hortenzije, kamelije, rdeči češmin, mnogi sleči (rododendroni), japonski javorji itd. Japonski vrtnarji so vse te rastline gojili že davno pred nami. Predvsem pa je pomemben njihov odnos do rastlin. Ne samo za vrtnarje, rastline so za vse Japonce nekaj posebnega, lepega in vsega spošto-

Ob kongresu so priredili veliko vrtnarsko razstavo z naslovom Pacific Flora (Rastlinstvo Pacifika). Na sliki je »valovito morje z enoletnimi cvetlicami«.

vanja vrednega. Zato so že posamezna drevesa, potem mestne zelenice, tempeljski in grajski parki, predvsem pa javni parki, kraji, kamor hodijo s spoštovanjem, ali z drugo besedo, kamor hodijo na oddih, sprostitve in občudovanje narave. Težko bi na teh mestih našli kakšna razdejanja.

Vse to so stvari, ki nas Evropejce in Američane navdajajo z občudovanjem in z željo, da bi tudi naši ljudje v domačem in javnem okolju globlje doumeli, kako pomembne so rastline za nas ljudi – predvsem v strnjenih naseljih ter industrijskih središčih. Kako pomembne so prvine narave za zdravje, dobro počutje. Ljudje smo navezani na naravo, saj smo njen bistveni del. Če ta stik izgubimo ali ga zanemarimo, je ogroženo tudi naše vedenje, ogroženi so naši medsebojni odnosi in še kaj. O vsem tem govorijo dognanja in izkušnje.

Vrtovi in parki so na Japonskem nekaj posebnega. Hišni vrtovi so večino ma majhni, kakor so majhne tudi hiše. Sveta imajo malo, saj je ves otok gosto naseljen, širše naravne predele pa hočejo ohranjati in jih neradi pozidavajo. Zato pa so vrtovi tem bolj premišljeno urejeni. Ob hiši bi težko našli del vrta ali samo majhen košček, kje v kotu, ki ne bi bil urejen in naravnan na neki smoter. Njihov vrt je po svojem pomenu enakovreden hiši. To je, rekel bi, pomembna zakonitost, ki jo spoštujejo tako višji sloji prebivalstva in kot preprosti ljudje. V Evropi sicer tudi govorimo, da je urejen vrt sestavni del človekovega bivališča ali podaljšek stanovanja. A ta miselnost se uveljavlja le počasi, med redkimi ljudmi. Še vedno prevladuje mnenje, da je vrt pač nekaj, kar spada k hiši, urejen pa je, kakor pač je, če sploh. Hiša mora biti že na videz bogata, razkošna, enako notranja oprema, vrt pa – da le nekaj raste, morda srebrna smreka, ki jo imajo tudi sosedomi, vse drugo pa kakor nanese. Ograja, to pa, mora biti razkošna, po možnosti iz dragega kamna in visoka. Če nam že ne

Z rednim obrezovanjem oblikovan kitajski brin.

pride na misel, da je vrt lahko ali naj bi vsaj bil dragocen prostor, ki spada k hiši, da je pravzaprav ogledalo hiše, ogledalo njene kulture –, bi se morda lahko ozrli malo naokrog, vsaj v Švico, če že ne na Japonsko. In prišlo nam bi globlje v zavest, da tudi mi nimamo pretirano veliko odprtega prostora in da naj bi bil vsak košček sveta, zlasti v naseljenih krajih – od vasi do mesta, urejen, primeren našim bivalnim navadam in splošni kulturi.

Javne zelenice in javni parki so pri Japoncih del napredka in civilizacije. Pri njih ne gre zgolj za dekoriranje ali za vrtno ureditve na prostorih, ki med stavbami in komunikacijami slučajno ostanejo, temveč za nujne potrebe ljudi. Za možnost, da imajo ljudje, ki živijo ali delajo v zaprtih prostorih in v vsakovrstnem

nemiru, priložnost nadihati se čistega zraka, doživeti lepote rastlin in lepoto urejenega odprtega prostora. Gre za ljudi, ki vse to nujno potrebujejo, če hočejo ostati zdravi v duši in telesu. Komunalne in mestne uprave, pa tudi državne ustanove in drugi subjekti družbe pač poskrbijo za javno zelenje. Najprej ga uredijo in potem ga vzdržujejo. A tega ne delajo pod kakršnokoli prisilo ali na osnovi zakonov, to je zanje vse samo po sebi umevno. Ko gradijo nove in izredno lepo urejene ceste, mostove in druge javne naprave, hkrati gradijo tudi parke in rekreacijske posebnosti. Vse v smeri soodvisnosti človeka in narave. Gotovo vse to ni poceni – a človek – njegovo življenje in zdravje – ima pri vsem tem svojo in enakovredno vlogo.

Pri skrbi za javno zelenje in javne vrtove imajo Japonci posebne težave, ki jih pri nas ne poznamo. Ne gre samo za pomanjkanje prostora, čeprav je že to dovolj tehten problem. Vremenske razmere so pogosto take, da se stroški za ureditev parka ali vrta podvojijo. Že pri sajenju dreves so stroški skoraj podvojeni zaradi pogostih hudih vetrov. Drevesa morajo pri sajenju močno zaščititi, da jih vetrovi ne podrejo. Hudi vetrovi, tajfuni, pa pogosto prinašajo še sol, ki

rastline, zlasti drevesa, uničuje. In sajenje je treba ponoviti. Videli smo take primere. Na novo urejen park z odraslimi in dragimi drevesi je »posolica« popolnoma uničila. Naslednjo saditveno sezono bodo sajenje obnovili.

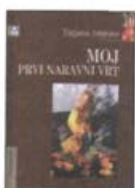
Velik, na novo urejen mestni park.

Nekaj pa je, kar evropske urejevalce

vtov in parkov nekoliko moti. Med njimi sem tudi sam, saj moja osnovna naravnost na urejanje vrtov in parkov izvira iz naravnega doživljanja rastlin in prostora. Japonci imajo namreč rastline tako »radi«, da jih po svojem okusu oblikujejo. Tako radi obrezujejo že grmovnice, pa tudi drevesa, v raznotere oblike, kakor da bi »kiparili«. Celo velika drevesa vsako leto na novo obrezujejo, da jim dajo neko svojo obliko. To je veliko delo in velik strošek, a problem pri tem je, da rastline ne morejo živeti po svoje, ampak jih človek naravnava po lastnem okusu. V Evropi smo sicer imeli barok, svojstven način urejanja vrtov in parkov, ko smo rastline tudi obrezovali. A tu je šlo za poseben stil oblikovanja, tam pa gre za podrejanje.

Srečanje z japonskimi vrtovi je vsekakor lepo doživetje in hkrati velik preizkus znanja, tako v vrtnarstvu kakor v urejanju vrtov in parkov.

Besedilo in fotografije Jože Strgar

Nekaj izbranih svetopisemskih rastlin

Ste se že kdaj vprašali, koliko rastlin je omenjenih v Svetem pismu? Kaj mislite?

Strokovnjaki so jih seveda prešeli. Natančno 110 so jih našli. Nekatere so omenjene več ko stokrat, druge nekajkrat, nekatere pa samo enkrat. Ker je bilo znanje o rastlinah v času nastajanja svetopisemskih tekstov nesistematsko in so ljudje – enako kakor danes – v različnih krajih celo v istem jeziku uporabljali za isto rastlino različna imena, so se botaniki in eksegeti marsikdaj zelo težko zedinili, za katero rastlino gre. Pogosto so si pomagali tako, da so med seboj primerjali imena v aramejskem, hebrejskem in arabskem jeziku, da so se končno sporazumeli. V nekaterih primerih pa si še danes niso na jasnem. V pričujoči članek sem uvrstila – po mojem mnenju – nekaj pomembnejših zanimivih rastlin, o katerih nihče ne dvomi, da so, kar so.

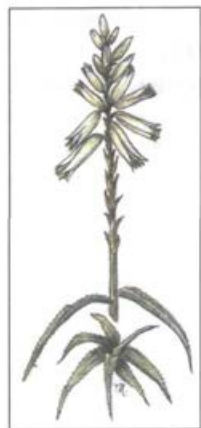
V Svetem pismu so rastline bitja, ki imajo natančno opredeljen karakter in cenjene lastnosti. Človek naj bi se zgledoval po njih.

In kakšno vlogo imajo posamezne rastline v Svetem pismu?

1. Veliko je takih, ki imajo simboličen pomen, npr. *granatno jabolko* (Punica granatum), ki je simbol rodovitnosti (Vp 4,3).

Oljna vejica (Olea europaea), ki jo je prinesel golob, je bila za Noeta znamenje, da se voda vesoljnega potopa umika (1 Mz 8,11).

Mak (Papaver rhoeas), *pasja kamilica* (Anthemis arvensis) in *ivanjščica* (Leucanethemum sp.) so verjetno rastline, ki simbolizirajo človekovo minljivost (Iz 40,6.8)

Aloja

2. Druga velika skupina so uporabne rastline, npr. *ci-presa* (Cupressus sempervirens). Njen les so uporabljali za gradnjo hiš in ladij (1 Kr 9,11; Ezk 27,3-5).

Aloja (Aloe vera), ki so jo uporabljali kot zdravilno rastlino in za balzamiranje mrtvih (Jn 19,39-40).

Lan (Linum usitatissimum) so v svetopisemskih časih zelo intenzivno gojili. Iz vlaken so izdelovali niti in tkanine za oblačila. Trupla umrlih (tudi Jezusa) so zavili v lanene povoje (Jn 19,40).

Papirus (Cyperus papyrus) so v svetopisemskih časih – enako kot že prej Egipčani – uporabljali za izdelavo vrvi, čevljev, čolnov, mrež, oblačil in koč. Domnevajo, da je bila tudi košara, v kateri je bil Mojzes, ki ga je faraono-

va hči rešila iz Nila, spletena iz papirusovih listov (2 Mz 2,3).

3. Končno pa nastopajo v Svetem pismu tudi nezaželene rastline. Taka je npr. *ljulka* (*Lolium* sp.), ki je plevel v priliki o pšenični njivi (Mt 13, 24-30); enako nezaželena sta seveda tudi *osat* (*Cirsium*, Erhinops) in *badelj* (*Silybum marianum*), ki naj bi ju človek iztrebil, ko krči ledino in pripravlja polje (1 Mz 3,18).

Zanimivosti o izbranih rastlinah:

Divji smokvovec (sikomora – *Ficus sycomorus*) je prvenec med svetopisemskimi rastlinami, saj nastopa v Genezi (1 Mz 3,7) že takoj na začetku: ko Adam in Eva jesta od prepovedanega drevesa, spoznata, da sta naga in si iz listov figovega drevesa spleteta predpasnika.

V drugem poglavju Visoke pesmi simbolizira smokvovec pomlad, na njem »že rdijo plodovi«, poje pesnik. Seveda pa so bile zlasti suhe fige v Izraelu že v svetopisemskih časih pomembno živilo. Biblijsko ime zanje je »teenah«. Prerok Izaja poroča, da so smokve tudi zelo učinkovito sredstvo za obkladke ranjenih delov telesa. Pospešile naj bi zdravljenje.

Smokvovec spada v družino kruhovcev in je značilna sredozemska rastlina, ki so jo ljudje kultivirali že v antičnih časih. Smokvovec je nizko drevo s sivim deblom, iz katerega rastejo veje že nizko pri tleh. Pecljati listi so tro- ali peterokrpi in premenjalno nameščeni. Plodovi se razvijejo v zalistjih enoletnih poganjkov.

V rod *Ficus* spada okrog 1000 različnih vrst, ki rastejo v tropskih predelih Afrike, Amerike, Azije in Oceanije. V Egiptu je še danes najbolj znana sikomora, ki ima nerazdeljene liste. V starem Egiptu so iz sikomorinega lesa izdelovali sarkofage, plodove pa so imenovali »teb« in so znani kot eno osnovnih živil tistega časa.

Prvi zanesljiv podatek o smokvovcu v Grčiji poznamo iz leta 700 pr. Kr. (Arhilohos iz Parosa), zato strokovnjaki domnevajo, da so v *Odiseji* tista mesta, kjer so omenjene smokve, šele kasneje pripisali, torej po Homerjevi smrti. V tem času so spadale smokve v Grčiji skupaj z vinom med osnovna živila. Tudi filozof Platon jih je zelo cenil. V Rim so smokve verjetno prinesli Feničani. V legendi o nastanku Rima je volkulja Romula in Rema dojila pod figovim dre-

Divji smokvovec

Bozvelija

trgovali v vseh antičnih deželah, kajti že takrat je bilo kadilo nepogrešljivo pri češčenju bogov in vladarjev in pri pokopavanju mrtvih. V južni Arabiji, domovini kadila, so arheologi našli skrinjice z napisi, ki pričajo, da so v njih shranjevali kadilo. V starih južnoarabskih templjih so verjetno zažgali kar precejšnje količine kadila. Seveda pa je bilo kadilo tudi pomembno izvozno blago. V Mezopotamiji ga dolgo niso poznali. Domnevajo, da zato, ker ni bilo razvito trgovanje po morskih poteh.

Stari Egipčani so verjeli, da je kadilo posušen znoj bogov, ki pada na zemljo. Ob kultnem zažiganju pri pokopavanju kaže njegov dim mrtvim pot v onostranstvo. Egiptovska kraljica Hačepsut je v 15. stol. pr. Kr. poslala svoje ladje v deželo Punt, odkoder so pripeljali bozvelije, ki jih je želela posaditi ob templju, v katerem naj bi bila pokopana. Če se ji je to posrečilo, ne vemo.

Kadilo pa igra pomebno vlogo tudi v Svetem pismu. Že v Stari zavezi je sredstvo za čaščenje Boga in za spravo z njim (4 Mz 17,12). Kadilo so pri darovanjih zažigali v posebnih ponvah ali pa kar na za to namenjenih oltarjih. Dodajali so ga tudi živilom, ki so jih darovali Bogu, za prijetnejši vonj.

Kadilo je spadalo med zaklade templja (Neh 13,5) in njegovo zažiganje so razumeli kot eno od oblik molitve v liturgiji.

V Novi zavezi je bilo Zahariju med zažiganjem kadila razodeto, da bo njegova že priletna žena Elizabeta rodila sina, ki bo predhodnik Mesija (Lk 1,8-25). Najbolj znana pa je seveda njegova vloga v božični zgodbi (Mt 2,12), saj je kadilo poleg zlata in mire darilo, ki so ga modri z vzhoda prinesli novorojenemu Jezusu.

vesom. Kato pa je v rimskem senatu poskušal prikazati nevarnost Kartazanov, ko so oblegali Rim, tako, da je prinesel sveže smokve, ki so jih oblegovalci prinesli iz Kartagine in tihotapili v sveto mesto.

Danes so smokve cenjeno sveže sadje, ki je na trgih sredozemskih dežel v poznem poletju in jeseni; vse leto pa skoraj vsepovsod po svetu še zmeraj uživamo posušene, ki jim pravimo fige.

Bozvelija (*Boswellia sacra* = *B. carteri*)

je do 2 m visoko drevo z več debli. Raste v sušnih predelih Arabije, v Somaliji in v vzhodnoafriških deželah. Posušeno smolo tega drevesa poznamo pod imenom kadilo. Z njim so

Prvi kristjani so sprva odklanjali uporabo kadila v cerkvah in pri pokopavanju mrtvih kot poganski običaj. V 4. stol. pa so v večjih cerkvah spet pričeli postavljati posebne oltarje za zažiganje kadila. Najprej so to storili v cerkvi nad Božjim grobom v Jeruzalemu, kjer so postavili v ta namen zlat oltar.

V novejšem času so kemične analize kadila pokazale, da vsebuje poleg snovi, ki ob zažigu prijetno dišijo, tudi neznatne količine takih, ki omamljajo kot nekatere droge, kar ima pri kultnem zažiganju dodaten pomen. Poudariti pa je treba, da je učinek tako minimalen, da ne moremo govoriti o škodljivosti.

Mira (*Commifora abyssinica* L.)

je do 2 m visok, močno trnat grm, ki spada v isto družino rastlin kakor bozvelija (*Burzeraceae*). Raste po pečinah pustinskih predelov ob Rdečem morju, predvsem v Somaliji, Etiopiji, Jemenu in Arabiji. Skoraj vse leto so njegove veje gole, iz njih pa se v obliki

Mira

kapelj ves čas cedi rdečkasta oljnata tekočina, ki se na zraku strdi. To je mira, dragocena, izredno prijetno dišeča smola. Mire sprva niso uporabljali za dimne daritve kot kadilo, ampak so jo drobili v prah, ki so ga primešali olju ali drugim izbranim tekočinam, ki so jih uporabljali za maziljenje in za balzamiranje. Šele v 2. stol. pr. Kr. so pričeli uporabljati miro skupaj s kadihom tudi za kajenje ob daritvah.

V starem Egiptu so miro uporabljali v templjih kot dišavo, mrtvim pa so jo dajali v grobove kot okras. Uporabljali so jo še za odišavljanje določenih jedi in vin, pripisovali pa so ji tudi vzpodbujanje spolne sle.

V Svetem pismu je mira omenjena kot parfum (Vp 1,14) in kot sestavina svetega olja. V Esterini knjigi beremo, da so deklicam v Ahasverovi hiši šest mesecev vtirali mirino olje v kožo (Est 2,12).

Že v svetopisemskih časih so miri pripisovali veliko vlogo pri zdravljenju različnih bolezni. Zato je razumljivo, da je bila pomembno blago v trgovanju z bogatimi vzhodnimi deželami (Raz 18,13).

V Novi zavezi ima mira, ki so jo Modri darovali novorojenemu Jezusu, predvsem simboličen pomen. Otroku v jasliah naj bi nakazovala neizogibno smrt. Mira je bila polega aloje najpomembnejše sredstvo za maziljenje mrtvih. Nikodem je skupaj z lanenimi povoji prinesel k mrtvemu Jezusu tudi mešanico aloje in mire za maziljenje (Jn 19,39-40). Miro še danes uporabljajo v

kozmetični industriji za izdelavo parfumov, v farmacevtski industriji pa za izdelavo balzamov in drugih zdravil.

Aloja (Aloe vera L.)

spada v družino lilijevk. Ime aloa je arabskega izvora in ga skoraj nespremenjenega uporabljamo v vseh evropskih jezikih. Prištevamo jo k najstarejšim uporabnim rastlinam. Prebivalci Arabskega polotoka, Afrike, Vzhodne Indije, Madagaskarja in Falklandskega otočja, odkoder izvirajo različne vrste (obstaja okrog 250 vrst), so jo kot zdravilno rastlino poznali in uporabljali že v antiki.

Iz nje so pridobivali sok in ga vkuhávali v nekakšno rdečerjavo, zelo grenko smolo, katere vonj nekoliko spominja na vonj kadila. Iz nje so pripravljali priljubljeno sredstvo za pospeševanje prebave v želodcu in neagresivno odvajalo z dolgotrajnim delovanjem proti trdovratnemu zaprtju.

V Svetem pismu je aloja omenjena večkrat v Stari in Novi zavezi. »Po miri, aloji in kasiji diše tvoja oblačila«, se glasi hvalnica v Psalmu (45,9). Nikodem prinese skupaj s poviži tudi alojo in miro za maziljenje trupla (Jn 19,39).

Danes je aloja veliko pomembnejša za zunanjo uporabo. S poparkom alojinega praška spiramo plitve rane, predvsem odrgnine, ki se potem hitro zdravijo. Z njim izpiramo tudi vnete, krmežljave oči. Prašek dobimo s sušenjem soka, ki se izcedi iz zareze, ki jo napravimo v listni pazduhi.

Najpomembnejša pa je aloja v kozmetiki. Poparek iz sesekljanih listov čisti in gladí kožo in zdravi kožne izpuščaje (npr. akne in nervozno kožo).

Ker je alojin sok izredno grenak, so včasih z njim namazali nohte otrokom, če so jih grizli. Današnji vrtnarji so vzgojili alojo brez grenčin, ki jo priporočajo kot prikuho. In znana pijača Fernet vsebuje tudi alojin ekstrakt.

Lan (Linum usitatissimum L.)

je po vsej verjetnosti najstarejša tekstilna rastlina. V njegovi domovini (nekje med Perzijskim zalivom, Kaspijskim in Črnim morjem) so ga gojili že v mlajši kameni dobi. Kasneje so ga gojili v Egiptu, kjer je še danes pomembna kulturna rastlina, ter v Grčiji in Rimu. Iz Mezopotamije so znani laneni tekstilni ostanki iz 5. stol. pr. Kr.

Lan je enoletna rastlina, ki jo danes gojijo v dveh zvrsteh. Iz zvrsti z nerazraslimi stebli pridobivajo tekstilna vlakna, drugo, vejnato razraslo zvrst pa gojijo zaradi semen, iz katerega pridobivajo laneno olje, ki se na zraku razmeroma hitro suši. Uporabljajo ga za izdelavo oljnatih barv in lakov, linoleja in kita, v novejšem času tudi jedilnega olja.

Lan

Lan je tudi pomembna zdravilna rastlina. Segreto laneno seme v laneni vrečki, ki jo položimo na prsa, olajša trdovraten dražeč kašelj; enako pomaga tudi čaj iz lanenega semena (pol čajne žličke na skodelico vode), ki ga priporočajo pri vnetnih obolenjih želodca in črevesja.

Lan so kot tekstilno rastlino veliko gojili do srede 19. stoletja. Takrat sta ga začela izpodrivati bombaž in volna, kar je seveda škoda. Vzgojo lanu bi danes radi spet poživili, zato ni čudno, da so ga lansko leto (2005) v Nemčiji izbrali za rastlino leta.

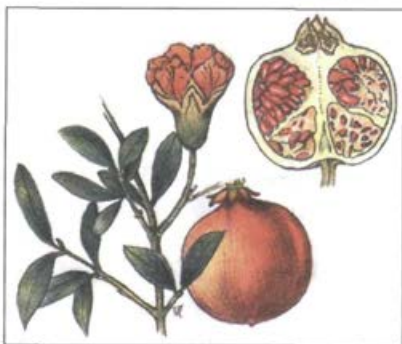
Vemo, da so že v starem Egiptu zavijali mrtve v lanene povoje in to navedo so imela tudi svetopisemska ljudstva. Iz Janezovega evangelja zvemo, da so Jezusovo truplo mazili in zavili v lanene povoje (Jn 19,40). Seveda so laneno blago uporabljali tudi za oblačila, zato so v sveti deželi že takrat lan intenzivno gojili.

Granatno jabolko (*Punica granata* L.)

Domovina granatnega jabolka je verjetno (Perzija in sosednje dežele), toda že v zgodnjem starem veku so granatovec gojili v vseh sredozemskih deželah. Posebno pomembno vlogo je imelo granatno jabolko v šegah Asircev in Feničanov, ki so ga imenovali s semitskim imenom »rimon«. V Vulgati nastopa z imenom »malum punicum«, kar kaže na feničanski izvor. V 4. Mojzesovi knjigi beremo, da so ogledniki, ki so se vrnili iz obljubljenega dežela, prinesli poleg grozdja in smokve tudi granatna jabolka kot simbol rodovitnosti (4 Mz 13, 2-34). V 5. Mojzesovi knjigi pa je omenjena obljubljena dežela, v kateri rastejo »pšenica, ječmen, vinska trta, smokovec in granatovec« (5 Mz 8,8). Granatno jabolko je omenjeno tudi v Visoki pesmi, kjer pesnik lica ljubljene primerja s tem sadežem.

V egiptovskih grobovih iz leta 2500 pr. Kr. so na slikah tudi granatna jabolka. Omenjena so v tekstih Tuthmozisa (1547 pr. Kr.) in Amenhotepa IV. (1375 pr. Kr.). Našli so jih celo v grobnicah iz časa Ramzesa IV. V antični Grčiji so granatno jabolko imenovali »rhoja« in Homer je v *Odiseji* zapisal, da v Alkinoosovem vrtu raste poleg drugih rastlin tudi granatovec. Za Rimljane je bilo granatno jabolko znak prijateljstva in demokracije.

Granatovec je žilavo drevo, ki ne potrebuje posebne nege; ljubi sonce in raste počasi. Ne prenese presajanja. Skorjo korenine so včasih uporabljali zo-

Granatno jabolko

Papirus

per črevesne parazite, zdrobljeno lupino plodov za ustavljenje krvavitev, sok iz svežega sadeža pa je izredno osvežujoč in pomiri razdraženo črevesje (drisko).

Papirus (Cyperus papyrus L.)

Zvrst, ki raste divje v tropskih predelih Afrike, v Siriji in Palestini, so Egipčani poznali in uporabljali že v tretjem tisočletju pr. Kr. Iz njega so izdelovali nekakšen papir tako, da so steblo odstranili skorjo in ga razrezali v kolikor mogoče tanke rezine. Te so zlepili najprej po dolžini v ploskev, naslednjo tako zlepljeno plast pa so nalepili pravokotno na prvo. Nato so

papir posušili. Slovel je zlasti papir, ki so ga po posebnem postopku izdelovali v feničanskem mestu Biblos.

V Grčiji so pričeli papir izdelovati šele v šestem stoletju pr. Kr. Knjige iz papirusa so po mestu Biblos imenovali biblion. Odtod izvira tudi mednarodno ime Biblija za Sveto pismo, biblioteka za knjižnico in bibliotekar za knjižničarja. Posebna zvrst papirusa raste tudi na Siciliji.

Papirus je izrazito močvirska rastlina. Zanj so značilna trikotna, gola stebila brez listov. Na vrhu stebel so velika šopasta socvetja, obdana s petimi ali šestimi ovojnimi listi.

V Egiptu so se ohranili s hieroglifi popisani zvitki iz časa Ramzesa III. Znani so tudi koptski, aramejski, feničanski, kanaanski, hebrejski in arabski papirusi. Najpomembnejši pa so grški, ki pričajo o življenju v antičnem času in vsebujejo tudi krščanske svetopisemske zapise.

Papirusa pa že Egipčani niso uporabljali samo za papir. Iz njega so izdelovali tudi rogoznice, vrvi, preproge, čolne, koče, čevlje in celo oblačila. Podobno so papirus uporabljala tudi svetopisemska ljudstva. Košarica, v kateri je faraonova hči našla Mojzesa, je bila po vsej verjetnosti spletena iz papirusa (2 Mz 2,3).

Njivski osat (Cirsium arvense)

raste v južni in srednji Evropi, Afriki in severni Ameriki do višine 2000 m. Je bodeča rastlina, ki dobro uspeva le na obdelani, pognojeni zemlji, zato ga v divji naravi bolj redko najdemo, razbohoti pa se po poljih, njivah in vrto-

vih in preraste vse, če ga ne krotimo, se pravi, če ga ne plevemo. Steblo doseže pol do tričetrt metra, listi so razdeljni v krpe, na ploskvi in na robovih imajo številne bodice. Purpurno rdeči cvetovi so združeni v cvetne glavice na vrhu poganjkov razvejane ga stebila.

Tudi v Svetem pismu nastopa osat – kakor pogosto tudi danes – kot »nebodigatreba« plevel, ki povzroča človeku same težave. Bog je Adamu že v raju napovedal, da se bo zaradi izvirnega greha moral v »potu svojega obraza« boriti za vsakdanji kruh (1 Mz 3,18). Osat nastopa tu kot nadležen plevel, pa tudi kot metafora za vse težave, s katerimi se bo moral človek v življenju spoprijeti. Še danes uporabljajo kmetje pogosto besedo osat za oznako vseh vrst plevela, ki raste po polju med kultiviranimi rastlinami.

Omeniti pa je treba še drugo plat. Danes vemo, da je njivski osat užitna rastlina. Iz mladih poganjkov lahko pripravimo špinači podobno jed, ki vsebuje veliko vitaminov in mineralov. Zavretek iz svežih ali suhih listov pa blaži vnetja ustne sluznice in črevesja ter poživilja presnovo.

Leča (*Lens culinaris*)

Strokovnjaki domnevajo, da izvira izhodiščna vrsta leče iz Sredozemlja, da so pa zvrsti z velikim semenom že v starem veku vzgojili v Mali Aziji in od tam naj bi se razširile v Evropo in Azijo. Lečo so namreč odkrili arheologi že v plasteh mlajše kamene dobe v okolici Troje.

V Egiptu so lečo gojili že 3000 let pr. Kr. Naslikana je tudi na stenah gobnice Ramsesa II. v Tebah.

Iz Svetega pisma je posebej znana zgodba o Ezavu, ki je bratu Jakobu prodal svoje prvorojenstvo za skledo jedi iz leče (1 Mz 25,92-34). Verjetno je to bila

Njivski osat

Navadna leča

zvrst z rdečkastim semenom, ki izvira iz Male Azije. Tudi Davidu so ponudili v puščavi jed iz leče (2 Sam 17,28).

V Svetem pismu se leča imenuje »adashim«; nekoliko spremenjeno ime še danes uporabljajo v arabskem jeziku. Grki so jo imenovali »phakos«. Tako jo imenuje Aristofan v svojih komedijah. Kato je zapisal, kako vzgajamo lečo, da dobro obrodi, in kako pripravimo jed s kisom.

Leča je nežna rastlina z listi, katerih listna ploskev je razdeljena v 5 do 7 parov lističev, končuje pa se z nežno vitico. Cveti junija in julija. Cvetovi so belkasti z svetlovijoličastimi žilicami. Plod je kratek, čokat strok, v katerem sta dve semeni, včasih pa tudi le eno. Dobro uspeva na apnenčastih tleh, po-manjkanje vode kar dobro prenese, potrebuje pa precej toplote.

Zadnje čase je v naših krajih skoraj ne gojijo več. Hrošček, katerega ličin-e se razvijajo v semenu leče, je uničil cele nasade, in zato so jo skoraj prenehali gojiti. Vendar jo danes znova uvajajo.

Tatjana Angerer

Drevesa v dolini

Jaz, vihar, vas bom strl nocoj,
ko pride na mojih krilih pomlad,
čez polje vihral bom in čez goro
in divjo svobodo proslavljal in rast.

In lomil bom krone in cvetje bral,
ki se bo še v popkih skrivalo,
da sok, ki se v njih prelival je,
šumeč valoval čez dolino bo.

- Jaz sem majhno, majhno drevo,
ko pride veter, igra se z menoj,
in če, vihar, pozoveš me v boj,
kako naj se borim - kako? -

Vihar poplavlja polje in les.
- Kako, kako ti je, malo drevo? -
V svobodi razstrlo je roke drevo
in raste z viharjem do sinjih nebes.

Srečko Kosovel

Stari cerkovnik

Tako se ga spominjam kot bi ga včeraj videl; in kadar se spomnim njegovega zvonjenja, ako je vse tiho, še čujem ubrane glasove, ki so prihajali iz zvonika naše vaške podružnice sv. Janeza.

Mežnarjev oče smo ga klicali. Pa ne samo mi otroci, temveč tudi starci, ki so nosili že šesti križ; le malo jih je bilo, ki so se ga upali klicati Mežnar.

Vsi smo ga spoštovali in ljubili. On je bil menda edini odrasel človek v naši okolici, ki ni imel na svetu sovražnika ali vsaj nasprotnika.

Če smo se otroci skregali in sporekli, pa smo si zagrozili: »Čakaj, bom pa Mežnarjevemu očetu povedal, pa te ne bodo pustili pod zvonik!«

Mežnarjev oče je bil zelo star mož, najstarejši več ur naokoli. Enkrat je rekel, da je bil takrat star oseminsedemdeset let. Vsakemu se je prikupil, samo da je z njim besedo spregovoril, ali pa, da ga je pogledal.

Izpod okroglega klobuka – ali šnebe, kot je sam imenoval svoje pokrivalo – so mu viseli na tilnik dolgi beli lasje, ki so bili na koncu nekoliko zakodrani, kot bi se hoteli priviti k starčevi glavi.

Obrvi so mu bile tudi sive in košate. Pod njimi je pa bilo dvoje velikih in prijaznih oči, ki so se neprenehoma smejale. Še nikoli poprej ali pozneje nisem videl takih oči.

Bil je gladko obrit, in kadar je govoril, ali pa če se je smejal, se je pokazal dolg zob – edinec. Lica so bila še polna, le čelo je bilo nagrbančeno; otroci smo nekoč te gube šteli in jih našteli osem velikih, ki so se raztezale po celem čelu, pa tri majhne, ki so bile le v sredi.

Ob delavnikih je nosil irhaste hlače, ki so bile že na par mestih zakrpane, visoke škornje do nadkolen, platneno srajco s širokim ovratnikom; če ni bilo vroče, je imel tudi telovnik in kamižolo. Iz levega žepa kamižole mu je vedno gledala pisana ruta; če kamižole ni nosil, pa iz hlačnega žepa.

Ob nedeljah, ko je šel k maši v farno cerkev, je imel tudi irhaste hlače, toda prazne hlače niso bile zakrpane. Nedeljski škornji so mu segali še višje nad kolena kot vsakdanji. Telovnik je bil žametast in malone od vratu do pasu je bila dolga vrsta svetlih gumbov. Pod vratom je imel zvito rdečo ruto, ki se je lepo ujemala z njegovim rdečim obrazom. Kamižolo je imel za nedeljo tudi drugo in iz žepa mu je ob nedeljah mahala še bolj pisana ruta.

Včasih so ga hoteli fantje podražiti: »Mežnarjev oče se gredo ženit, poglejte jih, poglejte, no!«

Zasmejal se je, da se je pokazal edinec, potegnil ruto iz žepa, udaril z njo po zraku, da je poknilo, in nato potegnil preko ust in pod nosom, kjer so se mu nabirale kaplje.

K maši je ponavadi sam hodil; rekel je, da drugi preveč hitijo, njemu pa noge tega ne dopuščajo. Kvečjemu kak otrok se mu je pridružil in ga spraševal to in ono. Kadar sem ga jaz dohitel, sva jo potem vedno skupaj sekala naprej.

Nekoč sem mu povedal, da bom šel v Ljubljano v šolo, pa da nič kaj rad ne grem.

»Le pojdi, le pojdi,« je rekel, »ti ne bo škodovalo! Boga zahvali, da moreš iti. Boš gospod, pa ti ne bo treba tako garat kot nam drugim. Boš videl, da bo prav zate!«

Nisem se mu upal razložiti, zakaj ne grem rad, sam me pa tudi ni vprašal. Ako bi me vprašal, bi mu gotovo ne povedal vseh razlogov, namreč onega ne, da mi bo dolgčas po njem in po zvoniku.

Kolikokrat smo bili otroci pri njem pod zvonikom, ko je vlekel za vrv in zvonil poldne ali pa mračnico.

Ko je odzvonil, smo morali z njim moliti; on naprej, mi smo mu pa odgovarjali. Pa če ni kdo lepo rok držal, ali pa če se je oziral naokoli, mu je požugal.

Potem smo ga vpraševali, koliko je cerkev stara, koliko zvonovi, kdaj so zadnjič cerkev na novo pokrili ali pobelili itd. Vsakovrstna vprašanja smo mu stavili, on je pa odgovarjal in se nam smejal.

Včasih, pred velikimi prazniki, je šel v stolp in pritrkaval; nas ni pustil gor, češ, da bo kateri dol padel.

Spodaj smo stali in poslušali ter se prepirali, kateri glas je tega ali onega zvona.

Včasih je klenkal celo uro. Pa kako je klenkal! Ljudje so na pragih stali ali pa na polju pri delu prenehali in poslušali. Marsikateri gospodar je večkrat nevoljno pripomnil: »Mežnarjev oče pa danes ne misli nehat!« Jezilo ga je namreč, ker so tabrhari postajali.

Neko jesen so me poslali v Ljubljano.

Ponavadi se študentki kremžijo, ko odhajajo od doma; jaz sem se zadrževal, ko me je mati poljubila in oče prijel za roko, češ, pojdi, enkrat se moraš tako ali tako ločiti. Hudo mi je bilo, da nisem mogel spraviti besede iz grla.

Šla sva po široki deželni cesti; oče mi je dajal nauke, kako naj se v mestu obnašam, da naj se pridno učim, ubogam in seveda tudi molim; jaz sem pa šel poleg njega in tiščal svoj jok.

Ravno sva prišla do velikega hrasta, na katerega sem bogve kolikokrat splezal in bogve koliko hlač strgal, ko se je oglasil zvon iz vaškega zvonika. Nikdar poprej se mi ni zdelo lepše kot takrat. Ustavil sem se in gledal nazaj proti cerkvi; zdelo se mi je, da vidim Mežnarjevega očeta vleči vrv, dasi je bila cerkev že pol ure oddaljena.

Stal sem in gledal skoz polmrak belo cerkev in poslušal zvonjenje Mežnarjevega očeta. Oče me je prijel za roko in me vprašal, če sem kaj pozabil ali kaj.

Nisem mu odgovoril, temveč izpustil svoj jok, potem sem pa celo pot do postaje tulil. Oče me je spraševal, kaj mi je na misel prišlo, da šele zdaj jokam, jaz sem mu pa v odgovor še bolj zatulil.

Prišli smo v Ljubljano in nekaj dni zatem sem pričel hoditi v šolo. Zjutraj, ko sem vstal, je v bližnji šentjakobski cerkvi vedno zvonilo sedem, vendar to ljubljansko zvonjenje mi ni popolnoma nič ugajalo; vedno sem mislil: zdajle so Mežnarjev oče pod zvonikom, pa vlečejo vrv, v zvoniku pa zvoni, da je kaj. Opoldne je zopet zvonilo, zvonovi so kar bučali, vendar meni ni polovico tako ugajalo kot ... Zvečer ravno tako; trikrat na dan sem gotovo mislil na Mežnarjevega očeta.

Kadar smo bili dva dni ali več skupaj prosti, sem smel domov. Vedno sem šel prvi večer k Mežnarjevemu očetu pod zvonik in jih gledal, kako so vlekli vrv.

Vsakikrat sem se težko ločil, vendar jokal nisem več, ker so se mi drugi režali.

Tretje leto sem bil v šoli, ko je prišla mati nekaj dni pred godom sv. Janeza Krstnika v Ljubljano in mi dovolila, da pridem domov na žegnanje, če nimam preveč nalog. Šolsko leto se je bližalo koncu in takrat je največ ponavljanja in drugih takih prijetnih stvari; če bi se hotel, bi se lahko cele noči učil, pa ne bi nič preveč znal, pa vseeno sem materi zagotavljal, da vse znam in da nimam nikake naloge.

»No, pa pridi,« je rekla mati.

Kolikšno veselje! Mežnarjev oče bo celo popoldne v soboto in celo jutro pritrkaval; pa ob žegnanjih je ponavadi še veliko lepše kot ob drugih prilikah!

Ob sobotah popoldne nismo imeli pouka, zato sem šel po kosilu naravnost na dolenski kolodvor – pa domov.

Mežnarjev oče je že pritrkaval. Hitro sem se preoblekel v ponošene hlače in brž k cerkvi.

Otroci so stali na pokopališču in gledali proti linam, odkoder so prihajali ubrani glasovi.

Jaz jih še skoraj pogledal nisem, ker so bili vsi mlajši od mene, poleg tega sem bil pa še študent, in jo majhnil po stopnicah v zvonik; prepričan sem bil, da mene – študenta – Mežnarjev oče ne bo spodil dol.

Ni me videl, ko sem prišel, ker je imel hrbet obrnjen proti stopnicam. Jaz ga pa tudi nisem ogovoril, temveč pustil, da ga ne bi zmotil.

To so doneli bronasti zvonovi!

Poslednjič je udaril s kembeljem, potegnil ruto iz žepa in z njo fliknil po zraku ter si obrisal pot s čela.

»Buzarada, je pa vroče! – Čisto me je zmatrало. – Star si Mežnar, star ...« je mrmral sam s seboj.

»O, poglej ga, poglej, študenta!« se je začudil, ko me je zagledal. »Kaj si tudi ti prišel na žegnanje? No, je že prav! Kako pa v šoli? – Pa vzrastel si; zdaj si v prvi, ali ne?«

»Da,« sem mu odgovoril.

»Kajne, v Ljubljani lepše zvonijo?«

»O ne, naši zvonovi imajo veliko lepše glasove, pa v Ljubljani ga tudi ni, ki bi tako znal kot vi.«

Dobro se mu je zdelo.

»Pa dolgo ne bom mogel; me že v križu daje, pa noge so postale trde, noge. – Mogoče je to zadnje žegnanje ...«

»Kaj še, oče, še boste klenkali, še!«

»E, ne bom, ne bom dolgo; pa saj je že tudi čas, da se enkrat spravim z zemlje. – Pojdi, pojdi, greva dol; moram še sveče v cerkvi nastaviti, pa rože, in prah moram pobrisat.«

Molče sva šla dol; jaz naprej, on pa za menoj. Prvi vsaki drugi stopnici, ko je stopil z desno nogo, je zastokal.

»Star, star sem!«

* * *

Drugo jutro ob devetih je že zopet pritrkaval. Pod hruško smo stali in poslušali in čakali, da bo nehal, čeprav tega nismo želeli.

Nehal je in takrat je bil čas, da smo šli k cerkvi.

Jaz sam sem šel v zvonik; skrivaj, da me ne bi kdo videl. Mežnarjevega očeta še ni bilo tam, ker je bil v zakristiji in oblačil gospoda.

Ko je prišel, da bi pozvonil z malim zvonom, je stokal in zdihoval.

Vprašal sem ga, če smem ostati zgoraj.

»O, le ostani, saj bom jaz tudi; zdaj ne morem več trikrat med mašo gor hoditi. Le ostani, pa beri, saj imaš bukvice, ne?«

»Imam,« sem mu odgovoril in se usedel na tram, ki je gledal iz zidovja.

On je pa s svojo pisano ruto pregrnil vrhno stopnico in se usedel ter potegnili molek iz žepa.

»V imenu ...«

Slišal sem ga, da je nekaj časa šepetal molitev, toda glava mu je vedno bolj lezla na prsi in se končno prislonil na steno. Zaspal je.

Bogve kaj je sanjal. Mogoče o zvonovih, ali bogve o čem? Sanjal pa je, to sem videl, da je sem in tja premaknil ustnici in trenil z roko ali ramo.

Iz cerkve se je slišalo petje; mogoče ga je slišal in mu je ugajalo? Mogoče je sanjal o svoji ženi, hčerki, sinu in vnuku, ki so ležali spodaj na pokopališču?

V cerkvi je pozvončkljalo; nisem vedel, ali je darovanje ali kaj. Pozvončkljalo je vdrugeč; bilo je že povzdigovanje. Mežnarjev oče pa dremljejo!

»Oče, oče,« sem ga klical, »povzdigovanje je; pozvoniti boste morali!«

»Kaj, kaj?« se je dramil.

»Povzdigovanje je, oče; pozvoniti boste morali,« sem mu vdrugeč povedal; in v cerkvi je že odzvončkljalo.

»Oh, za božjo voljo, zaspal sem,« je dejal in vstal in otrkoval svojo ruto. »Kakšna sramota!«

Prijel je za vrv malega zvona in dvakrat potegnil, malo ponehal, pa zopet potegnil.

»Pa je že dolgo, ko je bilo povzdigovanje? Kaj bodo gospod rekli?« je vprašal v skrbeh.

Potolažil sem ga, da ravnokar, toda on je venomer gonil, da ga taka sramota še ni doletela.

»Star, star je Mežnarjev oče; zaspi, kjer je. To je dobro, da si bil ti tu gori. – Zdaj se pa ne smem uvesti, bi mogoče spet zadremal. – Sram me je, pa prav zares me je sram. – Enkrat bom pa za vedno zadremal; pa še kmalu. – Starost me bo vzela. – Le verjemi mi, da me danes leto ne bo več.«

»Ne govorite vendar tako, saj ste še močni in zdravi,« sem ga tolažil in se bal, da se ne bi uresničilo.

»Boš videl!«

* * *

Zvečer sem se vračal v Ljubljano.

Iz lin so prihajali zopet glasovi zvonov, toda niso bili več tako ubrani, ampak so se tresli; vsaj tako se mi je dozdevalo.

»Boš videl!«

Štirinajst dni pozneje sem prišel na velike počitnice in so mi povedali, da je stari Mežnarjev oče umrl.

Prav je imel starček, ko je rekel:

»Boš videl!«

Stari cerkovnik je bil prvi človek, za katerim sem žaloval.

Louis Adamič

Svetišče

Z višave zelene je cerkvica bela
prijazno v dolinski odsevala svet;
gor romarjev četa je mnoga hitela
po mir, po tolažbo, ki nima ju svet.
A cerkvice ni več! Zidovi posuti,
brezbožniki, oh, so razdrli jo kruti;
zvonika ni zreti, ni čuti zvonov,
ne petja ne verne molitve glasov.
Darilca, darov in darilnikov ni,
svetilnikov in kropilnikov ni:
žare ji le luči na nebu goreče,
krope jo megle izpod neba roseče,
že trn in osat je prerasel razpad,
po skalah tam plazi se pisani gad,
in potnika groza obhaja,
ko vidi strupenega zmaja.
A meni kaj tožnost objema srce,
ko cerkve spominjam se vrhu gore,
kaj solza v oko mi prihaja?
Svetišče najlepše je tvoje srce,
prostora ni ondi za zlate malike,
sezidale so ga najvišje roke,
naslikale notri nadzemeljske slike.

Brezmejno ko Bog je svetišče srca,
skrivnostno kot on je, kdo doumé ga?
Vesoljno neskončnost zemlje in neba
z ljubeznijo sveto in živo obsega!
Sto tisoč svetil na zvezdišču gori,
sto tisoč čutil v tem svetišču plamti,
ob luči so večni prižgana,
ni nična svetloba jim dana.
Nesvetega nič še ni prišlo v ta hram,
duhovi le blagi kraljujejo tam,
in božji krilatec svetišču od praga
odganja sovraga!
Jaz tukaj na pragu kot romar stojim,
rad v tvoje svetišče upiram očesa,
in groza skrivnostna mi srce potresa,
v lepoto čarobno zamaknjen strmim.
Ko zrem v svetišče nadzemeljsko to,
srce mi neskončno je polno tako,
kot zrl bi v odprta nebesa.
In vendar – kaj sili mi vedno v spomin
posuto svetišče na vrhu višin?
Kaj tožnost srce mi pokriva,
kaj solza oko mi zaliva?

Simon Gregorčič

Na praznik sv. Emavs v Velesovem

Pomlad je torej le prišla v deželo, zares in za zmeraj je prišla. Sama pesem jo je bila. Pesem v drevju in po mejah, kjer so se tiči šli prešerne; pesem po vrteh, kjer so otroci piskali na piščali, ki so jim jih očetje majili iz muževnih vrb; pesem v soncu, ki se je razlilo čez ves svet in je že svetilo in gredo; pesem tudi zaradi kolača, ki so ga vsaj pokusili, če ga že ni bilo za kaj več. Vsaj za pokušnjo ga je pa moralo biti, pa čeprav je gospodinja zadnje smeti pometla po kašči in poslala v mlin in bo v marsikateri bajti večkrat za večerjo beraškovec pel. Nekaj več brezskrbne brezbriznosti je v ravnanju s pirhi, ki jih kure od sv. Neže naprej brez računa dajo. Pirhi so itak največ za otroški drobiž in so vedno združeni z veseljem: če ga ni vesel tisti, ki ga je pri štruncanju ali sekanju zgubil, ga je pa vesel tisti, ki ga je dobil, nazadnje pa tisti, ki ga je – reveža že vsega prebitega – pojedel. Takrat bo pa že konec teh prelepih praznikov in se bo spet začel delovni teden, ko bodo tlačanje na Posavju obnovili svoj delovni koledar: osemnajstkrat sok, potem je pa nedelja, kar je nekaj takega, kakor tisti pridigar, ki je na sv. Emavs dan začel svojo pridigo: »Dva učenca sta šla v Emavs; zdaj bomo pa pobožno in zbrano premišljevali, koliko jih je bilo, pa kam so šli.«

Samo podložnikom brdskega zemljiškega gospostva je velika noč zgrenjena, zaradi vojske, ki jo imajo že dve leti z lastnikom, baronom Zoisom, še bolj pa z njegovim oskrbnikom Martinom Urbančičem. Po robu se postaviti ni bilo težko, tlako opustiti tudi ne, nekaj pa je v zraku, kar kazi velikonočno veselje. Oskrbnik Urbančič grozi, da bo poslal vojsko po hišah, po dva v vsako uporno hišo na stanovanje in hrano. Še take, pravi, ki ne znajo našega jezika, da bodo po latovsko nad ljudmi lajali. »Le kaj mu ne pride na misel,« pravijo kmetje, »hudiču,« še dostavijo, da bo vse po starem: ene sorte tiči vkup lete.

Podložniki velesovskega gospostva nimajo nič takih skrbi. Njim je deseti na zmeraj deseti del pridelka, naj bo prednica v samostanu taka ali taka. Njim teče življenje precej mirno. Zoper nune še ni bilo nikoli punta. Belega kruha se ne preobjedo, črnega je pa vedno toliko, da se novina z novino stakne. Zato se jih pa tudi stare navade drže, kakor goba starega debela. Prazniki se zvesto in po vseh pravilih obhajajo, kakor Pšata zvesto v Bistrico teče. Eden takih praznikov je sv. Emavs ali druga velika noč, velikonočni ponedeljek, ki zbere v Velesovem vse, kar na Gorenjskem polju pod velesovsko gospostvo spada, pa še veliko dalj, tja v Selško in Poljansko dolino, zdaj toliko bolj, odkar je tisti prismojeni cesar vstajenjske procesije prepovedal. Sv. Emavs je zdaj edini

praznik, ki še na nekdanjo veliko noč spominja. Ni čuda, da na ta praznični dan ljudje z vseh strani v Predklošter vró. Najbolj oddaljeni seveda najprej, najbližji bodo pa zadnji tekli, saj je staro pravilo, da mežnarica zadnja teče, ko že pozvanja.

Tako se na poti pred cerkvijo v Češnjevku že zdavnaj pred napovedano uro zbira ljudstvo, ki ima velesovske njive in gozdove na jutranjo stran tja do Sidroža pod Krvavcem, po ravnem pa po vsem polju tja do Kamniške Bistrice in Save na Posavju. Podložniki z večerne strani, to je tja do Tržiške Bistrice in Save v smleškem gospostvu, se pa zbirajo pred cerkvijo sv. Marjete na Trati, ki je bila samostanu prva farna cerkev, dasi je veliko manjša in skromnejša.

Dandanes kmet že kar pokonci glavo nosi, ko se toliko govori o kmetu in le o kmetu, ko vsi pravijo, da se mora kmetu tako goditi, da bo mogel veliko davkov plačevati v cesarsko blagajno in veliko vojakov dati v njegovo vojsko, ki se res kar naprej kje ruje.

»Kmet je steber države, na kmetu sloni država,« pravi gospoda. »Zato pa žuli,« pravi kmet, in prenese, ker ima močna pleča in si kljub cesarjevim muham ne da vzeti praznikov za svoje veselje.

Kar zadovoljno govore, je čutiti pred cerkvijo v Češnjevku. Ljudje so veseli, da se spet vidijo. Poljanci iščejo svoje znance med Gorjanci, da bi povprašali, kje bi se dobil kak volič, zdaj ko je veliko delo pred durmi. Gorjanski voli so bolj utrjeni za kamenita ali na novo nasuta poljanska pota. Gorjanci pa iščejo med Poljanci kupcev za svoja drva, predvsem bukova, da bodo vedeli pripraviti jih vrhu svojih plazov in da bo na zimo prišlo kaj cvenka v hišo.

Če se drugi še kar nedeljsko obnašajo in se spoštljivo prestopajo z ene noge na drugo, ob več ali manj imenitni gorjači, pa zna Mrležev Janez iz Šmartna tam pod Šenturško Goro bolj imenitno izrabiti priložnost. Od enega do drugega hodi in z vsakim začne isto pesem: »Tiii, ali bom dobil smreko, če bi le pogorel?« Mož ima na Pšati mlin za laneno olje, ki pa že močno v vodo visi in se je bati, da bi lepega dne utegnil pogoreti, zato že vnaprej zbira smreke za strešne in strešnike. Vsi vedo, da njegov strah ni prazen, pa tudi, da ni dobro odreči mu. On je daleč naokoli edini, ki ima tako obrt. Če se njemu zameriš, nimaš več koga, da bi ti iz lanenega semena olje iztiskal in ga še za na rane ne boš imel ali da bi ga kravi po teletu dajal, pa tudi po tropine ne boš imel kam hoditi, da bi jih pozimi kravam na zobanje potresal, kar je ob dolgi zimi in suhi krmi edino upanje, da bodo pri svojem mleku ostale – torej Mrležev Janez ne zgreši: vsak mu rad smreko obljubi, nato se pa takoj ritenško umakne od njega, ker gre od njega tak oster duh po lanenem olju, da ga samo on brez zmrdovanja prenese.

Veliki in mali drobiž, ki gre z očeti na božjo pot, ima pa medtem svoj mali semenj. Pirhe samo še kažejo, zelo oprezno, kupčije in barantanja pa še ni. To pride na vrsto po maši, zdaj pa hitro v žep z njim, da ti ga kak nevošljiv gumpec ne zbije iz rok in bi naredilo – penk. Bolj varno je nagajati Brglezu iz Glinj, če proda tisto suho kroto, ki jo nosi okoli vratu zoper kugo, ki se je menda samo še on boji. Njegova je še posebno imenitna, ker je med šmarnimi mašami ujeta, na soncu umorjena, nič udarjena – taka posebno močno kužni strup nase vleče in ubrani tistega, ki jo nosi. Tako Brglez pripoveduje vsakemu, ki ga hoče poslušati in kaj vreči v nastavljeni klobuk. Vendar – kuge že kakih sedemdeset let ni bilo in je strah pred njo že precej pominul, ravno tako zanimanje za suhe krote in podobna domača zdravila, ki so morda bila nekdanj zelo v čislih. Tako Brglez kljub svoji kroti ni več tako imeniten berač in v njegov nastavljeni klobuk se ne ujame več kaj prida. Brglez se je moral oprijeti druge obrti: da po gozdovih smolo nabira in jo kuha za čevljarje. Njegovo najboljšo terišče je Vojvodin boršt, kjer je starih smrek, da je kar tema pod njimi, in ga nesporni vladar ozemlja, Jaka Lačenpergar, pusti mirno prihajati in odhajati. Drobižu kmalu ne preostane drugega, kakor da med možmi opazujejo, kdo ima težjo in lepše krivljeno gorjačo, z močnejšo šteklačo na spodnjem koncu, kar vse je danes že bolj skazovanje – vsaj na ravnem; en rod nazaj je bilo pa še na ravnem presneto potrebno, kaj šele v hribih.

Medtem se je med čakajočim ljudstvom na cesti pred cerkvijo nekaj zganelo. Začelo se je nekaj, kot da bo sprevod ali procesija. Pirhov oča so čez vso množico začeli: »Jest verujem v Boga Očeta ...« Res se je naredila procesija. Med zadnjimi vrtovi vasi se je jela pomikati proti neki romarski cerkvi, ki je pa še ni videti. Dedci so sneli klobuke, da se je posvetilo nekaj plešastih glav, bunčeti so stopili k svojim očetom, ta ali oni razvajenec je stekel k svoji materi, ki je bila med ženskami nekje zadaj – rahlo razvrščena procesija spodobno in pobožno, med mrmranjem rožnega venca, leze v gozd. Pirhov oča z robatim glasom, kot da so se v njem nabrala stoletja, nabirajo eno Češčeno Marijo za drugo in modro pripovedujejo, da je od mrtvih vstal, da je gor v nebesa šel, da je Troštarka sv. Duha dol k nam poslal, da je svojo Mater v nebesa vzel, da je svojo Mater v nebesih kronal. Včasih pa pretrgajo enakomerno žuborenje svetega potoka in pobožno vele: »Čaaast bod' Očet' in Sin' in svet'mo D'hov,« na kar je dolga vrsta pred njimi in za njimi pokorno odgovorila: »Kokr je b'o v začetku ...« vse po redu in pravilih, kakor da gredo stoletja k Materi Božji v Predklošter.

V vrhovih dreves so se že poigrali biserni glasovi velesovskih zvonov – pritrkavalo je v cerkvi, ki se je naenkrat posvetila iz drevja. Od Trate sem se

je pomikal enak tok ljudstva, med enakim enakomernim mrmranjem rožnega venca. Na širokih stopnicah pred cerkvijo se obe procesiji združita in eno ljudstvo tone v svojo veliko, prelepo katedralo, kjer ima vsak dan umetniške razstave in vsako nedeljo koncert. Katedrala, kakor je velika, prostorna in svetla, se napolni do zadnjega kotička. Velesovske nune imajo veliko tlačanov, še več častilcev ima majhna, skromna Mati Božja v tronu nad velikim oltarjem.

Zvonec pred zakristijo je srebrno zapel, vse oči po katedrali so se odprle, bile so že nekoliko motne od dolgega pota in lepega dne – zdaj se bo pa začelo. Na oltarju že gore sveče, po novem, po dve na vsako stran, kakor cesar veli. Naj, saj se bo naveličal, ljudstvo se pa ne bo naveličalo, nad petsto let se ni.

K oltarju je pristopil 38-letni kaplan Primož Smole, s Spodnjega Brnika. Malokdo za njegovo pravo ime ve. Kar kmalu, ko je prišel v Velesovo, se ga je prijel ime Blaga duša in se ga bo najbrž držalo do konca med ljudmi kakor tudi med duhovni.

Torej je lepo in čedno maševal Blaga duša. Pevci so pa peli pradačne velikonočne pesmi v čast veličastnega vstajenja, za velikonočni ponedeljek pa še posebej pesem o sv. Emavsu:

Zdaj premisli, moj kristjan,
na velikonočni dan
Jezusa prečudni stan,
tak z ljubeznijo obdan.

Aleluja.

Glih ta dan se združita
dva učenca Jezusa.
Šla sta tjakaj v trg Emavs,
ljubi Jezus tud' tačas.

Aleluja.

Se zgovarjata vso pot,
kaj zgodilo se j' ondod.
Eden drugja troštata,
Jezusa obžalujeta.

Aleluja.

Lej, popotnik prav neznan
se pridruži jima tam,
lepo ju ugovori,
kaj se jima milo zdi.

Aleluja.

Zdaj mu pripov'dujeta
vse od ljub'ga Jezusa.
Ljubeznivo ju svari,
svete pisma razloži.
Aleluja.

Vsako leto na ta dan se poje ta pesem, vsako leto jo ljudstvo kakor v nekem zamaknjenju posluša. Vse to je neka daljna zgodovina, ki je pa postala naša zgodovina. Iz nje rastemo in smo.

Še preden se je sveto opravilo končalo, so dekle prinesle skozi velika dvo-riščna vrata za samostanom preste, prave velesovske preste. Šest visoko nalože-nih naramnih košev so prinesle in jih postavile ob poti, tri na šenčursko stran proti Trati, tri pa na cerkljansko stran proti Češnjevku. Ko se bodo ljudje vsuli iz cerkve, bodo morali mimo njih, na tej ali na oni strani, in jih bodo kupovali, ker marsikdo je ob odhodu od doma dobil naročilo, naj se ne vrača brez prest, posebno tak, za katerim je gledalo precej mladega drobiža. Tudi matere jih bodo z veseljem kupovale, ki vedo, kakšno veselje bodo naredile svojim bučma-nom doma, ko bodo iz slamnatega cekarja potegnile preste, velesovske preste.

Prvi so se visokih pogrnenih košev spomnili kočijaži iz gornjih dežel, ki so prišli, da odpeljejo šolske gojenke ali pa tudi nune na njihove domove. V gor-njih deželah se je namreč že razvedelo, da papež pri cesarju ni nič opravil, da gre torej njegova proticerkvena politika nemoteno naprej. Izkazalo se je tudi, da ni dobro čakati do zadnjega. Naj je bilo stokrat rečeno, da se morajo vo-jaki in vsi spremljevalci vladnih komisarjev obnašati obzirno, skromno in po-trpežljivo, razpust je veljal slej ko prej za sovražno dejanje. Vojaki so povsod nastopali kot zmagovalci. To so v gornjih deželah dobro vedeli, saj so skoro vsak dan videli, da so razvažali kak samostan. Pri tem se je pa večkrat zgodilo, da je marsikak kos lepega pohištva zašel na cesarski voz, za cesarska skladiš-ča, kamor niti po grabežljivih cesarjevih postavah ni sodil. Po takih skušnjah so ljudje spredvideli, da je bolje, ne čakati do zadnjega: odpelji prej, kar misliš, da je tvojega, če se zmotiš, glej, da se ne v svojo škodo. Zlasti pa je veljalo za nune in gojenke: Ne čakati vojakov v samostanu. Zato so mnogi izrabili drugi dan velike noči in poslali dol na Kranjsko kočijaže z več ali manj razkošnimi kočijami, da v miru odpeljejo njihove visoke sorodnice, preden bi jih pognali. Vendar – dokler je maša – se selitev ne more začeti, zato pa kočijaži izrabijo priliko, da se bodo med čakanjem založili s prestami, ki bodo v njihovi deže-li nekaj posebnega: to pecivo s Kranjske, ki ni plemiško, prišlo je iz kmečke peči, pa se vseeno prijetno razdrobi v ustih.

Kmalu pa privre ljudstvo skozi trojna vrata iz cerkve. Po širokih stopnicah se je hitro razlilo navzdol na široko pot pred cerkvijo. Vse seveda najprej ogleduje razkošne kočije, bogato vprego in imenitne livreje kočijažev. Ta ali oni možakar se tudi skloni, da bi videl, kako je ta reč narejena od spodaj, ki je tudi na štirih kolesih, pa se ji vidi, kako gladko teče, nič tako kot kmečki lojtrnik, ki ti ropota in odskakuje, da bi ti skoro dušo izza reber stresel. V pogovor se pa s temi ljudmi ne moreš spustiti, ker govore jezik, ki ga ti ne razumeš, oni pa tebe ne. Poleg tega se ti kar smilijo, ker nosijo trde in visoke ovratnike, kot da so iz celega vlti. Z deklami ob prestah se pa že nekako zmenijo. One kažejo in štejejo preste, oni pa kažejo in štejejo groše – kupčija se sklene. Ko pa začno prihajati iz samostana zale gospodične, v širokih in dolgih krilih, z velikimi klobuki na glavi, za njimi pa služinčad z zavoji in vrečami, blazinami in škatlami, se pa izkaže, da bo selitev. Zdaj ena, zdaj druga odhajajo z dvorišča visoko naložene kočije z varno povezano ropotijo, da se nežni obrazi gospodskih gojenk komaj vidijo izza gore tolike prtljage, in se usmerjajo na pot proti Trati. Belo oblečene nune jim z dvorišča mahljajo v slovo in one v kočijah jim mahljajo nazaj – enim in drugim se svetijo biseri v očeh – seveda, skupaj so šle v cvet, vsaka po svoji rožnati, brezskrbni poti, skozi več let, pod varstvom majhne, ljubke Matere Božje v rajskem tronu mogočne cerkve, zdaj se je pa treba raziti, zgolj zato, ker cesar tako veli. Pa nihče ne ve, čemu je to potrebno. Od te praznine je pa sama žalost.

Domače ljudstvo na obširnem ravnem prostoru pred cerkvijo pa nič ne kaže, da bi bilo pri vsem tem kaj prizadeto. Mirno pase radovednost ob vseh teh imenitnih pripravah, potem se pa drug za drugim spuste v običajno praznovanje drugega velikonočnega praznika. Otroci preizkušajo trdnost svojih pirhov, dekleta kažejo ena drugi, kako imenitno so jih poslikale in popisale, žene se pa pomenkujejo o prijetnih in neprijetnih družinskih zapletih, največkrat s kakim bunčetom ob sebi. Možakarji preizkušajo božjo travico ali za licem ali pa v fajfah. Za licem je bolj na hitro, po domače, mošnjiček izza pasu potegneš in nabašeš, pa si že cel možak. V fajfi je bolj imenitno, posebno če je kaka lepa koprivniška čedra. Le vso napravo moraš nositi s seboj in nič pozabiti: kresilni kamen, jekleno ali železno klinico – žepni nož je tudi dober – in suho gobo in še ročen moraš biti, da kaj ukrešeš, in še dobro sapo moraš imeti, da ubogo iskrico razpihaš, pa še lepo vreme mora biti, da se iskra gobe prime. Ej, fajfo kaditi ne zna vsak. Na sv. Emavsa dan za to ni skrbi, to je veliko-nočni ponedeljek, sredi polne pomladi, in se spodobi, da je dan svatovsko lep, zato imajo kaj kmalu vsi možakarji praznično podobo: ali z napetim licem ali pa s fajfo v ustih, iz katere se kadi kakor iz graščine na Brdu.

Medtem ko so se možakarji vsak po svoje zalagali z božjo travico, se je tudi Mrležev Janez spomnil lepe prilike, ki bi jo bilo greh zamuditi. Spet začel svojo povest. Od enega do drugega hodi s tistim: »Tiii, ali bom dobil smreko, če bi le pogorel!« Seveda mu vsak obljubi in Janez ve, da bo besedo tudi držal; on ima že tako smrdljivo obrt, da se mu nihče ne mara zameriti.

Pa tudi znotraj v samostanu se pozna, da je drugi velikonočni praznik v deželi. In če so papeži že odločili, da v Velesovem prave samostanske klavzure podnevi pravzaprav ni, se to toliko bolj pozna na tak slovesen dan in zdaj, ko vse pričakuje, da se bo samostan po več kot petsto letih obstoja razšel. Tiste redke nune, ki so še ostale, nimajo obiskovalcev, ker so od daleč in jih je le malo, ki jezik dežele razumejo, zato so pa bolj oblegane sestre, ki so iz okoliških vasi – te pa imajo obiskovalcev, kot da so že svatje ponje prišli. Mati prednica Neža Plavec pozna deželo in njene praznike, pa tudi svojo sveto žensko republiko. Že pred mašo je prosila sestre, naj svoje obiskovalce, ki jih bo ta dan gotovo dokaj, zapeljejo ven, na vrt, da ne bodo šarili po najbolj svetih prostorih hiše ali celo po celicah radovednost pasli. In sestre so ji z veseljem ustregle. Takoj po maši so se razpršile na vse strani po svoji prostorni domačiji, njihovi obiskovalci pa z njimi. Moške obiskovalce pa le proti hlevom nese pogledat, kakšno živino bo cesar na vsem lepem dobil.

Ker je Velesovo božja pot vse gorenjske ravnine, se je znašlo tu tudi veliko podložnikov izpod brdske graščine, o katerih Velesovci pravijo: »Hvala Bogu, da nisem Zoisov tlačan.«

Tenetišanje imajo pa kmalu med seboj sestro Dorotejo, da bi jim dala kak pameten nasvet za vojsko proti baronu, ko povsod drugod le slišijo: »Le dajte, le dajte, ne vdajte se.« Pa je zmeraj en baron močnejši kot pa vsi tlačani skupaj. Med Tenetišani je tudi postaven fant iz Zgornjih Tenetiš, njenih let, Matevž po imenu, s katerim sta skupaj odraščala, dokler ni šla ona v samostan. Zdaj se ji je približal, kot da ga nekaj drugega bolj žuli kot pa Zoisova trma. Za pozdrav ji je dejal:

»Zdaj pa ne boš več dolgo samostanska sestra, kaj?«

»Zakaj bi pa ne bila? Nobenega fermana še nismo prejele, da se je kaj spremenilo,« mu je odgovorila brez zadrege. »Prej se nam pa pač ni treba raziti.« Čutila je, da ona ne govori s tako prijaznostjo kot on.

»Nekatere pa gredo že prej,« je odgovoril Matevž in z glavo rahlo mignil proti kočijam, ki so na dvorišču čakale za odhod.

»Te so pa od daleč in se starši ali pa tudi one same boje, da bi ne mogle tako urejeno oditi, če bi čakale do zadnjega, ko se je razvedelo, da samostanu ni več rešitve,« mu je razložila.

»Tebe mislim, da ne skrbi, kam boš šla, kadar zares do tega pride. Tebe doma streha čaka, pa kje druge morda tudi še,« je dejal tako pomenljivo, kakor da je hotel reči: k nam za gospodinjjo pridi!

Umaknila je oči, da bi se ne srečala z njegovimi. Ni vedela kaj odgovoriti, da bi ne žalila ponujene strehe kje druge. On se je hitreje znašel: »Ali ni bilo lepo, ko smo še borovnice brali in po Vojvodinem borštu smo nekoč zašli in prišli v Strahinj namesto v Tenetiše?«

»... ker smo bili še majhni in še čez grmovje nismo videli,« je nehote pognila z njim, ko se je dotaknil mladostnih spominov. Ustrašila se je, da je zašla predaleč v njegov svet. Da bi speljala pogovor drugam, je rekla: »Kako pa, da se je vam na Brdu tako zavozlalo? Saj baron Zois menda ni slab človek. Celo po naše govori, kakor ne vsak baron, in pri njem se zbirajo v Ljubljani in na Brdu taki, ki slovenske bukve pišejo. Kdaj smo prej kaj takega slišali?« je rekla.

»A, kaj,« je Matevž osorno vskočil. »Grad je grad, čeprav je zlat. In gospoda ostane gospoda, čeprav od kmeta živi.«

»Veste, sestra Doroteja,« je dejal drug Tenetišan, ki je doslej bolj od daleč prisostvoval razgovoru, »to pri baronu ni samo napuh ali pohlep, je nekoliko tudi stiska, izhod za silo. Veste, železa zmanjkuje. Čimdalje manj ga nakopljemo. Že pred štirimi leti je poslal štiri rudarje iz Bohinja v Triglavsko pogorje, da bi pregledali, če bi morda našli kako novo žilo železa. Pri tem iskanju so pa prišli na vrh Triglava.«

»Na vrh Triglava da so prišli?« se je začudila sestra Doroteja, vesela, da se čimdalje bolj odmikajo od tiste grozeče strehe, ki da jo čaka drugje.

»Prav na vrh, kamor dotlej še ni stopila človeška noga,« je odločno potrdil Tenetišan.

»Bog pomagaj, saj to je skoro kakor tisti, ki so babilonski turn zidali,« se Doroteja ni mogla načuditi. »Pa so vsaj kaj našli?«

»Nič niso našli, prav nič. Pa je v vašem Strmolu enako, kakor rudarji povedo. Železa zmanjkuje. Pa rudarjev tudi zmanjkuje. Mladi ne gredo več v jamo za kruhom. Kdo se bo pa dal spustiti dol nekam v pekel po vrvi, v nekakem zaboju, s svečo in cajno v roko, da bi nabrskal nekaj prsti in ničvrednega kamenja – zvečer pa po isti poti ven. Od takega dneva je bore malo zaslužka. Zato mladih rudarjev ni.«

»In baron se je spomnil zemlje, zdaj hoče iz zemlje iztisniti, kar mu ruda ne da več,« je skoraj hud rekel Matevž. »Zato zdaj tako pritiska na tlačane.«

Iz poslopja se je oglasil srebrni glas zvonca, ki je klical vedno manjšo družino k opoldanskim molitvam in h kosilu. Vsi na dvorišču so razumeli, kaj to

pomeni, in takoj pokazali, da svojih sorodnic ne bodo nič zadrževali. Tudi sestra Doroteja je pokazala, da bo šla. Matevž ji je za slovo še dejal: »Kadar boš odložila to belo obleko, se pa le v Tenetišah pokaži. Glavo stavim, da boš tudi v drugačni obleki čedna gospodinja.«

»Nič ne bi rada menjala. Naša Mati Božja se na to modo najbolj razume,« je urno odgovorila sestra Doroteja in brž šla, da bi prikrila rdečico zadrege, ki ji je spreletela zdravi obraz.

Dvorišče in vrtovi in hlevi – vse se je dokaj hitro izpraznilo. Le v cerkvi je še življenje. Ljudje še vedno prihajajo in odhajajo, da gredo skozi velika zakristijska vrata in po ozkih stopnicah pridejo navzgor v majhno kapelico za velikim oltarjem, kamor je kipec Matere Božje zdaj obrnjen, odprtina v velikem oltarju je pa medtem zakrita z velikim, lepo izdelanim monogramom Marijinega imena. Tu bo pobožna gneča vse do popoldanskega opravila, ko bodo ljudje razkrivali globoko zamišljeni Materi Božji svoje znane in tajne težave in jo prosili blagoslova pri živini in pri družini.«

Od Trate sem so pa prihajali slovesno umerjenih korakov kaplan Blaga duša in prvi kaplan Jožef Rahne, ki je pa že cel fajmošter, samo potrjen še ni, ker pravi župnik Anton Kapus še živi, samo jetika ga že tako zdeluje, da ne gre več na pot. Njima se je pridružil najstarejši, cerkljanski fajmošter Jurij Fabiani, ki je velesovskemu samostanu vedno na voljo v vsaki pravni zadregi, ki jih nune niso vajene. Velesovski samostan je namreč patron cerkljanske fare, še prav iz časov, ko je bila kapela sv. Tomaža v Cerkljah še velesovska. Prosilca za cerkljansko faro še danes predstojnica velesovskega samostana najprej predloži nadškofu v Gorici, da ga potrdi. Po tej poti šele postane veljaven fajmošter v Cerkljah. Ta zveza ni bila vedno v prid Cerkvi. Prednica velesovskega samostana Neža pl. Lichtenberška je nekoč predlagala za cerkljanskega župnika svojega sorodnika Krištofa Schwaba pl. Lichtenberškega in Tufsteinskega. Bil je trd protestant, česar oglejski očak v Vidmu ni vedel in ga je mirno potrdil. Ta je protestantizem širil v Cerkljah, svojim strmolskim prijateljem je pa prepustil podružnico sv. Duha v Češnjevku. Vendar pa se je ljudstvo držalo svojega in protestantizem se ni prijel. Čez petintrideset let je škof Bizancij naredil red in stvari postavil v prejšnje stanje. Kljub temu dogodku pa ni nikoli nič motilo lepega razmerja med cerkljansko in velesovsko faro. Velikokrat se je zgodilo, da je velesovski kaplan postal župnik v Cerkljah, ali da je cerkljanski kaplan postal župnik v Velesovem, če se mu je prednik pravočasno umaknil v grobnico.

Tudi za to veliko noč vsi trije lepo bratsko koračijo s Trate proti samostanu. Vsi trije so obuti v spodobne visoke škornje, ki jim pravijo kanoni, in ob-

lečeni v dolge suknje, salonarice. Ko gredo v samostan, jim je treba iti samo po lepih stopnicah ob vhodu, potem pa ni nobene stopnice več, ker ob koncu vseh hodnikov stoluje hromi Sebastian ali Boštjan Grünthal, ki nobene stopnice ne zmaga. Zato so mu dali za stanovanje največjo sobo konec hodnika, od koder je na vse strani samo po ravnem in ga tudi sestre lahko prepeljujejo na njegovem vozičku, še bolj pa gojenke, ki imajo pravo veselje s starim možem, ki niti ni star, 47 let. Kaj pa je to proti petnajstletnim smrklicam. Tudi ni noben nadložen starček, temveč mož pri polni pameti, ki zna krepko odbiti njihove ostre jezičke. Od njega so se naučile, da je on sub titulo mensae, se pravi gostač na stanovanju in hrani, v zdravem in bolnem stanju. On bo najbolj pogrešal ta čebljajoči drobiž, ki mu ga je zdaj cesar za blagor domovine vzel. Sedeč v svojem naslonjaču se je zelo razveselil treh duhovskih korenjakov, ki so prilomastili v njegovo dvorano, kakor v šali imenuje svojo velikanško sobo. Prešerno so si voščili velikonočne praznike, pa se je že prikazala mati prednica, najprej, da je pozdravila svoje goste, potem je pa takoj v kupo veselja kanila debelo kapljo bridkosti:

»Ali je to res zadnja velika noč v tem samostanu, kali?«

»Kakor vse kaže, mati prednica, je res zadnja,« ji je za vse odgovoril cerkljanski, ker je najstarejši v tej častiti družbi.

»Ali mislite, prečastiti, da papež res ni nič opravil pri cesarju?« je vprašala mati prednica.

»Nič ni opravil, prav nič,« je spet odgovoril cerkljanski. »Cesar ga je nadvse dvorljivo spremil do samostana bosonogih avguštincev v Maria Brunn, kjer je tudi naš ponesrečeni slovničar in jezikoslovec o. Marko Pohlin. Tu mu je za slovo podaril lep zlat križ, nato sta se pa ločila. Komaj se je papež odpeljal, tako rekoč njemu za hrbtom, je že razpustil ta samostan in menihi so se morali raziti. Cesar nič ne popusti, njegova in njegovih politika gre nemo teno naprej.«

»Bog pomagaj, kam smo prišli?« je vzdihnila 63-letna mati prednica. »To je dobro, da jih je veliko že šlo. Niso marale čakati do zadnjega,« je še rekla in potrta odšla.

Domačin Boštjan je goste povabil, naj kar posedejo okoli dolge mize, ki je bila res prav kloštrska miza, dolga za pol kompanije in temu primerno široka. Posedli so in sestra Doroteja je prinesla kosilo.

V tej hiši je še vse po starem kopitu. Ona je že blizu dvajset let v tem samostanu, z dvanajstim letom je prišla, vsa hiša jo pozna, pa tudi vsa dežela. Posebnih časti ji niso nikoli izkazovali, se tudi nič nastavljala ni. Kar kmalu po obljubah se je zgodilo, da so vsi ključji polagoma prešli v njene roke in so v

njenih rokah ostali. Udomačila se je in hiša se je udomačila z njo. To razmerje se je še bolj poglobilo, ko je bila Neža Plavec izvoljena za prednico, ki je z njo lepo slovensko govorila in ni bilo nič več treba stikat za besedami. Nad vse domače je bilo to, da je živela v isti hiši kot Mati Božja, ki jo je videvala v prav zgodnjih otroških letih, ko je z materjo hodila sem na božjo pot ... Ti spomini so veliko globlji, veliko pristrčnejši kot branje borovnic v Vojvodnem borštu iz morda istega časa. Zato sta zdaj tu njen dom in njena domovina, kdo bi jo mogel odtrgati? Kolikokrat je pozno zvečer, ko že ni bilo več dnevnega reda, smuknila na stranski kor nad cerkvijo in goreče zrla na veliki oltar, ki ga je osvetljeval le utripajoči plamen neumrljive večne luči, in kot večni otrok prosila Boga, ljubko Mater Božjo in vso gmajno svetnikov za vse domače, za obojne Tenetiše, tudi za Spodnje, ki še cerkve nimajo, za vse, ki se po Vojvodinem borštu skrivajo, da bi se odtegnili vojaški službi tam na Nizozemskem nekje ali pa okoli Belega grada, za tiste, ki tihotapsko sol prenašajo od morja sem ali pa tobak iz Bosne ... Korenine je imela v tej hiši, z vejami je pa segala daleč, daleč ...

»Kam boste pa vi šli, sestra, kadar bo treba to hišo zapustiti?« je vprašal cerkljanski.

Neprijetno jo je dregnilo: Zmeraj isto vprašanje. Kam boš šla, kam se boš dejala, ko si sama še nikoli ni zastavila tega vprašanja. Vendar nekaj je morala odgovoriti in je odrezala: »Nič.«

Pa ni bilo prav. Nekaj je treba reči, pa tako, da bo konec te neumne uganke: »Mater Božjo bom vprašala, kam naj bi se dejala,« je rekla in odšla v kuhinjo.

»To pa je vdanost v voljo božjo, kaj?« se je oglasil gospod Boštjan v svojem naslonjaču. »Take čednosti bi pa tudi jaz potreboval nekaj centov.«

»Tarih zdravil pa tudi vi veliko použijete,« mu je v pomirjenje in tolažbo rekel Blaga duša.

Ješprenj s prekajenimi rebrci se je kadil iz velikega glinastega lonca na mizi, iz katerega so zajemali z bakreno zajemalko in prelili v glinaste latvice, ki jo je imel vsak pred seboj.

»Res se je nekako hitro vse to zasukalo,« je dejal kaplan Rahne. »Začelo se je zelo pohlevno. Tako, da je škof Rajnald Scarlichi ...«

»... ki je bil nekaj takega kot tale naš Boštjan, na stolu so ga nosili v stolnico,« mu je vpadel v besedo cerkljanski.

»Še večji revež je bil, črke r sploh ni mogel izgovoriti, našemu pa jezik dobro teče ...« ga je branil Rahne.

»No ja, vsaj r naj pošteno izgovorim, rrrrrr: no, kaj pa še hočeš manj?« se je oglasil Boštjan s svojega trona.

»Naj bo kakorkoli,« je prišel Rahne spet do besede, »torej škof Scarlichi je predlagal cesarju Ferdinandu III., naj bi vpeljal posebne listke, ki bi ga vsak dobil pri velikonočni spovedi. Ta listek bi moral vsak na vnebohod oddati svojemu župniku, ki bi tako vedel, kdo je opravil velikonočno dolžnost. Tako je škof sam povabil cesarja, naj nekoliko pokomandira v cerkvi. Mi smo pa še poprijeli. Smo rekli: Ne samo k velikonočni spovedi, še k izpraševanju iz krščanskega nauka naj pride, tam bo dobil listek, s katerim bo šel k spovedi in ga zamenjal za spovednega, ki je šele veljaven in daje izkaz pravega katoličana, to se pravi, da ni protestant. Tudi to je obveljalo in smo si s tem naprtili eno dolžnost več: dolžnost velikonočnega izpraševanja in s tem združenega pouka.«

Dve dekli sta prišli iz kuhinje in zamenjali posodo na mizi. Sestra Doroteja je prinesla celo goro poparjenih štrukljev na glinastem pladnju. Skozi okno v steni je pa prej ujela, o čem je bil govor v obednici. Ker je že bila tako domača, je poprijela:

»Pa veste, kako je bilo nekoč v Kovorju pri takem izpraševanju?«

Vsi so postali pozorni in prisluhnili.

»Veste,« je začela, »v Kovorju je živel neka Mana, ki se ji je prigodilo, da se ji je peč podrla. Bog pomagaj, v življenju se vse primeri. Ko je fantek toliko odrasel, da je bil zrel za pastirja, ga je poslala služit. Za veliko noč je šla pa tudi ona k izpraševanju. Župnik jo vpraša:

»No, Mana, ali znaš križ?«

»I, seveda ga znam,« se odreže Mana.

»No, ga pa naredi,« ji veli župnik.

Mana pa ročno: »V imen' Očeta in sv. Duha, Amen.«

Župnik pa takoj:

»No, kje si pa sina p'stiva?«

»V Lešah suž',« se odreže Mana, vsej cerkvi v veliko veselje.«

Ko se je tudi v obednici smeh polegel, je kaplan in že polžupnik Rahne mogel nadaljevati: »Pa to niti ni bilo tako napak. Vsa ta opreznost je bila proti protestantom, da se ne bi mogli mešati med katoličane in zmedo delati. Če bi naše nune v prvih časih samostana na to pazile, se ne bi zgodilo, da bi upravo takega premoženja zaupale nekemu baronu Dinzu, ki se je delal katoličana, bil je pa strog protestant in jih je krepko goljufal, poleg tega so se njegovi sinovi prosto sukali po samostanu, tudi oni so se delali katoličane. Če bi bili takrat taki listki v veljavi, bi do česa takega ne moglo priti. Kako je bil protestant župnik cerkljanske fare, s priporočilom velesovske prednice, nam je pa znano.«

V vsem tem resnem razgovoru so se jim tudi štruklji prilegli. Postavila jih je tako, da je tudi gospod Boštjan mogel seči ponje. Plahneli so, da bi jih

zmanjkalo, se pa ni bilo bati. Župnik Rahne pa hoče še naprej pripovedovati, kako so bili svetni vladarji naravnost povabljeni, da komandirajo po cerkvi, ali vsaj potrjeni, ko so prišli:

»Cesarica Marija Terezija je ukazala vedno češčenje sv. Rešnjega Telesa za vso državo, po škofijah in po farah, vsak dan ena fara.«

»In kako hitro se je ta pobožnost razširila. Ljudje so se je z lahkoto oprijeli,« je dejal cerkljanski.

»Pa ne ravno zato, ker jo je cesarica ukazala,« je nadaljeval Blaga duša.

»Ne,« je potrdil cerkljanski, »temveč cesarica jo je ukazala, ker je slutila, da si ljudstvo želi nekaj vidnega notranjega, ne samo zunanje vpitje, ki ga je po protestantovskih deželah še veliko.«

»Trinajst let pozneje je morala pa izgnati jezuite iz države, ker so protikrščanski krogi na Dunaju tako zahtevali.«

»Ali zdaj isti protikrščanski krogi od njenega sina zahtevajo, da zatira duhovno življenje še ostalih redovnikov in redovnic?«

»Bogve, kako bomo leto osorej praznovali veliko noč?« vpraša Blaga duša.

»Štruklje boš še lahko jedel, če bo pšenica dala,« mu odgovarja cerkljanski, »tudi ob največjih praznikih bo smela biti v vsaki cerkvi samo ena maša, nič krščanskega nauka in litanij popoldne, ljudstvo boš blagoslavljal s pokritim ciborijem, ne z monštranco, pa mrličje boš pokopaval kar v rjuhah, nič v rakvah, če se hočeš cesarju prikupiti. Od tega ima narod samo škodo. Lesa je škoda! Pa še to: cesarjeve dekrete boš s prižnice bral ... No, vidiš, kaj vse te čaka ...« ga je potolažil cerkljanski.

Ni čuda, da je Blaga duša dejal na vse to: »Jaz vsega tega nič ne razumem. Zdi se mi, kakor da je vse na glavo postavljeno.«

»Saj tudi je,« je potegnil z njim Boštjan. »Pomislite,« je dejal za poudarek, »komaj dobrih 50 let je minilo, odkar so odšli zidarji, ki so zidali to novo veliko samostansko hišo, ki je prava palača proti prejšnji bajti. Enajst let je minilo, odkar je odšel mojster Schmidt iz Kremsa, ki je naredil take oltarne slike, kakršnih nima zlepa kaka dežela, tudi kranjski Leopold Layer se je pri njem učil. Zdaj pa kar naenkrat: Ven in narazen, pa brez greha in brez krivde. Kdo naj to razume?«

»V resnici je to težko razumeti. Vajeni smo, da se samostani zidajo za daljše dobe,« je dejal cerkljanski.

»Saj se tudi danes še,« je potrdil hromi Boštjan. »Zidovi ostanejo, le prebivalci morajo iti. Cesar pravi: od molitve ne bo nobeden živel.«

»Kaj pa, če ljudje koga naprosijo, da bi molil zanje, in ga hočejo za to preživljati?«

»Se mora pa kake druge obrti oprijeti. Tisto pravilo sv. Pavla, kdor oltarju služi, naj tudi od oltarja živi, ne velja več – in to pri katoliškem cesarju.«

»Bogve, če ima cesar listek od velikonočne spovedi?« je predrzno vprašal kaplan.

»Kaj pa, če je bil pri spovedi v Kranju? Tam pa zlepa kdo ne dobi odveze, posebno kaplan Rihar je hud sodnik. Škof je pa zadovoljen s takimi duhovni. Kranjskega fajmoštra je postavil za predsednika škofijskega konzistorija,« je dejal pikro cerkljanski.

»Vidiš, vidiš, kdor cesarju služi, tudi v cerkvi hitreje naprej pride, kot pa kdor služi papežu,« je razsodil hromi Boštjan.

Sestra Doroteja se je spet prikazala na vratih. Prinesla je velik lesen krožnik suhega mesa in skodelico hrena s štirimi vilicami na dva roglja, da ne bodo kar s prsti grabili.

»Kdo nam bo pa prihodnje leto kaj postregel, sestra?« je ušlo neprevidno vprašanje polžupniku Rahnetu.

»Mati Božja,« je urno odrezala sestra Doroteja. »Ona bo zmeraj doma.« Kljub temu da se ji je odgovor posrečil, je otožna odšla.

»Kakor vidite,« je dejal za njo velesovski, »našim redovnicam zrahljana klavzura v duhovnem življenju niti ne škoduje bogve kaj. Tudi k spovedi in obhajilu hodijo enkrat na mesec, kakor v drugih samostanih s strožjo klavzuro.«

»Kljub temu se bo pa ta doba poznala. To neprestano negodovanje zoper samostane z vsake prižnice, ki hoče biti po modi pri oblasteh dobro zapisana, da jih ni Kristus ustanovil, da za zveličanje niso potrebni, za življenje nekoristni in podobno godrnjanje – kdo od mladih bo pa še imel veselje iti v samostan? Na Nizozemskem in v Belgiji je pa še huje. Tam se pa protestantovsko gibanje proč od katoliške Cerkve veže s političnim proč od katoliške Avstrije. Eno in drugo se goji z zagonom, ki upijanja. Cesar s svojimi reformami pa vzbuja ravno tako slabo voljo kakor pri nas, le da tam ni tako lizunskih škofov, kot jih imamo tu, razen nekaj škofov, ki so španskega porekla in so torej dvakrat osovraženi: enkrat, ker so tujci, drugič, ker so avstrijakanti. Ni se na kaj opreti. Na zahodu se Avstrija krha.« Nič kaj vesele slike ni podal cerkljanski.

»V Franciji je pa še slabše. Tam se že javno vpije, da je vsako oblast treba odpraviti, da nihče nima pravice drugemu kaj ukazovati, da smo vsi enaki, duhovnikom in škofom pa da je treba vsem glave posekati,« je povedal hromi Boštjan, ki veliko bere, oči mu še dobro služijo.

»In tam je cesarjeva sestra za kraljico, tista lepa Antonija, ki se je poročila s kraljem Ludvikom XVI. Oba sta v veliki nevarnosti – in sploh vsak pameten red v Franciji,« je dejal kaplan, najmlajši.

»Kaže, da danes še kralj ni več dobro biti. Kralj David je bil pa maziljenec božji pod božjo zaščito,« je sklenil to žalostno poglavje hromi Boštjan.

Na krožniku se je že pokazalo pod mesom, kako lepo je rezljan. Tudi v skodelici hrena je bilo čutiti, da ni več tako daleč do dna, kot je bilo v začetku.

Sestra Doroteja je prinesla kolač v veliki, lepo pisano pleteni krušnici. Obroč sredi kolača je bil poln pirhov, lepo rdeče barvanih pirhov. Gostje se poslužujejo vsega, kar je na mizi, pa tudi prijazna beseda jim tekne.

Zunaj se razvija praznovanje druge velike noči po običajni poti naprej. Pravzaprav pa to ni nič običajna pot, ker se običajno veselje kar nič ne more razviti. Nad vsemi leži moreče vprašanje – celo otroci ga čutijo –, kaj bo prihodnje leto na tem prostoru, kje bodo te sestre, ki se letos še skromno sučejo med ljudmi, kje bodo te molčeče in redkokdaj opažene nune, ki se otožno gibljejo po veliki hiši, kot da bi ves božji dan samo molile. In že veliko dni je tako, odkar se je razvedelo, da ima samostan z vso gotovostjo gor vzdignjen biti.

Lojze Ilija

(iz povesti Zadnja velesovska nuna)

*Za koristno življenje čebelice potrebujejo svoj panj.
(Foto Alenka Veber)*

Majolika Celeja

Tisto desetletje pred vojno smo v Šempetru stanovali »za vel'ko cesto«. To je bila široka, z debelim prahom posuta glavna cesta, ki je vodila iz Maribora prek Savinjske doline in Trojan v Ljubljano. Predhodnica moderne avtoceste. Ob njej so v določenih razdaljah ležali geometrično ošiljeni kupi ostrega gramoza, ki ga je z lopato raznašal in z njim zasipal jame na cesti cestar Pukl. Možu se ni nikoli preveč mudilo, a delal je vztrajno, ves dan, rahlo siv od prahu. Koliko kilometrov ceste je imel v oskrbi on sam, ne vem. Puklovi so stanovali v cestarski hiši na vzhodnem robu Šempetra, že skoro v Žalcu. Tudi ta hiša je bila geometrično zašiljena, njen kvadrat strehe pa je bil razdeljen v štiri enakostranične trikotnike.

Vztrajnemu cestarju dela ni nikoli zmanjkalo, saj je bilo na cesti zmeraj veliko prometa. Veliko za tiste čase, ko je vozil avtobus Bistra iz Maribora v Ljubljano in nazaj le enkrat na dan, lokalni avtobus, tisti med Celjem in Vranskim, v katerem je prodajala vozne listke debela, gospodovalna Kotar'ca, pa dvakrat na dan gor in dol po dolini. Cesto pa so kar naprej drobili težki tovorni vozovi s širokimi, debelimi železnimi obroči na platiščih. Mimo njih so drdrali drugi, lažji vozovi, vmes pa so kar naprej švigali kolesarji. Ti niso bili niti kaki divji najstniki niti športniki v raztegljivih hlačah in majicah najnovejšega kroja, o čeladah se nobenemu še sanjalo ni. Kolo je bilo pred vojno prav tako cenjeno prometno sredstvo, kakor je sedaj osebni avtomobil. Kolesa so bila vseh vrst in znamk, in lastniki so bili nanje prav tako ponosni, kot so današnji lastniki avtomobilov na svoja vozila. S kolesi so se vozili vsi povprek, tudi kmetice širokih bokov, ovešene s košarami, pa mlade savinjske lepoticke, ki so prek sedeža razprostirale svoja široka, nabrana krila. Konec poletja so se na gosposko kromiranih kolesih vozili po dolini agenti, ki so prišli kupovat hmelj. Na krmilih in prtljažnikih njihovih koles so bili pritrjeni temno modri zavitki z vzorci hmelja različne kvalitete in zato različnih odkupnih cen.

Ves ta promet, vsa ta življenjska energija in zagnanost se je prevažala po cesti od zgodnjega jutra do poznega večera. Ob robu ceste pa so hodili tudi pešci. Vsake vrste pešci. Zjutraj in opoldne je bilo največ otrok, ki so bili na poti v šolo ali domov. Ob nedeljah so se po cesti zgrinjali ljudje v cerkev. Ni hče se ni vozil takrat s šolskimi avtobusi in z osebnimi avtomobili, seveda. Edini človek, ki je imel v Šempetru avto, je bil bogati lesni trgovec Srebotnjak, a ta se ni vozil drugam kot na svojo žago. Srebotnjakovi so stanovali v visoki, bahavi hiši tik ob železniški postaji, od koder so tovorni vagoni odvažali nji-

hov les v Celje, njihova žaga pa je bila ob Strugi, potoku, ki je ovijal skrajni rob šempetrske gmajne.

Med pešci so bili tudi berači in »vandrovc«, katerih smo se otroci bali. Ti sta leta so bila čas gospodarske krize, ki je rodila vsakokvrstne ljudi brez kakršnihkoli dohodkov. »Vandrovc« ali »brezposelni«, kot smo jim rekli, so največkrat prihajali iz zasavskega rudniškega revirja, predvsem iz Trbovelj, kjer je proizvodnja zastala – odmev na splošni evropski gospodarski položaj. Ljudje so jim dajali kruha in prenočišče v kakem hlevu ali na »marofu«; denarja so dobivali bolj malo. Posebne vrste pešci pa so bili trgovčiči na drobno, ki so tudi »vandrali« s svojo robo gor in dol po veliki cesti. Dostikrat je prišel po svojem poslu v Šempeter postaven, visok Dalmatinec. Svojo trgovinico je imel oprtano preko rame s širokim jermenom, na trebuh pa si je oprl lesen, odprt zaboj, v katerem so se na poličkah stopničasto vrstili gumbi, glavniki, elastike, trakovi, nožički, škarjice in britvice. V skritih predalčkih je imel Dalmatinec tudi kamenčke za vžigalnike in saharin – oboje takrat prepovedano zaradi državnega monopola za vžigalicami in sladkorjem. Prišli pa so tudi drugi »dalmatinci«, ki niso bili vsi doma iz Dalmacije. Rekli smo jim »brajkoti«. Doma so bili iz južnih krajev, največ iz Bosne. Ti krošnjarji so bili zmeraj razcapani in so prodajali preproge – tekače, ki so jih spleтали iz starih cunj. Zato so za plačilo radi jemali tudi stare »reklice«, cel kup »reklicev« za vsak tekač.

A ni ga bilo krošnjarja, ki bi bil v naši hiši sprejet z večjim veseljem, kot je bil mož z visokim, okroglim košem, star mož, visok in tenak ko hmeljevka, s koničastim črnim klobukom na majhni glavi. V enem ušesu je imel »murnčka«, majcen črn uhan. Od kod je bil doma, kdo ve, njegova govorica je bila čisto drugačna od savinjske. Prodajal pa je izključno savinjsko robo, izdelke libojske tovarne keramike.

Ko je prišel v hišo, je najprej v vzdihom odložil svoj težki koš, si snel klobuček in si obrisal pot s čela z velikim temno modrim robcem.

»Ojej ...« je zavzdihnil.

Šele nato: »Dobro jutro, gospa! Kako ste kaj? Bova kaj kšeftala?« Za mamo, ki je skoraj ves dan sedela za šivalnim strojem, je bil obisk Majolike Celeje – tako smo rekli krošnjarju – nadvse dobrodošel predih pri delu. Posodo je imela neznansko rada in čeprav si ni mogla privoščiti vsega, kar ji je bilo všeč, si je zmeraj ogledala vse Libojčanove zaklade.

»No, pa pokažite,« je rekla možu.

Krošnjar je odvezal prt, s katerim je bila pokrita posoda na vrhu koša in začel počasi razlagati svojo robo po mizi in – ko je tam zmanjkalo prostora – še po tleh. Počasi. Ker je bil utrujen in že v letih.

»Bi malo čaja?« je vprašala mama.

»Oh, bi, kako ste dobri, gospa!«

Mama je kmalu prinesla iz kuhinje veliko, debelo skodelico iz bele liboj-ske gline. Iz nje se je kadil vroč čaj, rahlo pa je zadišalo tudi po slivovki, ki jo je nekaj kapljic vlila v skodelico.

»Dala sem le dve kocki sladkorja, je drag, saj veste,« se je opravičevala utrujenemu trgovčiču.

»Oh, saj ...« je zamomljal in že dvignil posodico k ustom.

»Nate, še malo kruha, gotovo niste kaj prida zajtrkovali, na cesti ste pa že od zgodaj zjutraj, ali ne?« je rekla, ker ni hotela moža spravljati v zadrego in ga enačiti s kakim lačnim »vandrovcem«. Mož je pil čaj in prigrizoval kruh. Vmes si je kar naprej brisal prepoteni obraz in se sklanjal do koša, da je razpostavil vse, kar je imel, po mamini mizi, po stolih in po tleh. Mama pa ... kot da je prišel Miklavž. Oči so se ji svetile, ustne so se ji razlezele v nasmeh. Z rokami je previdno otipavala vse po vrsti, rahlo, hrepeneče. Kupovala pa je le krožnike, skodelice za kavo in skledice za žgance in mleko. Potrebne kose posode. Za drugo ni bilo denarja. In vsakokrat, ko je prišel prepoteni črnolasi in črnooki krošnjar, le po eno ali dve posodi.

Krožniki so bili dveh vrst, plitvi in globoki za juho. Vsi pa so bili debeli, na videz neuničljivi, lepo vzvalovani v široke zobce. Beli, brez okrasja. Le na narobni strani je bil na dnu svetlozeleni romb z napisom Majolika Celeja. Prav taka oznaka tovarnice je bila tudi na narobni strani debelih gladkih skledic in skodelic. Tudi te so bile bele. Pravzaprav pa, kot vsa Majolika Celeja, nekoliko rumenkaste, slonokoščene barve.

Mož s košem ni bil nič nestrpen. Nevsiljivo je mami ponujal še to in ono, čeprav je iz izkušenj vedel, da ne bo ničesar več kupila. Nazadnje je vse skupaj spet zložil v svoj široki koš, si še enkrat obrisal še zmeraj mokro čelo, potem pa zadel svoj tovor na rame in se po savinjsko poslovil:

»Pa zdrav' bod'te!«

Mama pa: »Ja, z bogom, pa še kaj pridite!«

Ko je Libojčan odšel, še dolgo ni vzela v roke šivanja, pri katerem jo je bil zmotil krošnjar. Sedela je ob mizi in gladila in obračala novo posodo.

»Na, tale šalica bo tvoja,« mi je rekla. Ali pa: »No, pa imamo spet krožnike. Koliko smo jih že pobili!«

Pobili res, a še več jih je bilo okrušenih. V vroči vodi Majolika Celeja ni kaj dolgo vzdržala. Kmalu so jo križem-kražem prepredle ko laski tanke razpoke in jo s tem po svoje okrasile in zaznamovale. Ob robovih se je bela glazura rada krušila in potem so nastajale lise svetlorjave barve. Ko se je začela

krušiti kaka skodelica, ki jo je mama imela posebno rada, je vzdihnila z vdanim, nekoliko ironičnim nasmeškom:

»Oh, ta Majolika Celeja ...«

A smo s to skromno posodo morali biti kar zadovoljni. Tistega tankega porcelana, prelepih, z vrtnicami okrašenih krožnikov, skodelic in velikih, elegantnih posod za juho nismo imeli več. Najbrž se jih je mama s sladko žalostjo spominjala vsakokrat, ko je dokupila kako Majoliko Celejo. Nismo pa porcelana imeli več zato, ker sem vso tisto lepoto nekega dne razbila jaz. Vso enkrat.

Na kuhinjski kredenci je stala vrsta rdeče-zlatih pločevink, v katerih je mama imela vsemogočo hrano: moko, riž, makarone, kavo, vse tako. V eni izmed njih je bil »virfel cukar«, tiste zapeljive kocke sladkorja za kavo in čaj. Teh nismo kar tako razmetavali, ker je bil sladkor zelo drag. Neko nedeljsko popoldne pa je bila mama posebno radodarna. Rekla je:

»Veste kaj? Danes bomo dali pa po tri kocke v čaj.«

Čaj je bil lipov, v kuhinji, kjer smo sedeli mama, oče in jaz, pa prijetno toplo. Oče je nekaj zamomljal v svoj časopis, mama pa je, ne vem zakaj, stopila iz kuhinje v sobo, kjer je počivalo njeno šivanje. Jaz nisem mogla več čakati. Pristavila sem kuhinjski stol in zlezla na kredenco. Pokleknila sem na široko polico, ki je delila spodnji del omare od zgornjega, in hotela poseči po škatli s sladkorjem. A sem bila premajhna. Hotela sem se stegniti više in sem se oprijela ključa v vratcih zgornjega dela kredence. Kaj se je zgodilo potem, ne vem natanko. Vem le, da je oče skočil pokonci in še utegnil prestreči zgornji del omare, ki se je zamajal nad menoj. Zagrabil me je in me potegnil stran, kajti iz odprtega dela kredence so zgrmeli vsi krožniki, vse zlato obrobljene skledе in gosposke rožaste skodelice. Prestrašila sem se tako, da še jokati nisem mogla. Ne mama ne oče mi nista ničesar očitala. Nobenega vpitja, nobenega tarjanja. Oče je pobral črepinje v veliko vedro, mama je tiho pometla vso kuhinjo, jaz pa sem čepela nekje v kotu, čisto zmedena.

Od takrat porcelana nismo imeli več.

Majolike Celeje pa vse polno v tistem zgornjem delu kredence, ki je imel dvoje vratc in se je zaklepal z dvema ključema. V vratcih je bilo debelo zeleno steklo z vgraviranimi zvezdicami. Skozenj so se videli tisti debeli keramični krožniki in skodelice. Bili so zelenkasti, posuti z odsevi zvezdic.

V Gotovljah, pravzaprav ob samotnem, z jelšami obraščenem potoku Ložnici, je stala streljaj iz vasi, zapuščena tovarna keramike. Poslopje je bilo podolgovato, prazno, pusto. Ob njem pa se je rumenkasto svetila enonadstropna

stanovanjska hiša z zelenimi oknicami. Nadnjo so se sklanjale mogočne stoletne smreke. Ob tisti hiši je bil velik vrt, a kaj je tam rastle in kdo ga je obdeloval, ne vem. Spominjam se le širokih gred jagod. Takrat sem prvič videla in okusila vrtno jagode, dotlej sem poznala le tiste drobne, gozdne. Kakšen čudež – tisti debeli, sladki sadovi!

Ne vem, če so naši prijatelji, ki so stanovali v nizki hiši na koncu dvorišča – menda so некоč v njej stanovali uslužbenci zdaj mrtve tovarne – imeli kako pravico do tistega vrta ali ne. Najbrž že. Ali pa se inženir Lindenthal – to ime sem si dobro zapomnila –, ki je stanoval v tovarnarjevi rezidenci, ni zmenil kaj dosti, če so se otroci pasli po njegovem vrtu. Po jagode sva na vrt hodili z Dragico, hčerko naših znancev, ki je bila nekaj let starejša od mene. Mislim, da je bila tudi prijateljica Lindenthalove hčerke, ki je takrat hodila v celjsko gimnazijo in so ji rekli gospodična. Jaz je nisem nikoli srečala, tudi njenega očeta ne. Kake mame, gospe Lindenthal, ni nihče omenjal.

Raje kot po vrtu pa sva z Dragico stikali po stari, tihi tovarnici, ki ni bila nikoli zaklenjena. Zdi se mi, da so v pritličnih prostorih na zaprašenih polih stali neki likalniki. Likalniki? Zanje se nisva zmenili, saj so bili to pusti kovinsko-beli predmeti, ki z njimi majhni punčki nisva imeli kaj početi. A zgoraj, na podstrešju!

Tam so bile cele kopice posode, vse prekrte z debelim prahom. Kaj vse se je skrivalo pod njim, ne vem. Midve sva stikali le za majčkenimi krožnički, ki jih je bilo povsod vse polno. Krožnički so bili morda podstavki za čajne skodelice, morda pa so bili namenjeni čemu drugemu, ker so bili čisto gladki in kar premajhni za čajne. Za Dragico in zame pa so bili le prelepe igrčke. V premeru so merili kakih deset centimetrov ali pa še manj. Bili so tanjši od libojskih, dosti tanjši, in vsi prelepo pisano okrašeni. Fantastične rožice, vijuge, arabeske. Vsemogočih barv: vinsko rdečih, modrih ko pavje perje in zelenih ko Ložnica za tovarno.

Ker je bila vsa ta lepota namenjena za odpad, za v smeti, sva si z Dragico nabrali toliko zakladov, kolikor sva hoteli. Po vsakem obisku v Gotovljah se je moj kupček krožničkov povečal, tako da mi je končno oče zbil majhno omario s poličkami, kjer sem hranila svoje dragocene posodice. Z njimi sem se igrala vse do vojne. Kaj se je z njimi zgodilo potem, ko so Nemci našo družino izselili iz Šempetra, ne vem. Kot ne vem, kaj se je zgodilo z mojimi knjigami in vsem drugih, kar smo imeli. Vse se je izgubilo, izginilo, kot je minilo moje otroštvo sredi dišečih hmeljev. Vse. Tudi gotoveljski krožnički in Majolika Celeja.

A vse ne, čisto vse ne.

Tik pred vojno je mama v nekem trenutku, ko se ni mogla več premagovati, kupila od Libojčana keramični umivalnik z vrčem. Skleda je imela široko, plosko dno, vrč pa dolg, elegantno priklonjen vrat, in tanek, z lističi okrašen ročaj. Vse belo na belem, nobenih barv. Ta bela posoda je stala na umivalni mizici v spalnici staršev, ob njej pa je zmeraj visela praznična, z rdečimi rožami okrašena in nikoli rabljena brisača.

A čudo vseh čudes! Kot Cankarjeva mati, ki je iz goreče hiše rešila le staro, pokvarjeno stensko uro, je mama tisto noč, ko so prišli gestapovci, spravila med svoje obleke v kovčku tudi libojški umivalnik. Preživel je vsa leta izgnanstva, iz Šempetra romal vse v Slavonijo, pa spet nazaj v Slovenijo. Po vojni je ponosno stal v podstrešni spalnici v našem starem domu v Žužemberku. Izgubil se je šele pred tremi leti, poleti 1997, kot se je izgubilo vse, ko je hiša mojega deda prešla v tuje roke.

Liboje še vedno čuvajo svojo zgodovino in njihove umetnine zdaj polnijo muzeje, četudi ljudi, ki so nekoč svojo skromno hrano jedli z debelih krožnikov Majolike Celeje, ni več. Morda se tu in tam komu utrne spomin nanje.

Kaj pa Gotovlje? So tovarnico podrli v dobro kake avtoceste ali pa tisti košček sveta ob Ložnici prodali vaščanom Gotovelj, da so si tam zgradili nove, gosposke hiše? In Ložnica? Še vsa temna tiho žubori proti Celju? Smrek, v senci katerih se je hladila, prav gotovo že zdavnaj ni več.

Irma Ožbalt

Na goro k polnočnici

Zapre časopis, ga odloži na mizo, sname očala in se zazre skozi okno, pri tem pa mu pogled zatava po njegovem sadovnjaku. Hm, stare jablane in hruške. Nekatere izmed njih je še posadil njegov oče, nekatere sam, nekaj pa že sin. In tri češnje kraljujejo med njimi. Danes so to že velika drevesa, saj je vsako izmed njih bilo posajeno ob rojstvu njegovih otrok.

»Pravzaprav bi moral zasaditi še pet češenj. Za vsakega vnuka posebej.« mu ob tej misli zaigra blag smehlaj na zgubanem obrazu.

In pogled se mu seli nekoliko više, do obronka gozda, kjer se med sivimi bukvami belijo breze, nad njimi pa se razrašča temen smrekov gozd, ki se širi vse tja do vrha gore. Tam zgoraj pa so smreke že posute s prvim snegom. In nad njimi, nad to veličastno kupolo dreves, kipita obnovljena stolpa Marijine cerkve. Sedaj sta še obžarjena od zahajajočega sonca in sta videti kot dve goreči bakli. Da, tu domuje sonce najdlje; prvo se prikaže zjutraj in zadnje ugasne proti večeru.

»O, kolikokrat sem že bil tam zgoraj,« mu vstaja misel iz spomina. »Kolikokrat! Poleti ali celo pozimi, navadno o božiču. Gazili smo po globokem snegu in si svetili z baklami ... Ej, kdaj je že to bilo!«

Na štedilniku je vabljivo cvrčalo, iz krušne peči je dehtelo po svežem kruhu in potici, na mizici v kotu je že stala bogato okrašena smrečica, pod njo pa so na mahu bile razvrščen ovčice, pastirčki pa sveti trije kralji in detece v jaslicah.

Moška sta znenada vstopila v kuhinjo.

»A sta že tukaj,« se je razveselila gospodinja. »To se pravi, da sta za danes že vse postorila. No, prav, sedaj se pa lepo preoblecita. Potem pa kar k mizi, večerja je že nared.«

Čez čas so res vsi trije sedli za mizo, molče povečerjali, in ko so odložili žlice, je oče prvi spregovoril:

»Saj ne moreš verjeti, kako hitro teče čas. Ni še dolgo, ko smo tako pred letom dni sedeli za mizo, pa glej, spet je leto naokrog. Spet je sveti večer in zima se je začela s snegom. Zunaj kar naprej drobno prši, a ga je kljub temu zapadlo komaj za kako ped ali dve.«

»Ravno prav, da nam ne bo treba gaziti do kolen kot lani, ko smo šli k polnočnici,« je bil zadovoljen sin.

»Ah, saj res, da ne pozabim. Najbrž še ne vesta, da imajo pri sosedih, pri Poldetu, danes zelo pomemben obisk.«

Mati in sin sta ga začudeno pogledala, pričakujoč pojasnilo.

»Polde mi je že zadnjič tako mimogrede navrgel, da za božič pride menda spet brat s svojo družino.«

»Beži no! A Tine?« je kar dvignilo mater. »Ja, saj ne morem verjeti, ko pa sta bila tako skregana zaradi tiste dediščine.«

»Očitno sta se pobotala, hvala Bogu. Stare zamere sčasoma otopijo, kri pa tudi ni voda. Tinetu zdaj navsezadnje tudi nič ne manjka. Ima lepo hišo, oba z Ano sta v službi.«

Komaj je utegnil do kraja povedati, je bilo od zunaj zaslišati neke glasove in kmalu zatem je že potrkalo na vrata. Na veliko začudenje se je med podboji vrat pojavila Tinetova družina.

»Oho, kakšno presenečenje!« je vsa vznemirjena vzkliknila gospodinja.

Prisrčno so si segli v roke in posedli za mizo.

»Mi je ravno on malo prej povedal, da pridete k Poldetu. Res, zelo smo veseli, zelo, da ste prišli tudi k nam malo pogledat.«

In že je pohitela v shrambo ter postavila na mizo poln pladenj dobrot, gospodar pa je stopil v klet po liter domačega.

»Nikar, saj ni treba, ko smo pravkar jedli,« se je opravičevala Tinetova žena. »Povejte raje, kako ste kaj. Ste vsi zdravi?«

Pa so stekle besede. Oživeli so stari spomini na leta, ko so še živeli pri Poldetu, dokler se pred leti niso odselili na svoje.

»Pa mala Evica?« se je pozanimala gospodinja. »Ah, saj je že cela gospodična. Oprosti mi. Sploh te ne bi spoznala, če bi te kje srečala.«

»Saj, saj – otroci rastejo, mi se pa staramo,« je pomodroval Tine. »Srednješolka je še. Letos jo čaka matura. Pa priznati moram, da je pridna. Ne vem, po kom neki se je vrgla, po meni zagotovo ne,« se je šalil Tine in se ozrl na svojo ženo, ki ga je očitajoče pogledala izpod obrvi.

»In vaš Jožek?« je takoj zanimalo Ano.

»Agronomijo študira. Nikoli se pač ne ve, kaj lahko prinese prihodnost. Danes se sicer na kmetiji da še kar lepo živeti, kaj bo pa jutri, ne vemo,« je pojasnil oče. »Časi so negotovi.« Odrasli so kar naprej čebljali, mlada pa sta bolj molčala in se tu in tam skrivaj spogledala, ko da raziskujeta drug drugega, čeprav sta se še pred nekaj leti kot otroka pogosto skupaj igrala.

»Vidim, da imaš v veži že pripravljeno baklo,« je rekel Tine.

»Jožek jo je pripravil za nocoj. K polnočnici nam bo svetil. Kaj boste vi tudi šli? Saj se menda nocoj še ne odpravljate domov?«

»Ne, ne,« je zategnila Ana. »Nas Polde sploh ne spusti iz rok. Bomo za praznike pri njem. Gor pa ne moreva, vsaj jaz ne, ker sem si pri padcu na za-

ledenelem pločniku zvila gleženj. Tine pa, če hoče, naj gre. A mislim, da ni preveč zagret za tak nočni pohod.«

»No, če bi pa morda Evica hotela, bi lahko šla z nami. Si že bila kdaj gori?« se je ponudila Jožkova mati.

»Še ne ... Pa bi,« je odvrnilo dekle.

In ob enajstih so se res odpravili na pot. Tako so bili namreč domenjani z ostalimi vaščani. Stopali so drug za drugim in številne bakle so jim razsvetljevale pot kljub gosto padajočemu snegu. Četrť pred polnočjo so že bili na vrhu. goreče bakle so potaknili v sneg okrog cerkve, tako da je bila zdaj vsa osvetljena z utripajočo svetlobo, da se je zdelo, kakor da skrivnostno podrh-teva na jasi sredi noči.

»Po polnočnici pa se dobiva pred glavnim vhodom, da se ne izgubiš na poti domov,« je, preden so vstopili v cerkev, Jožek naročil Evici. V soju plapolajoče svetlobe se je prvič od blizu zazrl v njen obraz, ne da bi mogel umakniti svoj pogled. Velike temne oči so se namreč tudi zazrle vanj. Žametno mehke in tople. To so bile drugačne oči od tistih, ki jih je poznal iz otroštva.

Po stopnicah se je povzpел na kor. Skoraj vsi pevci so že bili zbrani. V cerkvi je bilo na pol temačno, le pri jaslicah pred oltarjem je migljalo nekaj svečk. Cerkev se je še vedno polnila. On pa jo je neprestano iskal v množici ljudi.

Nenadoma jo je le zagledal, kako je z njegovima staršema sedla v klop, kjer je še bilo nekaj prostora. Njeni bujni lasje so ji padali po hrbtu. In ko jo je gledal tako od daleč, ga je prevzemalo nenavadno, doslej nejasno občutje.

Potem pa so zadonele orgle. Z njimi se je stapljala tudi melodija božične pesmi. »Sveta noč, blažena noč ...« Čez nekaj hipov jo je pela že vsa cerkev. In ko je pesem zamrla, je ves prostor v hipu zasijal v bogastvu vseh luči, da je bilo bolj svetlo kot podnevi.

Čez kakšno uro se je množica ljudi usula iz cerkve in se napotila v dolino. Jožek jo je že čakal. Nasmehnila sta se drug drugemu.

»Ti je bilo všeč?« jo je najprej pobaral.

»Zelo. Še nikoli tako. Bilo je nekaj posebnega.«

Stopala sta počasi, tako da so ju drugi kar prehitevali.

»Poglej, saj sploh ne sneži več,« je ugotovila Evica.

»Zares. In koliko zvezd je na nebu!« je kar vzkliknil in obstal ter se zazrl na zvezdni baldahin nad seboj. »Tudi Rimska cesta se prav dobro vidi ... Joj! A si videla? Pravkar se je utrnila zvezda.«

Prikimala je.

»Si si kaj zaželela?«

Njune oči so se ujele. V njih je odseval zvezdni soj. Čutil je, da se je z roko dotaknil njenih dlani. Toplo ga je spreletelo.

In spet sta stopala dalje. Dolina je bila zavita v molk in temo. Na vzhodni strani pa se je nebo sedaj ožarilo z zlato rumeno svetlobo. Zazrla sta se vanjo in obstala, dokler se ni vsa luna izvila iz naročja daljnih hribov. Kakor da se jima je nemo in nagajivo smehljala. Spet je začutil toplino njenih dlani. Tokrat jih je prižehl k sebi.

»Jože, prosim, pridi mi pomagat!« ga iz misli zdrami ženin glas, ki prihaja iz kuhinje.

»Že grem.«

V kuhinji omamno diši. Na mizi je že orehova potica.

»Pomagaj mi, sicer bodo naši prej tu, kot mi bo uspelo vse pripraviti.«

Jože stopi korak bliže in ji položi roko na ramo.

»Eva!«

Začudeno ga pogleda.

»Zelo te imam rad,« ji zašepeta.

Nasmeh se prikrade na njen obraz in v očeh ji zablisne mladostni žar.

»Vem, Jože ... Tudi jaz te imam rada.«

Ivan Žigart

»Dedek, kam greš?«

Stoji sredi zaledenelega ribnika. Noge so mu kot prikovane. Ne more jih premakniti, kljub divjemu opletanju z rokami. Hoče tudi zakričati na pomoč, pa se mu glas zagozdi nekje globoko v grlu. Samo onemoglemu grgranju podobne glasove lahko izdavi iz sebe.

Tedaj pa mu nenadoma na uho zadonijo zvonovi. Njihovo donenje postaja čedalje močnejše, dokler se mu v oči ne zareže ostro bledikasta svetloba. Ne ve, ali še sanja ali že bedi. Bolj ko si s premrlimi rokami mane oči, bolj začudeno spoznava, da sedi pravzaprav v svojem avtu, oprt na volan. Moj Bog! Ali je to mogoče? A se mu polagoma vse bolj razpira spomin: seveda, sinoči so dolgo v noč popivali v gostilni, on in njegova družčina. Kdo ve, kdaj so se razšli? Zagotovo zelo pozno. Spominja se le, kako je odtaval do svojega avta

in – ne da bi prižgal motor – ga je očitno premagal spanec. Sedaj ga pa spreletava hlad po vsem telesu in noge so mu ledeno mrzle.

Začudi se, ker se nič ne vidi skozi šipe. Menda so tako močno orošene. Zato prižge motor in vključi brisalce, ki z muko zaškripljejo in počasi zaplešejo po vetrobranskem steklu. Glej ga, zlomka, saj je vendar snežilo. Vse je belo. Le kdaj neki ga je nasulo? Sicer pa na vzhodni strani skozi redko kopreno že pronicajo prvi sončni žarki.

Zdaj so zvonovi onemeli in po vaški cesti je videti ljudi, kako si utirajo pot po svežem snegu. Opazi tudi, da v gostilni že gori luč in nekaj moških je pravkar zavilo vanjo. Najbrž zato, da se malo ogrejejo v mrzlem jutru. Navsezadnje bi se tudi njemu prilegel vroč čaj. Po taki noči nedvomno. Hm, saj bi še zmrznil lahko.

»Ah, nič, na čaj grem,« se znenada odloči.

Vrata se s težavo odpro, najbrž so malo primrznila. Ko jih odpira, se mu nekaj snega vsuje na glavo in za vrat. Sedaj globoko zajame sapo, da ga sveži zrak v trenutku osveži in mu zbistri misel.

Nameni se čez cesto proti gostilni, ko ga znenada zaustavi neki glas:

»Dedek, kam greš?«

Zdrzne se.

»Kam? Saj res, kam greš, nesrečnež?« ga posvari neki notranji glas.

Korak sicer hoče naprej, a ga nekaj zaustavi. Ozre se za otroškim glasom in z začudenjem prepozna svoja vnuka, kako mu stopata naproti in mu mahata z rokami. Sedaj se v neki čudni zadregi prestopi z noge na nogo in v hipu ga postane sram pred otrokoma. Kakor tatu, ki ga zasačijo pri kraji.

»Kam? ... Ja, kam pa vidva?«

»V cerkev, k maši, saj je vendar danes božič,« pojasni najstarejši, za glavo večji od svojega bratca.

»Seveda, božično jutro je,« se zave in zamomlja bolj zase ter se v zadregi pogladi po neobriti bradi. »Pa sta kar sama?«

»Mami in ati sta že spredaj,« se spet oglasi najstarejši, medtem ko mlajši doda:

»Pa svečko morava še pred mašo prižgati na babičinem grobu. Ali greš z nama, dedek?«

»No, če je tako, pa stopimo skupaj.«

Otroka pristopita in se ga okleneta za roke vsak na svoji strani.

Grobovi okrog cerkve so sveže zasneženi, a kljub temu marsikje gorijo svečke. Kakor rdeče rože so videti sredi mehke beline.

Z rokami pometejo sneg z nagrobne plošče in prižgejo svečko.

»Tako. Zdaj bi nas bila pa babica zelo vesela, ko bi nas videla, da smo pri njej,« spregovori nekam žalostno starejši, mlajši pa takoj odločno pribije: »Pa saj nas vidi od tam zgoraj, kajnega, dedek?«

»O, vidi nas, vidi,« ponovi dedek in se zazre v plapolajoči ogenjček. Oh, za svečnico bo že dve leti, odkar je ni, kar počiva tukaj, ga spreleti spomin. Zelo jo pogreša. Koliko ur je preždel v samoti, v izpraznjeni hiši. Mladi pač živijo svoje življenje, pred njimi je še vse, pred njim pa ... Spet zadonijo zvonovi.

Ko stopajo v cerkev, že v zvonici stojijo ljudje, a se le prebijejo bliže k oltarju. Orgle se praznično razlegajo po cerkveni ladji in s kora se oglašja božična pesem, polna veselega oznanila.

Dedka po dolgem času spet prevzema tista že skoraj pozabljena radost, ki mu sedaj greje dušo in telo. Ne, zdaj ne stoji več na zaledenem ribniku, o katerem se mu je sanjalo še davi. Spet čuti v sebi toplino in spokojnost. Je nemara v nemiru zadnjih let iskal mir tam, kjer ga ni?

In ko si sežejo v roke in si iskreno zaželi: »Mir s teboj!«, mu od ganjenosti spolzijo solze po obrazu. Skozi meglico se mu svetlikajo lučke z božičnega dreveščka. Zdaj ve, da je ta luč neugasljiva. Luč betlehemska.

Ivan Žigart

Tudi poznojesenska breza je lahko božični simbol. (Foto Alenka Veber)

Senca skrite odločitve

Prastara budilka ga je vrgla pokonci. Hitro se je oblekel, popil skodelico mlačnega čaja, vzel lesene vile in odšel sosedovim pomagat. Mlatilnica je že zasopihala, ostro presekala jutranje petelinje prebujanje, in mlačev se je pričela. Enakomerno je metal snop za snopom na mlatilnico, da je mlada sosedas prijateljico prerezovala povresla snopov in sta jih podajali »mašinstu«, ki jih je spuščal v »drumlin«. Od časa do časa si je obrisal obraz in se še naprej potil v nadležnem prahu trpkega opravila. Sploh ga ni zanimalo, kaj se dogaja okoli njega. Čedalje bolj je postajal stroj, nekakšna pomanjšanka zahrople mlatilnice.

Občutil je trdoto v rokah in bolečine v križu. Komaj je čakal, da se vse konča in tako odsluži obljubljeno dnino. Čez štiri zares dolge ure, z nekaj odmori, so težaki sedli za obloženo mizo.

»Tine, pokaži roke!« ga je zbadla brhka sosedas, misleč, da bo na njegovih dlaneh odkrila sveže, krvave žulje.

»Marjeta, ne čepim samo ob knjigah,« se je zasmeljal in pokazal jeklene pesti. Zardela je in prisilno umaknila svoj pogled. Hitro so se pokrepčali ter se porazgubili. Doma se je zleknil na posteljo in odrešilno zaspal sredi popolnanske, neznosne vročine.

Proti večeru se je zbudil in se kot preroben odpeljal s kolesom k reki. Že v zgodnji mladosti ga je reka navdajala s strahom, zlasti ob poplavih. Poznal je skrite koticke ob njej in si je tudi sam izbral svoj prostor, kjer se je velikokrat umiril. Zdaj je imel gimnazijo in uspešno opravljen zaključni izpit za seboj. Tudi se je že odločil za nadaljnji študij, toda svoje odločitve ni nikomur zaupal, čeprav so ga o tem vsiljivo spraševali.

V slepem rokavu za mrtvico, pod košatimi vrbami med divjimi konopljami je trohnel opustel čoln. Ulegel se je vanj in se globoko zamislil. Kakor hudomušna prikazen se mu je prismejala naproti Klavdija ob koncu tistega majskega izleta, ko jo je prvič srečal. Sestopala sta po zarašeni stezi med smrekami proti železniški postaji. Drugi so zaostajali. Rosna pomlad je dihala skozi iglasti gozd. Globoko sta zajemala sapo in se spogledovala.

»Ujemi me!« je zavpila in se pognala po pobočju med drevjem. Stekel je za njo, naredil oster ovinek in jo objel čez pas. Zadišali so njeni bujni, pšenični lasje in znašla se je v njegovem naročju. Neznana sila se mu je zasekala v um, da jo je v trenutku izpustil v neizrečeni odmev:

»Tega ne smeš!«

Molčala sta. Drug ob drugem sta zapuščala temačnost gozda, in šele, ko sta šla čez most k postaji, je dahnila:

»Kako je bilo lepo!«

Iz sanjskega dremeža so ga prebudili hitri koraki. Videl je le senco divjega ribiča, ki je izginil med vrhami. V mraku je prikolesaril domov.

»Greš jutri na proščenje v sosednjo vas?« ga je vprašala mama.

»Seveda,« je moško odgovoril in se umaknil v svojo sobo.

Ob ostrem ovinku glavne ceste na križišču s stransko ulico, ki zavije ob mrtvici v jelševje ob reki, je bila pokopališka kapela slovesno okrašena. Pozorno je opazoval pobožno množico, ki je valovila sredi slavnostne pridige znanega ljudskega misijonarja. Njegove gromke besede so donele čez ravnico in se izgubljale v sencah listnatega gozda. V ozračje se je prikradla zadušljiva sopara in zahrbtna vročina. Od reke se je začelo oblačiti. Temni oblaki so se grozeče približevali, zabliskalo se je in zamolklo grmenje je preraščalo v vročinsko nevihto. Toda mogočni pridigar je ognjevito nadaljeval. Verniki so postajali nestrpni, nekateri so že odhajali. Želeli so si konca, vendar je ljudski misijonar postajal vse gorečnejši. V zanosu z razprostrtimi in dvignjenimi rokami so njegove besede vzkipele v govorniški ognjemet. Padle so prve debele dežne kaplje in v hipu se je ulilo. Množica se je razbežala. Hiteli so v zavetje bližnjih hiš. Sam je podzavestno skočil na kolo in odvihral proti domači vasi. Vseskozi ga je pralo, drobna toča mu je bičala obraz in hrbet skozi tanko, belo srajco. Kot prikazen so mu stopale v glavo pridigarjeve besede o Kristusovih mukah, kot so naslikane v vinski stiskalnici na srednjeveški freski pri stranskem vhodu gorske, gotske cerkve. Prisrčnoba ga je skelela, ga izmozgavala in mu kradla duhovne moči. Ves premočen je zavil na domače gumno. Mokra obleka se mu je lepila na zrelo, mladeniško telo, ko je stopal po podstenu in odločno sklenil:

»Če bom kdaj duhovnik, nikoli ne bom pridigal tako dolgo!«

Stanislav Koštric

Njuna poslednja skodelica kave

Nikoli ni bil debel, niti mišičast. Če bi ga postavili med atlete, bi izstopal s svojo skoraj preveč koščeno postavo.

Toda sedaj, ko ga je gledala na postelji, zgubljenega med belimi rjuhami, s cevko v zapestju, po kateri je v usihajoče telo pritekalo še nekaj moči, se ji je zazdel grozljivo suh.

Srce se je zatekalo k davnim spominom, da bi lažje sprejelo sedanost.

Kapljali so v polmračno sobico, kakor pesem in kakor tolažba: čudovita srečanja v rosni pomladi življenja, pod cvetočimi akacijami v Brdu, kjer je srce govorilo brez besed in oznanjalo čudežno žuborenje življenja v mladih telesih. Toliko svetlih poti je preromala v teh turobnih dneh, odkar so ga poslali iz bolnice, ker mu niso mogli več pomagati. Zdelo se ji je, da spomini omilijo krike resnice, da ljubljene življenjski sopotnik odhaja.

Sedela je ob umirajočem telesu in romala po lepih pomladnih klancih, vlažnih od rose in napojenih z dišavami majskega zraka. Vdihovala je vonj razcvetele majnice ob kapelici fatimske Marije, ki so jo dekleta s tolikim veseljem krasila, in bilo jo je skoraj sram, da je ob ograji kapelice sprejemala njegove vabeče smehljaje in pomenljive poglede, ki so bili polni obljub in neizpolnjenih želja. Tok prelepih spominov je prekinilo divje nabijanje nekakšne muzike zunaj, prehrupno dodajanje plina ubogljivim, podivjanim konjem današnjih dni in vreščeci smeh mladenk, ki bi morale biti še otroci. Žalostno je pomislila, da ne bodo nikoli zvedeli, kakšen je v resnici maj. Kako je, če se te, kakor slučajno, dotakne roka, vsa vlažna od nevidnega strahu in hrepenenja, obenem pa z vrha mogočnega drevesa siplje v žametno noč črni kos najlepšo melodijo sveta ...

Mislila je na tri otroke, ki mu jih je darovala. Najstarejša mu je bila presenetljivo podobna: komplicirana pesniška duša. Druga dva sta bila bolj realna, delavna in s kancem humorja, pripravljena, da ga izlijeta v težje trenutke življenja.

In mislila je nase. Prvič v življenju se je ogledovala kakor v čudno posnetem filmu, v katerem je bila igralka in gledalka obenem.

Preprosto podeželsko dekle, zgodaj porinjeno v službo tujcu, tja ob morje, ki se ji je zdelo na koncu sveta. Vedno je komaj čakala, da se za kak dan povrne k domačemu ognjišču, kjer bo zadišalo po polenti in ocvirkih, kjer bo mama med frtaljo vmešala nekaj mete in melise, dodala za ščepec koro- mača in bo ves svet dišal po domačnosti, dobroti in preprosti sreči. V Trstu

sta s sestro s hrepenenjem čakali proste nedeljske popoldneve, ko sta se dobili nekje na obrežju in računali, koliko dni je še do blaženosti, ko bosta smeli na Vipavsko.

Nato je srečala njega. Pravzaprav ga je najprej slišala. Mladi župnik je zbral fante v pevski zbor in noben glas ni zadonel v cerkvi tako kakor njegov tenor. Pred njo se je odprl nov svet: poln je bil pesmi in hrepenenja, ki jih ni znala spraviti v besede.

Nekega večera so se fantje – kljub prepovedi fašističnih oblasti – zbrali ob kapelici sredi zaselka v mali vasi, in so zapeli, da se je v srcu trgalo in so se usta smejala, iz oči pa so solze kar same pritekale. Najprej so se tiho odpirale polknice, potem so mlada telesa neslišno smukala med grmovje dehtečega jasmína in španskega bezga. Kako so prepevali! Dekleta so nasmukala dišečih grozdov z bližnjih grmov in jih poklanjale kakor nagrade in spomin. Ona je utrgala nagelj in vejico roženkravta. Ni je skrbelo, če se bo mama kaj preveč jezila. To je bil njen večer. Dotaknili sta se roki in dotaknili sta se srca.

Potem je bila vojna in groza in stiska in strah in lakota ...

Vse je šlo mimo.

Ostalo ji je le to: izmučeno telo, zaznamovano z boleznijo, ki povsod vzbuja strah in prinaša znamenje smrti. Opazovala je izsušeni obraz in si skušala predstavljati nad njim bujne kodre.

Iz sanj jo je zbudil komaj slišen glas:

»Kavo bi pil!«

»Kavo?« Bila je tako začudena, da ga je komaj razumela.

»Nekaj kapljic tekočine mu lahko vlijete v usta, če si zaželi. Kakršnekoli. Ne more mu več škoditi.«

Tako ji je rekla sestra, ko je menjala infuzijo. Obešala se je samo še na njene besede. Ni znala ravnati z umirajočimi. Bilo jo je strah in bilo jo je sram, da mu ne zna več biti koristna in dobra, da se samo še drži pravil, ki so jih dali v bolnici, in včasih se ji je zdelo, da ravna kakor brez srca, natančno in pravilno, ali kakor proti lastnemu srcu, ki bi, kakor ponorelo, spet priklicalo življenje v umirajoče telo.

»Kavo bi pil.«

Prešinilo jo je kakor upanje. Bilo je, kakor bi droben metulj življenja priletel v polmračno sobo. Nagnila se je čisto nad izsušena usta in jih po dolgem času poljubila. Da, po dolgem času. Ni se mogla ubraniti odporu, ki ga je začutila ob neprijetnem, zatohlem vonju, ki je vel iz njih zadnje čase. Že mesece se je omejevala na poljub na lica ali čelo, ki ga je prej otrla s kosmom vate.

Tokrat pa je čutila neustavljivo željo, da bi ga poljubila na usta.

»Prinesem ti, ljubi, takoj ti jo prinesem!«

Na lonček jo je skuhala, ne na »kafetjero«. Zdelo se ji je, da bo tako bolj obdržala svojo aromo. Prav pobožno mu jo je prinesla, v prelepi skodelici, na kateri sta se v ljubezenskem objemu smehljali dve baročno naslikani postavi: deklica, vsa v rumenih kodrčkah in z razgaljeno ramo, on z ljubko temno pričesko in oprijeto obleko, ki je nakazovala mlado moško lepoto.

Ko je že hotela odnesti kavo v sobo, je zagledala narcise na oknu. Odlomila je cvet in ga položila zraven krožnička.

Bog ve, zakaj ni tega nikoli prej storila? Mrzlo se je dotaknilo srca. Koliko stvari se bo sedaj spomnila, ki jih je zanemarila in spregledala?

Samo malce je priprl oči, ko je tiho pridrsala v sobo. Toliko, da je še slutila življenje v njem.

»Kavo sem ti prinesla!«

Na žličko je zajela nekaj kapljic in mu jih nadvse previdno potočila v usta. Se ji je samo zdelo, ali se je res njegov ukrčeni obraz nasmehnil?

»Dobra si ...«

To je razumela! Vpijala je njegove besede v svojo dušo, kakor plačilo za vse njegove male sitnobe, za vsa njegova nerazumevanja, ko se je borila za svojo žensko pravico, ko je branila svoja premišljevanja in reagiranja. Te besede je sprejela v dar, kakor nadomestilo za vse dolge noči, ko ga je čakala in hrepenela, da bi zaslišala njegov korak, za vse ure, ko je ob vročinskih otrocih molila za njihovo ozdravljenje in želela, da bi si vsaj trenutek odpočila utrujeno glavo na njegovih ramenih.

Zdaj je njegova glava nemočno počivala v njenem naročju in dve izmučeni duši sta se našli v blagi spokojnosti. Vdano je poiskala s pogledom razpelo na zidu. Vedela je, da je to njuna zadnja skodelica kave ...

Jožica Pizzoni

Kako sta Marija in Janez iskala križ

Na robu mesta, ki ga reka Drava razmejuje na dva dela, so ob gozdiču pozidali cerkev, posvečeno Svetemu križu. Cerkev je imela znotraj bel oplesk, levo in desno v notranjosti pa sta bili v daljša od štirih zidov vzdani dve niši. V vsaki niši je stal po en kip.

To sta bila kipa Marije in Janeza. – Božja mati in Janez, Jezusov najljubši učenec, ki mu je na križ pribiti Jezus v svoji poslednji uri pokazal na svojo mater, stoječo pod križem, in mu rekel: »Glej, tvoja mati!«

Tudi kipa sta bila tako kot stene odeta v belino materiala, iz katerega sta bila narejena, vendar sta od belega zidu nenavadno izstopala, saj ju je ožarjala rumena svetloba luči, ki je mehko valovala nagubana oblačila obeh kipov.

Kip Janeza je imel sklenjene roke, kakor jih sklene človek, ko nemočno zre trpljenje nekoga, ki mu ne more pomagati. Njegova glava je bila obrnjena proti desni in njegov pogled zazrt nekam v daljavo. Če bi sledili očem kipa, bi videli, da kip Janeza zre na oltar v cerkvi Svetega križa.

Tudi kip Marije, ki je stal v zidni niši nasproti Janezove, se je zaziral v dalj, v isto točko kot kip Janeza, le da je bil pogled, ki ga je izražal kip Božje matere, neskončno žalosten. To je bil pogled Žalostne matere Božje, ki je v drugih cerkvah upodobljena z mrtvim Sinom v naročju. Tudi Marija v cerkvi Svetega križa bi vzela svojega mrtvega Sina v naročje in ga zazibala v poslednjo uspavanko, če bi lahko. Tako pa je le nemo in otožno zrla k oltarju, z rokami, sklenjenimi na svojem, z mečem prebodenem srcu. Tistim mečem, ki ga je Mariji prerokoval starček Simeon, ko jo je pričakal v templju, kamor je Marija skupaj z Jezusovim krušnim očetom Jožefom prinesla Jezusa, Božje dete, da ga daruje Bogu. Takrat ji je namreč Simeon o Jezusu preroško dejal: »Ta je postavljen v padec in vstajenje mnogih v Izraelu in v znamenje, kateremu bodo nasprotovali, da se razodenejo misli mnogih src. Tvojo dušo pa bo presunil meč.«

Meča na kipu Marije sicer ni bilo, toda vsak ga je lahko zaslutil, ko se je zazrl v njeno v molk zavito obličje.

Tako sta kipa Marije in Janeza v cerkvi Svetega križa zrla tja, kjer naj bi stal križ s Križanim, a križa, pod katerim bi morala stati kipa Marije in Janeza, ni bilo.

Tedaj sta Marija in Janez stopila iz niš v beli steni in se odpravila iz cerkve Svetega križa, da poiščeta križ s Križanim. Krenila sta proti središču mesta in prispela tja ravno takrat ko so se v hišah začele prižigati luči.

Pristopila sta k oknu starejše hiše in se zazrla v izbo. Mož in žena, že v letih, sta pri mizi večerjala skromno večerjo. V kotu izbe je bil lepo izdelan bogov kot, v katerem je na sredi stal lesen križek.

»Ta je premajhen za najino cerkev!« je dejala Marija Janezu.

»Res je nekoliko premajhen, pa še navezana sta nanj, saj je na tem mestu v hiši že toliko časa, kot živijo trije rodovi; toliko, kot je stara ta hiša!« je Janez pritrdil Mariji, svoji novi materi, ki mu jo je na križu v varstvo izročil njen sin, Jezus.

»Pa pojdiva po križ kam drugam!« je Janez vzpodbudil Marijo k nadaljevanju njenega iskanja.

Šla sta naprej in prispela do doma, kjer je bilo sila živahno. V njem je namreč živela kopica otrok z očetom in materjo. Mlajši otroci so se igrali, nekoliko večji so pisali domače naloge, največji med njimi pa so po svojih močeh pomagali staršem pri hišnih opravilih. Mama številnih otrok je imela okrog vratu obešeno verižico z zlatim križcem.

»Ta križ je preveč dragocen, saj je križ matere, ki se je vsa predala skrbi za svojo številno družino!« je ugotovila Marija in pomignila Janezu, da bo potrebno križ poiskati kje drugje.

Tako sta Marija in Janez iskala naprej. Prišla sta do bolnišnice in z vrta pogledala skozi okno bolniške sobe, v kateri so ležali težko bolni. Na steni njihove sobe je visel preprost križ.

»Ta križ tukaj preveč potrebujejo, tega ne moreva vzeti s seboj!« sta skupaj ugotovila Marija in Janez in se odpravila dalje.

Slednjič sta prišla do božje njive. Bila je posejana s številnimi križi najrazličnejših oblik. Na vsakem je bilo napisano ime tistega, ki je odšel h Gospodu.

Marija je zrla po križih in zavzdihnila: »Tudi nobenega od teh križev ne moreva vzeti, saj vsak pripada nekomu. Če vzameva katerega od teh, svojci ne bodo več našli gomile, da bi prižgali svečko in na grobu za rajnega zmolili očenaš. Vsak grob ima ime in to ime je zapisano na križu in v Božji dlani!«

Ob teh besedah se je zamislil tudi Janez, prijel Marijo za roko in jo povedel na drug konec mesta, kjer je stala lepa hiša. V veliki sobi sta Marija in Janez zagledala fantka, ki je sedel na tleh in se sam igral.

Tedaj je Marija potrkala na šipo. Deček je odprl okno in vprašal Marijo in Janeza, kaj želita.

»Ali imaš križ? Križ iščeva za najino cerkev Svetega križa!« je dečku dejala Marija.

»Ne, križa, žal, nimam, toda – včasih sem osamljen, kadar sta starša zdoma. – Takšno službo imata. Mogoče je tudi to križ. Nekoč sem bil v cerkvi

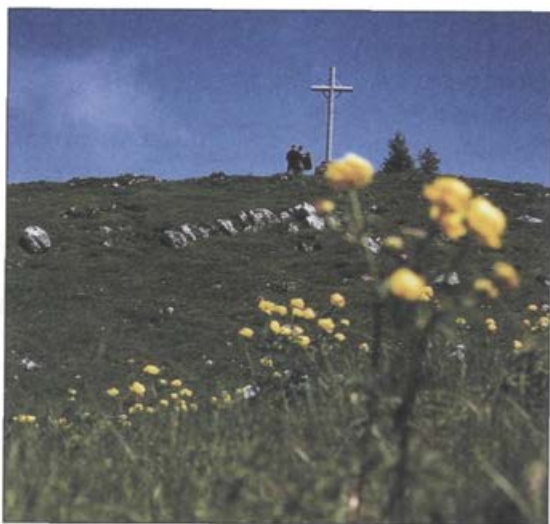
in tedaj sem slišal duhovnika govoriti o tem, da mora vsak vzeti svoj križ na rame. V nedeljo pridem k maši v vajino cerkev in vama tako prinesem svoj križ s seboj. Tako med mašo ne bosta brez križa!»

»Boš res prišel?« sta se dečkove ponudbe razveselila Marija in Janez. Poslovila sta se od bistrega fantiča in se odpravila nazaj proti cerkvi. Spotoma sta se pomenkovala.

»Kako, da na to nisva že prej pomislila?« je vzkliknila Marija in nadaljevala, »seveda, v najini cerkvi Svetega križa je pravzaprav veliko križev. S seboj jih prinašajo ljudje vsakič, ko s svojimi skrbmi in težavami prihajajo v cerkev k maši ali zgolj, da se v cerkvi v molitvi priporočijo Bogu!«

V nedeljo je bilo v cerkvi Svetega križa veliko križev, saj je k maši prišlo veliko ljudi. Tudi križ osamljenega dečka je bil tam. Ob novem križu, ki visi na steni ob oltarju, h kateremu zreta kipa Marije in Janeza. Naredila ga je umetnikova roka. – Za primer, kadar v cerkvi Svetega križa res ne bi bilo nikogar, ki bi vanjo prinesel Bogu darovat svoj križ.

Stanka Devjak

Nekateri križi so nam naloženi, drugi nas doletijo, tretje najdemo na poti skozi življenje. (Foto Alenka Veber)

Misel

Brez strahu in skrbi,
v naročju trdnega in varnega
razprostrem krila duha,
ki v brezvetrju plujejo,
zadrhtijo,
postanejo
in se spet vračajo.
Osedlam neukročeno misel
in jo pripravim za potep;
zdirjava po cestah,
po grebenih,
plujeva po širnem morju,
odpirava spomine,
otroška hrepenenja in iskanja,
kanček sreče,
ki rojena v noči
za trenutek da čutiti večnost.
Z upanjem jo hranim,
jo bogatim s spoznanji
in se opiram nanjo,
da ne zamre svetloba v očeh
in kal življenja.

Morje

Shranjeno v spomin iz otroštva,
nanizano v misli ob vsakdanjem delu,
božajoče v trenutku stiske
in upanja polno za jutri in za čas, ki prihaja.
Skrivnostno lepo,
grozeče bučno,
razlito v plitvinah,

mokrih sobanah nevidnih globin,
nikoli v polnosti naužito,
vedno puščaš sledi hrepenenja,
sled opojne morske modrine,
igrivega vetra v plesu belih vodnih ovčic,
med srebrnimi skalami,
vzpenjajočim zelenjem,
skritimi zajedami in tolmoni,
ki jih dramí in oživlja vreščanje galebov.
Ob sreči, ki jo daš užiti,
se umikaš v svoje dvore,
kjer ostajaš nedoumljivo, odmaknjeno in tiho.

Življenje v upanju

Poklicani v življenje,
povabljeni na pot,
potujemo proti cilju.
Drug ob drugem,
složni,
včasih v dvomu,
odkrivamo neizmerno,
delimo skrivnostno.
Vrtnarimo na gredicah svoje duše,
prosimo za rast,
da ne ovane nežni kal.
Čakamo v upanju
na list in cvet,
obilen sad.
Ob studencu žive vode
se krepi spoznanje
in najde moč.

Tina Rot

Razgrnjene poti

V koledarjih je čar. Ta kos papirja nas vsako leto sproti narahlo vzdrami. Vse, kar je z njim vred minilo, je znano; vse, kar prihaja, je negotovo.

Koledarji gredo v promet! Kdo je brez njega? Skoraj bi smeli namigniti na koledarsko industrijo; na tekmo, katera poslovna hiša bo presenetila z izvirnostjo. So stalnice in so spremenljivke. Krogoteka dni ni mogoče spreminjati, povezanost dnevov v snope mesecev pač. Zato se kak šolski koledar začenja s septembrom. Poljubno bi se koledar za zaljubljenca lahko začel z majem; čemu pa ne?

Pratike ohranjajo svojo obliko in sestavo. Tako imenovani pornokoledarji tudi. Kolikor bolj zanikrni je mehanik, toliko bolj razkazljiv je pri njem te vrste koledar.

Pa umetniški koledarji! In številni drugi – do onega v računalniku, dlančniku in mobiju. Kaj šele vrsta izvedb tja v sivo davnino preteklosti nekam do Egipta in Mezopotamije in Kitajske. In da ne pozabimo na Robinzona!

Stenski, namizni, žepni ...

Celjska Mohorjeva družba vztraja pri Družinski pratiki in pri namiznem koledarju. Njen namizni koledar za leto 2006 izstopa iz vrste kot lepoteč. Ne kot domišljavi narcis, ampak kot večstransko sporočilo. V svoji matici hrani sporočilo Lepote, Vedenja, Namena.

To je koledar poti in Poti, ko slednja združuje pot in Cilj. Za tistega, ki se je pripravljen na poti in na poteh kam zazreti. Ne v prazno. Navsezadnje na svojo pot. Ki nekam vodi, pa je v svoji usojenosti enosmerna.

Ta mohorski koledar za odčrtavanje dni in obenem za blago meditacijo ni kaka nametanost smeri čez domačo deželo in po njej. Tudi ni fotokronika v objektiv ujetih križpotij. Tudi v taki izvedbi bi lahko izstopal s svojim sporočilom, toda Alenka Veber, avtorica besedilnega, slikovnega in informativnega dela koledarske celote, je poletela visoko od tal in je poti, stezice, stopinje iz lokalnosti dvignila na celostno raven Dežele.

Tako imamo na namiznem koledarju pred seboj triinpetdeset označenih poti po domovini na kratko opisanih z besedo, fotografijo, informativnimi podatki ter s pomenljivimi izreki znanih in manj znanih rojakov, po rojstvu ali smrti povezanih s koledarskimi dnevi. V čem je namen te in takšne zasnove?

V tem, da se podamo na kako pot po svoji enkratni deželi.

V tem, da opazimo njene naravne lepote.

V tem, da spoznamo njene ljudi, bogopodobne snovalce lepega.

V tem, da obstanemo, doživimo, dojamemo, dorazumemo, spregledamo; v molku obmolčimo, v gledanju zagledamo in v pričevanju pričujemo, kdo in kaj smo. Mi, ki smo tu doma. Ki smo uhodili te poti. Ki nam je ta kos zemlje dan v posest za ohranjanje, za skladen razvoj in spoštovanje.

Po Poti slovenskih legend bomo hodili petnajst dni, po kaki drugi le nekaj ur. Tudi če jih od triinpetdesetih prehodimo le pet ali celo samo dve – ali no-bene, kdor res ne more več na pot –, bomo korak za korakom, z lahkotnim ali že zelo utrujenim, doživljali predvsem sebe, svoje domovanje in že znano začudenje: Slovenija, od kod lepote tvoje?

Avtorica Alenka Veber je Mohorjev »popotni« namizni koledar opremila s svojim pohodniškim in geografskim znanjem ter z veliko mero posluha za skrbno izbrano misel v posamičnem tednu rojenega ali umrlega ustvarjalca. Ko te misli združimo, zaživi pred nami niz sporočil, vodilnih življenjskih smernic in spoznanj, pa naj gre za Cankarjev sinovski odnos do matere ali pa za pravilo kartuzijanov.

Za popotnike in romarje je pomembno, koliko kilometrov poti jih čaka, koliko ur zmerne hoje in kje najdemo celotni zbir informacij. Vse te in druge podatke vsebuje ta koledar. Še za tistega, ki se bo podal na pot le v mislih, sedeč na svojem kavču, to ne ostanejo le nepomembni drobci. Četudi bo posamično pot ponotranjil le skokoma, mu slikovno in besedilno gradivo daje marsikaj vedeti in doumeti. Najbrž bo takih uporabnikov koledarja celo daleč največ. Navsezadnje je pripravljen posebej zanje vsaj s tihim namenom, da kdaj stopijo na že uhojeno pot; ta utegne biti celo v njihovi bližini, pa zanj niti ne vedo.

Legendne, naravoslovne, čebelarske, gozdne, turistične, planinske, literarne, učne, pešpotne, spominske ... do onih, ki so poimenovane po ljudeh – vse pa v isto smer drže, kot pove humorist resnobe, pokojni Ježek, zmeraj, zmeraj do človeka.

Alenki Veber, z zaključnimi spričevali vsaj treh šol – ne le srednjih, tudi fakultetne, urednici v domači mohorski založbi, samotni popotnici, ki jo je življenje in ne šola naučilo gledati z očmi, srcem in dušo skozi iskalo fotografskega aparata, gre zasluga, da se Mohorjev namizni koledar za leto 2006 uvršča med izjemno lepe, sporočilne in koristne izdaje, kakršnih ob izteku leta ne zavrzemo. Če pa bi to storili, bi hkrati pomenilo zavreči več let ljubezni do kulturne in naravne dediščine. Pa ne le to, tudi njeno in našo dolžnost ohranjati znano in manj znano izročilo rodov. Posebna vrednost tega koledarja je ne nazadnje v tem, da nas popelje skozi že nekoliko oddaljen, nemara celo pozabljen prostor in čas, na odprte poti naših današnjih in jutrišnjih snovanj.

Berta Golob

Nagrada kresnik Alojzu Rebuli

Slovesnost na Rožniku

Na Rožniku nad Ljubljano so na kresni večer 24. junija 2005 v navzočnosti številnih književnikov, kulturnih delavcev in ljubiteljev leposlovja podelili Delovo nagrado kresnik za najboljši roman leta 2004. Petčlanska žirija pod predstvom prof. dr. Matevža Kosa se je soglasno odločila za roman akad. prof. Alojza Rebule *Nokturno za Primorsko* – izdali sta ga celjska Mohorjeva družba in tržaška založba Mladika.

Tretjič gre rado, bi lahko rekli ob podelitvi nagrade kresnik Alojzu Rebuli, saj je bil zanj nominiran že pred desetimi in šestimi leti. Tako kot skoraj ves njegov opus, je tudi roman *Nokturno za Primorsko* vezan na zahodni rob slovenskega narodnostnega ozemlja. Nagradenec je ob podelitvi za Radio Slovenija povedal:

»Psihološko sem Primorec, literarno sem pa ne samo Vseslovenec, ampak svetovljan. Po poklicu sem bil profesor latinščine in grščine, torej sem doma v starih kulturah, pisal sem o antični in srednjeveški kulturi ... V tem pogledu sem nasprotnik domačijstva in pristaš svetovljanske širine.«

Kot so zapisali v utemeljitvi, je Rebulov roman *Nokturno za Primorsko* literarni spomenik vsem tistim pokončnim in neustrašnim ljudem, ki kljub žrtvam tudi v najtežjih časih niso obupali. Izpisan je gladko in suvereno, z živim slikanjem karakterjev in s poglobljenim občutkom za dileme, ki jih je prinašalo vrtinčenje zgodovine. Romanu se pozna tudi avtorjevo izredno poznavanje okolja in časa, v katerem poteka dogajanje.

Vlado Motnikar

Pisatelj s soprogo na slavnostnem večeru in ob prižiganju kresa. (Fotodokumentacija Dela)

Slovesnost na Šavni Peči

V četrtek, 16. junija 2005, je bil v Šavni Peči slovesen dan. Prvič so podelili Sovretovo nagrado v njegovem rojstnem kraju. Podelili pa so jo že v Hrastniku – pred sedmimi leti – ob poimenovanju knjižnice po Antonu Sovretu.

Začelo se je kar napeto. Avtobus z imenitnimi gosti – slovenskimi prevajalci, doktorji znanosti, profesorji tujih jezikov na univerzi, Sovretovimi učenci, nagrajenci iz prejšnjih let ... – je zaradi hudega naliva komaj speljal iz Ljubljane. Ko pa so hoteli v Hrastniku pod železniškim mostom zaviti na cesto proti Zidanemu Mostu, je bil avtobus previsok. Na srečo so bili kombiji že pripravljeni, saj avtobusi zaradi ostrega ovinka čez železnico ne morejo do Šavne Peči.

Tačas se je ztilo tudi zasavsko nebo, vendar so organizatorji iz preventivnih razlogov postavili zasilno streho za goste in nastopajoče, ki so začeli program z majhno zamudo. Vokalna skupina Plavica je zapela slovensko narodno, potem pa je vse zbrane pozdravil hrastniški župan in poslanec Miran Jerič.

Povedal je, da posvečamo znamenitemu rojaku večjo pozornost šele zadnjih nekaj let, še posebej pa se mu bomo oddolžili v letošnjem letu, ko proslavljamo njegovo 120-letnico rojstva. Vse navzoče je povabil na Sovretov spominski pohod, ki bo tudi letos prvo soboto v oktobru, in povedal, da bomo s proslavljanjem zaključili 4. decembra, ob njegovem rojstnem dnevu. Takrat bomo prikazali tudi dokumentarni film o Antonu Sovretu, ki nastaja že nekaj časa. Društvu slovenskih književnih prevajalcev pa se je zahvalil, da so sprejeli povabilo za podelitev Sovretove nagrade v Šavni Peči.

Mag. Štefan Vevar, predsednik Društva slovenskih književnih prevajalcev, Sovretov nagrajenec iz leta 1999, se je za povabilo zahvalil in povedal, da so bili nad predlogom sicer navdušeni, vendar tudi skeptični. Kako bodo v tem hitrem tempu zbrali in odpeljali večjo skupino prevajalcev iz Ljubljane? Čeprav je v njihovem načrtu, da pridejo bolj med ljudi. Da podelitev ne bo tako akademska in formalna ... K mikrofону pa je povabil profesorja doktorja Kajetana Gantarja, Sovretovega nagrajenca iz leta 1969, odličnega poznavalca antike in Antona Sovreta, starega znanca Šavne Peči.

Dr. Kajetan Gantar je izrazil veselje, da spet stoji pred spomenikom svojega nepozabnega učitelja. »Ganjen sem, ko vidim, koliko pozornosti mu posveča njegova rodna vas ob 120-letnici rojstva,« je nadaljeval. »In prav je tako. Tudi Sovre je svojemu rojstnemu kraju posvečal veliko ljubezen in pozornost.

Rad se je spominjal Šavne Peči v svojih pogovorih, večkrat nam jo je omenjal tudi pri predavanjih in iz lepote njene okolice pogosto črpal navdih za svoje prevajalske stvaritve ...» In potem je dr. Gantar slikovito orisal Sovretovo zblíževanje s Platonom, ko je v ptujski knjižnici, kjer je nastopil na gimnaziji svojo prvo službo, ugotavljal pomanjkanje njegovih prevodov v slovenskem jeziku. Ravno tako odsotnost v slovenskem duhovnem svetu, kar je ugotavljal že Matija Čop, Sovretov vzornik. In ko je izšel njegov prevod Apologije, Sokratovega zagovora, najbolj impresivnega Platonovega spisa, je naletel na neverjeten odmev pri mohorskem občinstvu ... Proti koncu govora pa je dejal: »Če bi se Anton Sovre zdajle pojavil med nami, najbrž ne bi mogel verjeti svojim očem: kompleten Platon, ki ga pred 80 leti ni našel v ptujski knjižnici in ki ga Matija Čop pred 200 leti ni našel niti v ljubljanski licejki, je danes dosegljiv vsakemu slovenskemu bralcu ...» Izrazil je tudi navdušenje, da je danes med nami vrsta mladih v najlepših letih, ki nadaljujejo Sovretovo delo; med njimi tudi letošnji dobitnik prestižne pravajalske nagrade.

In tako je nastopil slavnostni trenutek podelitve Sovretove nagrade za leto 2005. Predsednik Štefan Vevar je razložil postopek pri izbiranju kandidatov za nagrado, predsednik komisije za nagrade in priznanja pri DSKP dr. Niko Jež, Sovretov nagrajenec iz leta 2000, pa je prebral odločitev komisije:

Društvo slovenskih književnih prevajalcev podeljuje Sovretovo nagrado za leto 2005 Gorazdu Kocijančiču za prevod celotnega Platonovega opusa.

Naj navedemo tudi nekaj odlomkov iz utemeljitve, ki jo je prebral predsednik komisije Niko Jež: »Prevod Platonovih zbranih del je izšel 80 let po prvih Sovretovih prevodih Platonove proze. Bralstvo, ki ga na začetku tretjega tisočletja nagovarja Kocijančičev prevod, je drugačno in zahtevnejše od tistega med dvema vojnoma ...« »... novi slovenski Platon je avtorsko delo, zaznamovano z osebnostjo prevajalca, hkrati pa odprt prostor misli, ki prepričljivo ponesema pomensko labilnost in večplastnost izvirnika. Platonova zbrana dela v Kocijančičevem prevodu in v izdaji Mohorjeve družbe so izreden prevajalski dosežek, redkeg zgled založniškega mecenstva in kulturno dejanje, ki nam ga tudi velike nacije lahko zavidajo.«

Po prejemu Sovretove nagrade za leto 2005 je Gorazd Kocijančič počastil obiskovalce z imenitnim govorom in branjem odlomka iz svojega prevedenega dela. »Hvaležen sem vam za nagrado, ki nosi slavno ime nestorja slovenske filologije in med drugim – imenitnega prevajalca Platona, Antona Sovreta. V njej ne vidim le priznanja svojemu poslovenjenju Platona, ampak širše razumljenemu prevajanju, posredovanju med časi in kulturami ...« je dejal. Vendar v nadaljevanju ni govoril niti o Platonu niti o svojem prevodu, ampak je izrekel

hvalnico samemu prevajanju, sami ideji prevajanja in vprašanju razumevanja teksta, ki je lahko povsem različno. »Sreča, ki jo čutim danes,« je dejal ob zaključku, »je še bolj kot z vašo prijaznostjo povezana z razsežnostjo prevajanja, z vnaprejšnjim okušanjem medsebojne odprtosti. Tako svoje delo kot vaše priznanje razumem kot del tega skrivnostnega druženja ... Da je moj prevod Platona odmeven, da ga ljudje prebirajo, da o njem debatirajo, da zbuja strastno branje in povečuje interes za književnost in filozofijo ...«

Potem je nagrajencu čestital tudi župan Miran Jerič in mu izročil spomin-ska darila. Slovesnost so zaključile učenke dolske šole s odlomkom iz Kralja Ojdipa in vokalna skupina Plavica KUD Svoboda Dol.

Sledil je drugi del programa – druženje gostov in obiskovalcev, ki je bilo pri-srčno in sproščeno, nabito s pozitivno energijo. »Ganjena sem bila, ko sem dan-es prvič slišala v živo Sovretov prevod z melodijo jezika njegovega kraja ...« je pohvalila prizorček osnovnošolk Radojka Vrančič, legenda slovenskih preva-jalcev. Pohvalili so tudi ubrane glasove Plavic in dobre kmečkih žena in de-klet iz okolice, saj metove potice na primer ne dobiš kjerkoli. Prav tako »kna-povsko sonce« Turističnega društva Hrastnik. Na kratko – ob podelitvi Sovre-tove nagrade v Šavni Peči so bili navdušeni tako gostje iz Ljubljane kot doma-čini oziroma organizatorji prireditve.

Zaključimo z zadnjimi besedami, ki jih je v svojem življenju prevajal An-ton Sovre in so vklesane na njegovem nagrobniku. Izbral jih je dr. Kajetan Gantar za napis, ki bo odslej krasil tudi spominsko obeležje v njegovi rojst-ni vasi:

Sreča je nagrada prva, druga dober glas, a kdor pridobil si je oboje, si sple-tel venec je najlepši.

Fanči Moljk

Iz življenja Celjske Mohorjeve družbe od oktobra 2004 do septembra 2005

Založniški program Celjske Mohorjeve družbe je tudi v preteklem letu temeljil na nazorski širini in gradil na kakovosti. O tem med drugim pričajo izdaja desetletja in največji knjižni dogodek v letu 2004 – izid Platonovih del v prevodu in s popolnim znanstvenim komentarjem Gorazda Kocijančiča, ter pomembne nagrade, ki so jih prejeli naši sodelavci. Zaposleni na uredništvu v Ljubljani in na upravi v Celju si prizadevamo širiti bralno kulturo in izobraževati ljudi o pomenu branja. Med drugim vseskozi želimo negovati živ stik z ljudmi na številnih kulturnih večerih, radijskih oddajah in tiskovnih konferencah doma in izven domačih meja. Leto, ki ga zaobjema kronika, je bilo kljub črnim napovedim slovenskemu založništvu nasploh, ponovna potrditev, da ima Celjska Mohorjeva družba močne korenine, iz katerih raste zdravo drevo.

OKTOBER 2004

V ponedeljek, 4. oktobra, smo v Društvu slovenskih izobražencev v Trstu predstavili monografijo o Edvardu Kocbeku. O njej je govoril sestavljalec France Pibernik, odlomke iz knjige pa je bral Janez Albreht. Monografija je bila predstavljena skupaj s knjigo Jolke Milič *Rojeni smo za čudeže*.

18. oktobra smo predstavili štiri knjige z izvirnimi in prevedenimi dramskimi besedili. V zbirki *Neminljivi* so kot 4., 5. in 6. knjiga izšle drame enega najpomembnejših modernističnih literatov 20. stoletja Thomasa Stearnsa Eli-

ota **ZBRANA DRAMSKA DELA I, II in III**. Vidno mesto v slovenski dramatiki 20. stoletja zavzema Ivan Mrak. Vredno ga je prebirati tudi v časih, ki so rezultanta zgodovinskih premikov, o katerih je prav Ivan Mrak zapisal nekaj scenskih podob, ki še dolgo ne bodo izgubile svoje živosti. Zato

Kulturni večer o Francu Sodji v Bohinjski Bistrici.

je tudi njegova knjiga **BLAŽENI IN POGUBLJENI** (Štiri himnične tragedije) dobrodošla knjižna novost.

V Kulturnem domu Joža Ažmana v Bohinjski Bistrici smo 22. oktobra skupaj z Muzejskim društvom Žiga Zois Bohinj pripravili kulturni večer, ki je bil posvečen Francu Sodji. Ob njegovi 90-letnici je v sozaložništvu vseh treh Mohorjevih družb izšla knjiga **PRIDIGANJE – MOJE POSLANSTVO**.

NOVEMBER 2004

Ob stoletnici rojstva Edvarda Kocbeka smo 25. novembra sodelovali na pesniškem večeru v Kulturnem domu v Trstu. Večer je s številnim gosti pripravo Slovensko stalno gledališče v Trstu.

Sicer pa je november minil v pričakovanju izida naše redne zbirke za leto 2004 in **DRUŽINSKE PRATIKE 2005**. Izšle so tudi knjige Zmage Kumer z ilustracijami Maje Šubic **OD KLOPOTCA DO ADVENTNEGA VENCA**, Smiljan Trobiš v knjigi **O LEPOTI KRŠČANSKEGA ŽIVLJENJA** (leto A) razmišlja o našem vsakdanu v luči svetopisemskih beril pri bogoslužju nedelj in praznikov. Avtorici Bina Štampe Žmavc in Sabina Koželj Horvat pa sta s knjigami **ŽIVA HIŠA** in **KOKOŠKE S KOROŠKE** potrkali na čudežen otroški svet. Knjige smo predstavili 29. novembra v Ljubljani.

DECEMBER 2004

V okviru 20. knjižnega sejma smo 1. decembra predstavili celoletni knjižni program, še posebej pa izdajo desetletja **PLATON I** in **II**, v prevodu in s spretnimi besedili Gorazda Kocijančiča. Izdaja je tako prvič med Slovence prinesla vsa dela tega velikega grškega misleca, ki s svojim vplivom sega še v naš čas. Izidu Platona so sledile številne predstavitve.

V sodelovanju z občino Dobropolje smo izdali knjigo Frana Jakliča **SAMOTAR NA SELIH**, ki sklepa opus Jakličevih del. Knjigo smo predstavili ob občinskem prazniku občine Dobropolje 4. decembra v Jakličevem domu na Vidmu v Dobropolju.

Predstavitve lanske redne zbirke v Ljubljani.

Med drugim smo se 8. decembra predstavili tudi v Muzeju novejšje zgodovine v Celju na cinkarniškim kulturnem večeru ter leto zaključili z mohorskim večerom v Celjskem domu 10. decembra, kjer smo predstavili redno zbirko, se posvetili še nekaterim izmed naših izdaj in kratko orisali celotno dejavnost Celjske Mohorjeve družbe.

JANUAR 2005

Že na začetku novega leta, 3. januarja, nas je presenetila novica, da je tradicionalno nagrado Delova osebnost leta 2004 prejel filozof in prevajalec Gorazd Kocijančič, ki je samo nekaj mesecev prej prejel tudi prestižno Rožančevo nagrado za zbirko esejev *Tistim zunaj*. Med drugim je bilo v obrazložitvi nagrade zapisano:

»Zadnja leta priznanje Delove osebnosti leta zavestno podeljujemo tistim, ki so svoja pomembna dela ustvarjali daleč stran od včasih nadležne in spet drugič zaželene medijske pozornosti. S takšnim priznanjem namreč hočemo predvsem izpostaviti tiste osebnosti in njihove dosežke, ki so že zaradi svoje presežne narave taki, da se izmikajo medijskemu populizmu. Filozof, prevajalec, publicist in pesnik Gorazd Kocijančič je takšna osebnost. In njegov prevod in komentar celotnega opusa enega najpomembnejših filozofov, kar jih je dala zahodna kultura, Platona, je tak dosežek, sploh pa ne samo na Slovenskem.«

V mesecu verskega tiska smo na prvih dveh tiskovnih konferencah (24. in 31. januarja) predstavili kar deset knjižnih novosti, sicer izdanih še v letu 2004. Med njimi naj izpostavim dve knjigi: prva je dvojezična izdaja poetič-

Avtorica kronike v pogovoru s Tonetom Pavčkom o njegovih Starožitjih v studiu Radia Ognjišče.

no aktualizirane odrešenjske zgodovine – od oznanjenja Mariji do Jezusove smrti na križu – pesnika, dramatika, prevajalca in esejista akademika Luka Paljetka SACRA (v prepesnitvi akad. Cirila Zlobca), druga pa pesniška zbirka pesnika, prevajalca in esejista akad. Toneta Pavčka STAROŽITJA.

Z novim letom so se ponovno začeli priljubljeni mohorski večeri, ki jih vodi urednik Matija Remše v naši knjigarni na Prešernovi 23 v Celju. Gostja na prvem večeru 19. januarja je bila naša sodelavka pesnica Bina Štampe Žmavc.

FEBRUAR 2005

Zanimanje za Platona sta izrazila tudi Društvo Ars in Študijsko raziskovalni forum za kulturo iz Gorice. V Galerijo ARS sta 10. februarja povabila prevajalca Gorazda Kocijančiča.

Gorazd Kocijančič je bil gost tudi na drugem mohorskem večeru 16. februarja, ki je privabil številne poslušalce.

V predavalnici Inštituta Republike Slovenije za rehabilitacijo smo ob izidu pesniške zbirke Duške Meh NIKOLI NE VPRAŠAJ, ZAKAJ 23. februarja pripravili kulturni večer, ki sta ga oblikovala Aleksander Čolnik in Olga Kacjan.

Slovensko društvo za primerjalno književnost in Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede ZRC SAZU sta 24. februarja pripravila okroglo mizo z naslovom Platon v slovenščini.

MAREC 2005

Gost mohorskega večera 16. marca je bil akademik prof. dr. Jože Trontelj. Spregovoril je o pomenu etične odgovornosti v razmerju med znanostjo in družbo.

Z mladinsko povestjo Tončke Stanonik LUČKA NA KLEKLJARSKIH POČITNICAH in romanom Janka Modra VLADAR SAMO smo se 18. marca podali v Žiri ter ob umetniški besedi Janeza Albrehta in ubranem petju moškega pevskega zbora Alpina pripravili kulturni večer.

APRIL 2005

Petega aprila smo na slovenski knjižni trg pospremili tri knjižne novosti. Ob 80-letnici rojstva in 60-letnici smrti tragično umrlega avtorja z obsežno pesniško zapuščino Odon Peterke smo izdali knjigo SAMOTNA POMLAD. Knjiga je sploh prva in edina knjiga z njegovo poezijo, polno občutenj mladniškega nemira in slutenj usodne prihodnosti. Ob 80-letnici pesnika, dramatika in esejista Branka Rozmana smo izdali pesniško zbirko ČAS JE ZRELI PLOD JESENI. Pesniška zbirka je polna podob in občutenj, ki sta jih pesniku ponujala in tudi vsiljevala vojna in tujina. Izšla pa je tudi že tretja knjiga *Izbраниh spisov* Janeza Jalna, ki jo je uredil France Pibernik. V njej so roman z naslovom OGRAD ter dramska trilogija DOM, SRENJA in BRATJE.

Predsavite klekljarice Lučke v Etnografskem muzeju.

Knjiga LUČKA NA KLEKLJARSKIH POČITNICAH nas je s Tončko Stanonik 7. aprila popeljala v svet klekljanja in klekljarstva. Skupaj s Slovenskim etnografskim muzejem in Združenjem slovenskih klekljaric smo v predavalnici Uprave stavbe Slovenskega etnografskega muzeja v Ljubljani

ni pripravili srečanje, ki so ga pospremili tudi priložnostna razstava čipk Tončke Stanonik ter najmlajši klekljarji in klekljarice.

Enajstega aprila smo gostovali v prostorih Društva slovenskih pisateljev v Ljubljani. Predstavili smo knjige Jožeta Felca OSVOBODITEV IN ODREŠENJE, Ivana Janeza Štuheca CERKEV – SVETA IN PREKLETA ter Dietricha Bonhoefferja ODGOVORNOST IN SVOBODA.

V atriju frančiškanskega samostana Marijinega oznanjenja pri Tromostovju v Ljubljani smo predstavili šmarnični komplet za leto 2005 DOBER DAN, DOBRI OTROCI! Komplet je vseboval knjigo, mapo z vložnimi listi – pobarvanko in zgoščenko kot nagrado za udeležbo pri šmarnicah. Celotni projekt je bil sad sodelovanja Slovenskega katehetskega sveta, staroste slovenskih ilustratorjev Mikija Mustra, redovnikov Andraža in Mirana in redovnice Mateje ter številnih drugih sodelavcev, ki so vsak po svojih močeh prispevali svoj delež k celoviti podobi šmarnic.

Na mohorskem večeru je 20. aprila o zdravi prehrani in klasični kuhinji spregovoril Dražigost Pokorn, avtor knjige KLASIČNA KUHINJA V ZDRAVI PREHRANI, ki je del redne zbirke za leto 2005.

V Galeriji Ars Sacra v Mariboru smo 20. aprila predstavili knjigo CERKEV – SVETA IN PREKLETA Ivana Janeza Štuheca.

MAJ 2005

Gost majskega mohorskega večera 18. maja je bil dr. Ivan Janez Štuhec. Avtor je številne poslušalce opozoril na skrivnost Cerkve v njeni vesoljni in naši krajevni dimenziji, na njeno nevidno Božjo globino in človeško zaznavno zunanost.

V Psihiatrični bolnišnici Idrija smo 20. maja v sodelovanju z Mestno knjižnico Idrija pripravili predstavitev knjige pisatelja in tamkajšnjega nevropsihiatra Jožeta Felca OSVOBODITEV IN ODREŠENJE. V Ljubljani smo 25. maja predstavili knjigi dveh slovenskih znanstvenic: ob svetovnem letu fizike smo izdali delo Bibijane Čujec OD KOD SMO, etnomuzikologinja Zmaga Kumer pa je predstavila knjižico paberkovanj po ljudskih šegah OD PUSTA DO MÁJNICE z mikavnimi ilustracijami Maje Šubic.

Predstavitve knjige dr. Felca Osvoboditev in odrešenje.

V mesecu maju smo predstavili še knjigi Janeza Pavla II. SPOMIN IN ISTOVETNOST in Josepha Ratzingerja (sedanjega papeža Benedikta XVI.) UVOD V KRŠČANSTVO. Prvi predstavitvi – v navzočnosti visokih predstavnikov Cerkve in sodelavcev – sta bili 30. maja v dvorani Nadškofijskega ordinariata v Ljubljani ter v galeriji Ars Sacra v Mariboru. Sledila jima je predstavitev v cerkvi sv. Ivana v Gorici. V knjigi SPOMIN IN ISTOVETNOST, izdane so jo vse tri Mohorjeve, se Janez Pavel II. vrača k pogovoru, ki jih je imel leta 1993 v Castel Gandolfu s poljskima filozofoma Józefom Tischnerjem in Krzysztofom Michalskim. Faksimile knjige Josepha Ratzingerja UVOD V KRŠČANSTVO z dodatki predstavlja strokovni in širši javnosti vrhunsko teološko delo, ki je izšlo v prevodu v slovenščino že leta 1975 in potem odigralo pomembno vlogo pri oblikovanju strokovnega profila slovenskih teologov.

Predstavitve knjig obeh papežev, pokojnega in sedanjega, na Nadškofijskem ordinariatu v Ljubljani.

Mesec junij je medijsko odmeval predvsem v znamenju podelitve Sovretove nagrade za prevajalske dosežke za leto 2005, ki jo podeljuje Društvo slovenskih književnih prevajalcev. Šestnajstega junija jo je v Šavni Peči, Sovretovem rojstnem kraju, prejel naš sodelavec – prevajalec celotnega Platona Gorazd Kocijančič. Ob podelitvi nagrade je žirija, v kateri so bili Niko Jež (predsednik), Branko Madžarevič, Janko Moder, Jože Stabej in Marko Marinčič, zapisala: »Slovenski Platon je avtorsko delo, zaznamovano z osebnostjo prevajalca, hkrati pa odprto prostor misli, ki prepričljivo posnema pomensko labilnost in večplastnost izvirnika.«

Ob 15-letnici izvolitve slovenske osamosvojitvene vlade smo na pobudo Lojzeta Peterleta, predsednika prve demokratično izvoljene slovenske vlade, izdali knjigo ŽIVETI HOČEMO V SUVERENI DRŽAVI SLOVENSKEGA NARODA. Lojze Peterle je k sodelovanju povabil zgodovinarje in vse člane tedanje vlade. Nov vpogled glavnih akterjev tistega obdobja je dodatno osvetlil delo in pomen slovenske osamosvojitvene vlade, zgodovinarji pa so ga umestili v širši kontekst narodove pa tudi cerkvene zgodovine. Knjigo, izšla je v sozaložništvu Celjske Mohorjeve družbe in Mohorjeve Celovec, smo predstavili 22. junija v dvorani Lili Novy v Cankarjevem domu v Ljubljani. Istega dne smo v sodelovanju Kulturnice Velenje v vili Herberstein predstavili knjižni prvenec Marijana Salobirja SRNEK. Lovsko zgodbo o slepem srnjaku je avtor napisal za mladino in bodoče starše.

Vrhunec za našo založbo je bil kresni večer na Cankarjevem vrhu na Rožniku, kjer je Delovo nagrado kresnik 2005 oz. naslov »slovenski roman leta« prejel akad. Alojz Rebula za roman NOKTURNO ZA PRIMORSKO, ki smo ga izdali skupaj z založbo Mladika iz Trsta. Žirija je v utemeljitvi zapisala: »Nokturno za Primorsko je tako literarni spomenik vsem tistim pokončnim in neustrašnim ljudem, ki kljub žrtvam tudi v najtežjih časih niso obupali, izpisan gladko in suvereno, z živim slikanjem karakterjev in poglobljenim občutkom za dileme, ki jih je prinašalo vrtinčenje zgodovine, romanu pa se pozna tudi avtorjevo izredno poznavanje okolja in časa, v katerem se dogaja.«

Sedemindvajsetega junija smo v prostorih uredništva v Ljubljani predstavili enciklopedično delo mnogih avtorjev LEKSIKON SLOVENSКИH CERKVA. Doslej so v okviru tega projekta, ki ga je tik pred realizacijo sprejel v uredniško obravnavo Luka Vidmar, sodelavec ZRC SAZU, izšli naslednji zvezki: IX, ki obravnava dekanijo Šempeter; XI (1 in 2), ki obravnava Vipavsko dekanijo – za škofijo Koper; za škofijo Maribor pa zvezek V, ki prinaša podatke za dekanijo Gornji Grad, in XXVIII, ki nam predstavlja dekanijo Žalec.

Poleg omenjenih zvezkov smo predstavili tudi knjigi Suad Amiry KAPUČINO V RAMALI in Marijana Salobirja SRNEK.

Konec junija smo se odzvali vabilu Slovenskega kulturnega društva »Lipa« iz Dubrovnika, kjer smo predstavili knjigo akad. Luka Paljetka SACRA.

Profesor Janko Moder, avtor knjige o dr. Valentinu Meršolu.

JULIJ 2005

Skupaj s Turističnim društvom Solčava smo se 3. julija podali na 4. pohod po poteh Robanovega Joža v eno najbolj slikovitih alpskih dolin – Robanov kot. Na Robanovi planšariji smo predstavili ponatis knjige Joža Vršnika PREPROSTE ZGODBE S SOLČAVSKIH PLANIN. Že dan kasneje smo v dvorani Svetovnega slovenskega kongresa v Ljubljani pripravili kulturni večer z dr. Metodom M. Milačem, v ZDA živečim avtorjem knjige KDO SOL-
ZE NAŠE POSUŠI.

SEPTEMBER 2005

Začetek septembra je prinesel kar lepo bero knjig, ki smo jih predstavili na tiskovni konferenci v Ljubljani 6. septembra. Med njimi so bile knjige Jan-
ka Modra DR. VALENTIN MERŠOL IN SLOVENSKI VELIKI TEDEN, sodelavcev znanstvenega simpozija v Rimu VOVKOV SIMPOZIJ V RIMU in Veselke Šorli Puc URE PASJIH DNI. Štirinajstega septembra smo bili gost-
je v Tischlerjevi dvorani Slomškovega doma v Celovcu, kjer smo skupaj s ce-
lovško Mohorjevo predstavili knjigi, ki smo ju izdali v sozaložništvu ŽIVETI
HOČEMO V SUVERENI DRŽAVI SLOVENSKEGA NARODA ter SPO-
MIN IN ISTOVETNOST.

Proti koncu meseca, 26. septembra, smo na slovenski knjižni trg pospre-
mili še tri pesniške knjige in sicer: dr. Stanko Janežič – POT ŽIVLJENJA,
Vinko Rode – TEMNO ZELENJE ter Slavica Štirn – SPOMINJANJE.

Besedilo in fotografije Alenka Veber

Poročilo Celovške Mohorjeve za leto 2005

V Mohorjevi knjigarni smo ugotovili, da koroški slovenski bralec ob treh nemških knjigah kupi le še eno slovensko. Ker je torej razmerje med kupljenimi slovenskimi in nemškimi knjigami 1 : 3, smo se odločili, da v sodelovanju z Mladinsko knjigo v naši knjigarni odpremo podružnico kluba »Svet knjige« – v upanju, da bodo ugodne cene, pester program in široka ponudba še bolj vabili k branju slovenske knjige.

Osrednja prireditev letošnjega leta je bilo praznovanje 15. obletnice **Mohorjeve ljudske šole**. Slavnostne prireditve so se udeležili najvišji predstavniki šolstva v Sloveniji in Avstriji, med njimi so bili minister za šolstvo in šport Republike Slovenije dr. Milan Zver, krški škof dr. Alois Schwarz ter veleposlanika Republike Avstrije, dr. Valentin Inzko, in Republike Slovenije, dr. Ernest Petrič. Avstrijsko ministrico za izobraževanje, znanost in kulturo, dr. Elisabeth Gehrler, je zastopal njen sekcijski šef dr. Helmut Moser. Prireditve so se udeležili tudi vidni politični predstavniki s Koroške. Slavnostni spored so oblikovali šolarji Mohorjeve ljudske šole in učenci zdaj že dolgoletne partnerske šole iz Ruš.

Prva prizadevanja slovenskih političnih organizacij za ustanovitev dvojezične ljudske šole v Celovcu segajo v leto 1980. Toda za to odgovorni uradi so ustanovitev take šole nekaj let zavračali z izgovorom, da Celovec ne spada k področju dvojezičnega šolstva in da ni nobene potrebe po taki šoli.

V takih razmerah se je odbor Mohorjeve družbe odločil, da bo Mohorjeva ustanovila zasebno ljudsko šolo. Ta namen je pri krajevnih oblasteh naltel na vsestranski odpor.

Deželni šolski svet je dne 5. aprila 1989 celo prepovedal ustanovitev šole. V imenu Mohorjeve je odvetniška pisarna Grilc vložila priziv. Uspeli smo, in v okviru zakona o šoli je bil Mohorjevi dovoljen šolski poskus z dodatnim obveznim šolskim predmetom – slovenščino – v vseh štirih letnikih. Kot učna jezika sta bila določena slovenščina in nemščina – izmenjaje en dan slovensko, drug dan pa nemško. V pičlih devetih tednih smo morali urediti prostore za šolo in jeseni 1989 se je končno lahko začel pouk s 43 učenci v treh razredih.

Prvo finančno pomoč so šoli dali krška škofija pod vodstvom tedanjega škofa dr. Egona Kapellarija, Urad zveznega kanclerja, Ministrstvo za šolstvo in Republika Slovenija. Po štirih letih sta tudi Dežela Koroška in občina Celo-

vec pokazali pripravljenost, da delovanje šole podpreta z znatnimi prispevki. Vsem omenjenim ustanovam se zahvaljujemo za podporo, ki so jo že prispevale ali jo še prispevajo.

Že od vsega začetka naša šola ni bila namenjena le pripadnikom slovenske narodne skupnosti, ampak vsem, ki so bili in so z veseljem pripravljeni, da se naučijo tudi slovenskega jezika. Približno polovica sedanjih učencev in učenk prihaja iz slovenskih govorečih družin.

Vse dosedanje raziskave in izkušnje dokazujejo, da učna metoda Mohorjeve ljudske šole – ko je učni jezik namreč izmenjaje en dan slovenščina in naslednji dan nemščina – zelo krepi slovensko in nemško jezikovno znanje. In prav to je velik izziv in cilj šole z dvema enakovrednima učnima jezikoma tudi v prihodnje. Šolski poskus je odlično uspel in lahko služi kot spodbuda za reforme v manjšinskem šolskem sistemu.

Posledica visoke izobraževalne ravni, odličnega ozračja na šoli ter zavzetosti in usposobljenosti učiteljskega zbora je nenehen dotok novih učencev – kar je pravzaprav v nasprotju s sedanjim splošnim trendom, saj je vedno manj šoloobveznih otrok. V šolskem letu 2005/2006 bomo imeli osem razredov. Naša šola dobesedno poka po vseh šivih. Boljšega potrdila o uspešnosti šole si ne moremo niti žele! Ob 15. obletnici se je naša šola s skoraj 100 prijavljenimi učenci in učenkami predstavila kot največja dvojezična šola na Koroškem.

Za šolsko leto 2005/2006 smo zaradi številnih prijav razširili tudi naše zavetišče s štirih na pet skupin. V tem letu se je prijavilo kar 85 učenk in učencev, in tako je naše zavetišče že med največjimi v Celovcu.

Obnova **Knafljevega doma na Dunaju**, ki jo je vodila Mohorjeva družba, je dokončana. Mohorjeva je namreč leta 1995 prevzela upravo in obnovo te

Mohorjeva ljudska šola je praznovala svojo 15. obletnico obstoja. Ravnateljica zdaj največje dvojezične šole na Koroškem je pozdravila navzoče častne goste. Iz arhiva Celovške MD

ustanove. Zaradi pomanjkanja sredstev in izgub pri poslovanju je morala ustanova že pred desetletji ukiniti vsakršno obliko štipendiranja slovenskih študentov. Lani je bila bilanca ustanove prvič po dolgih letih spet pozitivna. To je bil pogoj za sklep, da bo od študijskega leta 2006/2007 ustanova spet podeljevala štipendije slovenskim študentom, ki študirajo na Dunaju. Poživili bomo sklad, ki je bil ustanovljen v drugi polovici 17. stoletja in je do razpada Avstro-Ogrske več ko 1.200 slovenskim študentom omogočil študiranje na dunajskih univerzah. Med prejemniki štipendije je bil npr. tudi France Prešeren.

Konec leta 2005 bo celovška Mohorjeva ukinila solastništvo in sozaložništvo pri reviji »Zvon«. S sozaložniki Družino, celjsko in goriško Mohorjevo smo sprejeli sklep, da bo celjska Mohorjeva družba na svojo željo od leta 2006 sama izdajala to tradicionalno literarno in družbenopolitično revijo.

Že več let v študentskem domu **Korotan** na Dunaju biva povprečno nad 40 študentov iz Republike Slovenije in povprečno le 10 koroških Slovencev. Ker se mora študentski dom Korotan vzdrževati brez vsakih tekočih podpor in je predvsem obnova doma zahtevala precejšnja finančna sredstva, se Mohorjeva že več let trudi, da bi tudi Republika Slovenija prispevala delež k sofinanciranju študentske oskrbe za slovenske državljane. Osnovni dogovor o sofinanciranju je po treh letih pogajanj uspel s staro vlado, vendar ga ta po oktobrskih volitvah 2004 ni več izvedla. Nova vlada premleva problematiko študentskega doma na Dunaju tudi že leto dni, ne da bi napravila odločilen korak. Mohorjeva pa bo študentski dom na Dunaju ter obširno kulturno dejavnost v hiši lahko ohranila le ob zadostni podpori Republike Slovenije, saj nobena študentska oskrba ne more shajati brez javnih pospeševalnih sredstev.

Založba se vedno težje uveljavlja na slovenskem trgu. Število na leto izdanih slovenskih knjig namreč iz leta v leto narašča, večje medijske hiše in podjetja pa občasno preplavijo slovenski knjižni trg s poceni knjigami. Kljub vsemu visoko število izdanih slovenskih knjig za približno 2 milijona Slovencev jasno priča o neusahljivi želji slovenskih bralcev in bralcev po kulturni dobrini, ki jo imenujemo knjiga. Knjiga je torej zanimiva tudi v časih, ko se mora spoprijemati z močnimi konkurenti, kot so npr. televizija, računalnik, časopisi in revije. Vemo, da Slovenci zelo radi in veliko beremo, saj je recimo že število v knjižnicah izposojenih knjig daleč nad evropskim povprečjem. To nas navdaja z optimizmom. V celovski Mohorjevi založbi smo v letu 2005 izdali 68 knjig, od tega 32 slovenskih in 19 nemških, ter še petnajst šolskih učbenikov (vključno s pona-

tisi). Letos smo predstavili kar nekaj novih del koroških slovenskih avtorjev (Karla Haderlap, Milica Hrobath, Tomaž Ogris, Joži Štruc), veliko pozornosti pa so vzbudile tudi druge izdaje, zlasti knjiga o Hemi Krški, ki je izšla v nemškem in slovenskem jeziku, ter zgodovinsko delo

Predstavitve zanimivega mladinskega romana Rudija Mlinarja Ko ptice oneme v Društvu pisateljev v Ljubljani.

Iz arhiva Celovške MD

o nacionalnem vprašanju na Koroškem v 20. stoletju (v nemškem jeziku), ki obsega pet knjig z več kot 2000 stranmi. Izdajatelj serije je univ. prof. Stefan Karner. Te knjige smo med drugim predstavili v koroškem deželnem zboru, kjer je po dolgih letih spregovoril zgodovinar Janez Stergar iz Ljubljane v slovenskem jeziku, ko je predstavil eno izmed petih knjig te serije.

Pri učbenikih za Slovenijo smo obnovili in posodobili program knjig za predmet gospodarsko poslovanje, pri učbenikih za koroške Slovence pa je moramo posebej omeniti novi knjigi za pouk matematike in slovenščine v četrtem razredu ljudske šole. S pomočjo celjske Mohorjeve družbe smo lahko izdali učbenike in delovne zvezke za verouk (nižja stopnja gimnazije) na Koroškem. Poudariti želimo še, da smo letos vse tri Mohorjeve skupaj izdale dve knjigi: Janez Pavel II., Spomin in istovetnost, ter Alojz Peterle (izd.), Živeti hočemo v suvereni državi slovenskega naroda. Na vseh področjih – od strokovnih knjig do otroških slikanic – je torej tudi letos bogata knjižna bera. Več o naših knjižnih izdajah, ki so izšle v tem letu, lahko najdete na naši spletni strani www.mohorjeva.at, ali pa v našem najnovejšem knjižnem katalogu.

Pomemben dogodek v letošnjem letu je bila – v sodelovanju med krško in mariborsko škofijo – slavnostna namestitev Slomškovega reliefa 10. septembra 2005 v celovški stolnici. Tako je našel pot nazaj v Celovec pobudnik Mohorjeve družbe, blaženi Anton Martin Slomšek, ki je nekaj let deloval v glavnem mestu Koroške.

Anton Koren

Delovanje Goriške Mohorjeve družbe v letu 2005

KNJIŽNE IZDAJE GORIŠKE MOHORJEVE DRUŽBE

Knjižna zbirka Goriške Mohorjeve družbe za leto 2004 je bila tudi tokrat pripravljena v mesecu novembru, tako da je bila lahko predstavljena na Slovenskem knjižnem sejmu v Ljubljani, v Gorici in Trstu pa je tudi prišla med bralce že sredi novembra. Obsegala je tri knjige: *Koledar 2005*, *S slovensko pesmijo skozi življenje* Vlada Švare ter Naceta Novaka *Camino - od Nove Gorice do Kompostele*:

Koledar za leto 2005 predstavlja 80-letno prisotnost Goriške Mohorjeve družbe in zvestobo mohorski misli. Tudi za leto 2005 je potrdil svojo nenadomestljivo vlogo zapisovalca pomembnih dogodkov v krajevni in vesoljni Cerkvi, domačih družbeno-političnih premikov ter delovanja številnih ustanov, organizacij in društev v našem zamejstvu. Opozoril nas je na obletnice in jubileje zaslužnih osebnosti ter nasploh nudil veliko zanimivega branja z bogato fotografsko dokumentacijo. Uredil ga je dr. Jože Markuža, opremil pa Štefan Pahor.

Petnajsti zvezek iz zbirke *Naše korenine* je prinesel življenjske spomine glasbenika in priznanega pevovodje Vlada Švare z naslovom *S slovensko pesmijo skozi življenje*. Avtor, rojen 1907, je preminul v 97. letu starosti, le nekaj mesecev po izidu knjige. Po poklicu je bil elektromehanik, po srcu pa glasbenik in uveljavljen pevovodja. Njegova življenjska zgodba je pripoved naše prosvetne dejavnosti ter hkrati kronika naših ljudi v narodnem in političnem boju. Slovenska pesem nas je namreč družila tako v dobi fašističnega etničnega čiščenja kot tudi v vsej povojni dobi, saj je petje močan povezovalni element naše narodne skupnosti. Švara je te spomine zbral za oddaje Četrtkova srečanja, ki jih je za Radio Trst A pripravljala Lida Turk, ki je uredila tudi knjižno izdajo. Knjigo je opremil Pavel Medvešček.

Nace Novak, avtor knjige *Camino - od Nove Gorice do Kompostele*, je po poklicu častnikar, ki mu je potopisna oblika pripovedi še posebej blizu, saj je študij novinarstva dokončal z diplomom s področja potopisne reportaže. Knjiga *Camino* je nekakšen dnevnik mladega novogoriškega romarja, ki je peš prehodil skoraj 800 kilometrov dolgo pot od francosko-španske meje do slovitega Santiaga v Komposteli, kjer je po starem izročilu grob apostola Jakoba. O tem, zakaj se človek peš odpravi na dolgo pot, razmišlja v spremni besedi

Oskar Simčič, ko pravi, da »posplošena sekularizacija našega časa ni ugasila želje po romanjih. Človek gre na pot, ker se želi srečati s samim seboj.« In to misel na več mestih poudarja naš romar, saj prav naporno pešačenje omogoči ponovni stik telesa z dušo, ki se najpogosteje odzrcali v prepoznavanju in sprejemanju svoje vloge in poslanstva v tem življenju. Knjiga ima 24 poglavij in vsako dopolnjuje barvna fotografija, ki jih je posnel avtor sam.

Knjiga za najmlajše, ki je običajno sestavljala letno zbirko Goriške Mohorjeve družbe, je letos izšla nekoliko kasneje. To je knjiga Anamarije Volk Zlobec z naslovom *O srečni hišici in druge pravljice*. Avtorica, ki se je zamejskim mladim bralcem že večkrat predstavila z lepimi ilustriranimi knjigami, se tokrat predstavlja s šestnajstimi novimi pravljicami, ki jih je s spretno roko ilustrirala Magda Starec Tavčar. Anamarija Volk Zlobec v teh pravljicah razkriva vedrino otroškega sveta z vrsto malih junakov, pa naj so to otroci, živali ali čisto vsakdanji predmeti in poosebljeni naravni pojavi, ki pričarajo svet pristnega otroštva, kjer ima vsaka stvar svoje pravo mesto in svoje pravo »poslanstvo«.

Po novem letu je GMD poskrbela za ponatis knjige Milice Kacin Wohinz *Vivere al confine, sloveni e italiani negli anni 1918-1941*. Knjiga ugledne slovenske zgodovinarke, ki je svojo prvo izdajo doživela novembra 2004, je v dveh mesecih pošla, kar kaže na izredno aktualnost tematike, ko gre za našo polpreteklo zgodovino in ko te dogodke, ki so zaznamovali življenje ob meji, želimo posredovati našim italijanskim sosedom.

Meseca februarja je v sodelovanju s Skladom Nade Pertot iz Trsta izšel zbornik proze in poezije mladih ustvarjalcev *Besede mladih src*. Zajema najznačilnejša literarna besedila, s katerimi so dijaki tržaških višjih srednjih šol sodelovali na literarnih natečajih, ki jih ob Prešernovem dnevu razpisuje Sklad, posvečen spominu profesorice in ravnateljice, kulturne delavke in publicistke Nade Pertot. Ob letošnji šestdesetletnici obnovitve slovenskega šolstva na Tržaškem in

Tiskovna konferenca Goriške Mohorjeve družbe lani v Ljubljani v Cankarjevem domu.
Foto Alenka Veber

Goriškem je zbornik obenem poklon vsem šolnikom, ki so s svojim neutrudnim delom vzgajali kar nekaj mladih generacij v zamejstvu. Gre za izvrstno in vsebinsko raznolike tekste, od krajših razmišljanj, impresij, pesmi v prozi, pa do soneta in črtice: mladi pisci v njih odkrivajo svet, tako svoj notranji svet čustev in vzgibov kot tudi svet odraslih, v katerega šele vstopajo na svoji poti dozorevanja. Utrip mladih src, iz katerih najpogosteje privrejo besede ljubezen, mir, pravičnost, strpnost, svoboda, je na platnico ujel in v toplih barvah oblikoval mladi goriški likovnik Ivan Žerjal. Besedila so izbrale in uredile profesorice Majda Artač, Majda Cibic in Slava Starc.

V mesecu aprilu je izšla knjiga Tatjane Rojc z naslovom *Pogledi na nove razsežnosti slovenskega pesništva od Prešerna do Kosovela*. Avtorica, ki je pred letom dni izdala pri Goriški Mohorjevi družbi pregled zgodovine slovenskega slovstva v italijanskem jeziku (*Le lettere slovene dalle origini all'età contemporanea*), tokrat razmišlja o nekaterih aspektih slovenske poezije, ki sta ji Prešeren in Kosovel do danes verjetno najbolj razpoznavna mejnika. V svojem izvajanju želeli »opozoriti na nekatere aspekte Prešernove arhetipske valence, ki nosijo v sebi vse elemente modernega, čeprav jih pesnik vgrajuje v harmonično zelo kompleksno formalno popolnost« in so prerasli v bistveno komponento slovenskega pesništva vse do Kosovela ter dejansko slovensko poezijo postavili v samo središče evropskega dogajanja. Študija Tatjane Rojc pa izhaja tudi iz Kosovelovih estetskih analiz, »v katerih je pesnik kljub svoji mladosti pokazal presenetljivo dovršenost«, in kažejo pesnikovo intelektualno in duhovno širino, ki jo avtorica zavestno postavlja v najbolj žlahtno evropsko miselno in umetnostno dogajanje.

Meseca maja so vse tri Mohorjeve sodelovale pri izdaji skupne knjige, prevoda v slovenščino zadnje knjige dragega papeža Janeza Pavla II. *Spomin in istovetnost*. V soboto, 28. maja 2005, so jo v cerkvi sv. Ivana v Gorici predstavili direktor Celjske Mohorjeve družbe prof. Jože Faganel in upravitelj slovenske duhovnije sv. Ivana v Gorici p. Mirko Pelicon, pozdrav dr. Karla Bonuttija, bivšega veleposlanika RS pri Svetem sedežu, pa je prebral predsednik GMD msgr. Oskar Simčič.

V tej knjigi, ki je bila svetovni javnosti predstavljena le nekaj mesecev pred papeževo smrtjo, se Janez Pavel II. vrača k pogovorom, ki jih je imel leta 1993 v Castel Gandolfu s poljskima filozofoma Józsefom Tischnerjem in Krzysztofom Michalskim, v katerih z zgodovinskega in filozofskega vidika razvija kritično analizo nacizma in komunizma.

Alfa in Omega je naslov pesniške zbirke goriške pesnice in pisateljice Zore Saksida. Avtorica je znana goriška učiteljica v pokoju, ki stopa že v šestdeseto

leto svojega plodnega ustvarjanja. Njena prva knjižna izdaja seže v leto 1946, ko je v samozaložbi izdala zbirko pravljič in pripovedk z naslovom *Nageljčki*. V vseh teh letih je veliko pisala tako v prozi kot v poeziji, zlasti za otroke in mladino, objavljala v knjižnih izdajah, pa tudi v revijah in časopisih. Z novo zbirko pesmi se njena žlahtna lirična izpoved prelija v refleksijo, v kateri se podobe iz njene mladosti in goriške preteklosti prelivajo v duhovno pot iskanja, ki jo označuje naslov zbirke same: *Alfa in Omega*.

Z lanskega knjižnega sejma v Ljubljani. Foto Alenka Veber

Konec maja je izšla knjiga Dorice Makuc *Primorska dekleta v Nemčijo gredo*. Naslov nosi po pesmi, ki so jo pela slovenska dekleta, zaprta v goriških zaporih leta 1944, preden so jih nemške okupacijske oblasti naložile na tovarne vlake, namenjene v Tretji rajh. Knjiga prinaša pričevanja predvsem žensk, deportirank, ki so se vrnila iz nemških koncentracijskih taborišč: Auschwitza, Dachaua, Ravensbrücka, Bergen-Belsna, Rižarne, in je v letu, ko se spominjamo 60-letnice konca druge svetovne vojne, poklon vsem tistim, ki se od tam niso več vrnili. Avtorica Dorica Makuc, ki je pri Goriški Mohorjevi družbi izdala že tri knjige – *In gnojili boste nemško zemljo* (1990), *Aleksandrinke* (1993) ter *Sardinci* (2000) –, s katerimi je vedno segla v dušo primorskega človeka in njegove usode sredi burnih dogajanj naše polpretekle zgodovine – ostaja tudi v tej novi knjigi zvesta svoji predanosti preprostemu, zatiranemu primorskemu človeku, nad katerim se je zaganjala kruta usoda najprej fašističnega in nato nacističnega jarma ter od njega zahtevala neverjeten človeški davek.

Novo jesensko sezono je Goriška Mohorjeva družba začela s knjižno izdajo diplomske naloge mlade slovenistke Maje Melinc z naslovom *Motiv smrti v delih Goriške Mohorjeve družbe*. Avtorica, doma s Kamnega pri Kobaridu, jo je meseca marca zagovarjala pri prof. dr. Miranu Hladniku na Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. V delu se najprej zaustavi ob kratkem zgodovinskem pregledu 80-letnega delovanja Goriške Mohorjeve družbe, nato sledi pregled vseh dosedanjih izdaj Goriške Mohorjeve družbe, v svojem osrednjem, tematskem jedru pa se zaustavi ob tematiki smrti in umi-

ranja, tematiki, ki je bila, čeprav običajno izrinjena iz človekove zavesti, v duši slovenskega človeka velikokrat prisotna s tisto pristno vdanostjo in globoko vero, ki ju v današnji družbi skoraj pogrešamo.

TEDNIK NOVI GLAS

V ustanovnem dokumentu tednika je zapisano, da mora tednik Novi glas ostati zvest slovenstvu in ga gojiti, ter demokraciji, vse pa naj bo prežeto s krščanskim etosom. Teh načel se Novi glas tudi dejansko drži. Pri tedniku se trudi, da bi poleg informativnih zapisov objavljali tudi formativne vsebine, kot je vloga tednika izrazita tudi pri formaciji mladih časnikarjev in sodelavcev. Trenutno so pri Novem glasu zaposleni trije poklicni časnikarji in dve oblikovalki, kar pomeni, da si morajo pomagati predvsem z zunanjimi sodelavci, kar ima seveda tudi posebno vlogo v našem prostoru. Novi glas je po združitvi obeh tednikov, tržaškega Novega lista in goriškega Katoliškega glasa, uspel obdržati glavnino bralcev obeh, pridobil pa je tudi nekaj novih naročnikov, kar je v teh kriznih časih, ko bralna kultura tudi pri nas strmo pada, izrednega pomena.

OTROŠKA REVIIJA PASTIRČEK

Mesečnik Pastirček je zagledal luč sveta v prvem šolskem letu po drugi svetovni vojni kot dopolnilo nezadostnim slovenskim osnovnošolskim učbenikom in v tem svojem poslanstvu – kot dopolnilo tako pri rednem pouku kot pri verouku – stopa letos že v 60. leto neprekinjenega izhajanja. Pastirčka bere in z njim aktivno sodeluje 92% vseh osnovnošolskih otrok z Goriške in skoraj toliko s Tržaške in iz Benečije. Več kot 50% naročnikov Pastirčka iz naše dežele odgovori vsak mesec s spisom, pesmico, risbico ali odgovori na razne kvize in dopolnila.

V svoji uredniški politiki je Pastirček ostal zvest skrbi za občečloveške in seveda slovenske vrednote, kot so jezik, kultura, izročilo, navade in običaji, slovenska prisotnost v zamejstvu itd.; istočasno pa je tudi izraz slovenskih piscev in ilustratorjev za najmlajše člane slovenske narodne skupnosti v Italiji. Letno izide 10 števil revije na 32 straneh, od katerih jih je več kot polovica v barvah.

Mirjam Simčič

Ugankarski kot(l)iček

KOMBINACIJA S KONČNO MISLIJO

1	2	3	4	5	4	6	7	8
4	9	10	7	11	3	12	2	13
4	14	6	2	13	4	15	16	9
11	8	11	3	2	15	17	18	16
10	16	8	11	1	1	6	2	10
4	19	8	11	9	9	12	11	14
12	4	19	2	19	18	2	15	1
19	4	3	12	4	9	10	7	4

Končna rešitev ugank na teh straneh je misel A. M. Slomška. Dobili jo boste tako, da rešite vse uganke, potem pa ugotovite, katera številka pomeni katero črko. Na primer: številka 19 v končni rešitvi vedno pomeni črko M. V risanih likih so številke vpisane, v ugankah brez lika pa dobite posebno navodilo.

Jože Stabej

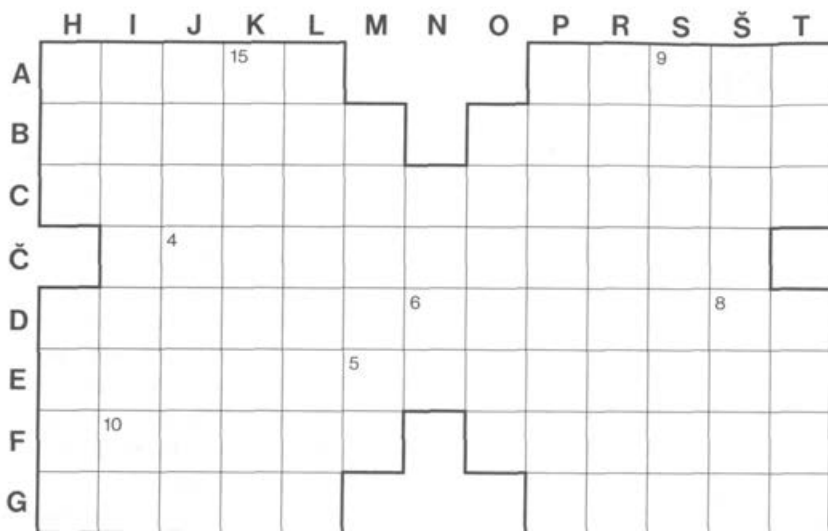
DOPOLNJEVANKA

A	R	○	¹	E		V		T
B	Ⓢ	²				T	A	N
C	○	R	I	L			¹⁶	
Č		ⓔ	R		¹⁴	E	A	M
D	M	A	Ⓡ	Š		¹⁷		
E				○	G	O	L	D

Amos, Ezra, Job, Jona, Ruta, Tobit

Zgornja imena knjig v Stari zavezi v spremenjenem zaporedju vstavite na prazna polja v liku, tako da z že natisnjenimi črkami dobite besede znanega pomena. Na poljih s krogi dobite naslov še ene starozavezne knjige.

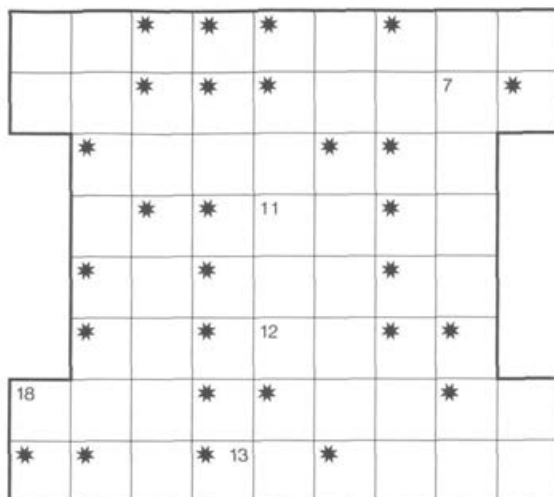
KRIŽANKA

Vodoravno: **A** eden od evangelistov – vanje se daje krma za živino, **B** pri-rženka ilirizma – eden od Jožefovih sinov v Stari zavezi (iz istih črk kot afe-rim), **C** rešeto – »vohalo« – oblika imena Anton, **Č** okrogel šop niti na vrhu smučarske kape – vitek lovski pes – kratica Slovenske tiskovne agencije, **D** on in ona, dvojica – elan, zanos – ameriška pevka, Lennonova vdova (Yoko), **E** reka, ki teče skozi Innsbruck – zapreka – divja mačka s čopki na uhljih, **F** osrednji del rastline, ki nosi liste, cvetove, veje – armada, **G** dragocena mašni-kova posoda – ansambel devetih glasbenikov.

Navpično: **H** lepotna kraljica (miss) – visok, oster glas, **I** mesto in pokra-jina v jugovzhodni Španiji, **J** refren v starejši glasbi, **K** belo opasana okrogla sladica – kemijski znak za bizmut, **L** okej – gozdni glodalec, ki »spi kot ...«, **M** kraj ob Soči s tovarno Salonit, **N** planinski orel, kraljevi orel in postojna so pravi ..., **O** judovska izgnanka v Stari zavezi, kraljica ob perzijskem kralju Asuerju, **P** začetnici pesnika Janka Ferka – francoski departma z glavnim me-stom Albijem (iz istih črk kot nart), **R** pritok Kaspijskega jezera v Azerbajd-žanu (antični Araks) – kemijski znak za molibden, **S** grški otok severno od Krete, **Š** vrsta molitve iz vzklikov in refrenov, **T** ... in priimek – vrsta bodoče rastline.

VSTAVLJALNICA

Geografka, gnusoba, iztržek, nadlega, odtekanje, predračun, sodobnica, vajenec

Navedene besede razpostavite v lik (v vsako polje pride črka), tako da vam črke na poljih z zvezdico dajo slovenski pregovor.

MESTA

JEZIKOSLOVEC
SRAKOPER
BRAMBOVEC
FANTALIN
PRIPIRANJE
BUKVARNA

V vsaki vrsti poiščite ime kakšnega mesta ali velikega naselja (tri slovenska in po eno v Bolgariji, Estoniji in Norveški). Črke, ki so tik pred začetnicami najdenih krajev, vam dajo še eno mesto v Sloveniji. Tretja črka tega mesta ima v končni rešitvi številko 19.

VIZITKA

o. dr. LEV JURMAN

Oče Lev je vodil cel avtobus božjepotnikov v neki kraj v južni Franciji. Iz vseh črk v okviru sestavite, kaj so opravili.

Zadnja črka dobljenega gesla ima v končni rešitvi številko 3.

Seznam naročnikov mohorjeve redne letne knjižne zbirke po škofijah, arhidiakonatih, naddekanatih in dekanijah za leto 2005

LJUBLJANSKA NADŠKOFLJA

I. ARHIDIAKONAT

1. Dekanija Ljubljana-Center

1. Ljubljana-Bežigrad	
2. Ljubljana-Marijino oznanj.	1
3. Ljubljana-Sv. Jakob	24
4. Ljubljana-Sv. Nikolaj	8
5. Ljubljana-Sv. Peter	14
6. Ljubljana-Sv. Trojica	15
7. Ljubljana-Trnovo	-
8. skladišče in prod. MD	165
Skupaj	227

2. Dekanija Ljubljana-Moste

1. Dol pri Ljubljani	22
2. Javor	8
3. Ljubljana-Črnuče	20
4. Ljubljana-Fužine	-
5. Ljubljana-Kašelj/Zalog	9
6. Ljubljana-Kodeljevo	11
7. Ljubljana-Moste	9
8. Ljubljana-Polje	31
9. Ljubljana-Sv. Križ	13
10. Ljubljana-Šmartno ob Savi	-
11. Ljubljana-Štepanja vas	15
12. Ljubljana-Zadobrova	13
13. Sostro	19
14. Sv. Helena-Dolsko	16
15. Sv. Jakob ob Savi	18
Skupaj	204

3. Dekanija Ljubljana-Šentvid

1. Ljubljana-Dravljje	25
2. Ljubljana-Ježica	20
3. Ljubljana-Koseze	18
4. Ljubljana-Podutik	-
5. Ljubljana-Stožice	11
6. Ljubljana-Šentvid	55
7. Ljubljana-Siška	19
8. Pirniče	5
9. Preska	33
10. Sora	-
11. Sv. Katarina-Topol	4
12. Šmartno pod Šmarno goro	30
13. Vodice	60
Skupaj	280

4. Dekanija Ljubljana-Vič/Rakovnik

1. Brezovica	11
2. Črni vrh nad Polh. Gradcem	3
3. Dobrova	12
4. Golo	-

5. Ig	5
6. Ljubljana-Barje	8
7. Ljubljana-Rakovnik	-
8. Ljubljana-Rudnik	-
9. Ljubljana-Vič	39
10. Notranje Gorice	-
11. Polhov Gradec	13
12. Tomišelj	3
13. Želimlje	3
Skupaj	97

II. ARHIDIAKONAT

5. Dekanija Radovljica

1. Begunje na Gorenjskem	8
2. Bled	20
3. Bohinjska Bela	6
4. Bohinjska Bistrica	14
5. Breznica	22
6. Dobrava	-
7. Dovje	-
8. Gorje	21
9. Jesenice	9
10. Jesenice-Koroška Bela	10
11. Kamna Gorica	4
12. Koprivnik v Bohinju	5
13. Kranjska gora	2
14. Kropa	3
15. Lesce	20
16. Leše	4
17. Ljubno	8
18. Mošnje	8
19. Brezje Frančišk. samostan	6
20. Ovsice	4
21. Radovljica	16
22. Rateče-Planica	6
23. Ribno	4
24. Srednja vas v Bohinju	16
25. Sv. Križ nad Jesenicami	-
26. Zasip	5
Skupaj	221

6. Dekanija Kranj

1. Besnica	34
2. Kokrica	-
3. Kranj	19
4. Kranj-Drulovka/Breg	30
5. Kranj-Prmskovo	26
6. Kranj-Šmartin	45
7. Kranj-Zlato Polje	19
8. Mavčiče	21
9. Naklo	35
10. Podbrezje	10

11. Predoslje	20
12. Kranj-F. Kodrič	-
Skupaj	259

7. Dekanija Šenčur

1. Cerklje	40
2. Jezersko	11
3. Kokra	-
4. Predvor	32
5. Smlednik	9
6. Šenčur	13
7. Šenturska gora	-
8. Trboje	2
9. Velesovo	21
* Voglje/Duhov. urad	3
10. Zapoge	-
* Hrasnje Duhovnja	11
* Olševik	7
Skupaj	149

8. Dekanija Trzin

1. Duplje	5
2. Goriče	10
3. Kovor	12
4. Križe	27
5. Lom	7
6. Trstenik	-
7. Trzin	15
8. Trzin-Bistrica	-
Skupaj	76

9. Dekanija Škofja Loka

1. Bukovščica	16
2. Davča	-
3. Dražgoše	9
4. Javorje	14
5. Leskova	-
6. Lučine	14
7. Nova Oselica	10
8. Poljane nad Škofjo Loko	12
9. Reteče	40
10. Selca	41
11. Sorica	8
12. Stara Loka	22
13. Stara Oselica	7
14. Sv. Duh pri Škofji Loki	9
15. Sv. Lenart	15
16. Škofja Loka	22
17. Škofja Loka-Suha	8
18. Trata-Gorenja vas	8
19. Zali Log	4
20. Žabnica	9

21. Železniki	24	11. Sveta Gora-Frančišk. sam.	1	6. Ribnica	7
22. Žiri	20	12. Šmartno pri Litiji	16	7. Rob	7
23. Kapucinski sam. Šk. Loka	-	13. Stanga	4	8. Sodražica	8
Skupaj	312	14. Vače	10	* Nova Štifta/Frančišk. sam.	
III. ARHIDIJAKONAT		Skupaj	58	9. Struge	6
10. Dekanija Kamnik		13. Dekanija Zagorje		10. Sv. Gregor-Ortnek	4
1. Gozd	2	1. Čemšenik	20	11. Škocjan pri Turjaku	2
2. Homec	15	2. Dobovec	3	12. Turjak	-
3. Kamnik	31	3. Izlake	6	13. Velike Lašče	7
4. Komenda	58	4. Kisovec	5	14. Velike Poljane	4
5. Mekinje	11	5. Kolovrat	7	Skupaj	89
6. Motnik	9	6. Radeče	-	17. Dekanija Kočevje	
7. Nevlje	5	7. Sv. Planina	-	1. Banja Loka	-
8. Sela pri Kamniku	3	8. Svibno	2	2. Fara pri Kočevju	-
9. Stranje	1	9. Šentgotard (Čemšenik)	-	3. Hinje	2
10. Šmarca-Duplica	11	10. Šentjurij-Podkum	3	4. Kočevje	-
11. Šmartno v Tuhinju	4	11. Šentlambert	-	5. Kočevska Reka	-
12. Špitalič	5	12. Zagorje ob Savi	10	6. Mozelj	-
13. Tunjice	-	Skupaj	56	7. Osilnica	-
14. Vranja Peč	4	IV. ARHIDIJAKONAT		8. Spodnji Log-Nemška Loka	-
15. Zgornji Tuhinj	4	14. Dekanija Vrhnika		9. Stara Cerkev	5
16. Stahovica-Zagar	-	1. Borovnica	16	Skupaj	7
17. Kamnik-Frančišk samostan	-	2. Sv. Nikolaj Logatec	-	V. ARHIDIJAKONAT	
Skupaj	163	3. Gornji Logatec	10	18. Dekanija Grosuplje	
11. Dekanija Domžale		4. Horjul	9	1. Grosuplje	10
1. Blagovica	5	5. Hotedršica	-	2. Ivančna Gorica	6
2. Brdo	20	6. Podlipa	8	3. Kopanj	-
3. Česnjice	-	7. Preserje	7	4. Lipoglav	3
4. Dob	25	8. Rakitna	5	5. Polica	3
5. Domžale	33	9. Rovte	8	6. Stična	15
6. Ihan	12	10. Šentjošt nad Horjulom	11	7. Šentjurij-Podtabor	-
7. Jarše	12	11. Vrh Sv. Trije Kralji	7	8. Šentvid pri Stični	-
8. Krašnja	20	12. Vrhnika	44	9. Škofljica	18
9. Mengeš	44	13. Zaplana	4	10. Šmarje-Sap	7
10. Moravče	44	14. Bevke	8	11. Višnja Gora	4
11. Vir	14	Skupaj	137	12. Žalna	18
12. Peče	6	15. Dekanija Cerknica		Skupaj	84
13. Radomlje	8	1. Babno Polje	-	19. Dekanija Žužemberk	
14. Rova	6	2. Begunje pri Cerknici	-	1. Ajdovec	4
15. Šentožbolt	-	3. Bloke	7	2. Ambrus	-
16. Trzin	-	4. Cerknica	14	3. Dobrnič	4
17. Vrhpolje	5	5. Grahovo	4	4. Krka	15
18. Zlato Polje	0	6. Planina pri Rakeku	14	5. Sela pri Šumberku	-
Skupaj	254	7. Rakek	8	6. Šmihel pri Žužemberku	-
12. Dekanija Litija		8. Stari trg pri Ložu	-	7. Zagradec	2
1. Dole pri Litiji	-	9. Sv. Trojica-Šivce	-	8. Žužemberk	6
2. Hotič	3	10. Sv. Vid nad Cerknico	1	Skupaj	31
3. Janče	-	11. Unec	9	20. Dekanija Trebnje	
4. Javorje pri Litiji	-	Skupaj	57	1. Boštanj	0
5. Kresnice	10	16. Dekanija Ribnica		2. Catež-Zaplaz	2
6. Litija	9	1. Dobrepolje-Videm	33	3. Mirna	1
7. Polšnik	-	2. Dolenja vas	5	4. Mokronog	-
* Polšnik-M. Kotar	-	3. Draga	-	5. Sv. Križ-Gabrovka	6
8. Prežganje	3	4. Gora pri Sodražici	-	6. Šentjanž	3
9. Primskovo na Dolenjskem	3	5. Loški potok	6	7. Šentlovrenc	-
10. Sava	2				

8. Šentrupert	14	Skupaj	42	19. Sv. Duh na Ostrem vrhu	-
9. Trebelno	-	LJUBLJANSKA ŠKOFLJA		20. Sv. Križ nad Mariborom	3
10. Trebnje	10	SKUPAJ	3.086	21. Sv. Marija v Puščavi	50
11. Trzisce	-			22. Sv. Martin pri Vurberku	6
12. Veliki Gaber	-	MARIBORSKA ŠKOFLJA		23. Sv. Peter pri Mariboru	4
Skupaj	36	I. NADDEKANAT		24. Vurberk	1
		1. Dekanija Dravograd		Skupaj	262
VI. ARHIDIAKONAT		1. Črneče	13		
21. Dekanija Leskovec		2. Dravograd	16	5. Dekanija Mežiška dolina	
1. Bučka	-	3. Libeliče-Horvat	-	1. Črna	13
2. Cerklje ob Krki	6	4. Ojstrica	-	2. Javorje	-
3. Čatež ob Savi	5	Skupaj	29	3. Koprivna	-
4. Kostanjevica na Krki	2			4. Kotlje	2
5. Krško	4	2. Dekanija Dravsko polje		5. Mežica	22
6. Leskovec pri Krškem	25	1. Cirkovce	11	6. Prevalje	33
7. Raka	5	2. Fram	-	7. Ravne na Koroškem	-
8. Studenec	9	3. Hoče	10	8. Strojna	-
9. Sv. Duh-Veliki Trn	6	4. Rogoza	-	9. Sv. Danijel nad Prevaljami	12
10. Sv. Križ-Podbočje	7	5. Razvanje	-	Skupaj	82
11. Sentjerne	30	6. Majšperk	10		
14. Kartuzija Pleterje	-	7. Ptujška Gora	7	6. Dekanija Radlje	
12. Škocjan pri Novem mestu	-	8. Rače	11	1. Brezno ob Dravi	-
13. Velika Dolina	4	9. Slivnica pri Mariboru	36	2. Jernej nad Muto	-
14. Kap. sam. Krško	-	10. Sv. Miklavž ob Dravi	-	3. Kapla na Kozjaku	7
Skupaj	103	11. Sv. Lovrenc na Drav. polju	3	4. Muta	-
		12. Št. Janž na Drav. polju	-	5. Pernice	-
		Skupaj	88	6. Radlje	7
22. Dekanija Novo mesto				7. Remšnik	-
1. Bela Cerkev	7	3. Dekanija Jarenina		8. Sv. Ožbalt ob Dravi	11
2. Brusnice	1	1. Gornja Sv. Kungota	3	Skupaj	25
3. Črmošnjice	-	2. Jarenina	4		
4. Mirna Peč	9	3. Pesnica	-	7. Dekanija Slovenska Bistrica	
5. Novo mesto-Kapitelj	53	4. Spodnja Sv. Kungota	2	1. Črešnjevce	-
6. Novo mesto-Sv. Janez	8	5. Svečina	-	2. Gornja Polskava	-
7. Novo mesto-Sv. Lenart	24	6. Sv. Jakob v Slov. Goricah	13	3. Laporje	10
8. Novo mesto-Šmihel	-	7. Sv. Jurij ob Pesnici	-	4. Makole	5
9. Podgrad	-	8. Sv. Marjeta ob Pesnici	-	5. Poljčane	5
10. Poljane-Dolenjske Toplice	-	9. Št. Ilj v Slov. Goricah	-	6. Slovenska Bistrica	-
11. Prečna	-	Skupaj	22	7. Spodnja Polskava	8
12. Soteska	-			8. Studenice	-
13. Stopiče	7	4. Dekanija Maribor		9. Sv. Martin na Pohorju	-
14. Št. Peter-Otočec	4	1. Kamnica	14	10. Sv. Venčeslav	-
15. Šmarjeta	-	2. Limbuš-Sv. Jakob	10	11. Tinje	-
16. Toplice	6	3. Lovrenc na Pohorju	12	Skupaj	28
17. Vavta vas	25	4. Maribor-Brezje	7		
Skupaj	144	5. Maribor-Pobrežje	16	8. Dekanija Stari trg	
		6. Maribor-Radvanje	8	1. Sv. Florjan v Doliču	9
23. Dekanija Črnomelj		7. Maribor-Sv. Janez Krstnik	30	2. Pameče	6
1. Adlešiči	-	8. Maribor-Sv. Jožef	9	3. Podgorje pri Slovenj Gradcu	8
2. Črnomelj	20	9. Maribor-Sv. Križ	15	4. Razbor	-
3. Dragatuš	-	10. Maribor-Sv. Janez Bosko	1	5. Sele	1
4. Metlika	1	11. Maribor-Sv. Magdalena	6	6. Slovenj Gradec	16
5. Podzemelj	4	12. Maribor-Košaki	5	7. Stari trg pri Slovenj Gradcu	5
6. Preloka	-	13. Maribor-Sv. Marija	11	8. Sv. Peter na Kronske gori	-
7. Radovica	-	14. Maribor-Sv. Rešnje telo	10	9. Sv. Vid nad Valdekom	2
8. Semič	7	15. Maribor-Tezno	6	10. Šmartno pri Sl. Gradcu	11
9. Sinji Vrh	-	16. Ruše	6	11. Šmiklavž pri Sl. Gradcu	-
10. Stari trg ob Kolpi	-	17. Selnica ob Dravi	32	12. Št. Ilj pod Turjakom	20
11. Suhor	-	18. Sv. Barbara v Slov. Gor.	-		
12. Vinica	10				

13. Št. Janž pri Dravogradu	5	2. Cankova	-	8. Vransko	38
Skupaj	83	3. Dolenci	-	Skupaj	111
		4. Gornji Petrovci	-		
9. Dekanija Vuzenica		5. Grad	4	18. Dekanija Celje	
1. Ribnica na Pohorju	10	6. Kančevci	-	1. Celje-Sv. Cecilija	1
2. Sv. Anton na Pohorju	-	7. Kuzma	2	2. Celje-Sv. Danijel	14
3. Sv. Primož na Pohorju	-	8. Markovci	-	3. Celje-Sv. Duh	-
4. Trbonje	-	9. Martjanci	9	4. Celje-Sv. Jožef	-
5. Vuhred	-	10. Murska Sobota	15	5. Svetina (eksp.)	-
6. Vuzenica	10	11. Pečarovi	4	6. Teharje	-
Skupaj	20	12. Pertoča	-	7. Sv. Lovrenc nad Štorami	3
		13. Sv. Jurij v Prekmurju	5	Uprava MD Celje	146
II. NADDEKANAT		14. Tišina	8	Skupaj	164
10. Dekanija Lenart v Sl. goricah		Skupaj	47		
1. Marija Snežna	20	14. Dekanija Ptuj		19. Dekanija Gornji Grad	
2. Lenart v Sl. goricah	30	1. Dornava	5	1. Bočna	1
3. Negova	1	2. Hajdina	9	2. Gornji Grad	4
4. Sv. Ana v Sl. Goricah	8	* Pucko	-	3. Ljubno ob Savinji	15
5. Sv. Anton v Sl. Goricah	-	3. Kidričevo	-	4. Luče ob Savinji	10
6. Sv. Benedikt v Sl. Goricah	-	4. Polensak	4	6. Nazarje	5
7. Sv. Bolfenk v Sl. Goricah	-	5. Ptuj-Sv. Jurij	7	7. Nova Štifta	6
8. Sv. Jurij v Sl. Goricah	20	6. Ptuj-Sv. Ožbalt	10	8. Radmirje	12
9. Sv. Rupert v Sl. Goricah	2	7. Ptuj-Sv. Peter in Pavel	8	9. Rečica ob Savinji	20
10. Sv. Trojica v Sl. Goricah	13	8. Sv. Andraž v Sl. Goricah	-	10. Solčava	8
Skupaj	94	9. Sv. Lovrenc-Juršinci	14	11. Šmartno ob Dreti	7
		10. Sv. Marjeta niže Ptuja	6	12. Šmihel nad Mozirjem	-
11. Dekanija Lendava		11. Sv. Marko niže Ptuja	5	Skupaj	88
1. Beltinci	31	12. Sv. Urban-Destrnik	4		
2. Bogojina	18	Skupaj	72	20. Dekanija Nova Cerkev	
3. Črenšovci	15	15. Dekanija Velika Nedelja		1. Črešnjice	-
* Horvat	-	1. Kog	2	2. Dobrna	4
* Žerdin	-	2. Miklavž pri Ormožu	5	3. Frankolovo	-
* Čurič	12	3. Ormož	12	4. Ljubečna	8
4. Dobrovnik	3	4. Podgorci sv. Lenart	-	5. Nova Cerkev	25
5. Dokležovje	4	5. Središče ob Dravi	3	6. Sv. Jošt na Kozjaku	3
6. Hotiza	3	6. Sv. Tomaž pri Ormožu	5	7. Šmartno v Rožni dolini	2
7. Kobilje	-	7. Svetinje	-	8. Vitanje	15
8. Lendava	5	8. Velika Nedelja	-	9. Vojnik	10
9. Odranci	5	Skupaj	27	Skupaj	67
10. Turnišče	10				
11. Velika Polana	-	16. Dekanija Zavrč		21. Dekanija Slovenske Konjice	
Skupaj	106	1. Cirkulane	5	1. Čadram-Oplotnica	-
		2. Sv. Trojica-Podlehnik	8	2. Kebelj	-
12. Dekanija Ljutomer		3. Sv. Vid pri Ptuj	7	3. Loče pri Poljčanah	-
1. Apače	-	4. Zavrč	7	4. Prihova	2
2. Cezanjevci	-	5. Sv. Andraž v Haložah	2	5. Skomarje	-
3. Gornja Radgona	5	Skupaj	29	6. Slovenske Konjice	30
4. Kapela pri Radencih	3			7. Stranice	2
5. Križevci pri Ljutomeru	20	III. NADDEKANAT		8. Sv. Jernej pri Ločah	-
6. Ljutomer	-	17. Dekanija Braslovče		9. Sv. Kunigunda na Pohorju	7
7. Mala Nedelja	-	1. Braslovče	20	10. Špitalič	-
8. Radenci	7	2. Gomiško	20	11. Zreče	3
9. Razkrižje	10	3. Marija Reka	-	12. Žiče	5
10. Sv. Jurij ob Ščavnici	5	4. Prebold	-	Skupaj	49
11. Veržej	5	5. Sv. Andraž nad Polzelo	-		
Skupaj	50	6. Sv. Jurij ob Taboru	-	22. Dekanija Saleška dolina	
		7. Šmartno ob Paki	33	1. Bele Vode	3
13. Dekanija Murska Sobota				2. Gornja Ponikva	-
1. Bakovci	-			3. Velenje-Sv. Marija	-

4. Velenje-Sv. Martin	7	7. Sv. Peter na Kristan Vrhu	-	18. Marežige	-
5. Šentjanž na Vinski gori	5	8. Sv. Rok ob Sotli	-	19. Minorit. sam. Piran	-
6. Šoštanj	46	9. Zetale	-	Skupaj	25
7. Št. Ilj pri Velenju	6	Skupaj	24	2. Dekanija Kraška	
8. Velenje-A.M.Slomšek	-			1. Avber	-
9. Zavodnje	3	27. Dekanija Šmarje pri Jelšah		2. Branica	-
Skupaj	70	1. Dramlje	14	3. Brestovica	-
23. Dekanija Žalec		2. Kalobje	2	4. Brezovica	-
1. Galicija	7	3. Ponikva	18	5. Divača	-
2. Gotovlje	11	4. Sladka gora	5	6. Dutovlje	8
3. Griže pri Celju	9	5. Slivnica pri Celju	-	7. Gabrje	-
4. Petrovče	6	6. Sv. Štefan pri Žusmu	2	8. Gorjansko	-
5. Polzela	19	7. Šentjur pri Celju	20	9. Gabrovica	-
6. Šempeter v Savinjski dolini	4	8. Šentvid pri Grobelnem	2	10. Hrpelje-Kozina	4
7. Žalec	6	9. Šmarje pri Jelšah	-	11. Kazlje	-
Skupaj	62	10. Zibika	-	12. Kobjeglava	7
		11. Žusem	-	13. Komen	3
IV. NADDEKANAT		Skupaj	63	14. Kostanjevica na Krasu	-
24. Dekanija Kozje		28. Dekanija Videm ob Savi		15. Lokev	2
1. Buče	-	1. Artiče	20	16. Pliskovica	-
2. Dobje pri Planini	2	2. Bizeljsko	3	17. Povir	5
3. Kozje	-	3. Brestanica	6	18. Rodik	4
4. Olimje	-	4. Brežice	18	19. Senožeče	-
5. Pilštanj	2	5. Dobova	10	20. Sežana	2
6. Planina pri Sevnici	4	6. Kapele pri Brežicah	2	21. Slivje	-
7. Podčetrtek	7	7. Koprivnica	4	22. Škrbina	-
8. Podsreda	-	8. Pišce	-	23. Štjak	-
9. Polje ob Sotli	3	9. Razbor pod Lisico	2	24. Štorje	-
10. Prevorje	-	10. Senovo	5	25. Temnica	-
11. Sv. Peter pod Sv. gorami	5	11. Sevnica	9	26. Tomaj	5
12. Sv. Vid na Planini	-	12. Sromlje	5	27. Vatrovlje	-
13. Zagorje	-	13. Videm-Krško	-	28. Veliki Dol	-
Skupaj	23	14. Zabukovje	3	29. Vojsčica	10
25. Dekanija Laško		15. Zdole	3	30. Vrabče	-
1. Dol pri Hrastniku	7	Skupaj	90	31. Vreme	50
2. Hrastnik	4	MARIBORSKA ŠKOFLJA		Skupaj	
3. Jurklošter	-	SKUPAJ	1968	3. Dekanija Ilirska Bistrica	
4. Laško	28	KOPRSKA ŠKOFLJA		1. Golac	-
* Laško-Lah F.	-	1. Dekanija Koper		2. Harije	-
5. Loka pri Zidanem Mostu	8	1. Bertoki	5	3. Hrušica	-
6. Marija Širje	1	2. Sv. Anton Bertoki	-	4. Ilirska Bistrica	5
7. Sv. Jedert nad Laškim	3	3. Izola	-	5. Jelšane	3
8. Sv. Lenart nad Laškim	2	4. Koper-Stolna župnija	10	6. Knežak	5
9. Sv. Marjeta v Rim. Toplicah	8	5. Sv. Ana	-	7. Podgrad	-
10. Sv. Miklavž nad Laškim	4	6. Koper-Sv. Marko	4	8. Podgraje	4
11. Sv. Rupert nad Laškim	6	7. Korte	-	9. Pregarje	-
12. Trbovlje - Sv. Martin	12	8. Krkavče	-	10. Prem	4
13. Trbovlje - Sv. Marija	10	9. Koštabona	-	Skupaj	21
Skupaj	93	10. Lucija	2	4. Dekanija Kobarid	
26. Dekanija Rogatec		11. Piran	-	1. Bovec	6
1. Kostrivnica	3	12. Portorož	-	2. Breginj	2
2. Rogaška Slatina	14	13. Sečovlje	2	3. Drežnica	11
3. Rogatec	-	14. Strunjan	2	4. Kamno	-
4. Stoperce	7	15. Šmarje pri Kopru	2	5. Kobarid	10
5. Sv. Ema	-	16. Pomjan	-	6. Kred	1
6. Sv. Florijan ob Boču	-	17. Truske	-		

7. Libušnje	7	5. Dornberk	15	3. Gradin	-
8. Livek	-	6. Gradišče	-	4. Kubed	-
9. Log pod Mangrtom	-	7. Miren	28	5. Movraž	-
10. Logje	-	8. Sam. Lazar.Miren	2	6. Osp	-
11. Sedlo	-	9. Opatje selo	-	7. Plave	2
12. Soča	-	10. Prvačina	-	8. Podgorje	-
13. Srpénica	-	11. Renče	8	9. Predloka	4
14. Trenta	-	12. Šempeter pri Gorici	-	10. Pregara	-
15. Trnovo ob Soči	-	13. Šmarje	-	11. Sočerga	-
Skupaj	37	14. Vogrsko	-	12. Škofije	8
		15. Vrtojba	7	13. Tinjan	-
		16. Zalošče	-	14. Topolovec	-
		Skupaj	70	Skupaj	14
5. Dekanija Vipavska					
1. Ajdovščina	-				
2. Batuje	12				
3. Budanje	11	8. Dekanija Nova Gorica		10. Dekanija Idrija-Cerkno	
4. Col	6	1. Avče	-	1. Bukovo	-
5. Črniče	-	2. Banjšice	2	2. Cerkno	8
6. Goče	10	3. Bate	-	3. Črni vrh	10
7. Kamnje	-	4. Biljana	-	4. Godovič	6
8. Lokavec	6	5. Cerovo	-	5. Gore	5
9. Leonard Kovač, Lokavec	1	6. Čepovan	-	6. Idrija	9
10. Otlica	6	7. Deskle	3	7. Jagršče	3
11. Planina	8	8. Fojana	-	8. Ledine	2
12. Podkraj	1	9. Gorenje Polje	2	9. Novaki	-
13. Podnanos	10	10. Gradno	3	10. Orehek	-
14. Podraga	-	11. Grgar	10	11. Otalež	-
15. Slap	13	12. Kal nad Kanalom	4	12. Ravne	-
16. Šmarje na Vipavskem	-	13. Kanal	10	13. Spodnja Idrija	2
17. Štomaž	-	14. Kojško	-	14. Šebrelje	3
18. Šturje	15	15. Kozana	2	15. Vojsko	6
19. Utje	-	16. Kožbana	-	16. Zavratac	10
20. Velike Žablje	-	17. Kromberk	3	Skupaj	64
21. Vipava	-	18. Levpa	3		
22. Vipavski Križ	12	19. Lokve	-	11. Dekanija Tolmin	
23. Vrhpolje	-	20. Lokovec	-	1. Dolenja Trebuša	1
Skupaj	110	21. Marjino Celje-Lig	1	2. Gorenja Trebuša	-
		22. Medana	-	3. Grahovo	4
		23. Nova Gorica sv. Odrš.	10	4. Idrija ob Bači	-
6. Dekanija Postojna		24. Nova Gorica-Kapela	21	5. Lom	-
1. Hrenovnice	14	25. Osek	2	6. Most na Soči	15
2. Košana	-	26. Plave	2	7. Obloke	-
3. Matenja vas	-	27. Podsabotin	-	8. Pečine	-
4. Orehek	-	28. Ravnica	-	9. Podbrdo	1
5. Pivka	6	29. Ročinj	3	10. Podmelec	-
6. Postojna	7	30. Solkan	8	11. Ponikve	-
7. Slavina	-	31. Srednje	-	12. Roče	-
8. Studeno	-	32. Sv. Gora-frančišk. sam.	1	13. Rut	-
9. Suhorje	-	33. Šempas	15	14. Stržišče	-
10. Šmihel	6	34. Šlovrenc	5	15. Šentviška Gora	4
11. Trnje	3	35. Šmartno	-	16. Tolmin	10
12. Ubelsko	8	36. Trnovo	-	17. Volče	-
13. Zagorje	44	37. Vedrijan	-	Skupaj	35
Skupaj		38. Vipolže	-	KOPRSKA ŠKOFIJA	
		Skupaj	110	SKUPAJ	580
7. Dekanija Šempeter					
1. Bilje	-				
2. Branik	8	9. Dekanija Dekani		Skupaj vseh naročnikov	
3. Brje	-	1. Ankarán	-	v letu 2005	5634
4. Bukovica	2	2. Dekani	-	Celje 1. 9. 2005	

REDNA ZBIRKA CELJSKE MOHORJEVE DRUŽBE ZA LETO 2006

MOHORJEV KOLEDAR 2007

Z novim uredniškim odborom bo posodobljen in pestrejši od sedanjih, v mnogih pogledih usmerjen tudi naprej, ne samo v sedanost in nazaj.

NAMIZNI KOLEDAR 2007

Zanesljivo bo presenetil z izbrano slikovno prilogo in tematiko – vsaj na ravni minulih let.

Slovenske večernice 156

Lojze Ilija: ZADNJA VELESOVSKA NUNA

Pisatelj je bil rojen 19. junija 1905 na Spodnjem Brniku in je umrl 4. novembra 1982 v Venezueli. Že v stari Jugoslaviji si je prislužil zaporno kazen zaradi svojih nazorov. Objavljal je precej, predvsem v Slovincu. Po vojni so njegova dela izdajali v Celovcu. Naša povest govori o času ukinjanja »nekoristnih« samostanov, in je mikavna, zgodovinsko utemeljena, pa branja vredna slika tedanjih zgodovinskih okoliščin.

Bogdan Žorž: KAJ LAHKO STARI STARŠI STORIJO ZA VZGOJO VNUKOV

Ritem življenja narekuje pristnejši stik med starimi starši in vnuki kot med starši in otroki. To je po eni strani prednost, po drugi pa past. Kako naj se znajdemo v tem precepu, ki nalaga veliko odgovornost. Razvajanje ni prava pot, obstaja pa široka paleta doživetij in spoznanj, ki lahko neizmer-
no koristijo.

Jonathan Hill: KAJ JE KRŠČANSTVO DOSLEJ STORILO ZA NAS?

V anglosaškem svetu znan avtor, ki je pri založbi Lyon izdal že knjigi *Zgodovina krščanske misli* in *Vera v dobi razuma*, razmišlja o tem, kako je krščansko izročilo oblikovalo sodobni zahodni svet. Vpliv krščanstva sega od govorjenja do doživljanja letnih časov. Obravnava kulturo, miselnost, umetnost, vzgojo, družbo, duhovnost in etiko pa tudi družbeno pravičnost.

Janko Čar: BOŽIČNE ZGODBE

Pripovednik, pesnik in slavist iz Slovenske Bistrice z *Božičnimi zgodbami* nagovarja srednjo doraščajočo generacijo Slovencev. Zgodbe odstirajo pogled v polpreteklo slovensko zgodovino, kakor so jo doživljali otroci vojne. So pa tudi spodbuda za današnje mlade rodove, če se sploh še za kaj zanimajo.

Kazalo

Kalendarij 2006	4
Sončevi in Lunini mrki v letu 2006	32
Prazniki v letu 2006	36
Kmečki koledar (<i>Jolanda Pibernik</i>).....	38
Družina se napaja pri neusahljivem vrelcu (<i>Hanži Filipič</i>).....	57
Mavrica je naš simbol ali jezik kot blagoslov (<i>Boris Pahor</i>).....	62
Kršćanstvo ostaja brez konkurence tudi v globalizirani družbi (<i>Stane Granda</i>).....	66
Domovina, ti si ... (<i>Gregor Batagelj</i>).....	73
Biotska raznovrstnost? Kaj pa ima to opraviti z mano? (<i>Peter Skoberne</i>).....	78
O Slovenski akademiji znanosti in umetnosti v Ljubljani (<i>Jože Maček</i>).....	86
Iz življenja Cerkve (menjava na papeškem in ljubljanskem metropolitnem prestolu).....	101
Ob smrti papeža Janeza Pavla II. (<i>Anton Stres</i>).....	103
Če ste me sprejeli kot atleta, me sprejmite tudi kot bolnika (<i>Metka Klevišar</i>).....	106
Dr. Franc Kramberger, srebrni škof in sedemdesetletnik (<i>Vinko Škafar</i>).....	109
Življenje ni praznik (<i>Simon Gregorčič</i>)	112
Bratu Rogerju v spomin (<i>Andrej Marko Poznič</i>).....	113
Ob smrti naslovnega škofa dr. Vekoslava Grmiča (<i>Franc Kramberger</i>)	117
Viktor Vrbnjak (1934–2005) (<i>Stane Granda</i>).....	121
Slovo in naročilo (<i>Simon Gregorčič</i>)	123
Še nekaj spominov (<i>Bogo Jakopič</i>).....	124
Mihael Brigido (1741–1816) – Prvi ljubljanski nadškof in metropolit (1788–1806) (<i>France M. Dolinar</i>)	135
Škof Strossmayer in ekumenizem (Ob stoletnici smrti 1905–2005) (<i>Stanko Janežič</i>).....	139
Dober poslušalec in svetovalec (Ob 100-letnici rojstva in 10-letnici smrti A. Trstenjaka) (<i>Jože Ramovš</i>)	146
Dohtar revnih – stiški pater Simon Ašič (1906–1992) (<i>Vojan Tihomir Arhar</i>)	160
Bržijski spomeniki – tisočletno spokorno bogoslužje (<i>Jože Faganel</i>).....	163
Ban dr. Marko Natlačen (Ob stodvajsetletnici rojstva 1886–1942) (<i>Mirko Kovač</i>).....	167
Ob stoletnici romana Pod svobodnim soncem (<i>Bogo Jakopič</i>)	173

Enajst desetletij Planinskega vestnika (1895–2005) (<i>Tone Stojin</i>)	178
Iz žusemske župnijske kronike (1901–1913) (<i>Ignacij Voje</i>).....	184
Dragotine Treh kraljev v Slovenskih goricah (<i>Štefan Osterc</i>)	189
Starohrvaška cerkva sv. Križa v Ninu (<i>Ignacij Voje</i>).....	193
Krstne slave pri Srbih (<i>Anton Rojc</i>).....	196
Po planinah Triglavskega narodnega parka (<i>Martin Šolar</i>)	203
Zdravilne vode v Sloveniji (<i>Alojz Angerer</i>).....	209
Prazničnega nedeljskega jutra sem krenil na pot (<i>Marjan Bradeško</i>)	211
Grad Javier v Navarri v Španiji in njegova tišina (<i>Damjana Pintarič</i>)	217
Srečanje z japonskimi vrtovi (<i>Jože Strgar</i>)	222
Nekaj izbranih svetopisemskih rastlin (<i>Tatjana Angerer</i>)	226
Drevesa v dolini (<i>Srečko Kosovel</i>)	234
Stari cerkovnik (<i>Louis Adamič</i>)	235
Svetišče (<i>Simon Gregorčič</i>).....	240
Na praznik sv. Emavs v Velesovem (<i>Lojze Ilija</i>)	241
Majolika Celeja (<i>Irma Ožbalt</i>).....	256
Na goro k polnočnici (<i>Ivan Žigart</i>).....	262
»Dedek, kam greš?« (<i>Ivan Žigart</i>)	265
Senca skrite odločitve (<i>Stanislav Koštric</i>)	268
Njuna poslednja skodelica kave (<i>Jožica Pizzoni</i>)	270
Kako sta Marija in Janez iskala križ (<i>Stanka Devjak</i>).....	273
Misel, Morje, Življenje v upanju (<i>Tina Rot</i>).....	276
Razgrnjene poti (<i>Berta Golob</i>).....	278
Nagrada kresnik Alojzu Rebuli (<i>Vlado Motnikar</i>)	280
Slovesnost na Šavni Peči (<i>Fanči Moljk</i>)	281
Iz življenja Celjske Mohorjeve družbe od oktobra 2004	
do septembra 2005 (<i>Alenka Veber</i>).....	284
Poročilo Celovške Mohorjeve za leto 2005 (<i>Anton Koren</i>).....	292
Delovanje Goriške Mohorjeve družbe v letu 2005 (<i>Mirjam Simčič</i>)	296
Ugankarski kot(1)iček (<i>Jože Stabej</i>)	301
Seznam naročnikov mohorjeve redne letne knjižne zbirke za leto 2005	304

MOHORJEV KOLEDAR 2006 – Uredil Matija Remše z uredniškim odborom – Opremila Mihaela Svetek – Prelom Janez Fajfek – Izdala in založila Društvo Mohorjeva družba, zanj predsednik Jože Planinšek, in Celjska Mohorjeva družba, d. o. o., zanjo direktor Jože Faganel – Glavni urednik Andrej Arko – Natisnili v Delo Tiskarna, Ljubljana – Celje 2005 – ISSN 1318-5462